

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการสำรวจพบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 98 วงศ์ 221 สกุล 273 ชนิด โดยแบ่งพืชตามลักษณะการใช้ประโยชน์เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ

ตาราง 4 จำนวนพืชทั้งหมดที่สำรวจพบโดยแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์

ลักษณะการใช้ประโยชน์	พืชป่า	พืชปลูก	รวม
พืชอาหาร	48	50	98
พืชสมุนไพร	110	52	162
พืชเศรษฐกิจ	1	11	12
พืชประโยชน์อื่น ๆ	26	5	31
รวม	185	118	

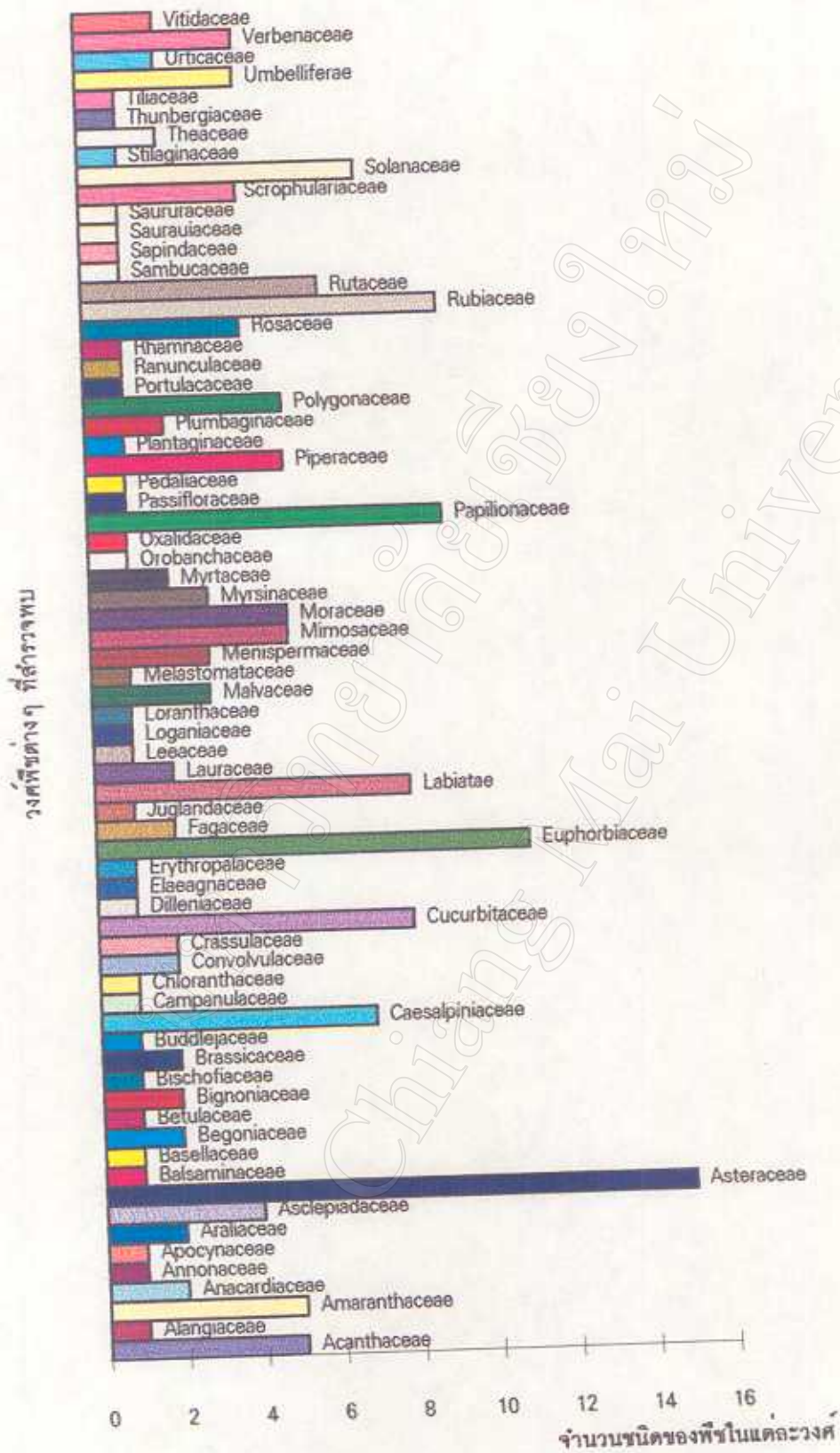
(หมายเหตุ พืชป่าในที่นี้รวมความหมายถึง วัชพืช หรือ พืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ มิได้หมายปลูกและพืชปลูกหมายถึงพืชที่นำมาปลูกเองซึ่งอาจเป็นพืชป่าก็ได้)

ตาราง 5 จำนวนพืชที่สำรวจพบทั้งหมดโดยแบ่งตามการจัดหมวดหมู่ของพืช ตามหลักของ Bold ใน คส.1977

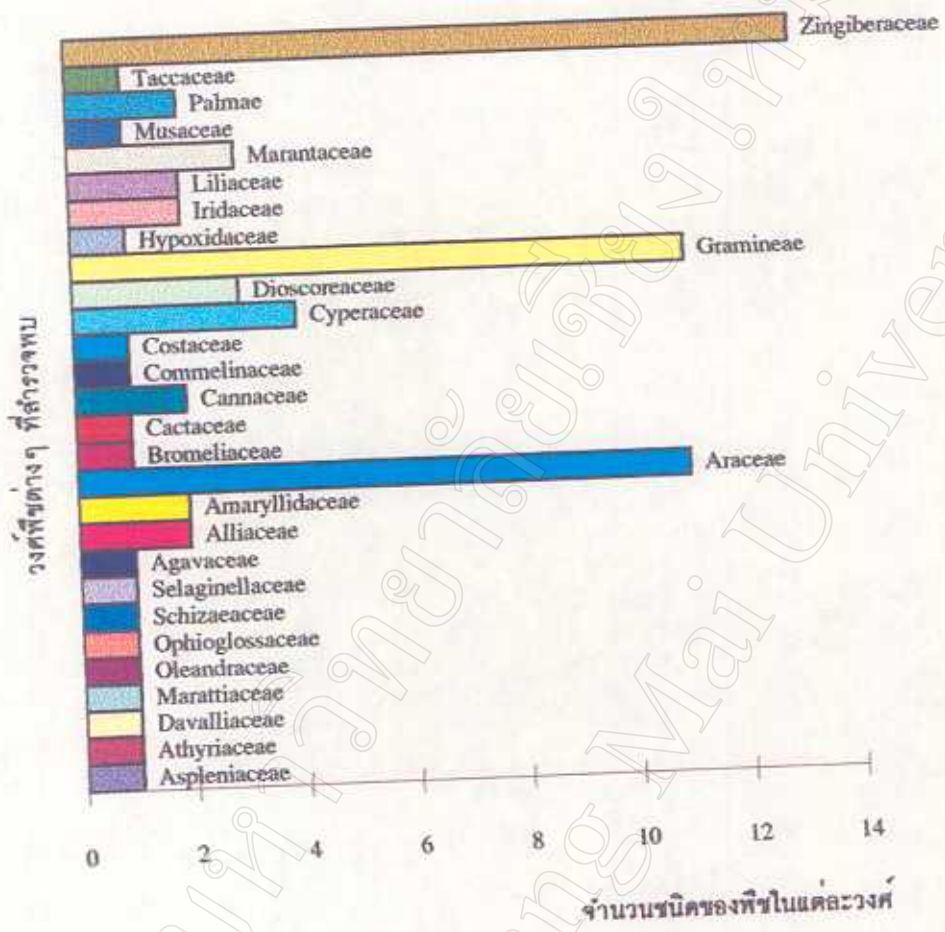
	วงศ์	สกุล	ชนิด
พืชใบเลี้ยงคู่	70	162	199
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว	20	51	66
เฟินและกลุ่มพืชคล้ายเฟิน	8	8	8
รวม	98	221	273

ตาราง 6 จำนวนพืชที่ใช้ประโยชน์ทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน โดยแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์

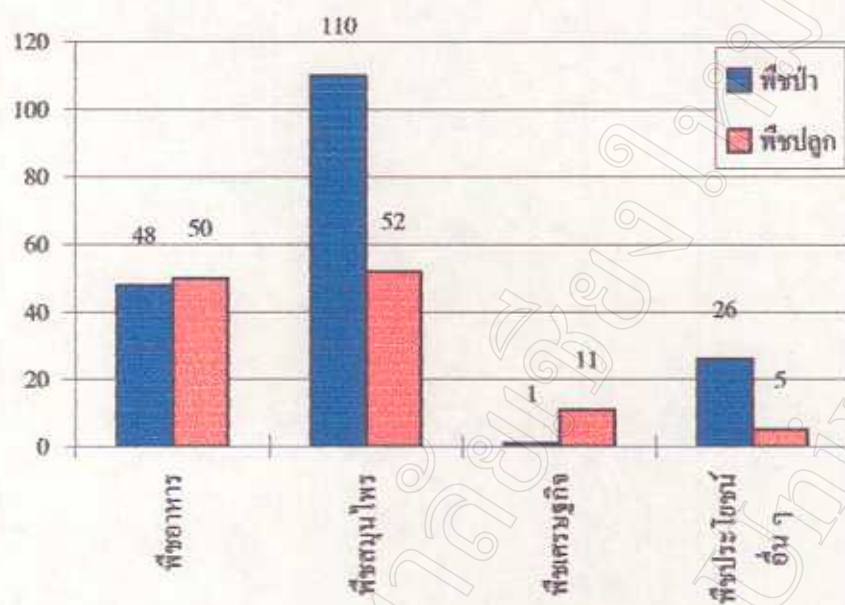
	ไทลื้อ	ม้ง	เย้า
พืชอาหาร	35	33	48
พืชสมุนไพร	37	89	65
พืชเศรษฐกิจ	7	4	5
พืชประโยชน์อื่น ๆ	7	12	12
รวม (ชนิด)	81	131	123

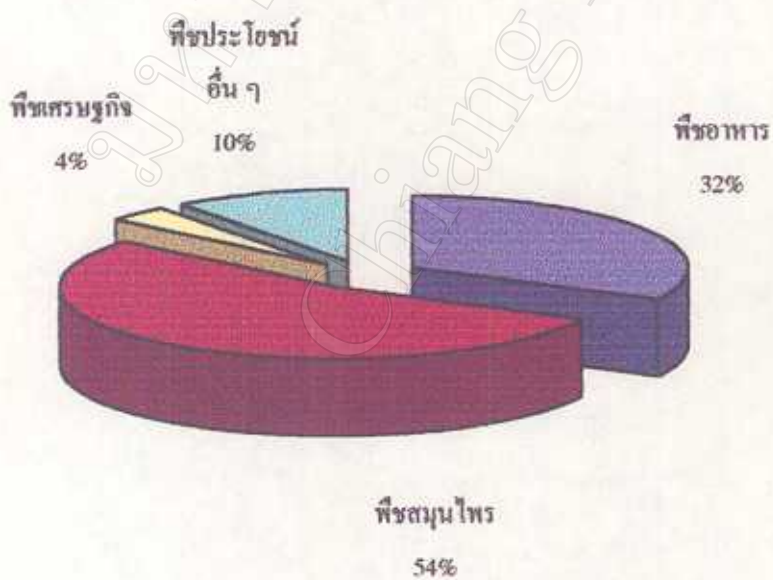
กราฟ 1 เปรียบเทียบจำนวนชนิดของพืชในแต่ละวงศ์ของพืชในเลี้ยงคู่

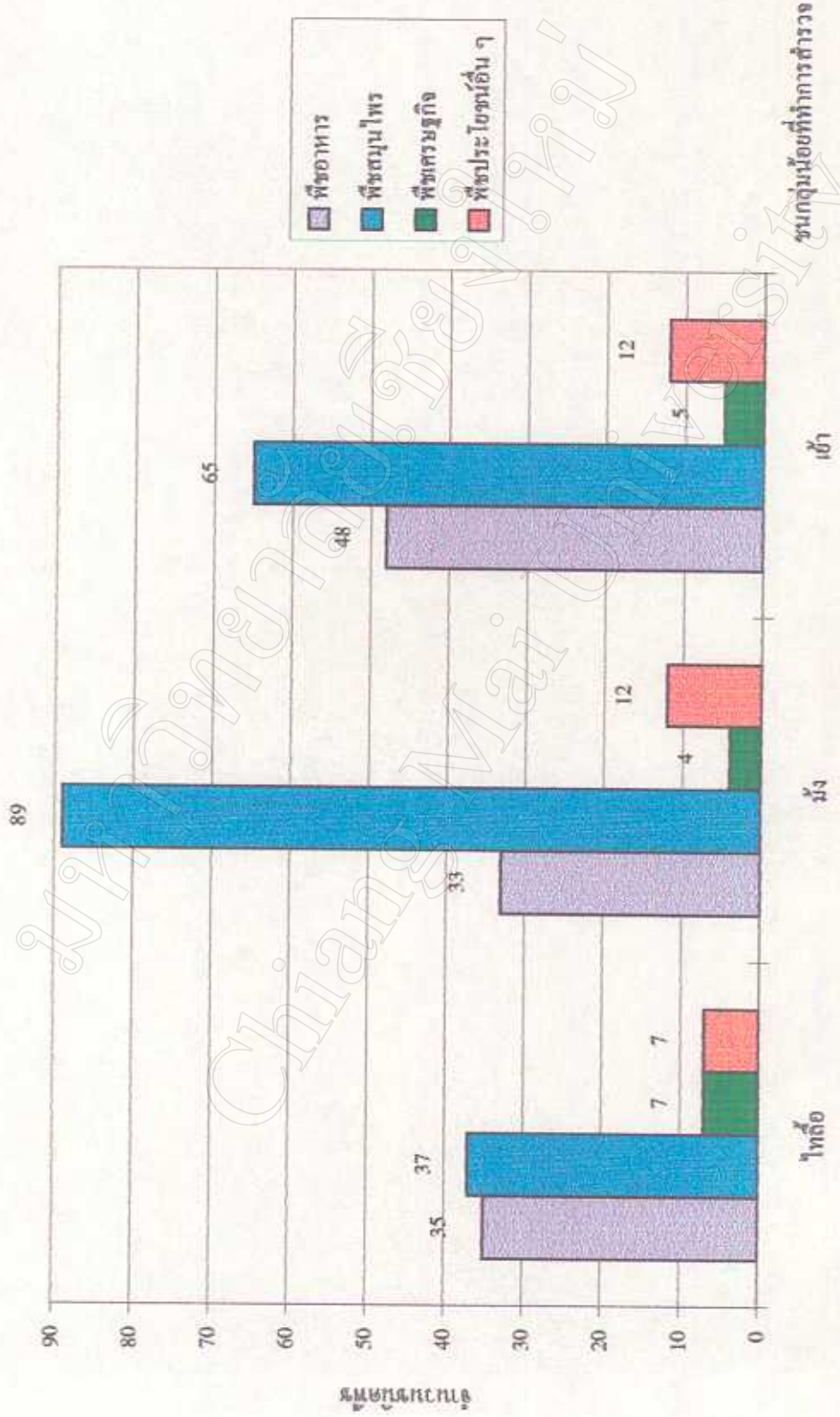
กราฟ 2 เปรียบเทียบจำนวนชนิดของพืชในแต่ละวงศ์ของพืชใบเลี้ยงเดี่ยว และพืชพวกเฟินและคล้ายเฟิน

กราฟ 3 จำนวนพืชทั้งหมดที่สำรวจพบแบ่งตามลักษณะการใช้ประโยชน์

กราฟ 4 เปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนชนิดพืชแยกตามประเภทการใช้

ชนกลุ่มน้อยที่ทำการสำรวจ

ตาราง 7 แสดงการเปรียบเทียบพืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละหมู่บ้าน

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
1	Acanthaceae	<i>Baphicacanthus cusia</i> Brem.	ห้อม	ไทรดิอ์	ฮ้อม	ใบตำรวมกับปูนเปียก ห่อด้วยใบพลับพลึง แล้วนำมาคั้นไฟประคบแก้อาการปวดเมื่อย
2	Acanthaceae	<i>Clinacanthus nutans</i> (Burm.f.) Lindau	พญาปล้องทอง	เข้า	ยาม	ใบตำละเอียดพอกบริเวณบาดแผลฝีหนอง
3	Acanthaceae	<i>Lepidagathis</i> sp.	-	มิ่ง	ผักนึ่งขย	ใบถอนประกอบอาหารหรือ จิมน้ำพริก
4	Acanthaceae	<i>Phlogacanthus curviflorus</i> Nees	ห้อมช้าง	มิ่ง	ป่าโหว่หี	ทั้งต้น ต้มดื่มช่วยให้อาเจียน
5	Acanthaceae	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (Linn.) Kurz	ทองพันชั่ง	ไทรดิอ์	ทองพันชั่ง	ราก ต้มรวมกับใบกระเทียม แก้ปวดท้อง
6	Agavaceae	<i>Sansevieria trifasciata</i> Prain	ตีนคราซ	มิ่ง	ช้วนะ	ใบ ยอด ต้มดื่มบำรุงเลือด
7	Alangiaceae	<i>Alangium unilocalare</i> King.	-	มิ่ง	กึ่งเคียดะ	ปูดกริมรั้วบ้านป้องกัน งูเข้าบ้าน
8	Alliaceae	<i>Allium ascatonicum</i> Linn.	หอมแดง	ไทรดิอ์	หอม	ราก ต้มรวมกับใบกระเทียม แก้ปวดเอว
9	Alliaceae	<i>Allium sativum</i> Linn.	กระเทียม	ไทรดิอ์	หอมขาว	หัว ประกอบอาหารหรือจำหน่าย หรือใช้เป็นส่วนประกอบของยาลูกกลอน
10	Amaranthaceae	<i>Achyranthes aspera</i> Linn.	หญ้างาม	มิ่ง	พญาเคียดะ	ทั้งต้น ต้มดื่มรับประทานแก้ประจำเดือนไม่ปกติ
				เข้า	อามส่วนาม-เม็ยะ	หรือต้มรับประทานหลังป่วยเป็นโรคทุกครั้ง
						ทั้งต้น ทบให้ละเอียดพอกบริเวณกระดูกหัก
						ใช้ได้ทั้งคนและสัตว์

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
11	Amaranthaceae	<i>Amaranthus viridus</i> Linn.	ผักขมหัว	ไทรลื้อ เข่า	ผักโขม ไต้เคย	รับประทานยอดอ่อน ใบต้มจิ้มน้ำพริก
12	Amaranthaceae	<i>Celosia argentea</i> Linn.	สร้อยไก่	เข่า	จะก่องกุน	ดอกแก่้นำใช้เป็นสีใส่ขนม
13	Amaranthaceae	<i>Cyathula prostrata</i> Bl.	พญางูแดง	มิ่ง	เหนียวกอลีชะ	ใบตำห่อ บริเวณแผลสดของสัตว์เลี้ยง เช่นวัว
14	Amaranthaceae	<i>Iresine herbstii</i> Hook.f.	ผักแพวแดง	เข่า	จะขูดกุน	ทั้งต้นต้มกับใบให้สตรีที่อยู่เดือนรับประทาน
15	Amaryllidaceae	<i>Crinum asiaticum</i> Linn.	พลับพลึงดอกแดง	เข่า	ต้มดอย	ใบทุบให้ละเอียดประคบบริเวณที่ปวดกระดูก
16	Amaryllidaceae	<i>Zephyranthus rosea</i> Linn.	บัวจีน	มิ่ง	ช้ำท้อหีชะ	ทั้งต้น ยัดใส่ในใบกล้วยรับประทานบำรุงสุขภาพ แก้ปวดเมื่อยหลังและเอว
17	Anacardiaceae	<i>Rhus chinensis</i> Muell.	ส้มคน	มิ่ง	ยี่หู่	รับประทานผลสดมีรสเปรี้ยว
18	Anacardiaceae	<i>Spondias pinnata</i> Kurz	มะกอกไทย	ไทรลื้อ	มะกอก	ผลสดประกอบอาหาร
19	Annonaceae	<i>Annona squamosa</i> Linn.	น้อยหน่า	ไทรลื้อ	น้อยหน่า	รับประทานผลสุก รสชาติหวาน
20	Apocynaceae	<i>Kopsia arborea</i> Bl.	คิงน้ำใส	ไทรลื้อ	คิงน้ำใส	ใบและกิ่งแก่นำรวมกับใบตี่ปลีครึ่งวัน นำมาหยอด ตาหรือเอ็ดรอรบ ควงตา แก้อาการเจ็บตาหรือตาคล้ำ
21	Araceae	<i>Acorus calamus</i> Linn.	वानน้ำ	ไทรลื้อ มิ่ง	ขางขาว เปืออะ	ใบและหัว ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง ทั้งต้นต้มโกรับประทาน หรือต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง หรือทุบเข่าน้ำอาบ
22	Araceae	<i>Acorus tartarinowii</i> Schott	วานน้ำเล็ก	มิ่ง	เต๋อโก๊	ทั้งต้นต้มโกรับประทานมีกลิ่นหอมแก้อาการอาเจียน หลังรับประทานอาหารผิด

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
23	Araceae	<i>Aglaonema</i> sp.	ชะงัดงา	เข้า	โห่อบโตะ	ทั้งต้นนำไปต้ไฟแล้วไปห่อบริเวณที่โดนแมลงกัดต่อย หรือลอกแกนลำต้น รับประทานกับน้ำพริก
24	Araceae	<i>Amorphophallus campanulatus</i> Bl. ex Decne.	บุก	ไทรลือ	หัวบุก	หัวใต้ดินนำมาล้างแล้วโรยน้ำตาลรับประทาน
25	Araceae	<i>Arisaema</i> sp.	บุก	มั่ง	พุ่มโด้โด้	หัว ต้มกับใบไ้ รับประทาน บำรุงกำลัง
26	Araceae.	<i>Colocasia esculenta</i> Schott	เผือก	มั่ง	ก๋อคอก	หัวรับประทานและจำหน่าย
27	Araceae	<i>Colocasia gigantea</i> Hook. f.	บอนใหญ่	มั่ง	ก๋อจือ	หัว ต้มให้ละเอียดพอกหัว แก้ปวดหัว
28	Araceae	<i>Colocasia</i> sp.	บอน	เข้า	โสกชาย	ใบประกอบบออาหาร
29	Araceae	<i>Colocasia</i> sp.	บอนหอม	เข้า	พอกับบโงย	ยอดอ่อนต้มกับใบไ้รับประทานบำรุงกำลัง
30	Araceae	<i>Lasia spinosa</i> (Linn.) Thw.	ผักหนาม	ไทรลือ	ผักหนาม	ใบ ประกอบบออาหาร
31	Araceae	<i>Pothos scandens</i> Linn.	ตะเข็บ	เข้า	บอนหยื่น	ยอดอ่อนประกอบบออาหาร
32	Araliaceae	<i>Aralia</i> sp.	-	เข้า	หน้าเคียงแง	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอวิธโรค
33	Araliaceae	<i>Trevesia palmata</i> (DC.) Vis.	ต่างหลวง	มั่ง	ปอทะเลาะโก	ต้น ประกอบพิธีกรรมในวันปีใหม่
34	Asclepiadaceae	<i>Dregea volubilis</i> Bth. ex Hook. f.	กระพุ้งหมากบ้าน	เข้า	ผักฉ้วน	ผลรับประทานสดหรือใช้เป็นอาหารสัตว์
35	Asclepiadaceae	<i>Hoya</i> sp.	-	เข้า	เค็ชอม	ดอกและยอด ต้มรับประทาน หรือรับประทานกับส้มตำ
36	Asclepiadaceae	<i>Myriopterion extensum</i> Schum.	ชะเอม	ไทรลือ	อ้อยแสนสวน	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ร้อนใน
37	Asclepiadaceae	<i>Telosma minor</i> Craib	จขร	ไทรลือ	อ้อยแสนสวน	เครือ ต้มน้ำดื่ม แก้เบื่ออาหาร
38	Aspleniaceae	<i>Asplenium nidus</i> var. <i>nidus</i> Linn.	ข้าหลวงหลังลาย	เข้า	ยอดสลิด	ใบ ประกอบบออาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
39	Asteraceae	<i>Ageratum conyzoides</i> Linn.	สาบแรังสาบกา	มั่ง	บุลี	ใบตำให้ละเอียด นำมาทอข้อมือและข้อเท้าอย่างละข้าง และต้องสลับซ้ายขวาทุกเวลาเป็นวัฏจักรวัน ทั้งต้น ต้มรวมกับใบกระปรุแทน แก้ท้องร่วง
40	Asteraceae	<i>Bidens bitemata</i> Merr. & Sherff	กันจ้ำ	มั่ง	ชะกัว	ใบ ทบให้ละเอียดประกอบบริเวณศีรษะ แก้ปวดหัว ราก ต้มน้ำดื่มป้องกันอาการชัก
41	Asteraceae	<i>Blumea balsamifera</i> DC.	หนาดหลวง	มั่ง	โหลยั้งตุ้ต๊ะ	ใบ อึ้งไฟนำมาประกอบบริเวณพดด้ง
42	Asteraceae	<i>Chromolaena odoratum</i> (Linn.) King et Robin	สามเสือ	เข้า	มะอึ่มบ้วย	ใบ ตากแดดทำเป็นผงแก้หวัด ทำเป็นยานัตถุ์
43	Asteraceae	<i>Crassocephalum crepioides</i> S. Moore	ผักกาดช้าง	เข้า	บ้อใจ กู๊จ๊ะ	ใบตำละเอียดพอกบริเวณบาดแผลห้ามเลือด
44	Asteraceae	<i>Dichrocephala integrifolia</i> (L.f.) O.K.	ผักชืดอย	มั่ง	เจาะเกะ	ใบตำละเอียดบีบนำใส่บาดแผลสดเพื่อห้ามเลือด
45	Asteraceae	<i>Eclipta prostrata</i> Linn.	กะเม็ง	เข้า	เปลี้ยนหัวเม็ยะ	ใบและยอดอ่อนผสมใบฝรั่งสับให้ละเอียด ใส่ขี้ผึ้งผสมโขงทอดแก้อาการท้องเสีย
46	Asteraceae	<i>Gnaphalium luteo-album</i> Linn.	-	เข้า	มิอึมหญ	ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มรักษาอาการไอเจ็บคอ
47	Asteraceae	<i>Gynura bicolor</i> DC.	ว่านใบทองม้วน	มั่ง	หอมเตียว	ทั้งต้น ผสมมูลเลย ต้มรับประทาน แก้เจ็บเอว
48	Asteraceae	<i>Gynura pseudo-china</i> DC.	ผักกาดกบ	เข้า	ตะเม็ย	ใบอ่อน รับประทานกับปลา
					ข้าวตอกเลีย	ยอด ต้มกับใบกระปรุแทน แก้ปวดท้อง
					จะอ้อมเ็ยะ	ทั้งต้นต้มกับใบโกให้สตรีอยู่เดือนรับประทาน บำรุงกำลังให้น้ำนมมากขึ้น

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
49	Asteraceae	<i>Gynura</i> sp.	ว่านมหากาฬ	ไทรลื้อ เข้า	จากพืช	ใบ ตำให้ละเอียด นำมาพอกบริเวณบาดแผล ใบ ตำพอกบาดแผล หรือแผลน้ำร้อนลวก
50	Asteraceae	<i>Spilanthes acmella</i> (L.) Merr.	ผักเค็ด	ไทรลื้อ เข้า	ผักเค็ด เค็ดเค็ด	ต้นประกอบอาหาร เช่นแกงแค ยอดอ่อนประกอบอาหาร
51	Asteraceae	<i>Tithonia diversifolia</i> (Hemsley) A. Gray	บัวตอง	มัง	ป่าอกระดะ	ใบตำให้ละเอียดห่อขาไก่ที่หัก หรือใบและยอดอ่อนตำแล้วอังไฟ พอกบริเวณที่ข้อเคล็ด
52	Asteraceae	<i>Vernonia cinerea</i> Less.	หมอน้อย	ไทรลื้อ มัง	หญาละออง ข้าวขอเข้าเต๋อ	ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม ดัดความดันโลหิต ใบใส่ผ้าชุบให้ละเอียด บีบน้ำดื่มแก้ปากเปื่อย
53	Asteraceae	<i>Wedelia chinensis</i> Merr.	กะเม็งตัวผู้	มัง	-	ต้มน้ำรับประทานแก้ไอหอบเป็นหวัด
54	Athyriaceae	<i>Diplazium esculentum</i> (Retz.) Sw.	ผักกูด	ไทรลื้อ เข้า	กูด หว่ายจำกัด	ใบประกอบอาหาร ใบประกอบอาหาร
55	Balsaminaceae	<i>Impatiens balsamina</i> Linn.	เทียนดอก	มัง	ป้าขอดี	ราก ต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีหลังคลอดแล้ว เกิดอาการปวดเมื่อยหลังและเอว หรือปวดท้องน้อย
56	Basellaceae	<i>Basella alba</i> Linn.	ผักกั้ง	ไทรลื้อ เข้า	ผักกั้ง เค็ดญี่ปุ่น	ยอดอ่อน ประกอบอาหาร ทั้งต้นต้ม ใ้กินให้สตรีรับประทานบำรุงกำลัง หลังคลอดทำให้เจริญอาหาร
57	Begoniaceae	<i>Begonia inflata</i> Clarke	สันกั้ง	มัง	ยัวร์กะ	รากตำให้ละเอียดนำมาคั้นน้ำหยอดตา รักษาอาการตา แดง หรือรับประทานลำต้นอ่อน มีรสเปรี้ยว
				เข้า	กุงซุยก้า	ลำต้นประกอบอาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
58	Begoniaceae	<i>Begonia</i> sp.	-	เข้า	บึงชุยเพียน	ใบรับประทานสดแก้พิษาน
59	Betulaceae	<i>Betula alnoides</i> Buch.-Ham.	กำลังเสือโคร่ง	มิ่ง	หัวเกอเตอ	ราก ต้มน้ำให้ผู้ชายดื่มบำรุงกำลัง
60	Bignoniaceae	<i>Markhamia stipulata</i> (Wall.) Seem. Rx K. Schum. var. <i>stipulata</i>	แคหางค่าง	มิ่ง	เป่าเอียะ	ดอก ประกอบอาหาร เช่น ใส่แกง
61	Bignoniaceae	<i>Oroxylum indicum</i> (Linn.) Vent.	เพกา	ไทรลือ	มะริดไม้ เค็งค่าง	ฝัก ประกอบอาหาร เปลือกต้นผสมอาหารสัตว์ให้หมักกินแล้วทำให้อ้วน
62	Bischofiaceae	<i>Bischofia javanica</i> Bl.	ประดู่ส้ม	มิ่ง	คังกือ	แกนลำต้น รับประทานสดแก้ท้องร่วง
63	Brassicaceae	<i>Brassica juncea</i> (Linn.) Czern.&Coss	ผักกาดเขียว	เข้า	เค็งชุย	เปลือกต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วงใบหอยเกลือรับประทาน
64	Brassicaceae	<i>Brassica oleracea</i> var. <i>capitata</i> Linn.	กะหล่ำปลี	เข้า	ไล่จ้าย	ใบประกอบอาหาร
65	Bromeliaceae	<i>Ananrus comosus</i> Merr.	สับปะรด	ไทรลือ	สับปะรด	ทั้งต้นประกอบอาหาร
66	Buddlejaceae	<i>Buddleja asiatica</i> Lour.	ราชวารีป่า	มิ่ง	เซาคือ	ราก ผสมกับรากชำพุดต้มน้ำดื่มแก้การบิดสภาวะจิต
67	Cactaceae	<i>Opuntia elatior</i> Mill.	เสมา	มิ่ง	นิ้วได้	ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม ป้องกันการตั้งครรภ์ ลำต้นตำผสมกับใบอบุนและคว่ำตายหงายเป็น พอกบริเวณข้อเคลือบ
68	Caesalpinjiaceae	<i>Bauhinia glauca</i> (Wall. ex Benth.) Benth. ssp. <i>tenuiflora</i> (Waltl ex C.B. Clarke) K. & S.S. Larsen	เดียมเครือ	มิ่ง	ซำจือ	ใบ ตากแดดให้แห้งนำมาบดให้ละเอียด นำมาใส่สาคือเด็ก ทำให้แผลแห้งและหายเร็ว
69	Caesalpinjiaceae	<i>Caesalpinia sappan</i> Linn.	ฝาง	เข้า	สะมนเคียง	เปลือกต้นใช้เป็นสีข้อมขนม ลำต้น ต้มน้ำดื่มรักษาโรคท้องเสีย

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
83	Crassulaceae	<i>Kalanchoe pinnata</i> (Lamk.) Pers	คำตาทองหางเป็น	มิ่ง เข้า	- กะลัดชะ	ใบอ่อนตำพอกบริเวณข้อรักษาอาการข้อเคลื่อน ทุบห่อบริเวณที่กระดูกหัก
84	Crassulaceae	<i>Kalanchoe</i> sp.	-	เข้า	สังหยิ่ง	ทั้งต้นต้มน้ำอาบสำหรับสตรีอยู่เดือน
85	Cucurbitaceae	<i>Coccinia grandis</i> Voigt	ตำลึง	โหล	ผักแคบ	ใบ ประกอบอาหาร
86	Cucurbitaceae	<i>Cucumis sativus</i> Linn.	แตงกวา	โหล	แตงกวา	รับประทานผลหรือปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ
87	Cucurbitaceae	<i>Cucurbita moschata</i> Decne.	ฟักทอง	มิ่ง	โตะตะ	ผลใช้ประกอบอาหาร
88	Cucurbitaceae	<i>Lagenaria siceraria</i> Standl.	น้ำเต้า	มิ่ง	จิ้งตัว	ผลคว้านเมล็ดและเนื้อภายในออกให้หมดแล้วนำมา ตากแดดให้แห้งนำมาทำเป็นภาชนะตั้งน้ำ
89	Cucurbitaceae	<i>Luffa</i> sp.	บวบ	มิ่ง	จิ้งตัว	ใบ ตำให้ละเอียด ห่อท้อง แก้ปวดท้อง
90	Cucurbitaceae	<i>Momordica charantia</i> Linn.	มะระขี้นก	โหล	มะห่าย	ผลเป็นเครื่องเคียงนำพริก
91	Cucurbitaceae	<i>Sechium edule</i> Sw.	มะเขือเครือ	เข้า	ปะมาด	รับประทานผล
92	Cucurbitaceae	<i>Trichosanthes palmata</i> Roxb.	ขี้กาดแดง	มิ่ง	โตะโมะ	ผล ประกอบอาหาร
93	Cyperaceae	<i>Cyperus brevifolius</i> Hassk.	หญ้าไก่ดอกขาว	โหล	ปวงเตี้ย หญ้านิวหนู	เครื่องต้มน้ำดื่ม หรืออาบ เวลาเด็กชัก รากรวมกับใบปอปีวแดง หอมแดง พริกไทย กระเทียม ตำให้ละเอียดผสมกับน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน รับประทาน เป็นยาอายุวัฒนะ
94	Cyperaceae	<i>Cyperus rotundus</i> Linn.	แห้วหนู	เข้า	ตุงไก่จืด	ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้ารักษาโรคน้ำกัดเท้า ทั้งต้น ต้มเอาน้ำอาบหัวเข้าเด็กหรืออาบนำ ช่วยให้อาบน้ำเข้าเด็กมีแรง

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เหง้า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
95	Cyperaceae	<i>Cyperus</i> sp.	กก	มิ่ง	โหยชนะ	ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีตั้งครรภ์ได้ 1 เดือนแล้วต้อง การทำแท้ง
96	Cyperaceae	<i>Scleria terrestris</i> Fassett	หญ่อกมบางเขา	มิ่ง	เฮาะ	ราก ต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีที่ท้องการทำงานทั้ง
97	Davalliaceae	<i>Pachypleuria repens</i> M.Kato	กุศหอมป้อม- ใบย่อย	มิ่ง	ขี้ตุ๊ก	ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มกับใบกระปะทาน แก้อาการปวดเมื่อย บริเวณหลัง เอว
98	Dilleniaceae	<i>Dillenia indica</i> Linn.	มะตาด	เข้า	.	รับประทานผลมีรสหวาน
99	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea alata</i> Linn.	มันเสา	เข้า	คอยจีน	หัวใต้ดินประกอบอาหาร
100	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea bulbifera</i> Linn.	ว่านพระระนิม	มิ่ง	ขี้จี้แกง	ลำต้น ต้มน้ำหรือคองเหล้าดื่มแก้หืดหรือผู้ชวยที่ต้องการ เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ
101	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea pentaphylla</i> Linn.	มันคันขาว	โทลื้อ	กลอย	หัวนึ่งหรือเผา รับประทาน
102	Elaeagnaceae	<i>Elaeagnus latifolia</i> Linn.	ตลอดเดา	โทลื้อ	มะหลอด	รับประทานผลมีรสเปรี้ยวอมหวาน
103	Erythropalaceae	<i>Erythropalum scandens</i> Bl.	ฝักรด	โทลื้อ	ฝักชาก	ขยดอ่อน ประกอบอาหาร
104	Euphorbiaceae	<i>Aleurites moluccana</i> (L.) Willd.	มะเข่า	มิ่ง	บ้อเต้อ	ห้ามรับประทานผลเพราะมีพิษ ทำให้ท้องเสียอย่างรุนแรง อาจทำให้เสียชีวิตได้
105	Euphorbiaceae	<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	มะไฟป่า	โทลื้อ	มะไฟ	รับประทานผลมีรสเปรี้ยวหวาน
106	Euphorbiaceae	<i>Breynia retusa</i> Alston	ครามน้ำ	เข้า	เคี่ยมเมียะ	รากต้มน้ำดื่มแก้ไข้
107	Euphorbiaceae	<i>Homonoia riparia</i> Lour.	ไคร้ น้ำ	โทลื้อ	ไคร้	ใบต้มน้ำแก้คัน หรือนำใบมาขยี้ ใบจะเกิดฟอง คล้ายสนู ไว้ทำความสะอาด
				เข้า	ตะเลียม	ใบอ่อนรับประทานกับลาบ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
108	Euphorbiaceae	<i>Jatropha curcas</i> Linn.	ตะขุงรั้ว	มิ่ง	ทองหยี	ยางจากบริเวณไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก
109	Euphorbiaceae	<i>Manihot esculenta</i> Crantz	มันสำปะหลัง	มิ่ง	โตะดู	รากต้มหรือเอาใบประทาน
110	Euphorbiaceae	<i>Pedilanthus tithymalooides</i> Poit.	แสยก	มิ่ง	ชิวไม่มี	ขางทาถิ่นรักษาอาการเจ็บดิน ขอดอ่อนต้มกับใบให้สตรีหลังคลอดรับประทาน เพื่อที่จะให้น้ำนมมากขึ้น
111	Euphorbiaceae	<i>Phyllanthus urinaria</i> Linn.	หญ้าใต้ใบ	ไทรลือ มิ่ง	ขาน้อง ข้าวหะมะปรีวไว้	ทั้งต้น ต้มน้ำอม แก้เจ็บเหงือก ปวดฟัน รากต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีหลังคลอดแล้วปวดท้อง
112	Euphorbiaceae	<i>Ricinus communis</i> Linn.	ตะขุงแดง	มิ่ง เข้า	ชิงงไก่เสยะ มะปวง	ใบตำให้ละเอียดห่อท้องรักษาอาการแก้ปวดท้อง ใบและกิ่งต้มน้ำอาบสำหรับหญิงคลอดบุตร
113	Euphorbiaceae	<i>Sauropus androgynus</i> Merr.	ผักหวานบ้าน	ไทรลือ	ผักหวานบ้าน	ขอดอ่อน ประคบอบอาหาร แก้อาการเบื่ออาหาร
114	Euphorbiaceae	<i>Securinega leucopyrus</i> Muell. Arg.	ก้างปลาแดง	ไทรลือ เข้า	ก้างปลาแดง ปูดางเดียว	ทั้งต้นนำมาหมักมือ แก้อาการคัน ราก ต้มน้ำดื่มรักษาอาการไอ
115	Fagaceae	<i>Castanopsis ceratocantha</i> Rehd. & Wilson var. <i>semiserata</i> Hick.	ก้อ	มิ่ง	จิ้ง	รับประทานผลที่นำมาคั่วหรือต้ม
116	Fagaceae	<i>Castanopsis tribuloides</i> (Smith) A DC.	ก้อ	มิ่ง	คี้	รับประทานผลที่นำมาคั่วหรือต้ม
117	Gramineae	<i>Cephalostachyum virgatum</i> Kurz	ไผ่เสยะ	ไทรลือ	ไผ่เสยะ	ต้นไม้ประจำหมู่บ้าน
118	Gramineae	<i>Coix puellarum</i> Bal.	มะเดื่อยหิน	มิ่ง เข้า	-	ราก ต้มน้ำดื่มแก้ปีศาจจะจัด ราก ต้มน้ำดื่มแก้ปีศาจจะจัด

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
119	Gramineae	<i>Dendrocalamus hamiltonii</i> Nees	หน่อไม้หก	มิ่ง	ยังเขียว	หน่อ ประกอบอาหาร
120	Gramineae	<i>Eleusine coracana</i> Gaertn.	ข้าวป่างสามง่าม	มิ่ง	เดียนดี	เมล็ด นำมาทำขนม
121	Gramineae	<i>Hordeum vulgare</i> Linn.	บาร์เลย์	ไทลื้อ	ข้าวสาลี	เมล็ด จำหน่าย
122	Gramineae	<i>Imperata cylindrica</i> (Linn.) Beauv.	หญ้าคา	ไทลื้อ	หญ้าคา	ใบ ตากแห้งนำมาบดหลังตากบ้าน
				มิ่ง		ใบตากแห้งนำมาบดหลังตากบ้านและโรงเลี้ยงสัตว์
				เข้า	กาน	รากคั้นน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง
						ใบนำมาบดหลังตากบ้าน ใช้ข้าวและโรงเลี้ยงสัตว์
123	Gramineae	<i>Oryza sativa</i> Linn.	ข้าว	ไทลื้อ	ข้าว	เมล็ด รับประทานเป็นอาหารหลักและจำหน่าย
				มิ่ง	เป็जू	เมล็ด รับประทานเป็นอาหารหลัก
				เข้า	เขียว	เมล็ด รับประทานเป็นอาหารหลัก
124	Gramineae	<i>Saccharum officinarum</i> Linn.	อ้อยดำ	ไทลื้อ	อ้อยดำ	ลำต้นนำมาคั้นน้ำเป็นส่วนผสมของยาจุ๊กกลอน
125	Gramineae	<i>Sorghum vulgare</i> Pers. var <i>saccharatum</i> Boerl.	สุ่มทรโคตม	เข้า	ขะเมะเดี่ย	รับประทานลำต้นมีรสหวานคล้ายอ้อย
126	Gramineae	<i>Thyrsanolaena maxima</i> Ktze	ตองกง	เข้า	น้ำจ้าวฟ้าน	ก้านช่อดอกตากแดดทำเป็นไม้กวาด
127	Gramineae	<i>Zea mays</i> Linn.	ข้าวโพด	ไทลื้อ	ข้าวสาลี	ฝัก รับประทานหรือจำหน่าย
				มิ่ง	เปาะเกือ	ฝัก รับประทาน หรือจำหน่าย
				เข้า	ขะเมะ	ฝัก รับประทาน หรือจำหน่าย
128	Hypoxidaceae	<i>Hypoxis</i> sp.	-	มิ่ง	ไคร้จระ	ราก ทำให้ละเอียด บิบน้ำหยอดตา แก้การตาแดง หรือ ตาอักเสบ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
129	Iridaceae	<i>Belamcanda chinensis</i> DC.	वानहाङ्ग	มิง	อิวลาณชะวะ	ใบต้มกับปกรับประทานแก้อาการอาหารเป็นพิษ ราก ทบให้ละเอียดทาบริเวณที่เจ็บ จุกเสียดท้อง
130	Iridaceae	<i>Eleutherine palmifolia</i> (Linn) Merr.	วานหอมแดง	มิง	หลองดูเดยะ	หัวต้มน้ำดื่ม แก้อาการท้อง ท้องอืด
131	Juglandaceae	<i>Engelhardtia spicata</i> Bl.	คำหุด	มิง	เต้าจ๊ะวะ	ใบ เป็นอาหารหมู
132	Labiatae	<i>Eisholtzia blanda</i> Benth.	-	เย้า	น้ำมั่งพิ้ว	ใบอมเคี้ยวแก้อาการปวดฟัน
133	Labiatae	<i>Leonurus sibiricus</i> Linn.	กัญชาเทศ	เย้า	จาโนเท้า	รากต้มน้ำดื่ม แก้อาการปวดท้อง
134	Labiatae	<i>Mentha cordifolia</i> Opiz	สะระแหน่	มิง	ปู้ฮู้	ใบ ประกอบอาหาร
135	Labiatae	<i>Ocimum basilicum</i> Linn.	โหระพา	โทลือ	หอมกือ	ใบประกอบอาหาร
136	Labiatae	<i>Ocimum gratissimum</i> Linn.	ยี่หระ	โทลือ	หลัดล่า	ใบประกอบอาหาร
137	Labiatae	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Bl.) Miq.	พยับเมฆ	โทลือ	กระเพรายักษ์	ทั้งต้น ต้มน้ำผสมกับข้าวเปลือก ต้มแก้ ปวดหลังปวดเอว หรือทั้งต้นตากแห้งต้มน้ำดื่มแก้เจ็บคอ
138	Labiatae	<i>Pogostemon cablin</i> (Bl.) Benth.	พิมเสน	มิง	ดาโก้ว	ราก ต้มน้ำดื่ม หลังคลอดบุตร
139	Labiatae	<i>Pogostemon</i> sp.	-	มิง	เข้ชานค้ำวะ	ใบ ประกอบอาหารใส่แกง
140	Lauraceae	<i>Cinnamomum iners</i> Bl.	อบเชย	เย้า	จิดัดเตียง	เปลือกเผาแล้วบดให้ละเอียดใส่ยานัตถุ์
141	Lauraceae	<i>Persea americana</i> Mill.	อโวคาโด	โทลือ	อโวคาโด	รับประทานผล
142	Leeaceae	<i>Leea indica</i> Merr.	กระดังงา	มิง	ปล้ำจี้	ราก ต้มน้ำดื่ม ขับปัสสาวะ
143	Liliaceae	<i>Aloe barbadensis</i> Mill.	วานหางจระเข้	โทลือ	วานหางจระเข้	ทั้งจากใบ ทาผิวหนังที่ถูกไฟไหม้หรือแผลก ทั้งจากใบ ทาผิวหนังที่ถูกไฟไหม้หรือแผลก

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
144	Liliaceae	<i>Disporum calcaratum</i> Wall. ex D. Don	ว่านหัวลิบ	มั่ง	กือกือ	ราก คั้นน้ำดื่ม แก้ไอ
145	Loganiaceae	<i>Gelsemium elegans</i> Benth.	เพชฌฆาตสีทอง	มั่ง	ช้วนาโต	ห้ามใช้ทั้งต้นเนื่องจากเป็นพิษ
146	Loranthaceae	<i>Scurrula parasitica</i> Linn.	กาฝาก	มั่ง	คังจ้อ	ทั้งต้นคั้นน้ำดื่มแก้ไอ
147	Malvaceae	<i>Gossypium herbaceum</i> Linn.	ฝ้าย	เข้า	เดี่ยซางจา	ทั้งต้น คองหล้าคัมบำรุงกำลัง
148	Malvaceae	<i>Sida rhombifolia</i> Linn.	หญ้าจั๊ด	ไทลื้อ	หญ่าจั๊ดใหญ่	จำหน่ายผล
149	Malvaceae	<i>Urena lobata</i> Linn.	ขี้ครอก	มั่ง	กะ	ราก พุงข้าวส่วยพร้อมราก นำข้าวส่วยที่ติดรากมา ให้เด็กรับประทานจะได้รับประทานข้าวได้มากขึ้น และรักษากัน ตากแดดให้แห้ง ทำเป็นไม้วาด กิ่งและก้าน ตากแดดให้แห้ง ทำเป็นไม้วาด ใบคั้นน้ำดื่มวันละ 3 ครั้ง แก้ประจำเดือนไม่ปกติหรือ ทำให้ประจำเดือนหมดเร็วขึ้น รากคัมคัมตำหรับสตรีปวดท้องขณะตั้งครรภ์
150	Marantaceae	<i>Maranta arundinacea</i> Linn.	ตาวูลาส	ไทลื้อ	ขำถายี	หัวใต้ดิน หนึ่ง รับประทาน
151	Marantaceae	<i>Phrynium capitatum</i> Willd.	ตองสาต	เข้า	นะเหาะ	ใบใช้ห่อของ
152	Marantaceae	<i>Schumannianthus dichotomus</i> Gagnep.	กล้า	เข้า	แพ่ง	รับประทานผล
153	Marattiaceae	<i>Angiopteris evecta</i> (Forst.) Hoffm.	ว่านกีบแรด	เข้า	มาเตะคอย	หัวแช่น้ำดื่มรักษาอาการท้องร่วง ยอดอ่อนเจมน้ำพริก รากแช่น้ำดื่มแก้ไอ
154	Melastomataceae	<i>Melastoma normale</i> D. Don	โคลงกลอง	มั่ง	เยี่ยเตาะ	รับประทานผลสุกสีดำ
				เข้า	สูงซัง	รับประทานผลสุกสีดำ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
155	Menispermaceae	<i>Stephania pierrei</i> Diels	กลิ้งกลางดง	เข้า	แก้คันคอบ	หัวทาบบริเวณที่บวมหรือทากลากเกลื่อน
156	Menispermaceae	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	เถาย่างาง	เข้า	ผักกะเจาย	ยอดอ่อนประกอบอาหาร เช่น ผัด
157	Menispermaceae	<i>Tinospora crispa</i> Miens ex Hook. f. & Thoms.	บอระเพ็ด	ไหล	บอระเพ็ด	เถา ตัดยาวทำน้ำกลัมนำมาต้มดื่ม เพื่อบำรุงประสาท ทำให้นอนหลับ หรือเถา เข่น้ำอาบทำให้ผิวหนังดี
158	Mimosaceae	<i>Acacia</i> sp.	-	เข้า	อหิมถ้อง	เถาทุบใช้บดหรือตำผสม
159	Mimosaceae	<i>Archidendron clypearia</i> var. <i>clypearia</i> Nielsen	มะขามแป	มั่ง	กัวะดี มัจฉุข	ใบต้มน้ำล้างตาแก้อาการตาแดงและขี้ตา ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ตาลาย
160	Mimosaceae	<i>Leucaena leucocephala</i> de Wit	กระถิน	มั่ง	ถั่วจ้ำมัว	ยอดอ่อน รับประทานสด หรือประกอบอาหาร
161	Mimosaceae	<i>Mimosa invisa</i> Mart.	ไมยราบเลื้อย	เข้า	อินยอม	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มลดความดันโลหิต
162	Mimosaceae	<i>Mimosa pudica</i> Linn.	ไมยราบ	ไหล มั่ง	ไมยราบเลื้อย ถั่วจ้ำมัว	รากต้มน้ำดื่ม แก้อาเจียน ใบและราก สับให้ละเอียด โต้ด้วยผ้าขาวคอกคนที่ถูกไฟเข้า หรือดัดตัวไว้ป้องกันอุบัติเหตุ
163	Moraceae	<i>Broussonetia papyrifera</i> Vent.	ปอสา	เข้า	นกกเดี่ยว	ใบใช้เป็นอาหารหมู หรือนำเปลือกต้นใช้ทำกระดาษและ เชือก
164	Moraceae	<i>Ficus auriculata</i> Lour.	มะเดื่อ	เข้า	โหยทง	ผล นำมาประกอบอาหาร
165	Moraceae	<i>Ficus racemosa</i> Linn.	เดื่อทุมพร	เข้า	โหยทงเป็ว	รับประทานผลสุก
166	Moraceae	<i>Ficus semicordata</i> J.E. Smith	เดื่อปล้องหิน	มั่ง	จี้เจ้	รับประทานผลสุก
167	Moraceae	<i>Ficus</i> sp.	-	เข้า	เคียงงิ	รากต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด
168	Musaceae	<i>Musa superba</i> Roxb.	กล้วยผา	เข้า	น้ำซ้อเอ	ต้มน้ำรับประทานสดขับปัสสาวะ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
169	Myrsinaceae	<i>Embelia sessiliflora</i> Kurz	ส้มกุ่ม	มิ่ง	ขี้ม้า	รับประทานใบสดแก้ท้องร่วงหรือใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ไข้ รับประทานผลมีรสเปรี้ยวอมหวาน
170	Myrsinaceae	<i>Maesa glomerata</i> K. Larsen & C.M. Hu	ปากนุกต้นเดี่ยว	มิ่ง	กนแข็งขั้ว	ราก ต้มน้ำดื่ม แก้อาการปวดเรื้อรัง
171	Myrsinaceae	<i>Maesa ramantacea</i> A.D.C.	จำรัสกลาง	มิ่ง	กนแข็งขั้ว	ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง
172	Myrtaceae	<i>Psidium guajava</i> Linn.	ฝรั่ง	มิ่ง	สีจิวท้อ	ใบสดใส่ไข่ทอดรับประทานแก้ท้องเสีย
173	Myrtaceae	<i>Syzygium malaccense</i> (Linn.) Merr.	ชมพู่สามแฉก	ไทรลือ	สิ่งอ้อยเปีย	ใบอ่อนรับประทานสดแก้ท้องเสีย
174	Oleandraceae	<i>Nephrolepis</i> sp.	กุศสร้อย	เข้า	ชมพู่มาเหมียว	ใบ รับประทานแทนใบเมี่ยง รสเปรี้ยวอมขม รับประทานผล
175	Ophioglossaceae	<i>Ophioglossum petiolatum</i> Hook.	-	มิ่ง	หยาบ	ทั้งต้นแห้งนำอบบริเวณที่เป็นโรคผิวหนังคัน
176	Orobanchaceae	<i>Aeginetia indica</i> Roxb.	ดอกดินแดง	มิ่ง	ขั้วเม็ยขั้วระตู	รากต้น fertile frond ต้มน้ำดื่ม ได้บุตรชาย
177	Oxalidaceae	<i>Oxalis corniculata</i> Linn.	ส้มกบ	ไทรลือ	ขั้วเม็ยขั้วระถั่ว	รากต้น sterile frond ต้มน้ำดื่ม ได้บุตรสาว
178	Palmae	<i>Arenga pinnata</i> Merr.	ต้าว	เข้า	หยิ่งก้า	นำเมือกคอกมามาทาแก้คันเมื่อยงกคิ้วจะเพร็ดเด็กชาย ทั้งต้นต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีที่ต้องการมีบุตร
179	Palmae	<i>Calamus</i> sp.	หวาย	เข้า	ส้มกบ	ใบ นำมาจัดทองให้แวววาว
180	Papilionaceae	<i>Cajanus cajan</i> (Linn.) Millsp.	ถั่วแระ	เข้า	ควนเจ้	ทั้งต้น ผสมไข่ทอด แก้ไข้
					เตาเปีย	รับประทานผลหรือ จำหน่าย
					ดั่งชบ	ยอดอ่อน ผล แก่นต้มน้ำ รับประทานหรือ
					เข้า	นำมาประกอบอาหาร ใบใช้มุงหลังคา
					เข้า	เมล็ดประกอบอาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
181	Papilionaceae	<i>Crotalaria assamica</i> Benth.	มะหิงงา	เข้า	เดชะโอ	ทั้งต้นคั้นน้ำอาบสำหรับสตรีที่อยู่เดือน
182	Papilionaceae	<i>Crotalaria pallida</i> Ait.	หิงแก่น	มั่ง	เคอเตอลง	รากต้มไป รับประทาน แก้ปวดท้อง
183	Papilionaceae	<i>Derris elliptica</i> (Roxb.) Benth.	โดดิน	มั่ง	มะและ	รากแช่น้ำเชือดปลา
184	Papilionaceae	<i>Milletia</i> sp.		เข้า	ดัวะกอน	รากทุบแช่น้ำเป็นยาเบื่อปลา ยาฆ่าแมลง
185	Papilionaceae	<i>Moghania linneata</i> Kize.	มะแฮะนาก	เข้า	อออุนไฮ	ทั้งต้นคั้นทาแผลบ้อย
186	Papilionaceae	<i>Pachyrhizus erosus</i> Urban	มันแกว	พืเกลือ	ยั้งต่าง	ทั้งต้นและรากคั้นน้ำดื่มและอาบรักษาคนแก่ ที่น้ำเหลืองไม่ดีตัววม
187	Papilionaceae	<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (Linn.) DC.	ถั่วพู	พืเกลือ	มันแกว	รากสะสมอาหาร รับประทาน
188	Papilionaceae	<i>Tachegi triquetrum</i> Ohashi	กอกัว	เข้า	ตบดอย	รากสะสมอาหาร รับประทาน
189	Passifloraceae	<i>Passiflora foetida</i> Linn.	กะทกรก	พืเกลือ	ถั่วพู	หัว ผนแล้วทา แก้โรคงูสวัด
190	Pedaliaceae	<i>Sesamum indicum</i> Linn.	งาขาว งาดำ	เข้า	เคียงตบ	ฝัก ประกอบอาหารหรือรับประทานสด
191	Piperaceae	<i>Piper chaba</i> Hunt	คิบตี	พืเกลือ	ผักแถบฝรั่ง	ลำต้นคั้นดื่มแก้ปัสสาวะขัด
192	Piperaceae	<i>Piper ribesoides</i> Wall.	ตะก้านเล็ก	เข้า	ชะแปะ ชะเจีย	ยอดและผลสุก รับประทาน หรือประกอบอาหาร
					คิบตี	เมล็ด ประกอบอาหาร และจำหน่าย
					คิบตี	เมล็ด ประกอบอาหาร และจำหน่าย
					คิบตี	ใบ แช่น้ำครึ่งวันรวมกับกิ่งหรือใบพุดชมพู นำมา หยอดตา หรือเช็ดรอบดวงตา แก้อาการเจ็บตาคล้าย
					คิบตี	ต้น ไล่แกง

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
193	Piperaceae	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ข่าพลู	โทลื้อ เข้า	ผักเตมก จะเลา	ใบประกอบอาหาร นิยมใส่แกงหน่อ หรือรากต้ม รวมกับรากกล้วยประรด ต้มแก้ปัสสาวะขัด ใบตำละเอียดผสมกับแป้งเหล้าที่หมักเป็นหัวเชื้อ ในทำเหล้าข้าวโพด
194	Piperaceae	<i>Piper</i> sp1.	-	เข้า	จะเลา	ใบ ผลใช้ตำนำพริก หรือรับประทานสด
195	Piperaceae	<i>Piper</i> sp2.	-	เข้า	จะค้ำนดู	เถาปรุงอาหาร ใส่แกง
196	Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> Linn.	หญ้าเอ็นยัด	โทลื้อ มั่ง	หญ้าเอ็นยัด เข้าจิ้งห้วะ	ทั้งต้นผสมกับใบพลับพลึงนำมาฉนไฟ พอกบริเวณที่เอ็น ยัดทำให้คลายเส้น ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ
197	Plumbaginaceae	<i>Plumbago indica</i> Linn.	เจตมูลเพลิงแดง	โทลื้อ เข้า	ปัดปิวแดง แปะถิ่น	ทั้งต้น ผสม หอมแดง กระจายพริกไทย และนำฝัง นำมา ทำยาถูกลมลอน เป็นยาอายุวัฒนะ ทั้งต้นทุบให้ละเอียดพอกแก้เจ็บกระดูก ใบต้มนำดื่มรักษาอาการปัสสาวะขัด
198	Plumbaginaceae	<i>Plumbago zeylanica</i> Linn.	เจตมูลเพลิงขาว	โทลื้อ เข้า	ปัดปิวขาว เดี่ยวตอมเหยียว	ใบต้มน้ำดื่มรักษาอาการปัสสาวะขัด ใบต้มน้ำดื่มรักษาอาการปัสสาวะขัด
199	Polygonaceae	<i>Fagopyrum cymosum</i> Meissn.	ผักมั่งส้ม	เข้า	โซ่งถิ่น	รากต้มน้ำดื่มรักษาหัวใจ
200	Polygonaceae	<i>Polygonum barbatum</i> Linn.	สร้อยทับทิม	เข้า	เกี้ยว	ใบทุบแล้วนำมาต้มแก้เป็นลม

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
201	Polygonaceae	<i>Polygonum chinense</i> Linn.	พญาดง	มิ่ง	จ๊กแซง	ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ผลสุก รับประทาน มีรสหวาน
202	Polygonaceae	<i>Polygonum odoratum</i> Lour.	ผักไฟ	ไพลี มิ่ง เข้า	ผักไฟ โอบหยาเสยะ เปียว	ทั้งต้นใส่ลาบ ผลและยอดอ่อนเป็นอาหาร ยอดอ่อน ใส่ลาบ
203	Polygonaceae	<i>Polygonum tomentosum</i> Willd.	ผักหน้ำ	ไพลี	ผักหน้ำ	ทั้งต้นต้มอาบแก้คัน
204	Portulacaceae	<i>Talinum triandularis</i> (Jacq.) Willd.	โสม	เข้า	เกาหลิชัน	ทั้งต้นต้มรวมกับไก่ให้สตรีที่อยู่เดือนรับประทาน
205	Ranunculaceae	<i>Clematis smilacifolia</i> Wall.	พวงแก้วกุดั่น	มิ่ง	ขวนจี่	รากต้มน้ำอาบหรือดื่มแก้โรคนอนงูใน
206	Rhamnaceae	<i>Gouania leptostachya</i> DC.	พวงชะริตา	เข้า	ป้างเตียม	ทั้งต้น ต้มน้ำอาบสำหรับสตรีหลังคลอด
207	Rosaceae	<i>Prunus persica</i> Batsch	ท้อ	มิ่ง	จี้คว	กิ่งคืดไว้หน้าบ้าน กันผีเข้าบ้าน ผล รับประทานทั้งดิบและสุก
208	Rosaceae	<i>Rubus alceifolius</i> Poir.	ไข่มุใหญ่	เข้า	อิมเซบ	รับประทานผลสด
209	Rosaceae	<i>Rubus ellipticus</i> forma <i>obcordatus</i> Franch	หนามไข่มุ	มิ่ง	เปาะตะ	รับประทานผลสด
210	Rosaceae	<i>Rubus moluccanus</i> Linn.	ส้มกุ่ม	มิ่ง	ป้อจี้เต้า	รับประทานผลสด
211	Rubiaceae	<i>Coffea arabica</i> Linn.	กาแฟ	เข้า	กาแฟ	จำหน่ายเมล็ด
212	Rubiaceae	<i>Hedyotis capitellata</i> Wall.	ดอกไก่ย่าน	มิ่ง	อึ้งแวงก	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มลดไข้
213	Rubiaceae	<i>Morinda angustifolia</i> Roxb.	ยอหิน	ไพลี	สลัก	ใบ ย้อมผ้าได้สีแดง
214	Rubiaceae	<i>Morinda citrifolia</i> Linn.	ยอ	ไพลี	ยอ	ใบชวย ผสมกับปูนแดงต้มกับข้าวเปลือกต้มน้ำดื่ม แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
215	Rubiaceae	<i>Mussaenda sanderiana</i> Roxb.	แก้มขาว	มิ่ง เข้า	ป่าดิ้นตะ ช่ากิน	รากต้มน้ำดื่มแก้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ ทั้งต้นต้มน้ำดื่มเป็นยาขับปัสสาวะ
216	Rubiaceae	<i>Paederia pilifera</i> Hook. f.	คดหมา	มิ่ง	ม้าจิ้งกั้ว	ใบ ตำพั้นข้อมือ ข้อมเท้า แก้ไข้ โดยห่อแขน และขา อย่างละข้างสลับซ้ายขวา
217	Rubiaceae	<i>Paederia</i> sp.	พังกา	เข้า	โหลลิ	ยอดอ่อนรับประทานสดขับลมแก้อาการแน่นท้อง
218	Rubiaceae	<i>Uncaria</i> sp1.	-	เข้า	ยี่มตัวไม่	ใบอ่อนรับประทานกับลาบ
219	Rubiaceae	<i>Uncaria</i> sp2.	-	มิ่ง	ปอฎีหะ	ใบ ตำให้ละเอียด ห่อด้วยผ้าแล้วคั้นน้ำ ใส่บริเวณบาดเจ็บ
220	Rutaceae	<i>Citrus aurantifolia</i> Swing.	มะนาว	มิ่ง	-	ผลใช้ประกอบอาหาร
221	Rutaceae	<i>Citrus medica</i> Linn.	มะนาวขาว	มิ่ง	-	ใบต้มน้ำอาบ สำหรับคนสูงอายุตัวบวม
222	Rutaceae	<i>Clausena excavata</i> Burm. f.	หวดหม่อน	มิ่ง เข้า	- เคียงตอนจ้อย	ยอดอ่อนต้มน้ำดื่มแก้หัด ใบ ตำแล้วเผา ใช้รักษาโรคผิวหนัง
223	Rutaceae	<i>Glycosmis</i> sp.	-	ไพลี	ส้มขึ้น	ยอดอ่อนรับประทานกับลาบหรือใส่แกง ใบต้มน้ำดื่ม หรือนำมาต้มให้เดือดอาบ จะได้สดชื่น หรือต้มน้ำอาบ รักษาเห็บเหา
224	Rutaceae	<i>Zanthoxylum acanthopodium</i> DC.	กำจัดคอย	มิ่ง	จิ้งขี้	ใบและผลตำผสมกับเกลือ แก้เป็นลม หน้ำมีด
225	Rutaceae	<i>Zanthoxylum limonella</i> Alston	กำจัดต้น	ไพลี	มะแขว่น	เมล็ด เป็นเครื่องเทศปรุงอาหาร
226	Sambucaceae	<i>Sambucus simpsonii</i> Rehd.	อูน	มิ่ง	หม้อห้า	ใบตำผสมกับใบคำตายหางเป็นพอกบริเวณข้อเคลือบ

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
227	Sapindaceae	<i>Litchi chinensis</i> Soon.	ลิ้นจี่	มิ่ง เข้า	ลิ้นจี่ ลิ้นจี่	จำหน่ายผล เป็นพืชเศรษฐกิจ จำหน่ายผล เป็นพืชเศรษฐกิจ
228	Saurauiceae	<i>Saurauia roxburghii</i> Wall.	सानเห็บ	มิ่ง เข้า	โกวเบ็ย เค็ยควม	ใบ ตำห่อสี ทำให้ตีแห้งเร็ว รับประทานผลสด
229	Saururaceae	<i>Houttynia cordata</i> Thunb.	ผักคาวตอง	โพลีอ มิ่ง	ข้าวตอง ก้าโถ้ว	ใบรับประทานดิบแก้จุดเสียดแน่นท้อง ใบบดผสมไข่หมกไฟหรือนึ่งรับประทานสดได้
230	Schizaeaceae	<i>Lygodium</i> sp.	หญ้างูลิเกา	โพลีอ	กูดคอย	ทั้งต้น ต้มน้ำรวมกับรากมะเดื่อยห็น รากฝ้าย ต้มรักษาอาการปัสสาวะขัด
231	Scrophulariaceae	<i>Lindernia crustacea</i> F. Muell. var. <i>crustacea</i>	หญ้างูกาบหอย	มิ่ง	ขั้วหน่อง	ทั้งต้น ต้มดื่มแก้ไอ
232	Scrophulariaceae	<i>Lindernia pusilla</i> (Thunb.) Bold.	หญ้างูกาบหอย	มิ่ง	เม็ยเก็ย	ใบและราก ตำแล้วห่อ บาดแผล
233	Scrophulariaceae	<i>Scoparia dulcis</i> Linn.	กรดน้ำ	โพลีอ เข้า	สะเล็ยมดิน หันโจเม็ย	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้โรคนะเฟาะ ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ลมพิษ
234	Scrophulariaceae	<i>Torenia fourmieri</i> Lindl.	แววมยุรา	มิ่ง เข้า	อ้าตะอเด็อ ห่าเด็ยโห่ย	ทั้งต้น ต้มน้ำล้างเท้า แก้โรคน้ำกัดเท้า ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอ
235	Selaginellaceae	<i>Selaginella</i> spp.	เฟินแดง	เข้า	อับโงะจีน	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้อาการเจ็บคอ คอแห้ง ใบ ต้มต้มน้ำรักษาอาการหวัด
236	Solanaceae	<i>Capsicum frutescens</i> Linn.	พริกขี้หนู	โพลีอ เข้า	พริก พินฉิว	ผล ประกอบอาหาร และจำหน่าย ผล ประกอบอาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
237	Solanaceae	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill.	มะเขือเทศ	เข้า	เป็ยวธิ	ผล ประกอบอาหาร
238	Solanaceae	<i>Nicotiana tabacum</i> Linn.	ยาสูบ	ม้ง	ตัวะอิม	ใบ ตำละเอียด บีบน้ำกินขุ่น แผลงกิด
239	Solanaceae	<i>Solanum erianthum</i> D.Don	ชันเบ็ง	ม้ง	ชาญูจะ	รากและเปลือกต้มให้เด็กดื่มแก้ไข้
240	Solanaceae	<i>Solanum nigrum</i> Linn.	มะแว้งนก	ม้ง	โยโกะ	ยอดอ่อน ประกอบอาหาร
241	Solanaceae	<i>Solanum spirale</i> Roxb.	ด้อยดั่ง	ไทลื้อ	ผักกิด	ใบ ตำผสมกับขมิ้นหยอดนำเล็กน้อย นำไปปลนไฟ แล้วนำมาทาบริเวณท้อง แก้ปวดท้อง
242	Solanaceae	<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง	ม้ง	ปอลื้อ	รากต้มกับไก่ แก้อาการท้องเสีย
243	Stilaginaceae	<i>Antidesma</i> sp.	มะเมาะ	ม้ง	เชียวกัวโกด	รับประทานผล
244	Taccaceae	<i>Tacca chantrieri</i> Andr.	वानพ้งพอน	เข้า	สันตว่าง	ใบหิวรับประทานเป็นยาถ่ายพยาธิ หัวขอมผสมข้าวเปลือกให้ม้ารับประทานรักษาฝีมาเวตามี ชื้อตาไหล
245	Theaceae	<i>Camellia oleifera</i> Abel var. <i>confusa</i> Scaly	เมียง	ไทลื้อ	เมียง	ใบคอง เดี่ยวกับเกลือ
246	Theaceae	<i>Camellia sinensis</i> (Linn.) O. Ktze. var. <i>assamica</i> Kitamura	ชา	เข้า	ชา	ใบนำไปตากแห้งต้มน้ำดื่มแก้กระหาย
247	Thunbergiaceae	<i>Thunbergia coccinea</i> Wall.	หนามแดง	เข้า	แฮยัพเมย	พังกต้นต้มน้ำดื่มหรืออบแก้การบีบสภาวะไต
248	Tiliaceae	<i>Microcos paniculata</i> Linn.	พลับพลา	ม้ง	เค้าเจ็ง	ผลสุก รับประทาน
249	Umbelliferae	<i>Anethum graveolens</i> Linn.	เทียนข้าวเปลือก	เข้า	ถงฮา	ใบประกอบอาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
250	Umbelliferae	<i>Centella asiatica</i> Urban	บัวบก	ไทรเลื้อย มิ่ง	บัวบก ข้าวเมื่อยนิยะ	รับประทานใบสดรวมกับใบคาวตองแก้อาการจุกเสียด แน่นท้อง ใบใส่ไข่เมื่งรับประทานแก้ปวดฟัน แก้ปวดท้อง
251	Umbelliferae	<i>Coriandrum sativum</i> Linn.	ผักชี	เข้า	ผักชี	หั่นคั้นประกอบอาหาร
252	Umbelliferae	<i>Eryngium foetidum</i> Linn.	ผักชีฝรั่ง	เข้า	เขียนจิกิม	ใบนำมาปรุงอาหาร
253	Urticaceae	<i>Boehmeria</i> sp1.	-	ไทรเลื้อย	ปาน	เปลือกคั้น ใช้ทำเชือกกระสอบ
254	Urticaceae	<i>Boehmeria</i> sp2.	-	เข้า	ไต่	หั่นคั้น ทูบให้ละเอียด พอกบริเวณที่เป็นฝีหนอง
255	Verbenaceae	<i>Callicarpa rubella</i> Lindl.	นาลายผีเสื้อ	มิ่ง	จอม่วงะ	ราก คั้นมารับประทาน แก้ปวดท้อง
256	Verbenaceae	<i>Clerodendrum colebrookianum</i> Walp.	บึงขาว	มิ่ง	ขั่วจ้อ	ราก คั้นน้ำดื่ม เมื่อคนท้องทำงานหนักกินกล้วย ใบตำพอกสะดือเด็กให้แห้งเร็ว
257	Verbenaceae	<i>Verbena officinalis</i> Linn.	นังกิ่งดำ	มิ่ง	ก้านรอยลอะ	หั่นคั้น คั้นน้ำล้าง-อาบ แก้อาการคันคัน
258	Verbenaceae	<i>Vitex trifolia</i> Linn.	คนทีตอ	ไทรเลื้อย	ผีเสื้อ	ใบ ใส่หน้าบ้านในพิธีปีใหม่
259	Vitidaceae	<i>Cissus discolor</i> Bl.	ดาตตะกั่วเตา	มิ่ง	ขั้วหม่อบ๊ะจะ	ใบ ตำและดูและห่อบริเวณที่ชูกัด แก้คัน
260	Vitidaceae	<i>Cissus repens</i> Lamk.	เถาเติน	เข้า	แกง	หั่นคั้น ทูบรับประทานบริเวณที่เป็นฝี ช่วยทำให้ฝี แตกง่าย หรือตำคั้นคั้นน้ำใส่เครื่องเงินทำให้ เครื่องเงินแวววาว
261	Zingiberaceae	<i>Achasma macrocheilos</i> Griff.	ปุด	เข้า	ตะกอบ้ม	รากคั้นน้ำดื่มรักษาอาการแพ้ยา ดอกอ่อนประกอบอาหาร

ตาราง 7 (ต่อ)

No	ชื่อวงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	เผ่า	ชื่อท้องถิ่น	ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
262	Zingiberaceae	<i>Alpinia zerumbet</i> (Pers.) Burt & R.M. Smith	ข่าคม	มิ่ง เฝ้า	ดีเหาหยี ละกอกบัว	ผลประกอบอาหาร เหง้าใส่แกง ซดคอกอ่อนเผาไฟใช้ตำน้ำพริก หรือนำมาจมน้ำพริก
263	Zingiberaceae	<i>Alpinia</i> sp.	ข่าป่า	มิ่ง	แบ่งซุง	เหง้า ใส่แกง
264	Zingiberaceae	<i>Amomum</i> sp.1.	-	มิ่ง	เขายี่สิบ	รับประทานผลสุก
265	Zingiberaceae	<i>Amomum</i> sp.2.	-	เฝ้า	ละกอกบัวเขียว	รับประทานผล
266	Zingiberaceae	<i>Boesenbergia</i> sp.	-	มิ่ง	น้ำมี	เหง้า ซอยให้เป็นชิ้นเล็ก นำมาเจียวใช้รับประทาน แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ
267	Zingiberaceae	<i>Curcuma domestica</i> Val.	ขมิ้น	มิ่ง	ห่อพะละ	เหง้าซอยตากแดดรับประทานแก้โรคกระเพาะท้องอืด
268	Zingiberaceae	<i>Curcuma zedoaria</i> Roscoe	ขมิ้นน้อย	มิ่ง	เขียด	เหง้า ตำห่อมีเอ้าหรือห่อท้อง แก้ปวดต่าง ๆ
269	Zingiberaceae	<i>Kaempferia galanga</i> Linn.	เปราะหอม	มิ่ง	ขั้วหลอ้า	เหง้า ต้มน้ำดื่ม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ
270	Zingiberaceae	<i>Kaempferia parviflora</i> Wall.ex Bak.	กระชายดำ	มิ่ง เฝ้า	เขียด ขึ่งเกียะ	เหง้า ซอยผสมไข่ ทอดรับประทานกับข้าวแก้วแก้ปวดท้อง หรือ เหง้าคองเหล้าต้มรักษาโรคกระเพาะ
271	Zingiberaceae	<i>Languas galanga</i> Sw.	ข่า	ไทลื้อ มิ่ง	ข่า ข่า	เหง้า ประกอบอาหาร เหง้า ไล่ยาบ
272	Zingiberaceae	<i>Zingiber cassumuna</i> r Roxb.	ปูดย	มิ่ง	เขียดตะ	เหง้า ทุบให้ละเอียดนำไปห่อบริเวณที่ปวดข้อและ กระดูก
273	Zingiberaceae	<i>Zingiber officinale</i> Rosc.	ขิง	มิ่ง	เขียด	เหง้า ตำห่อใส่ในเหง้าและห่อหัวขิง เหง้า จำหน่าย

4.1 คำบรรยายลักษณะพืชแต่ละชนิดเรียงลำดับตามตัวอักษรชื่อวงศ์

Acanthaceae

1. *Baphicacanthus cusia* Brem.

Syn. *Strobilanthes flaccidifolius* Nees; Clarke, Fl. British India. 4: 468. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ห้อม ฮ่อม (ไทลื้อ) ย่อม (เย้า)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 50-100 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูป ovate-elliptic ขนาด 3-6 x 7-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ dentate ดอกช่อแบบ panicle sessile ออกที่ปลายยอดและซอกกิ่ง มี bract รองรับดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ สีเขียว ด้านบนมี 2 กลีบ ด้านล่างมี 3 กลีบและสั้นกว่า กลีบดอกบางติดกันเป็นหลอดแบบ tubular ยาว 1.5-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบสีม่วง stamen 4 อัน ติดแบบ didynamous ovary superior 2 ช่องแต่ละช่องมีไข่อ่อน 2 ใบ style ยาว stigma 1 อัน ผลแบบ capsule ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. เมล็ดกลมมีขน

การกระจายและนิเวศวิทยา: ทางเหนือของพม่า ทางใต้ของจีน ทางเหนือของไทย

ที่ระดับความสูง 1000-1200 เมตรจากระดับน้ำทะเล พืชปลูกขึ้นบริเวณที่สูงอากาศเย็น หรือปลูกบริเวณรอบ ๆ บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก: พฤศจิกายน - ธันวาคม ระยะเวลาการออกผล มกราคม - มีนาคม

ประโยชน์: ไทลื้อนำใบตำรวมกับเหง้าขมิ้นให้ละเอียดแล้วห่อด้วยใบพลับพลึง

นำมาลนไฟประคบ แก้อาการปวดเมื่อย

เข้านำใบตำให้ละเอียดพอกบริเวณบาดแผล ผิ หนอง

2. *Clinacanthus nutans* (Burm. f.) Lindau; Back. & Bakh. f., Fl. Java 2: 583. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ญวนปล้องทอง ผักนังยอ (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 1-3 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูป lanceolate ขนาด 1-3 x 4-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate-obtuse ขอบใบ entire- undulate ก้านใบยาว 0.3-1.5 ซม. ดอกออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 1 ซม. มี glandular - pubescent กลีบดอกสีแดงเข้ม โคนกลีบสีเขียว ติดกันเป็นหลอดยาว 3.5-3.8 ซม. ปลายแยกเป็น 2 ปาก ยาว 0.5-1 ซม. stamen 2 อัน ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก ovary 2 ช่องแต่ละช่องมี 2 ไข่อ่อน style รูป filiform ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลเป็นผลแห้งแตกได้

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก พบในพื้นที่ที่เคยเป็นหมู่บ้าน ขึ้นตามริมรั้วบ้าน หรือขึ้นในป่าผลัดใบ

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไทลื้อรับประทานใบอ่อนกับน้ำพริกหรือนำมาประกอบอาหาร

3. *Lepidagathis* sp.; Clarke, Fl. British India. 4 : 515. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ชั่วกะปล้า (ม้ง)

พืชล้มลุก ไม่แตกกิ่งก้าน ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป ovate ขนาด 3-5 x 8-10 ซม. ปลายใบ acuminate-acute ฐานใบ obtuse - cuneate ขอบใบ entire - undulate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. ดอกช่อแบบ spike ยาว 2-3 ซม. bract และ bracteole มีทั้งใหญ่และเล็กหรือไม่มีเลย กลีบเลี้ยง 4 กลีบออกเป็นคู่ตรงข้าม คู่นอกใหญ่มาก คู่ในมักเป็น emerginate bifid หรือแยกเป็น 2 lobes เล็ก กลีบดอกบางเชื่อมติดกันเป็นหลอด รูป funnel มี 5 lobes ขนาดไม่เท่ากัน รูป ovate ถึง elliptic stamen 4 อัน disc ขนาดใหญ่ รูปถ้วย ขอบหยักเป็นฟัน คลุมรังไข้อยู่ครึ่งหนึ่ง ovary 4 ovules style ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ capsule รูป ovoid หรือ oblong มี 2-4 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า กระจายตามพื้นที่โล่งของป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มช่วยทำให้เจริญอาหาร

4. *Phlogacanthus curviflorus* Nees; Clarke, Fl. British India. 4 : 511 1885.

ชื่อพื้นเมือง ห่อมช้าง ป่าโหว่หิ (ม้ง)

ไม้พุ่มสูง 1-2 เมตร ลำต้นอ้วน กลวง ผิวเรียบหรือมีขนสั้นๆ ใบเดี่ยวออกตรงข้ามเป็นคู่แบบ decussate มักออกด้านบน รูป oblong-elliptic ขนาด 10-15 x 25-30 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ subentire ก้านใบยาว 5-6 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ที่ปลายยอด ดอกสีส้มจำนวนมาก ช่อดอกยาว 15-30 ซม. กลีบเลี้ยงฐานเชื่อมติดกัน ยาว 1-2 ซม. สีเขียว มีขนนุ่ม กลีบดอกสีแดง เป็นหลอดโค้ง ยาว 5-6 ซม. ด้านนอกมีขน ปลายแยกเป็น 2 lobes ปากบน 2 กลีบ ปากล่าง 3 กลีบ โคนอกด้านนอก stamen 2 อัน ขนาดเล็กมีส่วนที่ลดรูปไป filament ยาว 3.5-5 ซม. ovary superior 1 อัน 2 locules 10-16 ovules style รูปเข็มมีขนบางๆ ผลแบบ capsules รูปยาวรี มีสันสี่เหลี่ยมมน ขนาด 0.4-0.6 x 2-4 ซม. มี 12-14 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า พืชป่า กระจายตามชายป่าโปร่ง ป่าเบญจพรรณ

ป่าดงดิบ หรือพื้นที่ที่มีระดับความสูง 200-1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม ระยะเวลาการออกผล มกราคม- มีนาคม

ประโยชน์ : ม้งนำรากต้มรวมกับไถ้รับประทานแก้อาการปวดท้อง

5. *Rhinacanthus nasutus* (Linn.) Kurz; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 2: 585 1965.

Syn. *R. communis* Nees; Clarke, Fl. British India. 4: 541. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ทองพันชั่ง

ไม้พุ่มขนาดเล็กสูง 1-1.5 เมตร ใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ decussate รูป elliptic-lanceolate ขนาด 2-5 x 3-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ compound racemes ช่อดอกยาว 10-12 ซม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 5-6 มม. กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันปลายแยกเป็น 2 ปาก ปากบนรูป oblong-linear มี 2 lobes ปากล่างขนาดใหญ่กว่ารูป ovate มี 3 lobes ยาว 0.7-1 ซม. stamen 2 อัน epipetalous ovary superior 2 ช่องแต่ละช่องมี 2 ไข่อ่อน ผลแบบ capsule

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาวเกาะมาดากัสกา พืชปลูกส่วนมากปลูกบริเวณแปลงสวนครัวหลังบ้านหรือริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ไถ้ใช้ใบและยอดอ่อน ต้มน้ำดื่มบำรุงเลือด

Agavaceae

6. *Sansevieria trifasciata* Prain; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 3: 162. 1968.

ชื่อพื้นเมือง   ถิ่นนาคราช ช้วนะ (ม้ง)

ไม้กอขนาดเล็ก มีลำต้นอยู่ใต้ดิน ชูส่วนของใบขึ้นมาเป็นกออยู่เหนือพื้นดิน ใบเดี่ยวรูป linear-lanceolate หรือ oblong ขนาด 3-7 x 40-75 ซม. แผ่นใบหนาและแข็งมีสีเขียวอมเหลือง หรือเขียวต่างเหลืองเล็กน้อย ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกช่อแบบ racemes สีขาวหรือสีเขียวอ่อน perianth 6 กลีบ ยาว 2.5-3 ซม. สีเหลืองอมส้ม ก้านดอกยาว 6-8 มม. stamen 6 อัน ยาว 2.5-3 ซม. ovary superior 3 ovules style รูปเข็ม ผลแบบ berry 1-2 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา: พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของแอฟริกา พืชปลูกบริเวณริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก: ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์: ม้งปลูกตามริมรั้วบ้านป้องกันงูเข้าบ้าน

Alangiaceae

7. *Alangium uniloculare* King.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 1: 894. 1922.

ชื่อพื้นเมือง   คงเค็ยะ (ม้ง)

ไม้พุ่ม หรือไม้ยืนต้นสูง 8-12 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับรูป elliptic ขนาด 3-6.5 x 10-16 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ oblique เล็กน้อย ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. มีเส้นใบ 4-6 คู่ ดอกออกเป็นช่อแบบ fascicle หรือ cymes ออกตามซอกใบ ดอก bisexual กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด กลีบดอก 5-6 กลีบ เชื่อมติดกันแบบ valvate ปลายแยกเป็นรูป linear-oblong ม้วนออกด้านนอก stamen เท่ากับจำนวนกลีบดอก anther ยาว รูป linear stigma ขนาดใหญ่ ผลแบบ drupe แบน มีเนื้อบางๆ ผลปกคลุมด้วยกลีบเลี้ยง

การกระจายและนิเวศวิทยา: สิงคโปร์ มะละกา พืชป่าขึ้นตามชายป่าเบญจพรรณ หรือ ป่ากึ่งดงดิบ

ระยะเวลาการออกดอก: กุมภาพันธ์ - เมษายน

ประโยชน์: ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มกับไ้กับประทานแก้ปวดเอว

Alliaceae

8. *Allium ascalonicum* Linn.; Hooker, Fl. British India. 6: 337. 1894.

ชื่อพื้นเมือง หอมแดง หอม (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูง 20-50 ซม. มีลำต้นใต้ดินแบบ bulb รูป ovoid มักเป็นเหลี่ยม สีม่วงแดง ใบแบบ radical ยาว 15-25 ซม. มีกาบหุ้มใบ หุ้มส่วนที่เป็นลำต้น ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel ก้านดอกยาว 1-1.5 ซม. perianth สีขาว 6 กลีบ ติดกันตรงฐาน ยาว 0.4-1 ซม. stamen 6 อัน anther ติดตรงกลาง style filiform 3 แฉกสั้นๆ ovary superior 3 carpel ผล capsule loculicidal 3 ช่องแต่ละช่องมี 2 เมล็ด สีดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา: อินโดจีน พืชปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ขึ้นได้ทุกภาค

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อ จำหน่ายหัวเป็นพืชเศรษฐกิจ หรือใช้เป็นส่วนประกอบของยาลูกกลอน

9. *Allium sativum* Linn.; Hooker, Fl. British India. 6: 337. 1894.

ชื่อพื้นเมือง กระเทียม หอมขาว (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเป็นหัว (bulb) สีขาวหรือม่วงอ่อนๆ ลำต้นสูง ประมาณ 30-40 ซม. กาบใบซ้อนกันเป็น 2 แถว ใบรูป linear แบน ขนาด 1-1.2 x 30-40 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อแบบ umbels บริเวณปลายยอดโดยมีก้านชูมาจากลำต้น ช่อดอกอ่อนจะมี bract มาห่อหุ้มไว้ ดอกย่อยมี perianth 6 กลีบ stamen 6 ovary superior 3 carpel

การกระจายและนิเวศวิทยา: ถิ่นกำเนิดใน ยุโรป และประเทศจีน ปัจจุบันกระจายทั่วโลก

พืชปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ ปลูกได้ทุกภาค

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อ จำหน่ายหัวเป็นพืชเศรษฐกิจ หรือใช้เป็นส่วนประกอบของยาลูกกลอน

Amaranthaceae

10. *Achyranthes aspera* Linn.; Hooker, Fl. British India. 4: 730. 1885.; Larsen, Fl. Thailand.. 5 (part 7): 395. 1992.

ชื่อพื้นเมือง หญ้าพันงู หย่าเถียะ (ม้ง) ออบสาวนามเมียะ (เข่า)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 30-50 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป obovate lanceolate หรือ oblong-elliptic ขนาด 3-5 x 7-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.3-0.6 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด หรือซอกใบ ช่อดอกยาว 20-50 ซม. bract รูปไข่ ยาว 2-3 มม. ปลายแหลม และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล perianth 5 กลีบ รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 5 มม. มีหนามที่ฐาน stamen 5 อัน ยาว 2 มม. ovary superior รูป obovoid มี 2 ช่อง แต่ละช่องมี 1 เมล็ด style ยาว 2-3.5 มม. ผลแบบ utricle ยาว 2.5-3 มม. เมล็ดรูปไข่ เกือบกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : เติบโตทั่วไป ขึ้นบริเวณโล่งแจ้งทั่วไป ที่ระดับความสูง 700-1500 เมตร จากระดับน้ำทะเล วัชพืชป่าขึ้นชายป่าโปร่ง พื้นที่โล่งของป่าทุกประเภท หรือ พื้นที่ที่ถูกทำลาย

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ทั้งต้นต้มรวมกับไก่อรับประทานแก้ประจำเดือนไม่ปกติ หรือ รับประทานบำรุงร่างกายหลังจากป่วยเป็นโรคทุกครั้ง
 ใ้ใช้ทั้งต้นหุบให้ละเอียดพอกบริเวณกระดูกหัก ใช้ได้ทั้งคนและสัตว์

11. *Amaranthus viridis* Linn.; Larsen, Fl. Thailand. 5 (part 4): 387 1992.

Syn. *A. gracilis* Desf.

ชื่อพื้นเมือง ผักขมหัด ผักโขม (ไทลื้อ) ไถ่เลย (เข่า)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูง 10-75 ซม. monoecious plant ลำต้นเป็นเหลี่ยม แตกกิ่งก้านถี่ ไม่มีหนาม ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 2.6-5 x 3-9 ซม. ปลายใบ acuminate-round ฐานใบ attenuate ขอบใบ undulate เส้นใบมีขนสั้นและนุ่มขึ้นปกคลุม ก้านใบยาว 2.5-6 ซม. ดอกออกเป็นกลุ่มที่ปลายยอด กลุ่มดอกอยู่บนช่อแบบ spike ยาว 2-10 ซม. ดอกแยกเพศ แต่อยู่บน ช่อดอกเดียวกัน perianth 3 กลีบ ยาวประมาณ 1.5 มม. สีเขียว stamen 3 อัน ovary superior 1 locule ผล circumscissile รูป subglobose ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-1.5 มม. เมล็ดกลมแบน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 มม. สีดำเป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่นทั่วโลก วัชพืชขึ้นตามพื้นที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 200-1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผลออกตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อและเข้าใช้ใบและยอดอ่อนต้มรับประทานกับน้ำพริก

12. *Celosia argentea* Linn.; Larsen, Fl. Thailand. 5(part 4): 380. 1992.

ชื่อพื้นเมือง สร้อยไก่ จะก่องกุน (เข้า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว สูง 1-2 เมตร ลำต้นสีแดง ใบเดี่ยวเรียง spiral รูป lanceolate-linear ขนาด 1-5 x 5-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกช่อแบบ spike ออกตามปลายยอด ขนาด 1-2 x 2-15 ซม. มี bract รูป ovate-oblong ยาวเป็นครึ่งหนึ่งของ tepal และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล bracteole มีรูปร่างคล้าย bract แต่มีขนาดเล็กกว่า ดอก bisexual tepal 5 กลีบ สีขาวอมชมพู รูป ovate-linear ยาว 4-10 มม. stamen 5 อัน ยาว 2.5 ซม. filament เชื่อมติดกันที่ฐานเป็นรูปถ้วย ยาว 1.5-2 มม. มี pseudostamen ขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ovary superior รูปกลมเส้นผ่านศูนย์กลางยาว 1.5 มม. style ยาวมีสีม่วง ovule 5-9 ผลแบบ circumscissile เมล็ดสีดำเป็นมัน 2-3 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่นทั่วไป พืชป่า พบตามพื้นที่โล่งแจ้งของป่าโปร่ง ป่ากึ่งดงดิบ ป่าเบญจพรรณ หรือพื้นที่โล่งตามหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผลออกตลอดปี

ประโยชน์ : เข้าใช้ดอกแช่น้ำใช้เป็นสีใส่ขนม

13. *Cyathula prostata* Bl.; Larsen, Fl. Thailand. 5(part 4): 393. 1992.

ชื่อพื้นเมือง พันงูแดง เหนี้ยกอเลี้ยะ (เข้า)

พืชล้มลุก สูง 30-60 ซม. ลำต้นเป็นเหลี่ยมแตกกิ่งก้านตามข้อมีสีแดงและมีขนอ่อนปกคลุม ใบเดี่ยวรูป elliptic - rhombic ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ขนาด 2-2.5 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5 ซม. ดอกช่อออกที่ปลายยอดและตามซอกใบ ดอกเป็นกระจุกเล็ก ๆ รวมกันอยู่แน่น กระจุกละ 2-3 ดอก แบบ pseudospike ออกปลายยอด ช่อยาว 18- 25 ซม. ดอกสีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ stamen 5 อัน เชื่อมติดกันแบบ connate มี staminal cup pseudo-staminode 5 อัน ovary รูป ovoid style เรียวยาว stigma capitate ผลแห้งแล้วไม่แตก รูป ovoid ยาว 1-2 ซม. เมล็ดรูป ellipsoid ผิวสีน้ำตาลเป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : กระจายมากในเขตร้อน และเป็นพันธุ์ไม้นำเข้าไปอเมริกา
กลางและอเมริกาใต้ พืชป่าเป็นวัชพืชที่มีความสามารถในการกระจายสูงตั้งแต่พื้นราบถึง
ป่าดงดิบ สูง 1800 เมตรจากระดับน้ำทะเล
ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี
ประโยชน์ : ไม้ใช้ใบตำหอบบริเวณภาคผลสดของสัตว์เลี้ยง เช่น วัว

14. *Iresine herbstii* Hook.f.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 239. 1963.; Larsen, Thai Forest
Bulletin (Botany) 22:93. 1994.

ชื่อพื้นเมือง ผักแพวแดง จะสูงกุน (เข่า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว หรือหลายปี สูง 40-70 ซม. หรือสูงได้ถึง 1 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรง
ข้าม รูป ovate-orbicular ขนาด 2-4 x 3-6 ซม. ปลายใบ round หรือ emarginate ฐานใบ obtuse
ขอบใบ entire - undulate แผ่นใบมีแถบขวางสีชมพู ก้านใบ ยาว 1-2 ซม. ดอกช่อแบบ panicle
บริเวณปลายยอด ช่อดอกยาว 10-50 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-4 ซม. bract ยังกงอยู่เมื่อเป็นผล ยาว
1 มม. หรือน้อยกว่า มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและแยกเพศ tepal 5 สีขาวแกมเหลือง ยาว 1-1.5 มม. มี
ขนอยู่ที่ฐานกลีบ stamen 5 อัน เชื่อมติดกันที่ฐานเป็นรูปถ้วย filament สั้น ovary 1 อัน รูป
orbicular ไม่มีขน stigma 2 ติดแบบ sessile ผลเป็นผลแห้งไม่แตกแบบ urticel เมล็ด 1 สีแดง
เป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดมาจากอเมริกาใต้ พืชเพาะปลูกกระจายได้ดี
และพบตามสภาพธรรมชาติในบางพื้นที่ของมาเลเซีย และ ลาว ที่ระดับความสูง 800-
1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล พืชปลูกพบบริเวณริมรั้วบ้านหรือสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : พืชจักายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไม้ใช้ทั้งต้นคัมรวมกับไก่ให้สตรีที่อยู่เดือนรับประทาน

Amaryllidaceae

15. *Crinum asiaticum* Linn.; Geerinck, Fl. Malesiana series I: 11 (part 2): 359. 1993.

Syn. *Crinum amabile* Donn

ชื่อพื้นเมือง พลับพลึงดอกแดง ต้มต๋อย่อ (เข้า)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 1-1.5 เมตร มีหัวใต้ดิน ส่วนเหนือดินประกอบด้วยกาบใบสีขาว หุ้มซ้อนกันเป็นชั้น ใบเดี่ยวเรียงซ้อนสลับกันเป็นวง ขนาด 7-15 x 70-100 ซม. หนาอวบน้ำ ปลายใบ acute ขอบใบ undulate ดอกช่อขนาดใหญ่ สีม่วงแดงแทงออกมาจากกลุ่มใบตอนปลาย ดอกมีกลิ่นหอมตอนกลางคืน มีดอกย่อยเป็นกระจุก 12-40 ดอก ก้านช่อดอกยาว 3.5-12.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-5 ซม. perianth มีขนาดไม่เท่ากัน เชื่อมติดกันที่ฐาน กลีบดอกด้านในสีขาวอมชมพู ด้านนอกตรงกลางกลีบสีม่วงแดง ขอบกลีบสีขาว perigone tube ยาว 7.5-13 ซม. stamen 6 อัน สีม่วงแดง filament ยาว 3.5-7 ซม. anther ยาว 1.2-3.5 ซม. ovary inferior 3 cell แต่ละ cell มี 1-5 เมล็ด ผลเป็นผลสด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชีย อินเดีย พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม ออสเตรเลีย หมู่เกาะแปซิฟิก มาเลเซีย สุมาตรา มาลายา สิงคโปร์ บอร์เนียว ซวา ฟิลิปปินส์ นิวกินี พื้นที่ที่มีสภาพเป็นดินทรายหรือบริเวณที่ใกล้แหล่งน้ำ พืชปลูกพบบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ใช้ใบทุบให้ละเอียดประกอบบริเวณที่ปวดกระดูก

16. *Zephyranthes rosea* Lindl.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 3: 134. 1968.

ชื่อพื้นเมือง บัวจีน ชั่วเทอเทียะ (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็นหัว (bulb) สูง 20-30 ซม. ใบออกแบบ radical รูป linear ขนาด 0.3 x 20-30 ซม. ปลายใบ acute-round ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกเดี่ยวออกจากกลาง กอลำต้น ก้านดอกยาว 10-16 ซม. perianth 6 กลีบ ยาว 3-3.5 ซม. สีชมพู stamen 6 สีเหลือง ติดบนกลีบดอก ovary inferior 3 locules ผลแบบ capsule มี 3 พู

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของคิวบา พืชปลูกในพื้นที่โล่งหลังบ้านหรือในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - มิถุนายน

ประโยชน์ : ม้งใช้รากและลำต้นยัดใส่ในไม้ไผ่แล้วต้มรับประทานบำรุงสุขภาพ แก้ปวดเมื่อยหลังเอว

Anacardiaceae

17. *Rhus chinensis* Muell.; Chayamarit, Thai Forest Bulletin (Botany) 22: 19.1994.

Syn. *R. semialata* Murr.; Vidal, Flore du Cambodge du Laos et du Vitnam 2: 182. 1962.

R. javanica Thbg.

ชื่อพื้นเมือง ส้มผด ฮั่วซึ (ม้ง)

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 5-8 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลแดง ใบเป็นใบประกอบแบบ odd-pinnate ออกสลับ มีใบย่อย 6-7 คู่ ใบย่อยรูป laceolate - elliptic ขนาด 4-5.5 x 14-16 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ dentate ไม่มีก้านใบ หลังใบและท้องใบมีขนปกคลุม ดอกช่อแบบ panicle ออกบริเวณปลายยอด ช่อดอกยาว 20-25 ซม. ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปถ้วย เชื่อมติดกันแบบ valvate กลีบดอก 5 กลีบไม่ติดกัน รูป oval-obtuse สีขาว มีขนปกคลุมทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอก stamen 5 อัน ออกตรงข้ามกับกลีบดอก style และ stigma 3 อัน ovary superior ติดแบบ sessile รูป ovoid ผลแบบ drupe รูป globose ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.4-0.5 ซม. stigma และกลีบเลี้ยงคงอยู่เมื่อเป็นผล มี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่น หรือเขตกึ่งร้อนของเอเชีย อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลี กวีนีมาเลเซีย (สุมาตรา) พืชป่าขึ้นตามภูเขาสูง หรือพื้นที่เปิดโล่ง ที่ระดับความสูง 900-2200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มังรับประทานผลสดมีรสเปรี้ยว

18. *Spondias pinnata* Kurz; Meijer, Fl. Ceylon 4:23. 1983.; Chayamarit, Thai Forest Bulletin (Botany) 22: 20.1994.

ชื่อพื้นเมือง มะกอกไทย มะกอก (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นตั้งตรงสูง 10-15 เมตร เปลือกต้นเรียบใบประกอบแบบ pinnate ใบย่อย 9-13 ใบ ใบรูป ovate-elliptic ขนาด 3-4 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ออกบริเวณปลายยอด มีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ไม่มีก้านดอก ดอกย่อยกลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ หลุดร่วงง่าย กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว หลุดร่วงง่าย stamen 10 อัน ovary superior 5 carpels 5

locules แต่ละ locules มี 1 ovule ผลแบบ drupe รูปไข่ ขนาด 2.5-3 x 3-5 ซม. pericarp สีเขียว มีจุดประสีเทาปนสีน้ำตาลกระจายทั่วผล เมื่อสุกสีเหลืองอมน้ำตาล

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา ออสเตรเลีย พม่า กัมพูชา เวียดนาม ชาว จีน ฟิลิปปินส์ เกาะอันดามัน เป็นพืชที่พบทั่วไปตามป่ากึ่งผลัดใบ ป่าเบญจพรรณชื้น ป่าดิบแล้งหรือป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 50-500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - มีนาคม ระยะเวลาการออกผล มกราคม - เมษายน

ประโยชน์ : ใต้อ้นำผลสดมาประกอบอาหาร

Annonaceae

19. *Annona squamosa* Linn.; Hook.f. & Thoms, Fl. British India. 1: 78. 1875.

ชื่อพื้นเมือง : น้อยหน่า น้อยหน่า (ไทรลื้อ)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป oblong ขนาด 3-6 x 7-15 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ ห้อยลง กลีบเลี้ยง 3 กลีบขนาดเล็ก กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว 6 กลีบ รูป narrow-oblong เรียงตัวเป็น 2 ชั้น ชั้นนอก ยาว 2.5-3 ซม. ชั้นในสั้นกว่าเล็กน้อย กลีบหนวบน้ำ stamen จำนวนมาก filaments สั้นและหนาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มรอบๆ ovary ซึ่งมีจำนวนมากและอยู่รวมเป็นกลุ่มแน่น ผลแบบ aggregate ค่อนข้างกลมรี สีเขียว ผิวผลย่น ก้านยาว 1-2 ซม. เมล็ดแข็ง สีดำเป็นเงา เมื่อแก่สีผลไม่เปลี่ยนแต่เปลือกอ่อนนุ่ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของอเมริกา ในประเทศไทยปลูกมากในภาคกลาง พืชปลูก พื้นที่โล่งของหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน- กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทรลื้อรับประทานผลสุก รสชาติหวาน

Apocynaceae

20. *Kopsia arborea* Bl.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 2:232. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ตึงน้ำใส ตึงน้ำใส (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5-7 เมตร มีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 4-6 x 10-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 4-8 มม. ดอกออกเป็นช่อแบบ cymes ก้านดอกยาว 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป lanceolate ขนาด 1.3-1.6 x 2.4-2.7 มม. ปลายแหลม กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นหลอดแบบ salverform หลอดยาว 2.5-4.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูป lanceolate 3-6 x 14-20 มม. บริเวณโคนกลีบดอกเป็นสีชมพู stamen ยาว 2-3 มม. ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก filament ยาว 1.1 มม. disk 2 อัน ยาว 1.6-2 มม. ovary superior 2 carpel แต่ละ carpel มี 2 ovule style รูปเข็มยาว 2-2.5 มม. stigma 1 อัน ผลแบบ drupe รูปไข่ ขนาด 1-2 x 2.5-4 ซม. สีม่วงเข้มออกน้ำตาล

การกระจายและนิเวศวิทยา : จีน เวียดนาม มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย พืชป่าพบบริเวณชายป่าเบญจพรรณที่ระดับความสูง 200 - 300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - มิถุนายน

ประโยชน์ : ไทลื้อนำใบและกิ่งแช่น้ำรวมกับใบตี่ปลีครึ่งวัน นำมาหยอดตา หรือเช็ดรอบ ๆ ดวงตา แก้อาการเจ็บตา ตาคล้ำ

Araceae

21. *Acorus calamus* Linn.; Hooker, Fl. British India. 6: 556. 1894.

ชื่อพื้นเมือง ว่านน้ำ ฮางขาว (ไทลื้อ) เป็อะ (ม้ง)

พืชล้มลุก ขึ้นบริเวณน้ำหรือที่ชื้นแฉะ ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า (rhizome) มีกลิ่นหอม ใบรูป linear lanceolate หรือ ensiform ออกแบบ distichous ขนาด 3-5 x 60-100 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ใบแตกออกจาก rhizome ไม่มีก้าน เส้นกลางใบ อ้วนแข็ง กาบใบหุ้มลำต้นและเรียงตัวซ้อนกันทำให้เห็นเป็นสองแนว เส้นใบขนานตามความยาวของใบ ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix ยาว 3-8 ซม. spathe รูป ensiform ยาว 6-30 ซม. เชื่อมติดกับก้านช่อดอก ก้านช่อดอกคล้ายใบยาว 30-50 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 6 กลีบ

กลีบดอกมี 6 กลีบ stamen 6 อัน filament ตรงและแบน ovary รูป conical มี 2-3 locules stigma มีขนาดเล็กมาก ผลแบบ pendulous จากยอด เมล็ด 2-3

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่นทางเหนือ ยุโรป เอเชีย อเมริกา พืชป่า ขึ้นตามหิน และชายน้ำที่ระดับความสูง 1000-200 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน- ตุลาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบและรากต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง
มั้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มกับไก่อรับประทาน หรือ
ต้มน้ำดื่มหรือทุบแช่น้ำอาบ แก้ปวดท้อง

22. *Acorus tartarinowii* Schott; Hooker, Fl. British India. 6: 556. 1894.

Syn. *A. gramineus* Soland.

ชื่อพื้นเมือง ว่านน้ำเล็ก เต๋อโก๊ต (ม้ง)

พืชล้มลุก ขึ้นบริเวณน้ำหรือที่ชื้นแฉะ มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า (rhizome) ใบรูป linear หรือ ensiform ขนาด 0.2-0.5 x 15-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ไม่มีเส้นกลางใบ แฉกออกจาก rhizome แผ่นใบซ้อนทับกัน ไม่มีก้านใบ ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix เรียวยาว 2-4 ซม. spathe รูป ensiform ยาว 4-15 ซม. เชื่อมติดกับก้านช่อดอก ซึ่งแผ่เป็นแผ่นคล้ายใบ ดอกย่อยขนาดเล็ก อัดแน่นอยู่บนแกนช่อดอก กลีบดอก 6 กลีบ กลีบเลี้ยง 6 กลีบ stamen 6 อัน filament ตรงและแบน ovary รูป conical มี 2-3 locules stigma มีขนาดเล็กมาก ผลแบบ pendulous จากยอด เมล็ด 2-3

การกระจายและนิเวศวิทยา : จีน ญี่ปุ่น พืชปลูก พบบริเวณชายน้ำ ตามพื้นที่ชื้นแฉะมีน้ำขัง ที่ระดับความสูง 1000-1500 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน -ตุลาคม

ประโยชน์ : มั้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มกับไก่อรับประทานมีกลิ่นหอม แก้อาการอาเจียนหลังรับประทานอาหารผิด

23. *Aglaonema* sp.; Hooker, Fl. British India. 6 : 528. 1894.

ชื่อพื้นเมือง ชะงคเขา โห้อับโตะ (เข่า)

ไม้ล้มลุกสูง 35-40 ซม. ลำต้นกว้าง 1-1.5 ซม. ใบเดี่ยวรูป ovate หรือ elliptic ขนาด 6-10 x 14-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate เส้นใบมองเห็นได้ชัดเจน ก้านใบกลมยาว 4-8 ซม. โคนก้านใบแผ่แบน โอบหุ้มลำต้น ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix ที่ปลายช่อหรือด้านข้าง มี spathe รูปขอบใบขนาน ปลายแหลมยาว 3.5-4.5 ซม. ช่อดอกลักษณะเป็นแท่งกลมยาว ประมาณ 30-60 ซม. แบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนที่เป็นดอกเพศผู้ ตรงกลางเป็นดอกไม้สมบูรณ์ และล่างสุดเป็นดอกเพศเมีย stamen 2-4 anther สั้น ovary 1-2 ช่อง ผลรูป oblong ปลายมน ขนาด 0.5-1.5 x 1.5-3 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นบริเวณชื้นหรือชายน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นไปจี้ไฟแล้วไปห่อบริเวณโดนแมลงกัดต่อย หรือ ลวกแกนลำต้นให้สุกรับประทานกับน้ำพริก

24. *Amorphophallus campanulatus* Bl. ex Decne.; Hooker, Fl. British India. 6: 513. 1894.

ชื่อพื้นเมือง บุก หัวบุก (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกเนื้ออ่อน มีลำต้น tuber ใต้ดินทรงกลม ใบเดี่ยว แบบ 3- partite แผ่คล้ายร่ม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางใบ 1-2.5 เมตร ปลายใบ acute ก้านใบกลมสีเขียวต่าง ยาว 50-150 ซม. ดอกเป็นช่อแบบ spadix มี spathe รูป limb campanulate ขอบใบหยักเป็นลอนคลื่นแผ่นหุ้มช่อดอก ขนาด 30-45 x 30 ซม. ปลายช่อเป็นรูปกรวยคว่ำ ผิวยับเป็นร่อง ดอกเพศผู้อยู่ตอนบน ดอกเพศเมียอยู่ตอนล่าง ไม่มีดอกฝ่อคั่นกลาง stamen สีเหลืองดอกมีกลิ่นเหม็นเอียน anther 2-4 อัน ติดแบบ sessile ovary กลม มี 1-4 carpel style สั้น stigma 2- 4 lobe ผลเป็นผลสด เนื้อนุ่มสีแดง ค่อนข้างกลม ยาว 1-2 ซม. มีจำนวนมาก ติดกันเป็นช่อยาว 75-100 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนในซีกโลกเก่า แอฟริกา เอเชีย

พืชปลูก ในพื้นที่เกษตรกรรม หรือในแปลงสวนครัวหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ไทลื้อรับประทานหัวใต้ดินที่นำมาล้างให้สุกแล้วโรยด้วยน้ำตาล

25. *Arisaema* sp.; Hooker, Fl. British India. 6.:497. 1894.

ชื่อพื้นเมือง บุก ทุม้อโล๊ะ (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 90-120 ลำต้นใต้ดินแบบ tuber ใบเดี่ยวออกในบริเวณโคนต้น ใบรูป sagitate ขนาด 12-18 x 20-25 ซม. ดอกช่อแบบ spadix ดอกสีเหลือง มี sheath สีเหลืองอ่อนหุ้ม ดอกแยกเพศ ดอกเพศเมียอยู่ตรงโคนช่อและมี sterile appendage ดอกเพศผู้ ติดแบบ sessile มี anther 2-5 ovary 1 carpel style สั้นหรือไม่มี stigma disciform มี เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นบริเวณอากาศเย็นบริเวณป่ากึ่งคงคิที่ระดับความสูง 900 -1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : ม้งรับประทานหัวใต้ดินที่ต้มรวมกับไก่เพื่อบำรุงกำลัง

26. *Colocasia esculenta* Schott; Hooker, Fl. British India. 6.:523. 1894.; Nicolson, Fl. Ceylon 6: 54. 1987.

ชื่อพื้นเมือง เผือก ก่อคอ (ม้ง)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ tuber สูง 30-50 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกจากโคน ใบรูป peltate-cordate ขนาด 15-20 x 20-30 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบ entire ก้านใบยาว 40-80 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix มี spathe บิดเป็นเกลียวยาว 30 ซม. มีสีเขียว spadix ยาว 20 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก เป็นดอกแยกเพศอยู่บนช่อเดียวกัน ก้านช่อดอก ยาว 55 ซม. ดอกเพศเมียอยู่ด้านล่างมีขนาดยาว 2.5-4 ซม. ส่วนที่ sterile ยาว 1-1.5 ซม. ส่วนที่เป็นดอกเพศผู้ ยาว 3-4 ซม. appendix ยาว 2-4 ซม. stamen 3-6 อัน ovary 3-4 carpel ผลแบบ berry

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิด เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นพืชเพาะปลูกในเขตร้อนทั่วไป พืชปลูกในแปลงสวนครัวหลังบ้าน หรือพื้นที่เกษตรกรรม

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : ม้งรับประทานรากสะสมอาหารใต้ดินและปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ

27. *Colocasia gigantea* Hook. f.; Hooker, Fl. British India. 6: 524. 1894.

Syn. *Colocasia indica* Hassk.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 121. 1968.

ชื่อพื้นเมือง บอนใหญ่ ก่อจ้อ (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็นหัวแบบ corm ใบเดี่ยวเรียงแบบ spiral ใบรูป orbicular ขนาด 20-30 x 50-60 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ undulate ดอกช่อแบบ spadix มี spathe สีเขียวอ่อน ยาว 10-13 ซม. หนาและเหนียวคล้ายแผ่นหนัง spadix สีเหลืองและสั้นกว่า spathe ดอกย่อยขนาดเล็ก ดอกแยกเพศอยู่บนช่อเดียวกัน ส่วนที่เป็นดอกเพศเมียยาว 2-4 ซม. ส่วนที่เป็นดอกเพศผู้ยาว 3-5 ซม. ส่วนที่ sterile ยาว 2-3 ซม. perianth 6 ovary มากมาย

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชป่า ขึ้นตามป่าโปร่งที่มีอากาศเย็น ป่ากึ่งดงดิบ ที่ระดับความสูง 900 -1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : มังใช้หัวใต้ดินทำให้ละเอียดนำมาห่อศีรษะแก้ปวดหัว

28. *Colocasia* sp.; Hooker, Fl. British India. 6: 523. 1894.

ชื่อพื้นเมือง บอน โยกฮาย (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดิน ใบเดี่ยวเรียง spiral จากส่วนยอดของลำต้นใต้ดิน ก้านใบสีเขียวอ่อนยาว 30-80 ซม. ใบรูป orbicular ขนาด 30-35 x 40-45 ปลายใบ acute ฐานใบ cordate เว้าลึก ขอบใบ undulate ใบสีเขียวอมขาว เนื้อใบบาง

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ไกล่ริมธารน้ำ หรือบริเวณที่มีความชุ่มชื้น มีน้ำขัง

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ใช้รับประทานใบอ่อน

29. *Colocasia* sp.; Hooker, Fl. British India. 6: 523. 1894.

ชื่อพื้นเมือง บอนหอม ห่อหับโจ้ย (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นอยู่เหนือพื้นดิน ส่วนลำต้นใต้ดินจะขนานไปกับพื้นดิน ใบรูป ovate-cordate ขนาด 8-12 x 10-15 ซม. สีเขียว ปลายใบ acute ฐานใบ cordate เว้าลึกแคบ ขอบใบ entire หรือ undulate ก้านใบสีเขียว ยาว 20-50 ซม. ช่อดอกแบบ spathe โดยที่ spadix สั้นกว่า spathe

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นบริเวณชื้นหรือชายน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : ใ้ใช้ยอดอ่อนต้มรวมกับไ้รับประทานบำรุงกำลัง

30. *Lasia spinosa* (Linn.) Thw.; Hooker, Fl. British India. 6: 550. 1894.; Nicolson, Fl. Ceylon 6: 34. 1987.

ชื่อพื้นเมือง ผักหนาม ผักหนาม (ไ้ลื้อ) บอนหย่น (เ้)

พืชล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นทอดเลื้อยและชูยอดขึ้นมีหนาม ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป sagittate ขนาด 30-35 x 40-45 ซม. ปลายใบ acuminate - acute ฐานใบ cordate เว้าลึก ขอบใบเว้าลึกเป็นหลายแฉก ก้านใบยาว 20-40 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix แทงออกมาจากกาบใบ peduncle ยาวได้ถึง 75 ซม. มีหนาม spathe สีน้ำตาลแกมเขียวถึงสีม่วง บิดเป็นเกลียวเล็กน้อย ยาว 20-45 ซม. spadix สั้น ยาว 4-6 ซม. ดอกเป็น bisexual tepal 4-6 กลีบ สีชมพูแล้วเปลี่ยนเป็นสีม่วงน้ำตาลแกมเขียว stamen 4-6 อัน ผลสดหนาและเหนียว ขนาด 4 x 7 ซม. เมล็ดกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียจนถึง นิวกินี Marshy พืชปลูก ขึ้นตามชายน้ำ ขึ้นได้หลายระดับความสูงจนถึง 1300 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ไ้ลื้อและเ้ใช้นำยอดอ่อนและใบมาประกอบอาหาร

31. *Pothos scandens* Linn.; Hooker, Fl. British India. 6: 551 1894.

ชื่อพื้นเมือง ตะเข็บ ห่าเคียดแงง (เ้)

ไม้เถา ลำต้นเรียวเล็ก เเกาะแนบอยู่ตามต้นไม้ ใบมีรูปร่างและขนาดไม่แน่นอน ใบแกสีเขียวเข้ม รูป ovate หรือ elliptic ขนาด 1.2-5 x 4-12 ซม ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบแบนและกว้าง ดูคล้ายเป็นแผ่นใบเล็กๆ รูป obovate ขนาด 1.5-2 x 1.25-8 ซม. แผ่นใบบาง เส้นใบ 1-2 เส้น อยู่ใกล้และขนานกับขอบใบ ดอกออกเป็นช่อแบบ spadix spathe ขนาดเล็ก spadix ติดแบบ sessile กลีบเลี้ยง 6 กลีบ ปลาย incurved stamen 6 อัน filament แบน ovary 3 ช่อง ผลแบบ berry เมล็ด 1-3

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่าเกาะต้นไม้อื่นที่ขึ้นตามชายน้ำที่มีอากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : เ้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอวัดโรค

Araliaceae

32. *Aralia* sp.; Ridl., Fl. Malay Penninsular. 1: 872. 1922.

ชื่อพื้นเมือง ปอทะเลาะไค้ (ม้ง)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3-6 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ใบรูป elliptic ขนาด 4-6 x 6-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel solitary หรือเป็น panicles ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงแยกจากกันเป็นแฉก เรียบหรือเป็นฟัน 5 แฉก กลีบดอก 5 แยกจากกัน กลีบขนกันพอดี stamen 5 อัน style รวมกันที่ฐาน ปลายแยก ผล globose 5 ribbed อวบน้ำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่าขึ้นในพื้นที่โล่งแสงแดดส่องได้ปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไม้ใช้ต้นประกอบพิธีกรรมในวันปีใหม่

33. *Trevesia palmata* (DC.) Vis.; Clarke, Fl. British India. 2: 732. 1879.

ชื่อพื้นเมือง ต้างหลวง บ้าปุยะ (เข่า)

ไม้ยืนต้น สูง 3-10 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับหนาแน่นอยู่ที่ปลายยอด รูป digitate ขนาด 20-30 x 20-30 ซม. ปลายใบ acminate ขอบใบหยักเว้าลึกเป็นพู 5-9 พู แผ่นใบสีเขียวแกมน้ำเงิน ผิวใบมีขนละเอียดสีน้ำตาล ก้านใบยาว 30-60 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel paniced ออกที่ลำต้นใกล้ปลายยอด ดอกย่อยก้านดอกยาว 2-3.5 ซม. กลีบเลี้ยง รูปรางเหมือนกรวยหัวกลับ สีน้ำตาล กลีบดอก 8-12 กลีบ เชื่อมติดกันแบบ valvate สีเหลือง stamen 8-12 เท่า จำนวนกลีบดอก ovary 8-12 ช่อง styles รวมกันเป็นแท่ง ผลสด รูปกรวยคว่ำ เมล็ดอัดแน่น

การกระจายและนิเวศวิทยา : ตะวันออกของอินเดีย ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน จนถึงมาเลเซีย พืชป่า ขึ้นในป่าที่มีความชุ่มชื้น หรือใกล้กับแหล่งน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - สิงหาคม

ประโยชน์ : เข้ารับประทานผลหรือใช้เป็นอาหารสัตว์

Asclepiadaceae

34. *Dregea volubilis* Bth. ex Hook.f.; Hooker, Fl. British India 4:46. 1885.; Back. & Bakh.. f., Fl. Java. 2: 272. 1962.

ชื่อพื้นเมือง กระตุงหมาบ้า ผักฮ้วน (ไทลื้อ)

ไม้เลื้อย กิ่งอ่อนและใบมีขนสั้นประปราย หรือเกลี้ยง ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate ขนาด 9-10 x 10-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate หรือ cordate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2.5-5.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ cyme ก้านช่อดอกยาว 2.5-7.5 ซม. ก้านดอกยาว 1.2-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 2 มม. กลีบดอกสีเขี้ยวอ่อน 5 กลีบติดกันรูประฆัง เมื่อบานเต็มที่เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2 ซม. ปลายแยกเป็นกลีบรูปสามเหลี่ยม stamen ติดอยู่บน corona ที่มี 5 แฉกเท่าจำนวนกลีบดอก filament สั้น anther เจริญร่วมกับ stigma ovary 2 carpels ผลเป็นฝักคู่หรือเดี่ยว รูปหอกหรือรูปไข่ ขนาด 1.5-3 x 7.5-10 ซม. สีเหลือง เมล็ดจำนวนมาก รูปรี ยาว 1.2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อีสัม ทางใต้ของศรีลังกา พืชปลูกพบทั่วไปตามริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : ไทลื้อนำดอกและยอดอ่อนต้มรับประทานหรือรับประทานสดกับส้มตำ

35. *Hoya* sp.; Back. & Bakh.. f., Fl. Java. 2: 266. 1962.

ชื่อพื้นเมือง เดียวจอม (เย้า)

ไม้เลื้อยอิงอาศัย ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง มีรากตามข้อลำต้น ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยวออกตรงข้าม แผ่นใบหนาอวบน้ำ รูป ovate ขนาด 4-7 x 6-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1 ซม. ดอกออกเป็นช่อ กลีบดอก 5 อวบน้ำ เป็นมัน ฝักเรียวยาว เมล็ดเล็กมีขนเป็นพู่

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า เกาะไม้ใหญ่ใกล้ธารน้ำที่มีความชุ่มชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : เย้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ร้อนใน

36. *Myriopteron extensum* Schum.; Costantin, Flore Gnrale de L'Indo - Chine. 4: 35. 1936.

Syn. *M. paniculatum* Griff.; Hooker, Fl. British India. 4: 11. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ชะเอมไทย อ้อยแสนสวน (ไทลื้อ)

ไม้เถาขนาดกลาง มีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ รูป elliptic หรือ ovate ขนาด 5-6.5 x 8-9 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบเรียวยาว 1.5-4 ซม. ดอกออกเป็นช่อหลวมๆ บริเวณงอใบ ยาว 7-18 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ กลีบดอกรูป lanceolate 5 กลีบ ขนาด 0.8 ซม. stamen 5 อัน ติดอยู่ที่ฐานของ corolla filament เชื่อมติดกันแบบ connate ovary 1 อัน stigma แยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ follicle รูปกระสวย ลักษณะเป็นพวงทรงกลม ปลายแหลมมน เปลือกนอกบาง ออกเป็นคู่ เมื่อแก่จะแห้งแตกตามรอบตะเข็บเพียงด้านเดียว ขนาด 1.5-2 x 5-7.5 ซม. เมล็ดรูปรี ยาว 0.8 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : Bengal อัสสัม พม่า อินโดจีน ยูนนาน ชาว

พืชปลูก ตามริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อนำเครือมาต้มน้ำดื่มแก้เบื่ออาหาร

37. *Telosma minor* Craib; Hooker, Fl. British India. 4: 38. 1885.

Syn. *Pergularia minor* Andr.; Costantin, Flore Gnrale de L'Indo - Chine. 4: 102. 1936.

ชื่อพื้นเมือง ขจร สลิด (ไทลื้อ)

ไม้เถาเลื้อยพันต้นอื่น กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป cordate หรือ ovate-cordate ขนาด 3-10 x 4-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ก้านใบ 1-2 ซม. แผ่นใบมีขนอ่อนปกคลุม ดอกออกเป็นช่อแบบ cyme บริเวณงอใบ มีกลิ่นหอม ช่อดอกห้อยลง (pendulous) แต่ละช่อมีดอกย่อย 2-20 ดอก กลีบเลี้ยงสีขาว 5 ติดกันเล็กน้อยที่ฐาน ขนาด 2-3 x 6-8 มม. กลีบดอกติดกันเป็นหลอด ยาว 7-8 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก สีเหลืองอ่อน corona สีเหลือง 5 อัน ติดอยู่กับหลอดเกสรเพศผู้ และติดกับปลาย stigma ovary 2 superior ผลแบบ follicle รูป ellipsoid ขนาด 1-2 x 7-10 ซม. เมล็ดมีขนสีขาวเป็นเส้นยาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทางซีกโลกตะวันออก อินเดีย อินโดจีน จีน

พืชปลูกทั่วไปตามริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อนำยอดอ่อนมาประกอบอาหาร

Aspleniaceae

38. *Asplenium nidus* var. *nidus* Linn.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand 3(part 2): 266. 1985.

ชื่อพื้นเมือง เฟินข้าหลวงหลังลาย ต้มจ้าวเหลา (เย้า)

เป็นเฟินประเภท epiphyte รากออกเป็นกระจุกลำต้นสั้น ใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ rosette ใบรูป oblong-linear ขนาด 15-20 x 40-70 ซม. ปลายใบ acuminate สืบพันธุ์โดยการสร้างสปอร์ บริเวณแผ่นใบด้านล่าง ทำให้เห็นเส้นใบเป็นขีดสีดำขนานกัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนในโลกร้อน เอเชีย แอฟริกา พบในป่าดงดิบ

พืชป่า พบในพื้นที่ที่มีแสงแดดส่องได้น้อยและมีอากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : เย้าใช้ใบต้มนำมาล้างขาอ่อนเพลียหมดแรง

Asteraceae

39. *Ageratum conyzoides* Linn.; Robyns, Fl. Ceylon. 1: 141. 1980.

ชื่อพื้นเมือง สาบแร้งสาบกา ปูฉี (มั่ง)

พืชล้มลุกสูงได้ถึง 1.5 เมตร ลำต้นกลมควมมีขนสาๆ สีขาว มีกลิ่นฉุน ใบเป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ๆ โคนก้านมีหูใบเล็กๆ 1-2 คู่ ใบรูป rhomboid-ovate ขนาด 4-5x6-8 ซม. ปลายใบ obtuse subacute ฐานใบ cuneate ขอบใบหยักแบบ serrate ดอกช่อแบบ corymbs ออกบริเวณปลายยอดหรือซอกกิ่ง สีขาวหรือม่วง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-5 มม. ก้านช่อดอกยาว 0.5-2 ซม. involucre bract 1 เป็นรูป lanceolate สีเขียว ยาว 2.5-3 มม. ดอก bisexual กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยก 5 กลีบ ยาว 2-3 มม. stamen 5 syngenesious epipetalous ovary inferior 1 locule 1 ovule stigma 2-divergent ยาว 1 มม. ผลแบบ achene ยาว 1.5-1.8 มม. มีสันตามยาว 5 สัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของแอฟริกา ไปทางตะวันออกจนถึง ญี่ปุ่น

พบกระจายบริเวณพื้นที่โล่งทั่วไปที่ระดับความสูง 300-1300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผลออกตลอดปี

ประโยชน์ : มั่งนำใบมาตำให้ละเอียดห่อข้อมือและข้อเท้าเวลาเป็นไขตัวร้อน

40. *Bidens biternata* Merr. & Sherff; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 2:413. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ก้นจ้ำ ชะกัว (ม้ง)

ไม้ล้มลุกปีเดียว ลำต้นแตกกิ่ง สูง 30-50 ซม. ใบประกอบแบบ pinnate เรียงตรงข้าม มีใบย่อย 3-5 ใบ บางใบเป็นใบประกอบ 2 ชั้น ก้านใบยาว 3-5 ซม. ใบย่อยรูป ovate หรือ obovate ขนาด 0.3-3.5 x 1.5-5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ดอกช่อออกเป็นกระจุกออกตามซอกใบหรือปลายยอด เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 7-8 มม. แต่ละช่อมีวงใบประดับ 8-10 อัน ยาว 3-4 มม. ก้านช่อดอกยาว 3-10 ซม. ดอกวงนอกไม่สมบูรณ์เพศ ดอกตรงกลางเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีเหลือง ฐานติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นจักแหลม 4-5 จัก ขนาด 3 x 6 มม. stamen 5 อัน ovary inferior ผลแห้งรูปขอบขนาน ยาว 7-8 มม. ติดบนฐานดอกเป็นกระจุก หัวท้ายแหลม เมื่อแก่แห้งและไม่แตก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชพื้นเมืองของอเมริกาเหนือ วัชพืชขึ้นทั่วไปตามข้างทาง หรือแปลงเพาะปลูก ที่ระดับความสูง 700 -1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล
ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มรวมไ้รับประทานแก้ท้องร่วง

41. *Blumea balsamifera* DC.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 2: 192. 1967.

Syn. *Conyza balsamifera* L.

ชื่อพื้นเมือง หนาดหลวง โหลยั้งชูเคื่อะ (ม้ง) มะอิมบ้วย (เย้า)

ไม้พุ่ม ลำต้นมีขนปกคลุมสูง 1-3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับรูป oblong-elliptic ขนาด 5-6 x 10-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ก้านใบยาว 2-4 ซม. แผ่นใบมีขนนุ่มสีขาวปกคลุม ดอกออกเป็นช่อกระจุกในช่อใหญ่แบบ panicle ขนาด 6-30 x 10-50 ซม. ออกปลายยอดหรือซอกใบ ริวประดับหลายชั้น ยาว 1-9 มม. ดอกย่อยมีขนาดเล็ก ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกสีเหลืองเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 4-7 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 5 อัน ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก ovary inferior 1 ช่องแต่ละช่องมี 1 ไข่อ่อน stigma 2-4 แฉก ผลแบบ achene รูปขอบขนาน ยาว 1 มม. เมล็ด 1 มี pappus สีขาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน พม่า อีสต์ทางใต้ของจีน ฟิลิปปินส์ ขึ้นตามที่แห้งแล้ง ดินทราย ที่กร้างว่างเปล่า ทุ่งหญ้า ไหล่เขา หรือที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 280-1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังนำใบมาทาบให้ละเอียดประกบบริเวณศีรษะแก้ปวดหัว
หรือนำรากมาต้มน้ำดื่มป้องกันการตั้งครรภ์
หรือใบอังไฟแล้วนำมาบดแก้ฟกช้ำ
เข้านำใบตากแดดให้แห้งแล้วบดทำเป็นผงเป็นใส่ยานัตถ์ สูดแก้หวัด

42. *Chromolaena odoratum* (Linn.) King et Robin

Syn. *Eupatorium odoratum* Linn.; Hooker, Fl. British India. 3: 244. 1882.; Robyns, Fl. Ceylon. 1: 143. 1980.

ชื่อพื้นเมือง สาบเสือ ป้อใจ (ม้ง) กูจ๊ะ (เย้า)

พืชล้มลุกกิ่งพุ่มเดี่ยว สูง 1-2.5 เมตร ลำต้นมีขนอ่อนนุ่มประปราย กิ่งแขนงออกตรงข้ามกัน เป็นคู่ ๆ แบบ decussate ทั้งกิ่งอ่อนและลำต้นอ่อนเป็นสันสี่เหลี่ยมตามยาว ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ มีหูใบหรือกลุ่มอ่อนเป็นกระจุกที่ง่ามใบ ใบรูป ovate-rhomboid ขนาด 2-6 x 5.5-11.5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate ท้องใบและหลังใบมีขน ดอกช่อแบบ corymbose สีขาวออกเป็นกระจุกรวมกันเป็นช่อใหญ่ แต่ละกลุ่มดอกเป็นกระจุกอันแน่น รูปกระดิ่ง หงาย โด่ประมาณ 4 ซม. ดอก bisexual ยาว 10-11 มม. stamen 5 อัน anther connate ที่ฐาน ยาว 2 มม. stigma ยาว 5 มม. style ยาว 4 มม. ovary inferior 1 locule 1 ovule ผล ยาว เรียว บางมีครีบตามยาว 5 ครีบ ปลายผลมีพู่ pappus ติดเป็นกระจุกสีขาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชพื้นเมืองของหมู่เกาะอินดีส์ตะวันตก พบทั่วไปบริเวณพื้นที่โล่งแจ้งที่ระดับความสูง 300 - 1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษจิกายน-มกราคม ระยะเวลาการออกผล ธันวาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : มังใช้ใบตำละเอียดพอกบริเวณบาดแผลสดเพื่อห้ามเลือด
เย้าใช้ใบตำละเอียดบีบน้ำใส่บริเวณที่เป็นบาดแผลสดเพื่อห้ามเลือด

43. *Crassocephalum crepioides* S.Moore; Robyns, Fl. Ceylon. 1: 248. 1980.

ชื่อพื้นเมือง ผักกาดข้าง เปลี่ยนหัวเม็ยะ (เย้า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว สูง 40-60 ซม. มักแตกกิ่งก้านใกล้ ๆ โคนต้น ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 2-3 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate-round ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบยาว 2-4 ซม. มีปีกแคบ ๆ ดอกช่อแบบ capitula เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 มม. ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ มี involucre bract รูปไข่ ยาว 0.8 มม. ดอกด้านนอกเป็นดอกแบบ ray กลีบสีขาว ดอกตรงกลางเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็น

หลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 5 อัน ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก ovary inferior
ผลแบบ achene เมล็ด 1 รูป oblong pappus สีขาว ยาว 1.2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นในเขตร้อนของแอฟริกา หรือเขตร้อนทั่วไป
วัชพืช กระจายตามพื้นที่โล่งแจ้งหรือพื้นที่นาที่ยังไม่ได้เพาะปลูก

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : รับประทานใบอ่อนกับลาบหรือนำยอดอ่อนประกอบอาหาร
หรือใช้ทั้งต้นเป็นอาหารหมู

44. *Dichrocephala integrifolia* (L.f.) O.K.

Syn. *D. latifolia* DC.; Hooker, Fl. British India. 3: 245. 1882.

ชื่อพื้นเมือง ผักชีดอย เจาเก้ (ม้ง) มิอึมหญ่ (เย้า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง โคนต้นทอดเลื้อย มีกลิ่นหอม สูง 6-65 ซม. ลำต้นเป็น
เหลี่ยม มีขนอ่อนปกคลุม ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ถึง ovate-oblong ขนาด 2-3 x 3-6.5 ซม.
ขอบใบ serrate-dentate แบบไม่สมมาตร บางครั้งอาจเรียบถึง deeply lyrate ปลายใบ acute หรือ
obtuse ฐานใบ truncate ก้านใบยาว 1-6 ซม. ดอกช่อออกเป็นกระจุกกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-6
มม. ออกที่ปลายช่อหรือซอกใบ ก้านช่อดอกยาว ยาว 2.5-6 มม. involucre bracts ตรง มี 1-2
แถว รูปไข่ยาว 0.8-1 มม. ดอกวงนอกเป็นดอกเพศเมีย มี 7-8 วง กลีบดอกยาว 0.5 มม. ปลายกลีบ
จักเป็นซี่ฟัน ดอกวงในกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 1 มม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก ยาว 1
มม. ผล รูปขอบขนาน ยาว 1 มม. แบน มีขนเล็ก ๆ 2 เส้น หรือไม่มีเลย

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของเอเชียและแอฟริกา วัชพืช ขึ้นตามพื้นที่โล่งแจ้ง
ชอบขึ้นตามดินหิน ข้างทางทุ่งหญ้า ที่รกร้างหรือที่โล่งทั่วไป พบที่ระดับความสูง 500 -
3000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ใบและยอดอ่อนผสมใบฝรั่งสับให้ละเอียดใส่น้ำผึ้งผสมไข่

ทอดรับประทานแก้อาการท้องเสีย

เย้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มรักษาอาการไอเจ็บคอ

45. *Eclipta prostrata* Linn.; Robyns, Fl. Ceylon. 1:212. 1980.

Syn. *E. alba* (Linn.) Hassk.; Hooker, Fl. British India. 3: 304. 1882.

ชื่อพื้นเมือง กะเม็ง หอมเดี่ยว (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรง สูง 20-50 ซม. ลำต้นมีขนสาک ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามเป็นคู่ ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 1-2 x 2-3 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ attenuate ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบสั้นมากหรือไม่มีก้าน ดอกออกเป็นช่อแบบ capitula บริเวณซอกใบ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. มี involucre bracts สีเขียว 7-9 กลีบ ขนาด 2-2.5 x 4-6 มม. ดอกย่อยมี 2 แบบ ดอก rays ไม่มี stamen ovary inferior 1 อัน 1 locule ดอก disc กลีบดอก แบบ campanulate สีขาว ปลายแยก 4 แฉก กลีบดอกรูป lanceolate ยาว 2-2.5 มม. stigma 2 อัน สีเหลืองยาว 0.5 มม. style 1 อัน ยาว 0.5 มม. ovary inferior 1 อัน stamen 4 อัน anther ติดกันแบบ connate ผล achene ขนาด 1.5 x 3-3.5 มม. มี pappus ยาว 1-1.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชทั่วไปพบทั่วโลก ในประเทศเขตอบอุ่น วัชพืชกระจายตามพื้นที่นาและพื้นที่ไร่ ตามพื้นที่ที่มีความชื้นสูงหรือพื้นที่ชื้นและ

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม-ธันวาคม ระยะเวลาการออกผล กันยายน-มกราคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้น ผสมปุ๋ยเลย ดั้มรับประทานแก้เจ็บเวย

46. *Gnaphalium leuteo-album* Linn.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 2: 394. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ตะเมียน (เข้า)

พืชล้มลุก สูง 30-50 ซม. ใบออกเรียงสลับไม่เป็นระเบียบ รูป spatulate ขนาด 0.3-0.5 x 2.5-4 ซม. ปลาย acute ฐาน truncate ขอบใบ entire แผ่นใบมีขนขาวเกาะทั่วไป ดอกช่อแบบ head เป็นกระจุกที่ปลายยอด involucre bract สีเหลือง ยาว 3-4 มม. stamen 5 อัน ovary inferior 1 อัน เมล็ด รูป ellipsoid มี pappus สีขาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : ประเทศในเขตอบอุ่น อินเดีย ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ไทย

วัชพืช ขึ้นทั่วไปในที่โล่ง

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : เข้ารับประทานใบอ่อนกับลาบ

47. *Gynura bicolor* DC.; Hooker, Fl. British India. 3: 335. 1882.

ชื่อพื้นเมือง ว่านใบทองม่วง ชั่วต่อเลีย (ม้ง)

ไม้ล้มลุก อวบน้ำ สูง 20-40 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป obovate ขนาด 4-6 x 5-10 ซม. ปลายใบ acute—acuminate ฐานใบ round ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 2-4 ซม. มีขนเล็กน้อยทั้งสองด้าน แผ่นใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีม่วงแดง ดอกออกเป็นช่อแบบ head ออกเดี่ยวๆ หรือเป็นกลุ่ม ดอกย่อยสีเหลืองสด ผลแห้งไม่แตก

การกระจายและนิเวศวิทยา : Molucca

พืชปลูก ในบริเวณสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังน่ายอดคัมรวมกับไถ้รับประทานแก้ปวดท้อง

48. *Gynura pseudo-china* DC.; Hooker, Fl. British India. 3: 334. 1882.

ชื่อพื้นเมือง ผักกาดกบ จะออเม็ยะ (เข่า)

พืชล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเลื้อยพัน หรือทอดนอนแล้วชูขึ้นเหนือพื้นดินสูงได้ถึง 3 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป elliptic-obovate ขนาด 2-4 x 6-14 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate-obtuse ขอบใบ sinulate-toothed ก้านใบยาว 1.5-4 ซม. ดอกช่อแบบ corymbose ออกบริเวณปลายยอดหรือตามซอกใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 5-6 มม. ยาว 1.5-2 ซม. involucre bract 5-10 กลีบ รูป linear ปลายแหลม ยาว 6-15 มม. ดอกมีกลีบหอม กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 4-5 กลีบ สีเหลืองอมส้ม stamen 5 อัน anther รูปสามเหลี่ยม ยาว 2.25 มม. ผลแบบ achene ยาว 4.5 มม. มี 5-10 สัน pappus สีขาวจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินโดจีน จีน ชาว พืชสวนครัว ปลูกหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : เข่าใช้ทั้งต้นคัมรวมกับไถ้ให้สตรีที่อยู่เดือนรับประทานเพื่อให้น้ำนมมากขึ้น

49. *Gynura* sp.; Hooker, Fl. British India. 3: 333. 1882.

ชื่อพื้นเมือง ว่านมหากาฬ ขากซุย (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก สูง 45-80 ซม. ใบเดี่ยวออกสลับ รูป obovate-elliptic ขนาด 3-4 x 6-9 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 2-3 ซม. ดอกช่อออกปลายยอด ช่อยาว 2 ซม. ก้านช่อยาว 4 ซม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดสี่เหลี่ยม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก พบริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบตำให้ละเอียด นำมาพอกบริเวณบาดแผล
 ใช้ใบตำพอกบาดแผลหรือแผลน้ำร้อนลวก

50. *Spilanthes acmella* (L.) Merr.; Ridl., Fl. Malay Pannisula. 2:184. 1967.

ชื่อพื้นเมือง ผักเผ็ด ผักเผ็ด (ไทลื้อ) เคี้ยวเคี้ยว (เย้า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว สูง 50 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate หรือ ovate-lanceolate ขนาด 3-4 x 5-6 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate-round ขอบใบ serrate-entire บริเวณโคนก้านใบมักเป็นกระจุกยอดอ่อนอยู่ เนื้อใบบางเกลี้ยง ก้านใบเรียวเล็กยาว 0.5-1 ซม. ดอกสี่เหลี่ยม อัดแน่นรวมเป็นกระจุกรูปไข่ ยาว 0.7-1.3 ซม. ก้านช่อยาวได้ถึง 15 ซม. รั้วประดับ รูปหอกแกมไข่ยาว 6 มม. ดอกวงนอกเป็นดอกเพศเมีย มี 1 วง ดอกวงในเป็นดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 4-5 มม. stamen 5 อัน ติดอยู่ในหลอด กลีบดอก ผลแห้งแบบ achene ยาว 3 มม. มีสันตามยาว 3 เส้น มีระยางค์เป็นหนาม 1-2 อัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : อเมริกา เอเชีย พืชปลูก พืชสวนครัว หรือขึ้นตามพื้นที่โล่งหรือที่ขึ้นแฉะ

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อนำยอดอ่อนมาประกอบอาหาร เช่นแกงแค
 ใช้นำยอดอ่อนประกอบอาหาร

51. *Tithonia diversifolia* (Hemsley) A. Gray; Robyns, Fl. Ceylon. 1:218. 1980.

ชื่อพื้นเมือง บัวคอง ป้าบอคะลอะ (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 2-3 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ขนาด 6-12 x 6-12 ซม. ใบเป็นแฉก 3-7 แฉก ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ crenate - serrate ดอกออกเป็นกระจุก เดี่ยวแบบ capitula 3-25 ดอก ที่ปลายยอด involucre ยาว 3-4 มม. ดอกสีเหลือง รี้วประดับ 3-4 ชั้นสีเหลือง กลีบดอกเป็นหลอด ยาว 0.7-1 ซม. stamen 5 อัน anther สีดำ ที่ปลายสีเหลือง ผล achene รูป oblong ยาว 5-8 มม. ปลายและฐานสอบ ค่อนข้างแบน

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของอเมริกาใต้ และกระจายมาทาง อินเดีย พม่า มาลายา จีน แอฟริกาใต้ วัชพืชขึ้นที่โล่งแจ้ง ขึ้นตามริมถนน หรือพื้นที่โล่ง ที่ระดับความสูง 300-1600 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังใช้ใบตำให้ละเอียดนำมาห่อขาไก่ที่หัก

หรือใบและยอดอ่อนตำให้ละเอียดแล้วอังไฟพอกบริเวณที่ข้อเคล็ด

52. *Vernonia cinerea* Less.; Robyns, Fl. Ceylon. 1:133. 1980.

ชื่อพื้นเมือง หมอน้อย หญ้าละออง (ไทลื้อ) ชั่วขอเข้าเตื่อ (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 50 ซม. ลำต้นเป็นสัน แตกกิ่งก้านเล็กน้อยและมีขนอ่อนปกคลุม ใบเดี่ยว ออกสลับ รูป ovate ขนาด 2-2.5 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute - obtuse ฐานใบ round - attenuate ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 1.-1.5 ซม. ดอกออกเป็นกระจุกประมาณ 3-25 ดอก involucre bract ยาว 3-4 มม. ก้านดอกยาว 2-14 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดมีสีม่วงแดง ยาว 3.5-4 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผล achene ยาว 1.2-2 มม. มีสัน 4-5 สัน มี pappus สีขาว ยาว 3-4.5 มม. เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของเอเชีย แอฟริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ พืชทั่วไป ขึ้นตามริมถนนและพื้นที่โล่ง ตั้งแต่ความสูงระดับน้ำทะเลถึง 1300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม ลดความดันโลหิต

มังใช้ใบใส่ผ้าหุบให้ละเอียดบีบน้ำดื่มแก้ปากเปื่อย

53. *Wedelia chinensis* Merr.; Robyns, Fl. Ceylon. 1:215. 1980.

ชื่อพื้นเมือง กะเม็งตัวผู้

พืชล้มลุกลำต้นมีขน ทอดเลื้อยตามพื้นดิน ชูยอดตั้งขึ้น มีรากตามข้อ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูป lanceolate ขนาด 0.5-2.5 x 1-7.5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate มีขนทั้งสองด้าน ก้านใบสั้นมาก ดอกออกเป็นช่อแบบ capitula บริเวณปลายยอด เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-2 ซม. มีขน bract ด้านนอกยาว 10-12 มม. ด้านในสั้นกว่าเล็กน้อย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ วงนอกสีเหลืองเป็นดอกเพศเมีย ฐานเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 8-11 มม. ปลายจักเป็นซี่ฟัน 3 ซี่ มี 8-12 ดอก ดอกวงใน โคนกลีบติดกันเป็นหลอด ยาว 4 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบเลี้ยงลดรูปเป็นแผ่นเยื่อบาง stamen 5 อันเชื่อมติดกัน โผล่พ้นกลีบดอก ovary inferior ผลขนาด 3 x 4.5 มม. สีน้ำตาลเข้ม ผิวเรียบหรือขรุขระ ผลจากดอกวงนอกเป็นรูปสามเหลี่ยมสันมน ผลจากดอกวงในแบน

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ออสเตรเลีย มาลายา จีน วัชพืชขึ้นตามพื้นที่โล่งทั่วไป หรือใกล้แหล่งน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้เด็กไอหอบเป็นหวัด

Athyriaceae

54. *Diplazium esculentum* (Retz.) Sw.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3 (part 3): 466. 1988.

ชื่อพื้นเมือง ผักกูด กูด (ไทลื้อ) หวายจ๋าด (เข่า)

เฟินชนิดหนึ่ง สูง 30-40 ซม. มี rhizome ตั้งตรง สูงได้ถึง 1 เมตร ใบประกอบแบบ pinnately compound แบบ bipinnate ขนาด 8-10 x 20-30 ซม. ใบย่อยรูป linear-oblong ปลายใบ acuminate ขอบใบหยักแบบ crenate ฐานใบ auricle ก้านใบ ยาว 70 ซม. มีกลุ่มสปอร์ติดอยู่บริเวณขอบใบด้านล่าง เมื่อแก่เป็นสีน้ำตาล ใบอ่อนมีลักษณะใบม้วนงอแบบ circinate

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของเอเชีย ทางเหนือและกลางของจีน ทางใต้ของ ญี่ปุ่น ตะวันออกและใต้ของหมู่เกาะแปซิฟิก พืชป่า พบริมธารน้ำที่ไหลรอบหมู่บ้าน พื้นที่ที่มีความชื้นพอสมควร แสงแดดส่องได้น้อย ที่ระดับความสูงน้อยกว่า 800 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ไม้ใช้พืชดอก

ประโยชน์ : ไทลื้อและเข้าใช้ใบและยอดอ่อนประกอบอาหาร

Balsaminaceae

55. *Impatiens balsamina* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 249. 1963.; Grey-Wilson, Fl. Ceylon. 5:117. 1985.

ชื่อพื้นเมือง เทียนดอก ป้างอติ (ม้ง)

พืชล้มลุกสูง 40-60 ซม. ลำต้นอวบเปราะง่าย ใบเดี่ยวออกสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 2-3 x 7-9 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate-dentate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. มีเส้นแขนงใบชัดเจน ดอกเดี่ยวออกติดกันเป็นช่อเล็ก ๆ 2-3 ดอก ออกตามซอกใบที่บริเวณส่วนยอดของลำต้น bract รูปหอก ยาว 2 มม. ก้านดอกยาว 1-1.6 ซม. กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปไข่หรือรูปหอก ยาว 3-19 มม. กลีบดอก 5 กลีบ ติดกันเป็นหลอด สีชมพูอ่อนถึงขาว กลีบดอกด้านบน รูป cucullate ขนาด 7-11 x 10-14 มม. กลีบดอกด้านข้าง มี 4 กลีบ ยาว 23-25 มม. stamen 5 อัน ovary superior 5 locules ovule จำนวนมาก style 5 ผลแบบ capsule รูป ovoid-elliptic ขนาด 6-8 x 12-20 มม. ปลาย acuminate เมล็ดจำนวนมาก เมล็ดกลม น้ำตาล ยาว 2-3 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชปลูกขึ้นทั่วไปตามพื้นที่โล่งบริเวณสวนครัว หรือใกล้กับแหล่งเพาะปลูก ที่ระดับความสูง 600-1250 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีหลังคลอดบุตร แล้วเกิดอาการปวดเมื่อยหลังและเอวหรือปวดท้องน้อย

Basellaceae

56. *Basella alba* Linn.; Larsen, Fl. Thailand. 5 (part 4):410. 1972.

ชื่อพื้นเมือง ผักบั้ง ผักบั้ง (ไทลื้อ) เตียบูน (เข่า)

ไม้เลื้อย ลำต้นอวบ ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป ovate หรือ ovate-oblong ขนาด 2-7 x 10-13 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire- undulate ก้านใบยาว 0.5-2 ซม. ดอกช่อแบบ spike ออกบริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 5-15 ซม. ดอกย่อยมีจำนวนมาก สีม่วงปนขาว มีใบประดับเล็ก ๆ 2 ใบติดอยู่ที่ฐานของกลีบดอก ไม่มีกลีบเลี้ยง กลีบดอกเชื่อมเป็นท่อ ยาว 4-5 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 5 อัน ติดอยู่ที่กลีบดอก ovary 1 อัน style มี 3 แฉก ผลสดแบบ drupe รูปกลม สีแดงจนถึงสีม่วงดำ เมล็ดกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : แอฟริกา เขตร้อนทั่วไปใน เอเชีย ทางเหนือของจีนและ ญี่ปุ่น พืชปลูกขึ้นตามรั้วบ้าน ส่วนใหญ่ปลูกตามหมู่บ้านหรือพื้นที่ที่เคยมีคนอยู่อาศัย

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อนำยอดอ่อนมาประกอบอาหาร

เข่าใช้ทั้งต้นต้มรวมไก่ให้สตรีรับประทานบำรุงกำลังหลังคลอดทำให้เจริญอาหาร

Begoniaceae

57. *Begonia inflata* Clarke; Clarke, Fl. British India. 2: 636. 1879.

ชื่อพื้นเมือง ส้มกุ้ง ยัวร์กะ (ม้ง) กุงชุยห้า (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นอวบตั้งตรง สูง 60-120 ซม. แตกกิ่งก้านสาขา ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป lanceolate ขนาด 3-4 x 10-17 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบ serrate ฐานใบ oblique มาก ก้านใบยาว 0.6-1.6 ซม. หูใบรูป lanceolate ฐานกว้าง ปลาย acute ดอกออกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบ แบบ dichotomous cymes มีใบประดับรูปคล้ายหูใบ ดอกเพศผู้มีกลีบรองกลีบดอก 2 กลีบ สีขาว กลีบดอก 2 กลีบ รูป obovate stamen 50 อัน มักไม่เชื่อมติดกันเป็นมัด anther รูปขอบใบ ขนาดแคบ ๆ ดอกเพศเมียมีกลีบดอก 4 กลีบ ovary inferior 3 locule ผลรูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 1 ซม. เมล็ดสั้น รูปรีแคบ รูปไข่กลับ

การกระจายและนิเวศวิทยา : ขึ้นใกล้ลำธาร ป่าเบญจพรรณ

พืชป่า ขึ้นบริเวณชื้น หรือ ริมชายน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : มังใช้ลำต้นประกอบอาหารหรือ รากทำให้ละเอียด คั้นน้ำหยอดตำรึกษา
อาการตาแดง
เข้ารับประทานลำต้น

58. *Begonia* sp.; Clarke, Fl. British India. 2: 630. 1879.

ชื่อพื้นเมือง บุ่งชุยเพี้ยน (เข้า)

พืชล้มลุก เกาะอยู่บริเวณ โขดหินใกล้แหล่งน้ำ ก้านใบกลมยาวประมาณ 25 ซม. อวบน้ำ มีรสเปรี้ยว สูงได้ถึง 90 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวรูป ovate-cordate ขนาด 10-17 x 14-20 ซม. ปลายใบ cuspidate ฐานใบ oblique ขอบใบ undulate เล็กน้อย ก้านใบยาว 8-12 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ cyme ดอกแยกเพศ กลีบดอกอวบน้ำ 3 สีชมพู stamen 4 อัน ovary inferior 3 locules ovules จำนวนมาก axile placentation ผลแห้งแล้วไม่แตกมี 3 ปีค

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่ชื้น หรือริมชายน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : เข้ารับประทานใบสดแก้ค้ำชาน

Betulaceae

59. *Betula alnoides* Buch.-Ham.; Hooker, Fl. British India. 5: 599. 1825.

ชื่อพื้นเมือง กำลั้งเสื่อโคร่ง ชั่วเกอเตอ (มัง)

ไม้ยืนต้นสูง 10-15 เมตร เปลือกต้นมี lenticel สีขาว เปลือกต้นด้านในมีกลิ่น ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 2-3 x 4-6 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate-round ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ catkins ดอกย่อยมีขนาดเล็ก แยกเพศ ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยง 2-4 กลีบ stamen 2 อัน ดอกเพศเมีย ไม่มี perianth ovary inferior 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ผลเป็นแบบ winged nutlet มี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่น หรือ เขตกึ่งร้อนของหิมาลายา พืชป่า ขึ้นตามป่า
ผลัดใบ ที่ระดับความสูง 1100 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังใช้รากต้มน้ำให้ผู้ชายดื่มบำรุงกำลัง

Bignoniaceae

60. *Markhamia stipulata* (Wall.) Seem. Rx K. Schum. var. *stipulata*; Santisuk, Fl.
Thailand. 5 (part 1): 50. 1987.

ชื่อพื้นเมือง แคนหางค่าง เป้าเอียะ (ม้ง)

ไม้ยืนต้นสูง 5-7 เมตร ใบประกอบแบบ palmately compound ใบย่อยรูป elliptic-
lanceolate ขนาด 3-4x10-15 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate - round ขอบใบหยัก dentate
แผ่นใบด้านล่างมีขนนุ่ม ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes กลีบเลี้ยง สีเหลืองเทา ยาว 3.5-5.5 ซม.
มีขนอ่อนนุ่มหลุดง่าย กลีบเลี้ยงติดกันเป็นรูปประฆัง กลีบดอกสีเหลืองปนน้ำตาล 5 กลีบมีขนอ่อน
นุ่ม เชื่อมติดกันเป็นหลอด ครึ่งหนึ่งของด้านบนพองออก ปลายแยกเป็น 5 แต่ละแฉกมีขอบใบเป็น
คลื่น stamen 4 อัน ovary superior 1 locule ผลแบบ capsule รูปร่างกลม ยาว ขนาด 2-4 x 30-
40 ซม. ผิวของฝักมีขนปุยนุ่ม ลักษณะคล้ายหางของค่าง

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า เกาะอันดามัน และลาว พืชป่า พบตามชายป่ารอบ ๆ
หมู่บ้าน ป่าผลัดใบ หรือริมชายป่าของป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 1000 เมตร จากระดับน้ำ
ทะเลขึ้นไป

ระยะเวลาการออกดอก: ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังใช้ดอกประกอบอาหาร เช่นใส่แกง

61. *Oroxylum indicum* (Linn.) Vent.; Santisuk, Fl. Thailand. 5: (part 1): 36. 1987.

ชื่อพื้นเมือง เพกา มะริดไม้ (ไทลื้อ) เคียงค่าง (เข่า)

ไม้ยืนต้น สูง 3-12 เมตร แตกกิ่งเล็กน้อย ใบประกอบขนนก 3 ชั้น ขนาดใหญ่ เรียงตรงข้ามรวมกันอยู่บริเวณปลายยอด ใบย่อยรูป elliptic หรือ ovate ขนาด 4-8 x 6-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ oblique ขอบใบ undulate ก้านใบยาว 60-170 ซม. ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด ยาว 40-150 ซม. ดอกบานอยู่ด้านบน ด้านล่างเป็นผล ดอกย่อยขนาดใหญ่ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปทรงกระบอกยาว 2-4 ซม. กลีบดอกหนาสีนวลแกมเขียว โคนกลีบเป็นหลอดสีม่วงแดงยาว 7-10 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 1.5-3 ซม. ขอบกลีบย่น ด้านในมีขนหนาแน่น stamen 4 อัน ปกคลุมด้วยขนยาวอ่อนนุ่ม ovary 1 อัน style ยาว 4-6 ซม. ดอกบานกลางคืน ผล capsule รูปดาบ ขนาด 4-5 x 40-120 ซม. เมื่อแก่จะแตกภายในมีเมล็ดแบนสีขาวมีปีกบางโปร่งแสง ขนาด 2.5-4 x 4-9 ซม

การกระจายและนิเวศวิทยา : มีการกระจายสูง ตั้งแต่อินเดีย ศรีลังกา หิมาลัย พม่า ทางใต้ของจีน อินโดจีน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ติมอร์ พืชป่า ริมคันนาหรือบริเวณโล่งแจ้งทั่วไป ขึ้นตามชายป่าดงดิบ ขึ้นทั่วไปตามชายป่าเบญจพรรณ หรือที่โล่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก: ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ฝักประกอบอาหาร

เข้าใช้เปลือกคั้นผสมอาหารสัตว์ให้ม้ากินแล้วทำให้อ้วน

Bischofiaceae

62. *Bischofia javanica* Bl.; Hooker, Fl. British India. 5: 345. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ประคู้ส้ม ดงกือ (ม้ง) เคียงซุย (เข่า)

ไม้ยืนต้น สูง 12-20 เมตร ใบประกอบแบบ trifoliolate ออกสลับ ใบย่อยรูป oblong-ovate ขนาด 5-11 x 10-20 ซม. เนื้อใบหนา ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ crenate ก้านใบยาว 2-4 ซม. ดอกช่อแบบ panicle ยาว 14-20 ซม. ดอกสีเหลืองอ่อนอมเขียว ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้มี 5 กลีบ รูปโค้งหลอดรูวง่าย stamen 5 อัน filamen สั้น ดอกเพศเมียคล้ายดอกเพศผู้แต่มี staminode 5 อัน ovary 3-4 locule แต่ละ locule มี 2 เมล็ด ผลกลมขนาด 7-10 มม. เมื่อแก่จัดเป็นสีน้ำตาลแก่ เมล็ดมี 3-4 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของหิมาลายา และ หมู่เกาะแปซิฟิก มาเลเซีย
พืชป่าขึ้นรอบ ๆ หมู่บ้านบริเวณที่มีความชื้นหรือใกล้กับแหล่งน้ำขึ้นในป่าดิบชื้น ที่ระดับ
ความสูง 1000-1260 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก: พฤศจิกายน- มกราคม

ประโยชน์ : มังรับประทานแกนลำต้นสดแก้ท้องร่วง

เข้าใช้เปลือกต้นต้มน้ำดื่มหรือใบห่อเกลือรับประทานแก้ท้องร่วง

Brassicaceae

63. *Brassica juncea* (Linn.) Czern. & Coss.; Hook. f. & Anderson, Fl. British India. 1: 157.
1875.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 1: 189. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ผักกาดเขียว ใส้จ้าย (เข้า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียวหรือสองปี มีรากแก้วแข็ง ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมากสูง 30-60 ซม.
ใบเดี่ยวเรียงสลับ ผิวใบไม่เรียบ อาจมีขนยาวปกคลุม ใบที่โคนต้น รูป oblong-lanceolate
ขอบใบหยักเป็นแฉก ๆ ใบจะค่อยๆ มีขนาดเล็กลงเมื่อถึงยอดของลำต้น ใบรูป lanceolate แคบๆ
ก้านใบสั้นหรือไม่มีเลย ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ดอกขนาดเล็กกว่า 1 ซม. กลีบเลี้ยง 4
กลีบรูปไข่แกมขอบขนาน เรียงเป็น 2 ชั้น กลีบดอกสีเหลือง 4 กลีบ stamen 6 อัน สัน 2 เรียงอยู่
วงนอก ยาว 4 อัน เรียงอยู่วงใน ovary 2 ช่อง เชื่อมติดกัน ผลแบบ silique รูป oblong-lanceolate
ยาว 1.5-4 ซม. มีงอยยาว 1.2 ซม. เมล็ดสีดำ ผิวขรุขระ

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิด แอฟริกา นำเข้ามาในเอเชียมานานมาแล้ว

พืชปลูก สวนครัว หรือบริเวณแปลงนา

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : เข้า ใบประกอบอาหาร

64. *Brassica oleracea* var. *capitata* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 1: 188. 1963.;
Siemonsma & Pileuk, Plant Resources of South-East Asia 8. Vegetable. 117. 1994.

ชื่อพื้นเมือง กะหล่ำปลี ไล่ตอง (เข้า)

พืชล้มลุกอายุ 2 ปี สูง 40-60 ซม. เมื่อกออกดอกในปีที่สอง สูง 150-200 ซม. ลำต้นไม่แตก
กิ่งก้าน ยาว 20-30 ซม. ใบออกที่โคนเรียงตัวแบบ rosette ขนาด 25-35 x 20-30 ซม. ใบด้านบน
ห่อตัวเป็นทรงกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 10-30 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ยาว 50-100 ซม.
ดอกย่อยกลีบเลี้ยง 4 กลีบ สีเขียวอ่อน กลีบดอก 4 กลีบ สีเหลือง stamen 6 สั้น 2 ยาว 4 ovary
superior ผลแบบ silique 5-10 x 0.5 ซม. เมล็ดกลม สีน้ำตาล 10-30 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : ตะวันตกเฉียงเหนือของยุโรป กระจายไปยัง เขตร้อนและ
เขตกึ่งร้อนของเอเชีย พืชเพาะปลูกในที่ภูเขาสูงและอากาศเย็น

พืชเศรษฐกิจ ปลูกได้ทุกภาคแต่นิยมปลูกได้ดีทางภาคเหนือ

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : เข้าใช้ทั้งต้นประกอบอาหาร หรือจำหน่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ

Bromeliaceae

65. *Ananas comosus* Merr.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 3: 33. 1968.

ชื่อพื้นเมือง สับปะรด สับปะรด (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 40-60 ซม. ใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ rosette รูป linear ขนาด 5-7 x
30-50 ซม. เนื้อใบแข็ง หนา ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบหยักเป็นหนาม ใบด้านบน
เรียบ ด้านล่างสีขาวปนสีเงิน ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes บริเวณปลายยอด ก้านช่อดอกมีขนาด
ใหญ่ ยาว 7-15 ซม. ดอกย่อยอัดแน่นบนแกนช่อดอก มีกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยก
เป็น 3 กลีบ ออกจากแกนช่อดอก กลีบดอก 3 กลีบ ขนาด 0.5 x 1.6 ซม. stamen 6 อัน เรียงเป็น 2
ชั้น ยาวเป็นครึ่งหนึ่งของกลีบดอก ovary 3 locules ผลแบบ multiple รูปทรงกระบอก
ขนาด 14-20 x 20-30 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อน ถิ่นกำเนิด ตะวันออกของอเมริกาใต้

พืชปลูก ในแปลงสวนครัวปลูกได้ดีบนดินปนทราย มีความทนทานต่อความแห้งแล้งได้ดี

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้รากผสมกับรากข้าวพุดต้มน้ำดื่ม แก้อาการปัสสาวะขัด

Buddlejaceae

66. *Buddleja asiatica* Lour.; Clarke, Fl. British India. 4: 81. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ราชวดีป่า เขาค้อ (เข่า)

ไม้พุ่มมีลำต้นขนาดเล็ก สูง 1-1.5 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป lanceolate ขนาด 2-5 x 8-11 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.2 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spike ออกปลายยอด ช่อดอกยาว 10-16 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน กลีบดอก 4 กลีบ สีขาว รูปไข่กลับ ยาว 3-6 มม. เชื่อมติดกันที่ฐาน stamen 4 อัน ติดอยู่บนกลีบดอก anther ติดแบบ sessile ovary superior 2 locules ovules จำนวนมาก ผลเป็นแบบ septicidal capsule แตกเป็น 2 ส่วน ยาว 6 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ทางใต้ของจีน อินโดนีเซีย มาลายา

พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งแจ้งทั่วไป แสงแดดส่องได้มาก

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ไม้ใช้ทำค้ำค้ำน้ำดื่ม ป้องกันการตั้งครรภ์

Cactaceae

67. *Opuntia elatior* Mill.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 317. 1963.

ชื่อพื้นเมือง เสมอ ถั่วใต้ (มัง)

ไม้พุ่มขนาดกลางสูงประมาณ 3-5 เมตร ลำต้นแบน กลม อวบน้ำ สีเขียว ต่อกันไปเรื่อยๆ เป็นข้อๆ มีหนามยาวสีน้ำตาล ออกเป็นกระจุกบริเวณแผ่นลำต้น ใบขนาดเล็ก ยาว 0.5 x 2.5 ซม. และหลุดร่วงไปเมื่อข้อเจริญเต็มที่ อวบน้ำ ข้อที่มีอายุได้ 1 ปี จึงจะออกดอกได้ ดอกเดี่ยวเมื่อดอกบานเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 ซม. สีแดง เหลือง ชมพู ผลสีแดงมีหนาม

การกระจายและนิเวศวิทยา : อเมริกาใต้ พืชปลูก บริเวณรอบ ๆ บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไม้ใช้ลำต้นตำผสมกับปูนและคร่าตายหงายเป็น ไม้ให้ละอองดอก รักษาอาการข้อเคลื้อน

Caesalpiniaaceae

68. *Bauhinia glauca* (Wall. ex Benth.) Benth. ssp. *tenuiflora* (Watt ex C.B. Clark) K. & S.S. Larsen; K. & S.S. Larsen, Fl. Thailand. 4 (part 1): 41. 1984.

ชื่อพื้นเมือง เลี้ยวเครือยอดแดง ชั่วจือ (ม้ง)

ไม้เลื้อย ยอดอ่อนและกิ่งอ่อนสีแดง ใบเดี่ยวรูป ovate ตอนปลายแยกเป็น 2 พู ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 10-12 ซม. เส้นใบ 7-11 เส้น ปลายใบ obtuse ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ใบด้านล่างมีขนประปราย ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อสั้นๆแบบ raceme หรือ panicle เป็นกลุ่ม 5-25 ดอก กลีบดอกสีขาว รูปไข่ ยาว 8-12 ซม. ฐานรองดอกยาว 25 มม. ซึ่งยาวมากกว่าก้านดอก stamen 10 อัน sterile 7 อัน fertile 3 อัน anther สีน้ำตาลแดง ovary เรียบไม่มีอะไรปกคลุม ผลเป็นฝักแบน ขอบใบเป็นสัน ขนาด 3-5.5 x 18-25 ซม. ส่วนปลายเป็นติ่งยาว เมล็ดรูปไข่ แบน มี 10-15 เมล็ด เมล็ดยาว 5-8 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และทางใต้ของจีน พืชป่าเลื้อย พันไม้ต้นอยู่ริมชายป่าดิบเขา พบในพื้นที่สูงกว่า 1000 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ม้งนำใบมาตากแดดให้แห้งแล้วบดให้ละเอียด นำมาใส่สาคือเด็กทำให้แผลแห้งและหายเร็ว

69. *Caesalpinia sappan* Linn.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 4 (part 1): 65. 1984.

ชื่อพื้นเมือง ฝาง สะมนเคียง (เข่า)

ไม้พุ่มกิ่งไม้เลื้อยเนื้อแข็ง สูงได้ถึง 10 เมตร ไม้ผลัดใบ ลำต้นมีหนามแบบ prickles โคนกิ่งสั้นและแข็ง ใบประกอบแบบ bipinnate เรียงสลับ pinnae 8-16 คู่ ใบย่อยรูป lanceolate ออกตรงข้ามเป็นคู่ 6-12 คู่ ปลายใบ acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ดอกช่อแบบ raceme ออกบริเวณปลายยอด ช่อดอกยาว 15-40 ซม. bract รูป lanceolate ยาว 6 มม. หลอดร่วงง่าย ก้านดอกยาว 15-20 มม. กลีบรองดอกมี 5 กลีบขอบใบกลีบเกยซ้อนทับกัน กลีบล่างสุดโค้งงอและขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น กลีบดอก 5 กลีบรูป obovate สีเหลือง ขอบใบกลีบยื่น stamen 10 อัน แยกเป็นอิสระ filament มีขน ovary 1 อัน ติดแบบ sessile 3-6 ovulate ผล เป็นฝักแบน แข็ง ส่วนที่ค่อนมาทางฐานฝักสอบเฉียงเล็กน้อย ปลายฝักเป็นงอຍแหลมอยู่ทางมุมด้านนอก ขนาด 3-5 x 5-10 ซม. แต่ละฝักมีเมล็ดรูปรี 3-6 เมล็ด รูปรี ขนาด 10 x 18 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ศรีลังกา อินเดีย พม่า อินโดจีน (กัมพูชา ลาว ทางเหนือและใต้ของเวียดนาม) ทางใต้ของจีน พบตามป่าเขาหินปูน หรือพบบริเวณที่มีหมู่บ้าน พืชป่า ขึ้นตามป่าเบญจพรรณ หรือตามทลิ่งของบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน-ธันวาคม   ระยะเวลาการออกผล สิงหาคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ :   ใช้ใช้เปลือกต้นแช่น้ำเป็นสีย้อมขนม
หรือใช้ลำต้นต้มน้ำดื่มรักษาโรคท้องเสีย

70. *Cassia alata* Linn.; Baker, Fl. British India. 2: 265. 1879.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 5 (part 1): 108. 1984.

ชื่อพื้นเมือง   ชุมเห็ดเทศ ชุมเห็ด (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มสูง 2-3 เมตร ใบเป็นใบประกอบแบบ pinnate ใบย่อย 8-20 คู่ รูป oblong ขนาด 3-5 x 5-10 มม. ปลายใบ obtuse ฐานใบ truncate ขอบใบ entire. แกนก้านใบ ยาว 30-60 ซม. ก้านใบยาว 2 ซม. ก้านใบย่อยยาว 2-3 มม. stipule ยาว 6-8 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกตามซอกใบบริเวณปลายยอด ช่อดอกตั้งตรง ก้านดอก ยาว 2-4 มม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูป oblong ขนาด 6-7 x 10-20 มม. กลีบดอก 5 กลีบสีเหลืองแยกกัน รูป ovate-spathulate ขนาด 1-1.5 x 2 ซม. stamen 9-10 ยาวไม่เท่ากัน 2 อันที่ยาวที่สุดมี filament ยาว 4 มม. anther ยาว 12-13 มม. stamen 4 อัน มี filament ยาว 2 มม. anther ยาว 4-5 มม. stamen อีก 3-4 อันลดรูปไป ovary superior มีหลายช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด ผลเรียบเป็นฝัก สีเหลือง มีครีบ 4 ด้าน ขนาด 1.5-2 x 10-15 ซม. เมล็ดรูปสามเหลี่ยมสีน้ำตาลเข้ม ขนาด 5-8 x 7-10 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป อเมริกาใต้ พืชป่า ขึ้นตามชายป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน ขึ้นได้ทุกที่ตามท้องร่องหรือพื้นที่ที่มีน้ำขังหรือพื้นที่โล่งหลังการเก็บเกี่ยว

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ :   ไทลื้อใช้เปลือกต้นต้มน้ำดื่ม แก้อาการอาหารเป็นพิษ

71. *Cassia fistula* Linn.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 4 (part 1): 103. 1984.

ชื่อพื้นเมือง ราชพฤกษ์ คุ้ม (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นสูง 10-15 เมตร ใบเป็นใบประกอบแบบ paripinnate ใบย่อย 3-8 คู่ รูป ovate oblong ขนาด 3-5 x 5-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 7-10 ซม. แกนก้านใบยาว 15-25 ซม. ก้านใบย่อยยาว 5-10 มม. stipule เล็ก ร่วงหลุดง่าย ดอกช่อแบบ racemes ออกที่ปลายยอด ช่อดอกห้อยลง ยาว 20-14 ซม. ก้านดอกยาว 15-35 มม. bract ยาว 8-10 มม. ร่วงหลุดง่าย ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยงสีเขียว 5 แยกกัน รูป ovate- elliptic ยาว 7-10 มม. กลีบดอกสีเหลือง 5 ขนาดไม่เท่ากัน รูป ovate ขนาด 10-15 x 30-35 มม. stamen 10 อัน ขนาดไม่เท่ากันแบ่งเป็น ขนาดใหญ่ 3 อัน filament ยาว 3 ซม. anther ยาว 5 มม. เปิดที่ฐานและที่ยอด ขนาดกลาง 4 อัน filament ยาว 8-10 มม. anther เปิดที่ฐาน ขนาดเล็ก 3 อัน ลดรูปไป filament ยาว 5 มม. superior 1 locule style โค้งงอ ovules จำนวนมาก ผลเป็นฝักเรียบ กลมตรงยาว 20-50 ซม. แห้งแล้วไม่แตก เมล็ดแบนรูป elliptic สีน้ำตาล ขนาด 5 x 8-9 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของอินเดีย ศรีลังกา มาเลเซีย จีน อียิปต์ พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่โล่งของหมู่บ้าน ขึ้นได้ดีในป่าผลัดใบ หรือป่าเต็งรัง ที่ระดับความสูง 30-500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์-เมษายน ระยะเวลาการออกผลพฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้รากต้มน้ำดื่มร่วมกับ รากขี้เหล็ก มะเฟือง สัก เคื่อยหิน ผาง และขนุน แก้อาการปวดเมื่อย

72. *Cassia occidentalis* Linn.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 4 (part 1): 113. 1984.

ชื่อพื้นเมือง ชุมเห็ดเล็ก ขะจ้อ (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-2 เมตร ใบประกอบแบบ pinnate เรียงสลับ มีใบย่อย 3-6 คู่ ออกตรงข้าม โคนก้านพองโต มีหูใบ 1 คู่ รูป linear ยาว 1-2 ซม. ใบย่อยรูป ovate ขนาด 1.9-2.2 x 3.5-7 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 3-4 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.4 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ตื้นๆ บริเวณซอกใบ bract รูป linear ร่วงหลุดง่าย ก้านดอกยาว 5-10 มม. ดอกย่อยสีเหลืองมี 3-7 ดอก กลีบเลี้ยง 4 โคนเชื่อมติดกัน ด้านนอก รูป orbicular เส้นผ่านศูนย์กลาง ยาว 6 มม. ด้านในรูป ovate ขนาดใหญ่กว่าด้านนอก กลีบดอกสีเหลือง 5 แยกกัน ขนาด 1.5 x 1-2 ซม. stamens 9-10 ขนาดไม่เท่ากันแบ่งเป็น 2 อัน filament ยาว 5-6 มม. anther ยาว 5-7 มม. เปิดที่ยอด อีก 4 อัน filament ยาว 2-3 มม. anther ยาว 5-6 มม. เปิดที่

ยอด อีก 3-4 อัน ลดรูป filament ยาว 1-2 มม. style 1 อัน ovary superior มีขน 1 locule ภายในมี ovule จำนวนมาก ผลเป็นฝักแบน ค่อนข้างหนา สีน้ำตาลขนาด 0.5-1 x 10-13 ซม. เมล็ดสีเขียว กลม รี มี 30-40 เมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป ของ อเมริกาใต้ วัชพืชขึ้นที่โล่งของหมู่บ้าน หรือ บริเวณใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบผสมใบตดหมา สระแห่น้ำ ตำรวมกันพอกใส่ศีรษะเด็กแก้ไข้

73. *Cassia tora* Linn.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 4 (part 1): 117. 1984.

ชื่อพื้นเมือง ชุมเห็ดไทย หลับหมื่น (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก มีกิ่งก้านสาขามาก ลำต้นตั้งตรง สูง 1-2 เมตร มีขนปกคลุมเกือบทั้งต้น ใบประกอบแบบ pinnate เรียงสลับ มีใบย่อย 3 คู่ รูป obovate ถึง oblong ขนาด 1- 2.5 x 1.5-4 ซม. ปลายใบ obtuse ฐานใบ cuneate- truncate ขอบใบ entire ก้านใบยาว ยาว 2.5-5 ซม. stipules ขนาดใหญ่ ดอกช่อแบบ raceme มีดอกย่อย 1-3 ดอก ออกตามซอกใบ มี bract ยาว 2.-3 มม. ก้านช่อดอกยาว 1.5-3.5 ซม. ดอกย่อยสีเหลืองเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-3 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบไม่เท่ากัน กลีบดอก 5 กลีบ ยาวไม่เท่ากัน stamen 7 อัน filament 1.5-2 มม. ovary มีขน อ่อนปกคลุม ผลแบบ pod ยาว และโค้งเล็กน้อย ขนาด 0.5-0.6 x 10-25 ซม. ปลายเรียว เมล็ดรูป rhomboid สีน้ำตาลเข้ม เป็นมัน ขนาด 0.3-0.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : วัชพืช เขตร้อนทั่วไป อเมริกาใต้ อินเดีย พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งของหมู่บ้าน ขึ้นได้ดีในที่ความสูงไม่มาก ความสูง 200-300 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้รากต้มน้ำให้เด็กดื่มทำให้เจริญอาหาร

74. *Tamarindus indica* Linn.; K. & S.S. Larsen & Vidal, Fl. Thailand. 4(part 1): 124. 1984.

ชื่อพื้นเมือง มะขาม

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20-25 เมตร ใบประกอบแบบ paripinnate ใบย่อย 10-15 คู่ รูป oblong ขนาด 0.3-0.5 x 1-1.5 ซม. ปลายใบ obtuse - retuse ฐานใบ truncate ขอบใบ entire แกนก้านใบยาว 5-12 ซม. stipule ร่วงหลุดง่าย ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกบริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 2-6 ซม. ก้านดอกยาวได้ถึง 1 ซม. ดอกย่อยกลีบเลี้ยงสีเขียว 4 กลีบ รูป oblong-elliptic ขนาด 5 x 12 มม. มีขนที่ฐาน กลีบดอก 5 ขนาดเล็ก 3 กลีบ สีเหลืองส้ม

รูป oblong - cordate ขนาด 2-3 x 10-12 มม. ขนาดใหญ่ 2 สีเหลืองลายสีส้มน้ำตาล รูป obovate - oblong ขนาด 5-6 x 12-13 มม. มีขนที่ฐาน fertile stamen 3 อัน เชื่อมติดกันแบบ monadelphous ยาว 12-15 มม. anther รูป oblong ovary superior 1 locule รูป oblong ยาว 7 มม. มีขนเล็กน้อย ผลเป็นฝักแบบ pod ขนาด 1-2.5 x 5-15 ซม. เปลือกสีน้ำตาล เมล็ดรูปสี่เหลี่ยมเกือบกลม 3-10 เมล็ด ยาว 1 ซม. สีน้ำตาลดำเป็นมันเงา

การกระจายและนิเวศวิทยา : แอฟริกา อินเดีย เป็นพืชเกาะปลูกทั่วไปตามเขตร้อน ขึ้นได้เกือบทุกระดับความสูง 100 - 1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : รับประทานผลหรือยอดอ่อน

Campanulaceae

75. *Pratia begonifolia* Lindl.; Clarke, Fl. British India. 3: 422. 1882.

ชื่อพื้นเมือง เกาะพูย (เข่า)

พืชล้มลุก เลื้อยทอดตามพื้นดิน ยาว ได้ถึง 1 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป ovate ขนาด 0.5-1 x 1-1.5 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ cordate - oblique ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกเดี่ยวออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอกสีขาว 5 กลีบแบ่งเป็น 2 ปาก ปากบน 2 กลีบ ปากล่าง 3 กลีบ stamen 5 อัน เชื่อมติดกัน ovary inferior 2 ช่อง stigma 2 แฉก ผลแบบ berry สีแดง รูป ellipsoid ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชป่า ขึ้นที่มีความชื้นค่อนข้างสูง และอากาศเย็น หรือบริเวณที่มีน้ำขัง ที่ระดับความสูง 900-1050 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - มกราคม

ประโยชน์ : ใช้น้ำใบต้มน้ำดื่มให้ละอองเสมหะบริเวณปวดกระดูก

Cannaceae

76. *Canna edulis* Ker-Gawl.; Back. Bakh. f., Fl. Java. 3: 77. 1968.

ชื่อพื้นเมือง พุทธรักษาหินหัว ฟะลังเห่า (เข้า)

พืชล้มลุก อายุหลายปีมีรากใต้ดินสะสมอาหาร(rhizome) จำนวนมาก ใบเป็นใบเดี่ยวออกจากโคนต้น ก้านใบเป็นกาบหุ้มลำต้นขึ้นมาสีม่วงแดงปนเขียว ทั้งลำต้นและใบ ใบรูป oblong ขนาด 15-25 x 40-70 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ดอกมีจำนวนน้อย ออกบริเวณปลายช่อ ดอก bisexual กลีบเลี้ยงสีเขียว 3 กลีบ กลีบดอกสีแดง 3 กลีบขนาดไม่เท่ากัน stamen 1 อัน รูป spatulate staminode 3-4 อัน ovary inferior 3 carpels ผลแบบ capsule 3 lobes ชัดเจน pericarp เป็นหนามสั้น

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของอเมริกา พืชปลูก บริเวณแปลงนา

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : รับประทานรากสะสมอาหาร

77. *Canna indica* Linn.; Baker, Fl. British India. 6 : 260. 1894.

ชื่อพื้นเมือง พุทธรักษา ปังเจ้ (มั่ง)

พืชล้มลุกลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า rhizome สูง 1-1.5 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับกันเป็น 2 แถว ก้านใบยาวหุ้มซ้อนกัน ใบรูป oblong-ovate ขนาด 16-25 x 40-45 ซม. ปลายใบ acute-acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire-crenate ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ก้านช่อดอกยาว 9-12 ซม. ดอกขนาดใหญ่ perianth 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ ชั้นนอกคล้ายกลีบเลี้ยง ชั้นในขนาดใหญ่ คล้ายกลีบดอก สีแดง ส้ม หรือเหลือง stamen 2 ชั้นๆ ละ 3 ชั้นนอก sterile และ petaloid ชั้นใน petaloid 2 กลีบ fertile 1 อัน ovary inferior 3 locules stigma capitate style ติดกับฐานใบของ staminal tube ovule จำนวนมาก ผล capsule เมล็ดกลมสีดำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. ผิวปกคลุมด้วยหนามปลายทู่

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชีย กระจายทั่วไปตามพื้นที่โล่ง ชอบที่ชื้นแฉะ

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มั่งรับประทานผลสุกรักษาไส้ติ่ง

Chloranthaceae

78. *Chloranthus erectus* (Buch.-Ham.) Verdc.; Verdcourt, Fl. Thailand. 5 (part 4): 425. 1992.

ชื่อพื้นเมือง กระตุกไก่ ตู๋ยะ (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 50-250 ซม. ที่ข้อบวมพอง ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-10 x 8-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate เนื้อใบบาง ด้านบนสีเข้มกว่าด้านล่าง ก้านใบยาว 0.2-1.5 ซม. ดอกช่อแบบ sessile สีขาว หอม ออกตรงข้ามกันห่างๆ บนแกนกลางช่อดอก แต่ละช่อโค้ง ใบประดับรูป cuneiform ไม่มีกลีบดอกและกลีบรองกลีบดอก stamen 3 สีขาว เรียงอยู่ด้านในของใบประดับ ovary 1 ช่อ อยู่ที่ฐานใบประดับ ผลสดสีขาวยาว 6-7 มม. เมล็ดค่อนข้างกลม แข็ง มี 1 เมล็ดสีเหลืองอ่อน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากเนปาล ถึง ยูนนาน อัสสัม มาเลเซีย ถึง นิวกินี พืชป่า กระจายตามพื้นที่ป่าไผ่ทั่วไป ตามป่าดงดิบจนถึงป่าไผ่ สูง 15-1650 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้องหลังรับประทานข้าว

Commelinaceae

79. *Pollia secundiflora* (Bl.) Bakh. f.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 3: 17. 1968.

Syn. *Pollia sorzogonensis* (E. Mey) Sted.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 3: 17. 1968.

ชื่อพื้นเมือง เอื้องหิน สบพานเคี้ยง (เข่า)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 40-140 ซม. ลำต้นตอนโคนเลื้อยแล้วตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-9 x 15-22 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire มีกาบใบโอบหุ้มลำต้น เส้นใบขนานตามความยาวของใบ ท้องใบมีขนอ่อนประปราย ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด สีขาว มีขนนุ่ม แกนกลางช่อดอกยาว 8-15 ซม. ก้านดอกยาว 2.5-3 มม. กลีบเลี้ยง 3 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปไข่ ขนาด 2.5 x 4 มม. กลีบดอก 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบด้านข้าง 2 กลีบอยู่ตรงข้ามกัน รูปไข่ ขนาด 2.5 x 6.5 มม. stamen 3 อันยาว 1.5-5 มม.

staminode 3 อัน ยาว 3.2 มม. ovary 3 ช่อง รูปไข่ ยาว 0.5-1 มม. ผลกลม ยาว 5-9 มม. แก่ไม่แตก
สีน้ำเงิน ผิวเป็นมันเงา มี 3 ช่อง เมล็ด 20-30 เมล็ด ขนาดเล็ก

การกระจายและนิเวศวิทยา : ลาว อินโดจีน จีน อินเดีย ศรีลังกา เกาะอันดามัน หมู่เกาะ
มาเลย์ ฟิลิปปินส์ พืชป่า ขึ้นบริเวณพื้นที่ชื้นและ เป็นไม้พื้นล่างตามป่าชื้นทั่ว ๆ ไป

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์ - มีนาคม ระยะเวลาการออกผล เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มเป็นยาตามหลังเวลาป่วยทุกโรค แล้วหายทำให้
อาการป่วยหายขาดมากขึ้น

Convolvulaceae

80. *Argyreia* sp.; Austin, Fl. Ceylon. 1: 295. 1980.

ชื่อพื้นเมือง เครื่องเงิน ไฟค์หย่าน (เข่า)

ไม้เถา เนื้อแข็ง ยาวได้ถึง 10 เมตร ส่วนของลำต้นที่ยังอ่อนอยู่มีขนยาวราบ หนาแน่น
สีขาว หรือ น้ำตาลปนเหลืองอ่อนๆ บางทีมีคราบขาว ติดอยู่ ใบรูป elliptic ขนาด 5-7 x 15-18 ซม.
ปลายใบ acute หรือ cuspidate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ผิวใบด้านบนมีขนราบหนาแน่น
หรือกระจาย แต่ที่เส้นใบมักจะเกลี้ยง ด้านล่างมีขนนุ่มคล้ายเส้นไหมหนาแน่น สีเงิน หรือสีน้ำ
ตาลปนสีเหลืองอ่อน ก้านใบยาว 2-6 ซม. ดอกช่อออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 4-6 ซม.
ก้านดอกยาว 0.3-0.5 ซม. ดอกสีขาว กลีบดอกเชื่อมติดกัน ดอกยาว 5-6 ซม. ไม่พบผล

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่าเลื้อยพันเกาะไม้ใหญ่ หรือเลื้อยทอดตามพื้นดินในชาย
ป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มและอาบแก้ตัวบวม

81. *Ipomoea batatas* Lamk.; Austin, Fl. Ceylon. 1: 320. 1980.

ชื่อพื้นเมือง มันเทศ มัน (ไทลื้อ) ก่อเลี้ย (เข่า)

พืชล้มลุกลำต้นทอดเลื้อยตามพื้นดิน หรือเลื้อยพัน สูง 1-5 เมตร มียางขาว มีรากสะสมอาหารแบบ tuber ใบเดี่ยวออกสลับ มี lobes ลึก 3-5 ยอดอ่อนสีม่วงแดง รูป cordate ขนาด 3-8 x 6-18 ซม. ปลายใบ acute - acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 4-6 ซม. ดอกช่อออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 3-18 ซม. ก้านดอกยาว 3-12 มม. กลีบเลี้ยง รูปขอบขนานยาว 7-12 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาว 3-4.5 ซม. ปลายบาน สีม่วงอ่อน สีขาวอมชมพู กลีบดอกบางเป็นรอยพับ stamen 5 อัน filament ที่โคนมีขน ovary superior 1 อัน มีขน ผล capsule เมล็ดเกลี้ยง

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดจากเขตร้อนของอเมริกา เป็นพืชเพาะปลูกในเขตอบอุ่น แต่พบปลูกมากในเขตร้อน พืชเพาะปลูก ในแปลงไร่ นา หรือพื้นที่เกษตรกรรม

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - มกราคม

ประโยชน์ : ไทลื้อนำยอดอ่อนและรากสะสมอาหารประกอบอาหาร

มั่งใช้ทั้งต้นต้มรวมกับไก่ให้สตรีหลังคลอดบุตรรับประทาน

เมื่อไม่มีน้ำมันให้บุตร

Costaceae

82. *Costus speciosus* Smith.; Baker, Fl. British India. 6: 249. 1864.

ชื่อพื้นเมือง เอื้องหมายนา กำกั่ง (มั่ง) เชียงกวนเคี้ยง (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 1.5-3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวรูป oblong-lanceolate เรียงค้ำแบบ spiral ก้านใบสีแดงแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ใบขนาด 3-10 x 10-35 ซม. ปลายใบ acute- acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ผิวใบด้านล่างมีขนอ่อนนุ่ม ดอกออกเป็นช่อแบบ spike มี bract รูป ovate หรือ oblong สีแดงหุ้มซ้อนเป็นชั้นๆ ดอกย่อยขนาดใหญ่ กลีบเลี้ยงเป็นหลอดสั้นสีแดงปลายแยก 3 กลีบ กลีบดอกสีขาวขนาดไม่เท่ากัน 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ fertile stamen 1 อัน staminode 1 อัน filament ยาว 2-5 ซม. ovary inferior 3 locule style รูปเข็ม ovule จำนวนมาก ผลเป็นแบบ capsule เมล็ดรูป obovoid มี aril สั้น

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลย์ พืชป่า ขึ้นบริเวณพื้นที่ชื้น อากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มังใช้หัวต้มน้ำดื่ม แก้อาการปัสสาวะขัด
 ใช้เนื้อภายในลำต้นพอกบริเวณที่เป็นฝี

Crassulaceae

83. *Kalanchoe pinnata* (Lamk.) Pers; Backer, Fl. Malesiana. series I. 4: 199. 1954.

ชื่อพื้นเมือง : กว่าตายนางายเป็น กั๊วะลัดชะ (เย้า)

พืชล้มลุกกิ่งพุ่ม ลำต้นอวบน้ำสูงได้ถึง 70 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับอวบน้ำ รูป ovate-oblong ขนาด 4-6 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบหยักแบบ crenate ใบและลำต้นสามารถออกรากได้ ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ขนาดใหญ่ ยาว 10-80 ซม. ออกปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 3-8 ซม. ก้านดอกยาว 1-1.5 ซม. ดอกสีแดง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน 4 กลีบ สีเขียวอ่อน กลีบดอกสีแดงปนเขียว 4 กลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปทรงกระบอกห้อยลง ยาว 3-5 ซม. ปลายแยกเป็นกลีบสามเหลี่ยม 4 กลีบ stamen 8 อัน filament ยาว 3.5 ซม. ovary 3 carpels style ยาว 2.5-3.5 ซม. ผลแบบ follicles membranous หรือ coriaceous เมล็ดรูปขอบขนานแกมรี

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดมาจากเขตร้อนของแอฟริกา ปัจจุบันพบในเขตร้อนทั่วไป พืชปลูก พบในแปลงสวนครัวหรือริมรั้วบ้าน ขึ้นได้ดีในดินที่เป็นหิน ในที่โล่งแจ้งหรือที่ค่อนข้างร่ม ในระดับความสูง 0-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ใบอ่อนตำพอกบริเวณข้อรักษาอาการข้อเคลื่อน
 ใช้ใบทุบห่อบริเวณที่กระดูกหัก

84. *Kalanchoe* sp.; Backer, Fl. Malesiana. series I. 4: 198. 1954.

ชื่อพื้นเมือง ต่งหิ่ง (เข้า)

พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรง หรือเลื้อยทอดตามพื้นดิน สูง 50-150 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป ovate หรือ obovate หรือ lanceolate ขนาด 2.5-4 x 4-6 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse ขอบใบ crenate dentate ก้านใบยาว 1-3 ซม. ดอกช่อออกปลายยอด ช่อดอกแบบ corymbose ยาว 10-25 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 4-5 กลีบ รูป elliptic ยาว 4-8 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดขนาด 0.4-0.5 x 1.5-2 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบสีเหลือง รูปไข่ ขนาด 2.4 x 3-6 มม. stamen 4 อันติดอยู่ในหลอดกลีบดอก filament สั้น ovary superior 4 อัน style 4 อัน รูป filiform ผลแบบ follicle รูปไข่ ยาว 0.8-1.2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหน้าบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มอาบสำหรับสตรีอยู่เดือน

Cucurbitaceae

85. *Coccinia grandis* Voigt; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 305. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ตำลึง ผักแคบ (ไทลื้อ)

ไม้เลื้อย ใช้ tendril เกาะพันไม้อื่น ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป cordate ขนาด 3-4 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบหยักเว้าลึกเป็น 5 lobes ก้านใบยาว 1-3 ซม. ดอกเดี่ยว แยกเพศ ออกบริเวณซอกใบ ดอกเพศเมียและดอกเพศผู้ อยู่คนละต้นกัน กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 5 กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นรูประฆังปลายแยกเป็น 5 แฉก ดอกตัวผู้ stamen 3 อัน staminodes 3 อันติดอยู่ที่ฐานของกลีบเลี้ยง ดอกตัวเมีย stigma 3-5 style สั้นและหนา ovary inferior 3 ช่อง เชื่อมติดกัน ovules จำนวนมาก parietal placentation ผลแบบ berry รูป oblong-ovate ขนาด 2.5 x 5 ซม. ผลสุกสีแดงเข้ม เมล็ดจำนวนมาก รูปไข่กลับ ขนาด 3 x 7 มม. แบน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของแอฟริกา อินเดีย ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย

พืชปลูก ขึ้นตามรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม กันยายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบประกอบอาหาร

86. *Cucumis sativus* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 1 : 300. 1963.

ชื่อพื้นเมือง แดงกวา แดงกวา (ไทลื้อ)

ไม้เถาเลื้อย ลูก ยาวประมาณ 5 เมตร ลำต้นเป็นเหลี่ยมมีขนปกคลุม มี tendril ยาวประมาณ 30 ซม. เริียงสลับตรงข้ามกับใบ ใบเดี่ยวออกสลับ รูป triangular-ovate ขนาด 7-20 x 7-15 ซม. แผ่นใบ dentate มี 3-7 lobes ฐานใบ deeply cordate ปลายใบ acute ก้านใบยาว 4-5 ซม. ดอกสีเหลืองแยกเพศออกบริเวณซอกใบ ยาว 2.5-4 ซม. ดอกตัวผู้มักออกเป็นกลุ่ม 3-5 ดอก ก้านดอกยาว 0.5-2 ซม. stamen 3 อัน แยกเป็นอิสระ ดอกตัวเมียออกเดี่ยวๆ บนก้านดอกที่หนา ยาว 2-5 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 5-10 มม. กลีบดอกเป็นรูประฆังกว้างปลายแยกเป็น 5 แฉกลึก ยาวได้ถึง 2 ซม. staminode 3 อัน ovary inferior ผลแบบ berry มีหลายรูปร่าง และหลายขนาด

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดมาจากหิมาลัยในอินเดีย อียิปต์ กรีกโบราณ จีน มาเลเซีย ปัจจุบันปลูกกระจายทั่วโลก พืชปลูกในพื้นที่การเกษตร

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ผลสดประกอบอาหาร และปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ

87. *Cucurbita moschata* Decne.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 305. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ฟักทอง โตะคะ (ม้ง)

พืชเลื้อย ลำต้นเลื้อยเกาะมี tendril ลำต้นมีขนสาก ๆ ปกคลุม ใบเดี่ยวขนาดใหญ่ ออกสลับ รูป broadly cordate-triangular มี 5-7 lobes ขนาด 7-35 x 7-35 ซม. ฐานใบ cordate ก้านใบยาว 5-10 ซม. ดอกเดี่ยวขนาดใหญ่สีเหลือง แยกเพศแต่อยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ก้านดอกยาว 3-10 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแบบรูประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 5 ซม. กลีบดอกสีเหลือง ยาว 10-12 ซม. stamen 3 อัน ยาว 3 ซม. ติดตรงฐานของกลีบเลี้ยง ดอกเพศเมีย ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ staminode 3 อัน ติดตรงฐานของกลีบเลี้ยง style สั้น และหนา stigma 3-5 อัน มี 2 lobe ยาว 1-2 ซม. ovary inferior 1 อันรูป oblong หรือ discoid ผลแบบ pepo ผิวขรุขระ รูปกลมแป้น เส้นผ่านศูนย์กลาง 12-40 ซม. เป็นพู่เล็ก ๆ ตลอดรอบผล ก้านผลเป็นเหลี่ยม 5 เหลี่ยม เมล็ดจำนวนมาก รูปไข่แบน ขอบแข็งเป็นสัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดเขตร้อนของอเมริกา กระจายซีกโลกใหม่ ภาคกลางของเม็กซิโก พืชเพาะปลูกในเขตร้อนที่ระดับความสูงไม่มาก

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ม้งใช้ผลประกอบอาหาร

88. *Lagenaria siceraria* Standl.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1.302. 1963.

ชื่อพื้นเมือง น้ำเต้า จั่วตัว (ม้ง)

ไม้เลื้อย มีกลิ่นคล้ายชะมด ลำต้นเป็นร่อง มีขน มี tendril มักแยกเป็น 2 แขนง ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับรูป broadly cordate-reniform ขนาด 12-15 x 15-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบหยักเป็น lobe กว้าง ด้านท้องใบมีขนนุ่มสีขาว ดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ แยกเพศแต่อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 5-25 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแบบ campanulate ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 1-1.5 ซม. กลีบดอก ไม่ติดกัน รูปไข่กลับ ขนาด 2-4 x 2.5-5 ซม. stamen 3 อัน ดอกเพศเมีย มีก้านดอกสั้นกว่าดอกเพศผู้ ยาว 2-5 ซม. ก้านจะยาวขึ้นเมื่อรังไข่เจริญเป็นผล กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 5 กลีบ ไม่มี staminode ovary inferior 3 locule ยาว 2.5-3 ซม. มีขนสีขาว stigma 3 แฉก ผลแบบ pepo มีรูปร่างหลายแบบ เมื่อแก่เปลือกแข็งสีน้ำตาล เมล็ดแบนยาว 1.5-2 ซม. จำนวนมาก สีน้ำตาลอ่อน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของแอฟริกา และกระจายเขตร้อนทั่วไป

พืชปลูก ในแปลงนาหรือพื้นที่ทำการเกษตรกรรม

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังนำผลคว้านเมล็ดและเนื้อภายในออกให้หมด ตากแดดให้แห้ง นำมาทำเป็นภาชนะตักน้ำหรือที่เก็บเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ

89. *Luffa* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1:299. 1963.

ชื่อพื้นเมือง จี๊จั่วเต้า (ม้ง)

พืชล้มลุกประเภทไม้เลื้อย มี tendril ยาว 15-25 ซม. ใบเดี่ยวรูป ovate-reniform ขนาด 7-25 x 7-25 ซม. มี 5-7 แฉก ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ dentate ciliate ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ดอกแยกเพศ ก้านดอกยาว 2-3 ซม. ดอกเพศผู้ช่อดอกแบบ raceme กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแบบ campanulate ปลายแยก 5 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอด 0.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่กลับ ยาว 1-2 ซม. ปลายมน stamen 3 ดอกเพศเมีย เป็นดอกเดี่ยว staminode 3 อัน ovary inferior 1 อัน 3 locule style เป็น columnar stigma 2-3 ผลแบบ capsule circumsessile ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 4-5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า เกาะพื้นไม้ทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน- ตุลาคม

ประโยชน์ : มังใช้ใบตำให้ละเอียดแล้วห่อท้อง แก้ปวดท้อง

90. *Momordica charantia* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 299. 1963.

ชื่อพื้นเมือง มะระจีนก มะห่าย (ไทลื้อ) ปะมาด (เย้า)

พืชล้มลุกประเภทไม้เลื้อย tendril ไม้แยกแขนง ลำต้นมีขน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป cordate ขนาด 3-4 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบเว้าเป็น 5 lobes แต่ละ lobe มีขอบใบหยักแบบ dentate ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ แยกเพศ ดอกเพศผู้ ก้านดอกเล็กยาว 5-15 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบดอกสีเหลือง แยกกัน ยาว 1.5-2 ซม. stamen 3 อัน ดอกเพศเมีย ก้านดอกยาว 5-10 ซม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ staminode 3 อัน ไม่เชื่อมติดกัน ovary inferior 3 ช่องเชื่อมติดกัน stigma 3 แฉก parietal placentation ผล berry รูปไข่ หรือ รูปรี ขนาด 1.5-2.5 x 2-5 ซม. ผิวขรุขระเป็นปุ่มปม เมื่อผลแก่สีเหลืองส้ม และแตกออก เมล็ดรูป ไข่กลับแบน จำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตโลกเก่า พืชปลูก ขึ้นตามรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อและเย้ารับประทานผลที่ลวกสุกกับน้ำพริก

91. *Sechium edule* Sw.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 306. 1963.

ชื่อพื้นเมือง มะเขือเครือ โตะโมะ (เย้า)

ไม้เลื้อย ใช้ tendril เกาะพันไม้อื่น มี tendril แยกเป็น 2-3 แขนง ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป cordate ขนาด 6-9 x 7-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบเหลี่ยม 3-5 เหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมขอบใบ dentate แผ่นใบมีขนแข็งปกคลุม ดอกแยกเพศ ดอกตัวผู้เป็นช่อแบบ raceme ก้านช่อดอกยาว 6-30 ซม. มีดอก 10-30 ดอก กลีบเลี้ยงสีเขียวและกลีบดอกสีเหลืองอ่อน 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ stamen 3 filament ติดกัน ดอกตัวเมียเป็นดอกเดี่ยว เมื่อบานเต็มที่เส้นผ่านศูนย์กลางดอกยาว 18-25 มม. ovary inferior 1 locule stigma 2 อัน ovule 1 ติดอยู่บนยอดครึ่งไข่ ผลสดรูป pyriform เมล็ดรูป ovate หรือ elliptic มี echinate

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนอเมริกา พืชปลูก ในสวนครัวหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : มังใช้ผลประกอบอาหาร

92. *Trichosanthes palmata* Roxb.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 1: 845. 1967.

ชื่อพื้นเมือง จีกาแดง ป่วงเดียด (เข้า)

ไม้เถาขนาดใหญ่ ลำต้นเป็นร่อง มีขน มือเกาะแยกเป็น 2-3 แขนง ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป broadly ovate หรือ orbicular ขนาด 8-10 x 10-14 ซม. ใบหนาเหนียว ปลายใบ acute - acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบหยักและเว้าลึก 3-7 lobe ก้านใบยาว 7-9 ซม. ใบด้านบนหยาบแข็งกว่าด้านล่าง ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ เป็นดอกช่อแบบ raceme ยาว 10-16 ซม. ออกตามซอกใบ bract ขนาดใหญ่ รูป ovate-suborbiculate ขอบหยัก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2-3 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขอบ laciniate กลีบดอก 5 กลีบ stamen 3 อัน ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกยาว 1-2 ซม. ovary inferior 1 ช่อง style 3-6 แฉก ผลสด ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางผล 3-5 ซม. เมื่อสุกมีสีแดงสด เมล็ดจำนวนมาก รูปรี สีดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน พม่า มาลายา ออสเตรเลีย

พืชป่า เลื้อยพันไม้ทั่วไปในที่โล่งแจ้ง

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : เข้าใช้เครือต้มน้ำดื่มหรืออาบเวลาเด็กชัก

Cyperaceae

93. *Cyperus brevifolius* (Rottb.) Hassk.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 470. 1968.

Syn. *Kyllinga brevifolia* Rottb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 470. 1968.

ชื่อพื้นเมือง หญ้ากกดอกขาว หญ้านิ้วหนู (ไทลื้อ) ตุงไกจัด (เข้า)

ไม้ล้มลุก ลำต้นใต้ดิน ใบเดี่ยวออกที่โคนลำต้น ฐานใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ใบรูป linear ขนาด 0.4-0.6 x 15-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ช่อดอกแบบ head ช่อดอกย่อย spike ออกที่ปลายยอด ที่โคนช่อดอกมี bract 3 อัน ช่อดอกย่อยประกอบด้วยดอกย่อย 2 ดอก ดอกแรกจะเป็นหมันมีแต่กาบ glume ดอกที่สองดอกสมบูรณ์เพศ stamen 3 อัน style 1 อัน ovary superior ผลแบบ nut รูป elliptic

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินโดจีน ลาว หมู่เกาะอินดีส์ วัชพืชขึ้นตามพื้นที่นาและไร่

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผลออกตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้รากลำผสมปิดบัวแดง น้ำผึ้ง หอมแดง กระเทียม พริกไทย
ป็นเป็นยาลูกกลอน รับประทานเป็นยาอายุวัฒนะ
เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำล้างเท้ารักษา โรคน้ำกัดเท้า

94. *Cyperus rotundus* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 5: 145. 1967.

ชื่อพื้นเมือง เห่าหมู เหยาะ (ม้ง)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 20-40 ซม. มีลำต้นใต้ดิน รูปกลมเป็น เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-6 มม. ลำต้นแตกแขนง งอกเป็นต้นใหม่ได้ ลำต้นมีขนาดเล็ก เกลี้ยง เป็นสามเหลี่ยม เกิดจากก้านใบ หุ้มซ้อนกัน ใบเดี่ยว จำนวนมาก แทงออกจากหัว ขนาด 0.2-0.6 x 5-20 ซม. ดอกช่อ spike ยาว 2-7 ซม. มี bract 2-6 ใบ ยาวเท่ากับช่อดอก ดอกย่อย รูป linear แคบสีแดงเข้ม ไม่มีก้านดอก glume รูป lanceolate stamen 3 อัน ovary 1 อัน stigma 3 แฉก ผลแบบ nut รูป ellipsoid สีน้ำตาลหรือดำ มีหน้าตัดเป็นรูปสามเหลี่ยม

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่นทั่วโลก วัชพืชขึ้นตามข้างทาง ทุ่งนา ที่รกร้าง

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผล ออกตลอดปี

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำอาบน้ำเด็ก ช่วยให้เด็กมีแรง

95. *Cyperus* sp.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 5: 140. 1967.

ชื่อพื้นเมือง โหษะนะ (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินสามารถแตกกอได้ ชูส่วนของลำต้นเหนือดิน สูง 25-35 ซม. ลำต้น มีลักษณะสามเหลี่ยมค่อนข้างมนกลม ใบจะเป็นแผ่นบางกระจุกหุ้มอยู่ส่วนโคนของลำต้น ปลาย ลำต้นมีใบประดับ รูป linear ปลายแหลม เรียงซ้อนกันเป็นวงประมาณ 20-30 ใบ ขนาด 0.5-1 x 10-20 ซม. ดอกออกจากปลายลำต้นตามซอกใบ เป็นช่อดอกเล็ก ๆ ซ้อนกัน ดอกมีขนาดเล็ก สี ขาวอมเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอ่อน ก้านช่อดอกสีเขียวอ่อนยาว 1-3 ซม. ช่อดอกยาว 3-6 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามป่าดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีเมื่อตั้งครรภ์ได้ 1 เดือนแล้ว
ต้องการทำแห้ง

96. *Scleria terrestris* Fassett; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 487. 1968.

ชื่อพื้นเมือง หญ้าคมบางเขา เย้าะ (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 1.5-2 เมตร ลำต้นเป็นเหลี่ยมสามเหลี่ยม ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป linear ขนาด 0.5-1.5 x 20-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate ขอบใบ ciliate ดอกช่อแบบ panicle ประกอบด้วยช่อดอกแบบ spike ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้รูป lanceolate ยาว 3-4 มม. stamen 3 อัน anther รูป linear ยาว 1-2 มม. ดอกเพศเมีย รูป ovate ยาว 3.5-4.5 มม. ส่วนรองดอกเพศผู้ลดรูปไปเป็น sterile glume disk มี 3 lobe .5 มม. ผลแบบ nut รูป ovoid สีแดงดำ ขนาด 2-3 x 2.5-3 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาว จีน พืชขึ้นทั่วไปตามที่โล่งของป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่ม สำหรับสตรีที่ต้องการทำแท้ง

Davalliaceae

97. *Pachypleuria repens* M. Kato; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3 (part 4): 616. 1985.

Syn. *Huanta repens* (Linn.) Diels; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3 (part 2): 166. 1985.

ชื่อพื้นเมือง กูดหอมป้อมใบย่อย ชั่วตุ๊ก (ม้ง)

เป็นอิงอาศัย เหง้าทอดยาว เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 มม. มีเมล็ดสีน้ำตาลหุ้มตลอด ขนาด 1 x 7 มม. ฐานใบและปลายใบเรียวแหลม ใบเดี่ยว ขอบใบหยักลึกแบบ lobes หรือใบประกอบแบบ odd-pinnate ปลายคี่ รูป rhomboid ขนาด 2-7 x 2.5-10 ซม. ก้านใบสีน้ำตาลอ่อน ยาว 7 ซม. มีเกล็ดประปราย ใบย่อยคู่ล่างสุด ใหญ่ที่สุด แผ่นใบเรียบ เส้นใบอิสระ กลุ่มอับสปอร์ ขนาดเล็ก อยู่ที่ขอบใบบริเวณที่หยัก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนในซีกโลกเก่า เกาะมาดากัสกา เกาะ Seychelles , Marcarene หิมาลายา จนถึง ทางใต้ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเลเซีย ถึง Polynesia และ ออสเตรเลีย พืชป่า ขึ้นตามหน้าตัดดินตามไหล่เขาที่มีความชื้นสูงและแสงส่องถึง น้อย หรือกึ่งหินที่อยู่ใต้น้ำ ที่ระดับความสูง 1000-1600 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก :- เป็นเฟิน ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มกับใบรับประทานแก้อาการปวดเมื่อยบริเวณหลัง เอว

Dilleniaceae

98. *Dillenia indica* Linn.; Hoogland, Fl. Thailand 2 (part 2): 103 1972.

ชื่อพื้นเมือง มะตาด

ไม้ยืนต้น สูง 10-15 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวขนาดใหญ่ เรียงสลับแบบ spiral รูป oblong-elliptic ขนาด 8-10 x 20-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ subentire ก้านใบยาว 2.5-10 ซม. ดอกเป็นดอกเดี่ยวขนาดใหญ่ ออกที่ปลายยอด ก้านดอกยาว 4-8 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบติดคอกทน กลีบดอกสีขาว 5 กลีบแยกกันรูป spatulate receptacle รูป cone อยู่ตรงกลาง stamen จำนวนมาก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ด้านนอก ยาว 13-15 มม. ด้านในยาว 20-22 มม. ovary superior gynoecium ปกคลุมด้วย กลีบเลี้ยง ขนาดใหญ่ carpel 14-20 ขนาด 3 x 14 มม. ovules 4-จำนวนมาก ผล fleshy มีกลีบเลี้ยงขยายหุ้มผลทั้งหมด ผลขนาดใหญ่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 8-10 ซม. เมล็ด มีทั้งที่มี aril และไม่มี

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา พม่า ยูนนาน อินโดจีน สุมาตรา อินโดนีเซีย บอร์เนียว พืชป่าขึ้นในป่าดิบชื้น ป่าพรุ ใกล้เคียง ๆ ริมน้ำทั่วไป ความสูง 1100 เมตร จากระดับน้ำทะเลขึ้นไป

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม

ประโยชน์ : รับประทานผลสดมีรสหวาน

Dioscoreaceae

99. *Dioscorea alata* Linn.; Back. & Bakh. f., Fl. Java 3:157. 1968.

ชื่อพื้นเมือง มันเสา คอยจิ้น (เข้า)

พืชล้มลุก ลำต้นเลื้อยพัน มีหัวใต้ดินแบบ tuber ลำต้นสีเขียวมีปีกแผ่ออกมาเล็กน้อย (membranous wings) ใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ distichous ใบที่อยู่บริเวณปลายยอดมักจะมี ก้านใบ ที่มี 5 ปีก ใบรูป ovate ขนาด 3-20 x 6-32 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ลึก ขอบใบ entire แผ่นใบมีเส้นใบชัดเจน 7-9 คู่ ดอกออกเป็นช่อออกตามซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่คนละต้น ดอกเพศผู้ ช่อดอกแบบ racemes หรือ panicles เป็นช่อหลวมๆ ยาว 15-25 ซม. ประกอบด้วยช่อดอกย่อยแบบ spikes กลีบดอกสีเหลืองอ่อนปนเขียว 6 กลีบ เรียงเป็น 2 ชั้น stamen 6 อัน ดอก

เพศเมียเป็นดอกเดี่ยว หรือบางครั้งออกเป็นคู่ ช่อหลวมกว่า แต่ละช่อมี 8-14 ดอก ไม่มีก้านดอก
ovary inferior 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules stigma 3 แฉก ผล capsule รูปครึ่งวงกลมมี 3
ปีก ปีกขนาด 1.5-2 x 1.7-2.5 ซม. ปลายผลเว้าเล็กน้อย โคนกลมเป็นติ่งแหลมสั้นๆ

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ออสเตรเลีย พม่า ยูนนาน polynesia เกาะ Mascarene เขต
ร้อนอเมริกาตะวันตก ฟิจิ เลื้อยพันไม้ทั่วไปในป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งดงดิบ

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : ใช้หัวใต้ดินประกอบอาหาร

100. *Dioscorea bulbifera* Linn.; Back. & Bakh. f., Fl. Java 3: 156. 1968.

Syn. *D. sativa* Auct. Non L.; Back. & Bakh. f., Fl. Java 3: 156. 1968.

ชื่อพื้นเมือง : ว่านพระนิม ขั้วจี่แน่น (ม้ง)

ไม้เถาเลื้อยอายุหลายปี ยาว 3-10 เมตร ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยมสีน้ำตาลอมเหลือง มีหัวใต้ดิน
แบบ tuber ขนาดใหญ่ รูปกลมหรือรูปไต ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป broadly ovate หรือ ovate
oblong ขนาด 6-30 x 8-40 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire แผ่นใบด้านล่าง
มีขนอ่อนเล็กน้อย เส้นใบ 7-13 คู่ ออกจากจุดเดียวกัน ก้านใบยาว 3-5 ซม. ดอกช่อแบบ spike
ออกตามซอกใบ 2-6 ช่อดอก ดอกแยกเพศ อยู่คนละต้น มีกลิ่นหอม ดอกเพศผู้ ยาว 2-12 ซม. ก้าน
ช่อยาว 1-2.5 ซม. perianth 6 กลีบ ไม่เท่ากัน เรียงตัว 2 ชั้น stamen 6 อัน ดอกเพศเมีย ยาว 12-35
ซม. ที่ฐานช่อดอกมีใบประดับ 1 ใบ perianth 6 กลีบ staminode 6 อัน ovary 3 ช่อง stigma 6 แฉก
ผลแห้งรูป oblong มีปีก 3 ปีก ขนาด 1.5-2 x 2-3 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ยกเว้นพื้นที่แล้งของศรีลังกา ญี่ปุ่นทางเหนือ ตะวัน
ออกของออสเตรเลีย และตอนใต้ของออสเตรเลีย ฟิจิ เลื้อยพันไม้ทั่วไปที่ขึ้นในที่โล่งของ
ป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งดงดิบ

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม- กันยายน

ประโยชน์ : ม้งใช้ลำต้นต้มน้ำหรือคองเหล้าดื่มเพื่อเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ

101. *Dioscorea pentaphylla* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 155. 1968.

Syn. *D. blumei* Prain & Burk.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 155. 1968.

ชื่อพื้นเมือง มั่นคันทา กลอย (ไถลื้อ)

ไม้เลื้อยล้มลุกอายุหลายปี มีหลายรูปร่าง ยาวประมาณ 2-5 เมตร ส่วนอ่อนมีขนปกคลุม ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ลำต้นใต้ดินแบบ tubers มีหลายรูปร่าง มี axillary tuber รูป globose หรือ horseshoe-shaped มีหนามตามโคนต้น ใบ digitately ใบย่อย 5 ใบ ก้านใบหนาบริเวณฐาน ยาว 2.5-15 ซม. ใบย่อยมีหลายรูปร่าง oblong-lanceolate หรือ ovate-lanceolate ขนาด 1.25-5 x 3.5-25 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire เส้นใบออกจากฐาน 3 เส้น ก้านใบย่อย ยาว 3-5 มม. ดอกช่อแยกเพศ ช่อดอกเพศผู้ยาว 0.5-5.5 ซม. ออกตามปลายยอด ก้านดอกยาว 0.5-1 มม. perianth สีเหลืองอ่อน 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น กลีบด้านนอกปลายแหลม กลีบด้านใน ปลายทู่ มี fertile stamen 3 อัน sterile stamen 3 อัน ยาวกว่า fertile stamen ติดอยู่ที่ฐานของกลีบ ดอก ช่อดอกเพศเมียออกแบบ spike ยาว 5-26 ซม. ออกตามซอกใบ perianth เหมือนดอกเพศผู้ ovary 3 ช่อง แต่ละช่องมี 2 เมล็ด stigma 3 แฉก ผล รูป oblong มีปีก ขนาด 2-2.5x1.2-1.5 ซม. เมล็ดมีปีกจนถึงฐาน

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียนกวัน ปีนจาบ ศรีลังกา จนถึงตะวันออกของคาบสมุทรไต้หวัน ขึ้นตามป่าละเมาะ และไร่ร้าง พืชปลูก พันธุ์เลื้อยตามหลัก หรือไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : ไถลื้อนี้รกรากสะสมอาหารรับประทาน

Elaeagnaceae

102. *Elaeagnus latifolia* Linn.; Hooker, Fl. British India. 5: 202. 1885.

ชื่อพื้นเมือง สลอคเตา มะหลอด (ไถลื้อ)

ไม้เถา มีเนื้อไม้แข็ง ลำต้นและกิ่งมีเกล็ดสีเทาหรือสีเงินทั่ว ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป oblong หรือ oblong-lanceolate ขนาด 4-6 x 6-14 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire แผ่นใบด้านบนสีเขียวอมน้ำเงิน เกลี้ยง ด้านล่างมีเกล็ดเล็กๆ สีน้ำตาลเหลืองสีเงินทั่วใบ ก้านใบยาว 0.8-1.2 ซม. ดอกออกเป็นกระจุกตามง่ามใบ ยาว 1-2 ซม. ดอกเป็นดอกสมบูรณ์เพศหรือมีดอกเพศผู้ปะปนด้วย ออกตามซอกใบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ลักษณะเป็นสัน

เหลี่ยม ยาวประมาณ 0.5 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ stamen 4 อันเชื่อมติดกับหลอดของ perianth ดอกเพศผู้ มี stamen เป็น 2 เท่าของจำนวน lobe ของ perianth ดอกสมบูรณ์เพศ มี stamen เท่ากับ จำนวน lobe และอยู่ตรงข้ามกับ lobe epipetalous inferior ovary 1 ช่อง ผลรูป cylindrical ปลาย เรียว ยาว 3-4 ซม. เมื่อสุกสีแดงหรือแดงอมส้ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า หมู่เกาะมาเลย์ จีน เกิดตามป่าชื้น เบญจพรรณทั่วไป ขึ้นอยู่ตามเนินเขา ที่ระดับความสูง 280-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล พืชปลูกพบใน บริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก: ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไม้ที่รับประทานผลสดมีรสเปรี้ยวอมหวาน

Erythralaceae

103. *Erythralum scandens* Bl.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 65. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ผักรด ผักซาก (ไทลื้อ)

ไม้เลื้อยออกเป็นพุ่ม มี tendril ปลายแยกเป็น 1-2 แฉก ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ขนาด 6-11.5 x 9-16 ซม. ปลายใบ acute acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบ entire เส้นใบ 3 เส้น ก้านใบยาว 5-6 ซม. ดอกช่อแบบ cymes ออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 6-10 ซม. ดอกขนาดเล็กมากเมื่อบานเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 2 มม. กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเชื่อมติดกันแบบ campanulate ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 5 อัน ovary inferior 1 ช่อง ovules 2-3 ผลแบบ drupe รูป ellipsoid-oblong ขนาด 0.5-0.7 x 1-1.5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ไทย ลาว ขวา พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - สิงหาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ยอดอ่อนประกอบอาหาร

Euphorbiaceae

104. *Aleurites moluccana* (Linn.) Willd.; Ridl., Fl. Malay Peninsula 3: 253. 1924.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 213. 1971.

ชื่อพื้นเมือง มะเข่า บ้อเต้อ (ม้ง)

ไม้ยืนต้นสูง 15-25 เมตร ใบอ่อนปกคลุมด้วยขนอ่อนสีขาวหรือน้ำตาล ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป ovate-lanceolate ขนาด 6-12x10-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate-round ขอบใบ entire เส้นใบ 3-5 แผ่นใบหยาบ ก้านใบยาว 8-14 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles หรือ cymes บริเวณปลายยอด ดอกจำนวนมาก แยกเพศ ดอกเพศผู้ก้านช่อดอกสั้น สีขาว กลีบรองดอกมีขนหนาแน่น ยาว 2 มม. กลีบดอก 5 กลีบ stamen 8-20 อัน ดอกเพศเมีย ovary 2-5 ช่อง แต่ละช่องมีไข่อ่อน 1-2 styles 2 แฉก ผลแบบ drupe รูป ovoid-globular ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. เมื่อแห้งแล้วแตกเป็น 6 ส่วน เมล็ด แข็งเป็นร่อง มีน้ำมันมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย จีน นิวซีแลนด์ ป่ากึ่งดิบเขา ที่มีความสูงมากกว่า 350 เมตร จากระดับน้ำทะเล ขึ้นไป พืชป่าพบตามบริเวณที่มีแสงแดดส่องถึงได้น้อย ซึ่งอยู่ห่างจากริมถนนเข้าไปประมาณ 10-15 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : ไม้ห้ามรับประทานผลเพราะมีพิษทำให้ท้องเสียถึงขั้นอาจเสียชีวิตได้

105. *Baccaurea ramiflora* Lour.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 221. 1971.

Syn. *B. sapida* Muell. Arg.; Hooker, Fl. British India. 5: 371. 1885.

ชื่อพื้นเมือง มะไฟป่า มะไฟ (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้น สูง 7-10 เมตร ไม้ผลัดใบ ใบเดี่ยวออกแบบ spiral รูป elliptic ขนาด 6-8 x 18-22 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire -undulate ก้านใบยาว 5-6 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกบริเวณลำต้นหรือกิ่ง ช่อดอกยาว 14-20 ซม. ก้านช่อยาว 6-8 ซม. ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ ช่อดอกยาว 5-8 ซม. กลีบเลี้ยง 4-5 สีน้ำตาลอ่อน stamen 4-8 อัน ดอกเพศเมีย มีใบประดับอยู่ที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยงยาว 1.2 ซม. ovary superior 2-3 ช่อง style สั้นมาก หรือไม่มี stigma 2-3 แฉก ผลแบบ baccate รูป oblong-globose เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. เปลือกผลสีส้มออกแดง

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายา อัสมัม พม่า ยูนนาน อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย
 พืชป่า พบบริเวณที่มีแสงแดดส่องได้น้อย ป่าดงดิบใกล้ลำธาร ป่าผลัดใบขึ้นปนกับไฟ
 ความสูง 1300 เมตรจากระดับน้ำทะเล
 ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน
 ประโยชน์ : ไม้ที่รับประทานผลมีรสหวานอมเปรี้ยว

106. *Breynia retusa* (Dennst.) Alston; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 227. 1971.

Syn. *Phyllanthus retusus* Dennst.

Breynia patens (Roxb.) Benth.

ชื่อพื้นเมือง ครามน้ำ เตี้ยเมียะ (ม้ง)

ไม้พุ่มสูง 2-3 เมตร ลำต้นขนาดเล็กสีแดงเข้ม ใบเดี่ยวออกสลับรูป ovate ขนาด 1-1.5 x 1.5-2 ซม. ปลาย acute - round โคนใบ cuneate - obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-5 มม. ดอกเดี่ยวออกตามซอกใบ ดอกขนาดเล็กแยกเพศเมื่อบานเต็มที่เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 5 มม. กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล stamen 3 อัน filament เชื่อมติดกัน ovary superior 3 ช่อง แต่ละช่องมี 2 เมล็ด style สั้นมาก หรือไม่มี stigma แยกเป็น 3 แฉก ผลกลมเส้นผ่านศูนย์กลางยาว 1-1.5 ซม. เมื่อแก่มีสีแดงเข้ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า และตะวันตกเฉียงเหนือของไทย พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่
 โล่งของป่าดิบชื้นที่ระดับความสูง ได้ถึง 1270 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์ - มีนาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ไข้

107. *Homonoia riparia* Lour.; Ridl., Fl. Malay Peninsula 3: 309. 1967.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 282. 1971.

ชื่อพื้นเมือง ไคร้ น้ำ ไคร้ (ไทลื้อ) สะเลียม (เข่า)

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้าน สูง 1.5-4 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ รูป linear-oblong ขนาด 1.5-2 x 10-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ crenate ขอบใบ entire หรือ crenate ก้านใบยาว 0.5 -1 ซม. ผิวใบด้านล่างมีเกล็ดรูปไข่เล็กๆ เส้นใบ 12 เส้น ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes ยาว 6-8 ซม. ก้านช่อ 1-1.5 ซม. ออกบริเวณซอกใบ ไม่แตกกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก แยกเพศอยู่คนละต้น (dioecious) ดอกขนาดเล็ก ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยงกลม ปลายแยกเป็น 3 กลีบ ไม่มีกลีบ

ดอก stamen จำนวนมาก ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 1.5-2 มม. ovary 3 ช่อง style 3 อัน ไม่แยกกัน ยาว 5 มม. ผลแบบ capsule รูปทรงกลมมีขน เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. เมล็ดรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ทางใต้ของจีน ตะวันตกของมาเลเซีย ขึ้นได้ดีบริเวณที่ชื้น หรือใกล้แหล่งน้ำ หรือในบริเวณที่เป็นดินทราย ที่ระดับความสูงมากกว่า 500 เมตรจากระดับน้ำทะเล พืชป่าพอบูริมธารน้ำของหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ใต้อธิบายให้ละเอียดผสมน้ำจะทำให้เกิดฟองคล้ายสบู่สำหรับทำความสะอาด หรือใช้ใบต้มน้ำอาบแก้คัน
เข้ารับประทานใบอ่อนกับลาบ

108. *Jatropha curcas* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula 3: 253. 1967.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 283. 1971.

ชื่อพื้นเมือง ละหุ่งรั้ว ท่องหยี (ม้ง)

ไม้พุ่มสูง 2-3 เมตร ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งเล็กน้อย เปลือกเรียบ ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาวปนเทา ใบเดี่ยวออกสลับ รูป cordate-ovate หรือ suborbicular ขนาด 5-8 x 7-10 ซม. มี 3-7 lobes ตื้นๆ ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 6-18 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ corymb ตื้นๆ แตกเป็น 2-3 กิ่ง ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 6-10 ซม. ดอกจำนวนมากอัดแน่น สีเหลืองออกเขียวหรือเหลืองอ่อน ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 4-5 มม. แยกจากกัน กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอด ภายในมีขน stamen 10 อัน แบ่งเป็น 2 ชั้น ๆ ละ 5 อัน ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยงและกลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ ovary superior มี 2-3 ช่อง แต่ละช่องมี 1 ไข่อ่อน style 3 สีเขียว เชื่อมติดกันที่ฐาน บางครั้งมี staminode 5 อัน ผลแบบ capsule ขนาดใหญ่ รูป oblong-ovoid แตกเป็น 3 พู แต่ละพูมี 2 ส่วน เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 ซม. เมล็ดรูปกลมรี สีดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของอเมริกา พืชปลูก ส่วนมากจะปลูกริมรั้วบ้าน ความสูง 500-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล ชาวเขานิยมปลูก

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ยางขาวถูบริเวณไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก

109. *Manihot esculenta* Crantz; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 495. 1963.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 308. 1971.

ชื่อพื้นเมือง   มันสำปะหลัง โต้ะคู้ (ม้ง)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก monoecious ลำต้นตั้งตรง สูง 2-7 เมตร กิ่งก้านสีม่วงแดง แตกกิ่งออกเป็นคู่ ทุกส่วนมียางขาว มักแตกกิ่งก้านบริเวณปลาย มีรากสะสมอาหาร ขนาด 3-15 x 15-100 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับบนโคนเว้า รูป palmately-lobes มี 3-9 แฉก แต่ละแฉกรูป obovate-lanceolate ขนาด 1-6 x 4-25 ซม. ปลายใบ acute acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 5-30 ซม. หูใบมักจะเป็น 3-5 แฉก ยาว 1 ซม. หลอดรวงง่าย ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles หลวมๆ แยกเพศ แต่อยู่ช่อเดียวกัน ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 3-8 มม. stamen 10 อันเรียงเป็น 2 วง สั้นสลับกับยาว ดอกเพศเมียมีขนาดใหญ่กว่า ก้านดอกยาว 1-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 1 ซม. ovary superior 3 ช่อง ยาว 3-4 มม. มีสัน 6 สัน style เชื่อมกัน ผลแบบ capsule รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5 ซม. มีปีกตามยาว 6 ปีก เมล็ด รูปรี ยาว 12 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของบราซิล พืชเพาะปลูก ขึ้นได้ดีในบริเวณที่มีระดับความสูงไม่มากนัก เป็นพืชทนแล้งได้ดี ชอบดินปนทราย ตามไร่นาหรือปลูกอยู่แปลงสวนครัวหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังรับประทานรากสะสมอาหาร

110. *Pedilanthus tithymaloides* Poit.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 504. 1963.

ชื่อพื้นเมือง   แสยก ชั่วไม้หมี (ม้ง)

พืชล้มลุกสูง 0.4-1.5 เมตร ลำต้นกลมหักงอไปมาทำให้เป็นรูปซิกแซก สีเขียว มีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ขนาด 2-3 x 3-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-7 มม. หูใบเป็นตุ่มเล็ก ๆ 2 ตุ่ม อยู่ข้างโคนก้านใบ หลอดรวงง่าย ดอกออกเป็นช่อแบบ cyathia ออกบริเวณปลายยอด ช่อดอกยาว 1-2.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 3-20 มม. มี bract สีชมพูเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉก หุ้มช่อดอก ดอกแยกเพศดอกเพศผู้และดอกเพศเมีย อยู่ต้นเดียวกัน ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศผู้ stamen 1 อัน ดอกเพศเมีย ovary 3 ช่องแต่ละช่องมี 1 ไข่ อ่อน style 1 stigma 3 พู ผลแบบ schizocarp

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูกกริมรั้วบ้านเป็นไม้ประดับขึ้นง่ายทนแล้งได้ดี

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มั่งใช้ยางทาลิ้นรักษาอาการเจ็บลิ้น

หรือใช้ยอดอ่อนต้มรวมกับไก่ให้สตรีหลังคลอดบุตรรับประทาน
เพื่อที่จะได้มีน้ำนมมากขึ้น

111. *Phyllanthus urinaria* Linn.; Hooker, Fl. British India. 5: 293. 1885.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 325. 1971.

ชื่อพื้นเมือง หล้าใต้ใบ ยาเจื่อน้อง (ไทลื้อ) ข้าวเหมาะพร้าว (ม้ง)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว สูง 20-60 ซม. ใบประกอบแบบขนนก ออกสลับ ประกอบด้วยใบย่อยออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ใบย่อยรูป oblong - linear ขนาด 4-6 x 5-10 มม. ปลายใบ round ฐานใบ round ขอบใบ entire - oblique เล็ก ๆ ก้านใบสั้นมาก หรือไม่มีก้านใบ ดอกเดี่ยวออกตามซอกใบย่อย ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้มี 2-3 ดอก ออกบริเวณใบอ่อน ส่วนดอกตัวเมีย อยู่ต่ำกว่าดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 1 มม. กลีบดอก 6 สีเขียวอ่อน stigma 6 อัน style 3 ovary superior รูปกลม 3 locule แต่ละ locule 2 ovule ผล capsule ทรงกลมค่อนข้างแบนขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มม. ผลแก่ จะแตกออกเป็น 3 กลีบ กลีบละ 2 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เจริญขึ้นทั่วไป วัชพืชขึ้นในที่โล่งแจ้งของป่าดงดิบ ป่าไผ่ที่ระดับความสูง 350 เมตรจากระดับน้ำทะเล ป่าเขาหินปูน หรือบริเวณที่เป็นดินทราย

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำอมหรือบ้วนปากแก้อาการเจ็บเหงือกหรือปวดฟัน
ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาอาการปวดท้องหลังคลอดบุตร

112. *Ricinus communis* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula 3 : 309. 1967.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 328. 1971.

ชื่อพื้นเมือง ละหุ่งแดง ชีซังไก่เลียง (ม้ง) มะปวง (เข่า)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 2-3 เมตร monoecious ลำต้นตั้งตรงสีแดง ใบเดี่ยวขนาดใหญ่ออกสลับ เรียง spiral รอบลำต้นรูป palmate ขนาด 15-35 x 20-35 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบหยักเว้าลึก 6-12 lobes แผ่นใบรูป peltate สีม่วงหรือแดงเข้ม ก้านใบยาว 30-60 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles บริเวณปลายยอด ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้อยู่ด้านล่างของช่อ ดอกย่อย 3-16 ดอก ไม่มีกลีบดอก กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ stamen จำนวนมาก ดอกเพศเมียอยู่ปลายช่อดอกย่อย 1-7 ดอก

ovary superior 3 ช่อง style สั้นมาก stigma 3 แฉก ผล capsule รูป globose 3 lobes pericarp มีหนามอ่อน ๆ โคยรอบ ขนาด 0.5-1.3 x 0.9-1.5 ซม. เมล็ดกลมหรือรูปไข่ ผิวเป็นมันสีเทา มีลายสีน้ำตาลแดง หรือดำ มีพิษ เมล็ดมีน้ำมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป เป็นพืชท้องถิ่นของ ตะวันออกเฉียงเหนือของเขตร้อนของแอฟริกา พืชปลูก บริเวณพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ปลูกในพื้นที่โล่งของบ้าน ชื้นได้ดีในบริเวณที่มีความชื้นในดินสูงหรือมีน้ำขังเล็กน้อย พื้นดินที่มีไนโตรเจนหรือดินที่เค็มมาก ที่ความสูง 360 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ใบตำให้ละเอียดห่อท้องรักษาอาการปวดท้อง
 ใช้ใช้ใบและกิ่งต้มน้ำอาบสำหรับหญิงหลังคลอดบุตร

113. *Sauropus androgynus* Merr.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1:471. 1963.; Airy Shaw, Kew Bulletin. 26(2): 333. 1971.

ชื่อพื้นเมือง ผักหวานบ้าน ผักหวานบ้าน (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มสูง 2-5 เมตร ลำต้นแตกกิ่งมาก กิ่งอ่อนหักงอไปมาเป็นรูปซิกแซกเล็กน้อย ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับแบบ distichous รูป oblong-elliptic ขนาด 3-4 x 4-5 ซม. ปลายใบ acute-round ฐานใบ obtuse-round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-4 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 1.7-3 มม. ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกบริเวณซอกใบ เป็นกลุ่ม 2-3 ดอก ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน ไม่มีกลีบดอก ดอกเพศผู้ ก้านดอกยาว 4-5 มม. กลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปไข่กลับ โคนกลีบเชื่อมติดกันและยังคงอยู่เมื่อเป็นผล stamen 3 เชื่อมกันเป็น 3 แห่ง ดอกเพศเมีย ก้านดอกยาว 5-8 มม. กลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปไข่หรือค่อนข้างกลม ยาว 5-7 มม. stigma 3 style 1 สั้น ovary superior 3 ช่องแต่ละช่องมี 2 ไข่อ่อน axile placentation ผลเป็นแบบ capsule รูปกลมแป้น สีขาวอมชมพู เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 1-1.8 ซม. เมล็ดตรงกลม 3-6 เมล็ด ขนาด 5 x 8 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ตะวันตกของอินเดียและศรีลังกา ทางใต้ของจีนและอินโดนีเซีย ตะวันตกของมาเลเซีย พืชป่า ขึ้นตามป่าดงดิบ ป่าละเมาะ หรือพื้นที่โล่งของป่าทั่วไป หรือริมถนน ความสูง 1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ยอดอ่อนประกอบอาหารรับประทานแก้อาการเบื่ออาหาร

114. *Securinega leucopyrus* Muell. Arg.; Airy Show, Kew Bulletin. 26(2): 340. 1971.

ชื่อพื้นเมือง ก้างปลาแดง ก้างปลาแดง (ไทลื้อ) ปุดจางเคีย (เข่า)

ไม้พุ่มสูง 2-3 เมตร ลำต้นขนาดเล็กสีแดงเข้ม ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับรูป ovate ขนาด 1-1.5 x 1.5-2 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกบริเวณซอกใบ ดอกขนาดเล็กแยกเพศ กลีบเลี้ยง 5 persistent ovary superior 3 locules ผลแบบ fleshy สีขาว ขนาดเล็ก endocarp แข็ง

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา พม่า ขึ้นได้ดีในความสูงไม่มากนัก
พืชป่า ขึ้นบริเวณชายป่า หรือ ที่โล่งหลังจากการเก็บเกี่ยว

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นนำมาห่ม แก้มือคัน
เข่าใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาอาการ ไอ

Fagaceae

115. *Castanopsis ceratacantha* Rehd. & Wilson var. *semiserata* Hick. ; Hickel, Flore Gen. de L'Indo-Chine. 5: 1020. 1931.

Syn. *C. semiserrata* Hick.

ชื่อพื้นเมือง ก่อ จี้เจ็ง (ม้ง)

ไม้ยืนต้น สูง 6-45 เมตร ไม้ผลัดใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูป lanceolate ขนาด 3-4 x 11-13 ซม. ปลายใบ acuminate ฐาน obtuse ขอบใบ dentate เล็กน้อยถึง entire ก้านใบยาว 0.6-1 ซม. เส้นแขนงใบ 12-15 คู่ หนาและมีขนชัดเจน มี stipule ร่วงเมื่อแก่ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ผิวใบด้านล่างและกิ่งมีขนอ่อนนุ่มสีน้ำตาล ดอกช่อออกตามซอกใบหรือปลายยอด ยาว 10-20 ซม. มีกลิ่นหอม ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ มี perianth 6 กลีบ stamen 8-12 อัน ดอกเพศเมีย perianth 6 กลีบแต่ไม่เจริญและไม่บาน stigma 1 อัน 3 แฉก ผล มีจำนวน 2-3 ผลแห้งแล้วแตกเป็น 3 ซีก ใน 1 cupule ทำให้มีรูปร่างไม่แน่นอน cupule มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5 ซม. ผนังด้านนอกเป็นหนาม

การกระจายและนิเวศวิทยา : ลาว เวียดนาม จีน พืชป่า ขึ้นป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้งตามพื้นที่สูง 1000-1200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม- พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ม้งรับประทานผลที่นำมาคั่วหรือต้ม

116. *Castanopsis tribuloides* (Smith) A.DC.; Hickel, Flore Gen. de L'Indo-Chine. 5: 983. 1931.

ชื่อพื้นเมือง ก่อ คลี (ม้ง)

ไม้ยืนต้น สูง 10-30 เมตร ไม้ผลัดใบ มี lenticel ตามกิ่งและลำต้นอยู่ประปราย ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูป lanceolate-elliptic ขนาด 3-5 x 8-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round-obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.6-1.5 ซม. เส้นแขนงใบ 9-14 ซม. มี stipule ร่วงหลุดง่าย ดอกช่อออกตามซอกใบและปลายยอด ยาว 10-20 ซม. มีกลิ่นหอม ดอกแยกเพศอยู่คนละช่อดอกย่อย ดอกเพศเมียมีก้อยู่ตรงปลายของช่อดอกใหญ่ ดอกเพศผู้ perianth 6 กลีบ ยาว 1 มม. stamen 10-12 อัน filamen ยาว 3.5 ซม. ดอกเพศเมีย perianth 6 กลีบ อัดกันแน่นไม่บาน sterile stamen 10-12 อัน stipule 3 แฉก ผลรูป obovate ขนาด เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.2 ซม. เปลือกผลแห้งสีน้ำตาลมีลายเป็นเส้นตามแนวยาว cupule รูปร่างคล้ายผล เจริญหุ้มผลจนมิด ผนังด้านนอกมีหนามแข็ง เรียวแหลมยาว 3-7 ซม. เรียงเป็นแถวตามแนวขวาง ผนังด้านในมีขนนุ่มรองรับใน 1 cupule จะมีเพียง 1 ผล เมื่อผลแก่ผนังด้านข้างของ cupule จะแตกออก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน ไต้หวัน มาเลเซีย อินโดนีเซีย หมู่เกาะนิวกินี ฟิจิ พบในป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 1000-1500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์ - เมษายน

ประโยชน์ : ไม้รับประทานผลที่นำมาคั่วหรือต้ม

Gramineae

117. *Cephalostachyum virgatum* Kurz; Gamble, Fl. British India. 7: 414. 1897.

ชื่อพื้นเมือง ไม้เหี้ยะ ไม้เหี้ย (ไทลื้อ)

ลำต้นตรงขึ้นเป็นกอเป็นกลุ่ม เป็นระเบียบสวยงาม สูง 10-18 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 ซม. ลำปล้องยาว 24-50 ซม. สีเขียวมีคายเล็กน้อย ลำปล้องมีเกล็ดสีเขียวยาว scurfy ข้อต่อเรียบมีกิ่งเล็กน้อย เนื้อหนา 1-2 ซม. กาบกรอบหลุดง่าย ขนาด 6-8 x 7-10 ซม. ใบ oblong-lanceolate ขนาด 3x26 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ ciliate ดอกช่อแบบ panicle กลีบเลี้ยงและกลีบดอกลดรูปไปเป็น lodicule ovary กลม style หนา stigma 2-3 อันสีม่วง stamen 6 อัน filament แยก ผลแบบ caryopsis

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า พืชปลูก กระจายทั่วหมู่บ้าน ปลูกแทบทุกครัวเรือน ที่
ใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 230-300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่พบในระหว่างการสำรวจ

ประโยชน์ : ต้นไม้ประจำหมู่บ้านเสียของชาว ไทลื้อ

118. *Coix puellarum* Bal.; Hooker, Fl. British India. 7: 100. 1897.

ชื่อพื้นเมือง มะเดื่อยหิน

พืชล้มลุก อายุปีเดียว มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome ทอดเลื้อย ลำต้นเหนือดินสูง 1-2 เมตร
ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูป lanceolate ขนาด 4-6 x 20-45 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate
ขอบใบ entire ผิวใบสากมือ ดอกช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 10-20 ซม. perianth
ลดรูป เป็น scale stamen 3 อัน ovary superior 1 อัน มี 3 ช่อง ผลแบบ caryopsis รูปกลมรี เมื่อแก่
มีเปลือกแข็งสีเทาขาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชปลูก ตามแปลงนา หรือไร่

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด
เข้าใช้รากต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด

119. *Dendrocalamus hamiltonii* Nees & Arn.; Gamble, Fl. British India. 7: 405. 1897.

ชื่อพื้นเมือง ไม้หก ยังเขียว (มัง)

ลำต้นขึ้นเป็นกอ สูง 10-15 เมตร ลำต้นสีเขียวอมเทา ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 15-20 ซม.
ลำปล้องยาว 40-50 ซม. เนื้อหนา ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 3 x 25 ซม. ปลายใบ acute
ฐานใบ cuneate round ขอบใบ serrate ciliate ช่อดอกแบบ panicle มีช่อดอกย่อยแบบ spike มี stem-
sheath ยาว 25 ซม. ovary รูปกลม มีขน style ยาว stigma 3 ลักษณะคล้ายขนนก stamen 6 filament
แยก ผลแบบ caryosis รูป ovoid

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของหิมาลายา เนปาล ทางเหนือของพม่า ไทย ลาว
เวียดนาม พืชป่า ขึ้นตามป่าดิบแล้ง

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่พบในระหว่างการสำรวจ

ประโยชน์ : มังใช้หน่ออ่อนประกอบอาหาร

120. *Eleusine coracana* Gaertn.; Hooker, Fl. British India. 7: 294. 1897.; Bor, The grasses of Burma, Ceylon, India and Pakistan. 492. 1960.

Syn. *Cymosurus coracamus* Linn.

ชื่อพื้นเมือง ข้าวป่าสามง่าม เตียนดี (ม้ง)

พืชร่มลูก ลำต้นสีเขียวอ่อน ตั้งตรง สูง 75-150 ซม. โคนมีขนยาว ตั้งตรง ยาว 10-15 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยว ออกสลับ รูป linear ขนาด 30-37x1-1.8 ซม. ฐานใบ round ปลายใบ acuminate สั้นๆ แผ่นใบสากคาย มีขนปกคลุมทั่วไป ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes บริเวณปลายช่อ ก้านช่อดอก ตั้งตรง ประกอบด้วย 5-7 spikes ขนาด 5-15x 0.7-1 ซม. ช่อดอกย่อยอัดกันแน่น รูป oblong แบน ขนาด 0.7-1x 0.3-0.8 ซม. ผลในแต่ละ spikelets มี 3-5 รูปทรง ovoid ขนาด 0.2-0.25 ซม. เมื่อสุกสีน้ำตาลเข้ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของโลกเก่า กระจายเข้ามาใน New African Mellet

พืชปลูก พบในแปลงนา

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม- กันยายน

ประโยชน์ : ม้งใช้เมล็ดนำมาทำขนม

121. *Hordeum vulgare* Linn.; Hooker, Fl. British India. 7: 371. 1897.

ชื่อพื้นเมือง ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี (ไทลื้อ)

พืชร่มลูกปีเดียว สูง 80-150 ซม. มีรากค้ำจุน ใบเดี่ยวออกสลับ รูป linear ปลายใบ acuminate ขนาด 1-2.5 x 100-130 ซม. sheath เรียบ ligule สั้น truncate ช่อดอกแบบ spike เมื่อแก่จะโค้งต่ำลง ช่อดอกย่อยจะติดแบบ sessile solitary ช่อดอกย่อยมี 3-5 ดอก ดอกด้านบนมัก sterile glume ยาว 1 ซม. stamen 3 ovary superior ผลแบบ caryopsis รูป oval หรือ oblong

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออก หิมรลยาา ธิเบต อินเดียทางเหนือ

พืชเพาะปลูก ในแปลงพื้นที่การเกษตร

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ไทลื้อจำหน่ายเมล็ดเป็นพืชเศรษฐกิจ

122. *Imperata cylindrica* (Linn.) Beauv.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 583. 1968.

ชื่อพื้นเมือง หญ้าคา หญ้าคา (ไทลื้อ) กาน (เข่า)

พืชล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน สูง 30-70 ซม. ใบเดี่ยว เรียงซ้อนเวียนกัน ใบเรียวยาวแคบ ๆ ขนาด 0.7-1 x 20-40 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบจักถี่มากจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น เนื้อใบสาก ช่อดอกเป็นแบบหางกระรอกออกที่ปลายยอด ลำต้นเป็นพวงยาว 15-25 ซม. ดอกย่อย ติดเป็นคู่ ๆ ชิดกันที่ปลายมีพู่เป็นมันสีขาว ก้านช่อเรียวยาว 20 ซม. เมล็ดเรียวยาวเล็ก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน ทางใต้ของศรีลังกา หมู่เกาะมาเลย์ จีน ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย ยุโรป อเมริกา วัชพืช ขึ้นทั่วไปตามพื้นที่โล่งแจ้ง

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบ ตากแห้งนำมาปรุงหลังคาบ้าน
ม้งใช้ใบตากแห้งนำมาปรุงหลังคาบ้านและโรงเลี้ยงสัตว์
เข่าใช้รากต้มรับประทานแก้ปวดท้อง
หรือใบตากแห้งนำมาปรุงหลังคาบ้านและโรงเรือนเลี้ยงสัตว์

123. *Oryza sativa* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 3: 545. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ข้าว ข้าว (ไทลื้อ) เป็จั่ว (ม้ง) เป็ยว (เข่า)

พืชล้มลุกฤดูเดียว ใบเดี่ยวออกตรงโคนต้น รูป linear-lanceolate ลักษณะตั้งตรง รากเป็นระบบรากฝอย ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ประกอบด้วย spikelets หลายอัน แต่ละอันขนาด 3-3.5 มม. spikelet เป็นรูป obovate หรือ linear-oblong glume มีขนสั้น ๆ สากคาย lemma และ palea มีขนเล็กน้อย ตรงปลายหัก stamen 6 เมล็ดแบบ caryopsis

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิด เอเชียใต้ พืชเพาะปลูกเขตร้อนของโลกเก่า เมดิเตอร์เรเนียน พืชปลูก ในพื้นที่การเกษตร

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม- กันยายน

ประโยชน์ : ไทลื้อ ม้งและเข่ารับประทานเมล็ดเป็นอาหารหลัก หรือ จำหน่าย

124. *Saccharum officinarum* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 585. 1968.

ชื่อพื้นเมือง อ้อยดำ อ้อยดำ (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก ลำต้นเป็นข้อปล้อง สีดำ สูง 2-3 เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับกันเป็น 2 แถว รูป linear สีแดงคล้ำ ขนาด 4-6 x 40-70 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ประกอบด้วยช่อย่อยแบบ spike-like raceme ดอกขนาดเล็ก perianth ลดรูป stamen 5 ovary superior 1 ช่อ 1 ovule ผลแบบ caryopsis

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชเพาะปลูก กระจายทั่วโลก ปลูกในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่พบในระหว่างการสำรวจ

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ลำต้นนำมาคั้นน้ำเป็นส่วนผสมของยาลูกกลอน

125. *Sorghum vulgare* Pers. var. *saccharatum* Boerl.; Bailey, Manual of Cultivated Plants. 141. 1966.

ชื่อพื้นเมือง สมุทรโคคม ขะมะเจี้ย (เข่า)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง สูง 1.5-3 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 3-6 x 30-60 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire กาบใบมีขนตามขอบเล็กน้อย ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 30-45 ซม. ช่อดอกย่อยแบบ spike ดอกย่อย รูป ovate-obovate stamen 3 anther 3 ovary 1 อัน style 2 อัน ไม่เชื่อมติดกัน stigma plumose ผลแบบ caryopsis รูปไข่ยาว 3-5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พบในเขตร้อน พืชปลูกได้ที่ระดับความสูง ตั้งแต่ 500-1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล พืชเพาะปลูก ปลูกผสมในแปลงปลูกข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : หารับประทานลำต้น

126. *Thysanolaena maxima* Ktze.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 528. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ตองกง นำจ้าวฟ้าน (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 2-2.5 เมตร ลำต้นขนาดเล็ก กลม ภายในกลวง ไม่แตกกิ่ง ใบเดี่ยวออกสลับกันเป็น 2 แถว ใบรูป linear-lanceolate ขนาด 4-6 x 10-30 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบสาขคม ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ประกอบด้วย spikelets จำนวนมาก perianths ลดรูปเป็น scale stamen 2-3 anther สั้น ovary superior 1 locule 1 ovule stigma สีม่วง ผลแบบ caryopsis รูป elliptic หรือ obovate

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชีกโลกตะวันออก จนถึง นิวกินี

พืชทั่วไปขึ้นในที่โล่งแจ้ง

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้ทำนซ้อคอกตากแดดให้แห้งทำเป็นไม้กวาด

127. *Zea mays* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 625. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ข้าวโพด ข้าวโพด (ไทลื้อ) เปาะกือ (ม้ง) ชะเมะ (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรงสูง 1.5-3 เมตร ลำต้นเป็นข้อปล้อง ใบเดี่ยวเรียงสลับ มีกาบใบหุ้มลำต้น ใบรูป oblong-linear ขนาด 6-10 x 60-90 ซม. ฐานใบ round ปลายใบ acuminate มีขนปกคลุม ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ เป็นดอกช่อแบบ spike ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยขนาดเล็ก ออกเป็นคู่ perianth ลดรูป stamen 3 อัน anther ยาว 6-8 มม. ดอกเพศเมียอยู่รวมกันเป็นช่อ ออกตามข้อกลาง ๆ ของลำต้น ovary 1 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด style ยาว 5-15 ซม.และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล เมล็ด caryopsis สีเหลืองหรือขาวอมเหลือง

การกระจายและนิเวศวิทยา : อเมริกากลาง พืชปลูก ในพื้นที่การเกษตร ปลูกได้ทุกภาคของประเทศไทย

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อ ม้งและ เข่ารับประทานฝักหรือจำหน่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ

Hypoxidaceae

128. *Hypoxis* sp.; Ridl. Fl. Malay Pennisula. 4: 298. 1967.

ชื่อพื้นเมือง ไคร้ละ (ม้ง)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยวรูป linear ขนาด 3-6 x 20-35 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ดอกช่อแบบ raceme หรือ umbellate ดอกสีเหลือง stamen มี filament สั้น ovary 3 locule สั้น stigma 3 แฉก ผลแบบ capsule

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นบริเวณชายน้ำหรือพื้นที่ชื้นและ

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่พบในระหว่างการสำรวจ

ประโยชน์ : ม้งใช้รากตำให้ละเอียดบีบน้ำหยอดตา แก้อาการตาแดง

Iridaceae

129. *Belamcanda chinensis* DC. Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 149. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ว่านหางช้าง อ้วลันข้าว (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 70-100 ซม. มีลำต้นใต้ดินเป็น rhizome ใบเป็นใบเดี่ยวรูปรียาว ขนาด 2-4 x 20-40 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ใบออกซ้อนกันเป็น 2 แถว ตรงกันข้าม ดอกออกเป็นช่อแบบ cymose บริเวณปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 90-150 ซม. ก้านดอกยาว 2-4 ซม. มีดอกย่อย 6-12 ดอก perianth 6 สีแดงปนส้ม รูป oblong ยาว 2.5-3.5 ซม. ปลายแหลม stamen 3 อัน filament รูป filiform ovary inferior 3 ช่องแต่ละช่องมี ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบปลูก รอบ ๆ บ้านหรือบริเวณสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบต้มรวมกับไ้รับประทานแก้อาการรับประทานอาหารเป็นพิษ หรือรากทุบให้ละเอียดทาบริเวณที่เจ็บ จุกเสียดท้อง

130. *Eleutherine palmifolia* (Linn.) Merr.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 3: 150. 1968.

Syn. *Eleutherine americana* Merr.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 3: 150. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ว่านหอมแดง หล่องคูเลียะ (ม้ง)

พืชล้มลุกอายุหลายปี มีหัวใต้ดินคล้ายหัวหอมแบบ bulb รูปร่างยาว 2.5-3 ซม. ใบเกล็ดที่หุ้มหัวใต้ดินสีแดง ใบเดี่ยวออกเป็นกระจุกที่ฐาน รูป lanceolate ขนาด 2-4 x 20-40 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire เส้นใบขนาน จีบตามยาวคล้ายพัด ดอกช่อแบบ panicle แทงจากลำต้นใต้ดิน ก้านดอกยาว 1-1.5 ซม. perianth 6 กลีบ สีขาว รูป oblong - obovate ยาว 1.5-3.5 ซม. เรียงตัว 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ ซึ่งกลีบชั้นในจะมีขนาดเล็กกว่ากลีบชั้นนอก stamen 3 อันติดอยู่ที่ฐานของกลีบดอก filament และ anther มีสีเหลือง ovary inferior 3 ช่อง ผลแบบ capsule รูป oblong หรือ ellipsoid เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของอเมริกา พืชปลูกในพื้นที่การเกษตรหรือบริเวณสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : มังใช้หัวต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง ท้องอืด

Juglandaceae

131. *Engelhardtia spicata* Bl.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 3: 368. 1967.

ชื่อพื้นเมือง ค่าหุด เต้าจั่วะ (ม้ง)

ไม้ต้นผลัดใบ สูง 20-25 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม ลำต้นคดงอ เปลือกหนาสีเทา แตกเป็นร่องลึก ใบประกอบแบบ pinnate ใบรูป elliptic-oblong ขนาด 4-5 x 8-10 ซม. ปลายใบเรียวเว้ากลับกัน ช่อหนึ่งมีใบย่อย 1-6 คู่ ใบอ่อนมีขนสาบ ปลายใบ acute ขอบใบ entire serrate ดอกแยกเพศอยู่ต่างช่อกัน ช่อดอกแบบ spike หรือ raceme ดอกเพศผู้ มี perianth 4 กลีบ stamen 4-12 อัน ติดแบบ sessile อยู่บน perianth ดอกเพศเมียอยู่รวมกันเป็นช่อยาวห้อยย้อยลง แต่ละดอกมีกาบบาง ๆ เป็นรูปแฉกสามเหลี่ยมสีเหลืองอ่อนรองรับอยู่ และจะเจริญเป็นกาบของผลต่อไป ovary 1 locule style สั้น stigma 2 ผลกลมแข็ง ขนาดไม่เกิน 1 ซม. มีขนแข็งสั้นๆ คลุมแน่น มีกาบเป็นแฉกรูปสามง่ามบางๆ ติดอยู่ กว้างกลางยาวสุดประมาณ 4 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางเหนือของอินเดีย อินโดจีน ชวา พืชป่า พบในป่าดงดิบ
ป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน- ตุลาคม

ประโยชน์ : มั่งใช้ใบเป็นอาหารหมู

Labiatae

132. *Elsholtzia blanda* Benth.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl. China. 17: 250. 1994.

ชื่อพื้นเมือง มั่วมั่งพิว (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 1-1.5 เมตร ลำต้นและกิ่งมีขนอ่อนปกคลุม ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป
elliptic - lanceolate ขนาด 1-4.5 x 3-6 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate - obtuse ขอบ
ใบ serrate ก้านใบยาว 3-15 มม. ดอกช่อแบบ verticillate ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ แต่ละ
วงมี 7-10 ดอก ช่อดอกยาว 4-20 ซม. ก้านดอกยาวไม่ถึง 1 มม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบเชื่อมติดกัน
เป็นรูปทรงกระบอก ยาว 2-2.5 มม. กลีบดอกสีขาว 5 กลีบแบ่งเป็น 2 ปาก ปากบน 2 กลีบ ปาก
ล่าง 3 กลีบ ยาว 3-4 มม. stamen 4 อัน anther ยาว โผล่พ้นหลอดกลีบดอก ovary 1 อัน 4
ช่อง ผลแบบ nut สีน้ำตาล รูป oblong ยาว 0.8 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ภูฏาน อินเดีย อินโดนีเซีย ลาว พม่า เนปาล ไทย เวียดนาม
พืชป่าขึ้นตามพื้นที่โล่ง ที่ระดับความสูง 800-2500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้ใบอมเคี้ยวแก้ปวดฟัน

133. *Leonurus sibiricus* Linn.; Cramer, Fl. Ceylon. 3: 188. 1982.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl.
China. 17: 163. 1994.

ชื่อพื้นเมือง กัญชาเทศ จาโนเท้า (เข่า)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว สูง 30-50 ซม. มีขนทั่วไป ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม
รูป ovate หรือ hastate ขอบใบมีรอยหยักเว้าลึกเข้าใกล้โคนและเส้นใบ คล้ายนิ้วมือ แผ่นใบมัก
เป็นรียาว แผ่นใบด้านล่าง มีขนและขนาดใหญ่กว่าด้านบน ขอบใบหยักเว้ามากกว่า ขนาด
3-6 x 5-8 ซม. ใบด้านบนเรียว แคบ ขนาด 0.5-2 x 1.5-5 ซม. ก้านใบเรียว ยาว 2-6 ซม. มีขน ดอก

ออกเป็นช่อบริเวณง่ามใบ และปลายยอด ดอกขนาดเล็กติดแบบ sessile ฐานดอกมักมี bracts เป็นเส้นเรียวแหลม ยาว 0.4-1 ซม. sepal ยาว 4-5 มม. ฐานติดกันเป็นรูประฆัง ปลายแยกเป็นแฉกเรียวแหลมคล้ายหนาม 5 แฉก กลีบเลี้ยงติดอยู่จนผลแก่และขยายขนาดขึ้น petal สีขาวหรือชมพูอ่อน รูปปากเปิดยาว 1-1.5 ซม. ฐานติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนบนมีกลีบเดียว ส่วนล่างมี 3 กลีบ stamen 2 คู่ filament สั้น 1 คู่ยาว 1 คู่ ovary 4 locules Style ยาวเรียวปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลขนาดเล็กรูปรี เมื่อแก่แห้งแข็ง

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นในเขตอบอุ่นของเอเชีย มองโกเลีย รัสเซีย และกระจายในเขตร้อนของเอเชีย แอฟริกา และอเมริกา พืชป่าขึ้นในป่าสน หรือป่าที่มีพื้นดินเป็นดินทรายและหิน หรือขึ้นตามพื้นที่โล่งของป่าทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้รากล้อมน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง

134. *Mentha cordifolia* Opiz.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 631. 1965.

Syn. *Mentha viridis* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 631. 1965.

ชื่อพื้นเมือง : สะระแหน่ (ม้ง)

พืชล้มลุกสูง 15-20 ซม. ลำต้นขนาดเล็ก ทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามรูป ovate หรือ elliptic ขนาด 2.5-3 x 3-4 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round cuneate ขอบใบ crenate ดอกช่อแบบ cyme ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงติดกันเป็นรูปถ้วย มีขนปกคลุม กลีบดอก 4 สีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 4 แฉก ขนาดเล็ก 3 ขนาดใหญ่ 1 stamen 4 style เส้นเล็ก ปลายแยกเป็น 2 แฉก ovary superior 2 locules แต่ละ locule มี 2 ovules ผลแบบ nutlet

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นในเขตอบอุ่นทางเหนือ พืชปลูกในสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบประกอบอาหาร

135. *Ocimum basilicum* Linn.; Cramer, Fl. Ceylon. 3: 115. 1981.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl. China. 17: 265. 1994.

ชื่อพื้นเมือง โหระพา หอมก้อ (ไทลื้อ) หลิวดำ (เข้า)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก สูงประมาณ 40-60 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate-lanceolate ขนาด 1-2.5 x 3-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire-crenulate ก้านใบยาว 0.4-1.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ verticillate ออกตามซอกใบและปลายยอด ช่อดอกยาว 6-14 ซม. ก้านช่อดอก ยาว 3-8 ซม. ดอกย่อยขนาด 0.6-0.7 ซม. bract และกลีบเลี้ยงของดอกย่อยมีสีม่วงแดง กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ขนาด 3-5 x 4 มม. มีขนเล็กน้อยที่ผิวด้านบน กลีบดอกสีชมพูอ่อนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 3 มม. ปากบน 4 กลีบ ขนาด 3 x 4.5 มม. ปากล่างสีม่วง ยาว 6 มม. ก้านชูดอกยาว 0.3-0.4 ซม. stamen 4 อัน style เป็นเส้นเล็กสีชมพู ยาว 1-1.1 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก ovary superior เมล็ดรูป ellipsoid สีดำ 4 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : Paletropic แอฟริกา เอเชีย พืชปลูกในสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กันยายน ระยะเวลาการออกผล กันยายน - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อและเข้าใช้ใบประกอบอาหาร

136. *Ocimum gratissimum* Linn.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl. China. 17: 297. 1994.

ชื่อพื้นเมือง ยี่หระ กระเพรายักษ์ (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก แตกกิ่งเป็นพุ่มสูง 70-100 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ decussate รูป ovate ขนาด 5-8 x 10-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบหยัก dentate ก้านใบยาว 5-7 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ verticillate ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 20-25 ซม. ก้านช่อ 3-4 ซม. ดอกขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็นแฉกกลีบเลี้ยง 5 แฉก ยาว 4 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยก 2 ปาก กลีบดอกสีขาวปนม่วง ปากบน 4 กลีบ ยาว 4.5 มม. ปากล่างยาวกว่าปากบน 1.5 มม. ค่อนข้างแบน ปากบนโค้งงอเล็กน้อย stamen 4 อัน ยาวไม่เท่ากัน ovary superior 4 locules ผลแบบ nut

การกระจายและนิเวศวิทยา : ศรีลังกา แอฟริกา พืชปลูกในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบประกอบอาหาร

137. *Orthosiphon aristatus* (Bl.) Miq.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 2: 640. 1965.

Syn. *Orthosiphon grandiflorus* Bolding.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 640. 1965.

ชื่อพื้นเมือง พยับเมฆ หญ้าหนวดแมว (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกสูง 30-50 ซม. ลำต้นเล็กเป็นสี่เหลี่ยม ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ decussate รูป ovate ขนาด 2-3 x 4-6 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ ขอบใบ crenate-serrate ก้านใบยาว 1-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ยาว 10-15 ซม. ออกที่ปลายยอด ดอกย่อยติดแบบ verticillate ก้านดอกยาว 1-6 มม. มีขนอ่อนกลีบเลี้ยงแบ่งเป็น 2 ปาก ปากบนยาว 4-7.5 มม. ปากล่าง รูป filiform ยาว 1-3 มม. มีต่อม และตามเส้นกลีบเลี้ยงมีขน ดอกสีขาวหรือม่วงอ่อน เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 10-18 มม. ปลายแยกเป็น 2 ปาก ปากบนสั้น ปากล่างยาว 4.5-10 มม. stamen 4 ยาวโค้งงอเหมือนหนวดแมวยาว 3-5 ซม. anther ยาว 4-7.5 มม. ovary superior 4 locules ovule axile placentation ผลแบบ nutlet รูป obovoid สีน้ำตาล ยาว 1-2 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลย์ หมู่เกาะฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย

พืชป่า ขึ้นตามริมถนน พื้นที่โล่งทั่วไป หรือป่าไผ่

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำผสมกับข้าวเปลือก คั้นแก้ปวดหลังปวดเอว หรือ ทั้งต้นตากแห้งต้มน้ำดื่มแก้เจ็บคอ

138. *Pogostemon cablin* Benth.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl. China. 17: 260. 1994.

ชื่อพื้นเมือง พิมเสน คาโก้ว (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 30-100 ซม. ทุกส่วนมีกลิ่นหอม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามแบบ decussate รูป ovate ขนาด 5-8 x 7-10 ซม. ปลายใบ obtuse-acute ฐานใบ cuneate-attenuate ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 1-6 ซม. ท้องใบมีขน ดอกช่อแบบ spike ออกที่ซอกใบ และปลายกิ่ง ช่อดอกขนาด 1.5-1.8 x 4-6.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.5-2 ซม. มีขนอ่อนปกคลุม กลีบเลี้ยง เป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 7-9 มม. มีขนผิวด้านนอก กลีบดอกสีขาวประสีม่วงมี 2 ปากแบบ bilabiate ปากบนมี 2 กลีบ ปากล่างมี 3 กลีบ ยาว 1 ซม. stamen 4 ผลแบบ nutlet

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา

พืชปลูกในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - มิถุนายน

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีหลังคลอดบุตร

139. *Pogostemon* sp.; Li Xi-Wen & Hedge., Fl. China. 17: 258. 1994.

ชื่อพื้นเมือง เย่ชวนคัวะ (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 1.5-2.5 ซม. ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามรูป ovate-lanceolate ขนาด 4-6 x 10-16 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate-obtuse ขอบใบ serrate-serulate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. ดอกช่อแบบ verticillate ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ก้านช่อดอกยาว 4-6 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันรูปถ้วย ยาว 2-3 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบขนาดเท่ากัน มีขนยาว กลีบดอกสีขาว 2 ปาก ยาว 4-6 มม. stamen 4 อัน โพล์พื้นหลอดกลีบดอก ยาว 4-8 มม. style ยาว 4-6 มม. stigma ปลายแยกเป็น 2 แฉก ovary 1 ช่องมี 4 เมล็ด ผลแบบ nutlet รูปไข่ยาว 1 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า อยู่ริมถนนข้างบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบประกอบอาหาร เช่นใส่แกง

Lauraceae

140. *Cinnamomum iners* Bl.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 121. 1967.

ชื่อพื้นเมือง อบเชย จิโลเคียง (เย้า)

ไม้ยืนต้นสูง 5-10 เมตร เปลือกต้นด้านในมีกลิ่นน้ำมันหอม ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 2-5 x 5-12 ซม. ปลายใบ round - acuminate ฐานใบ round หรือ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.8-1.5 ซม. แผ่นใบมีเส้นใบ 3-5 เส้น ใบอ่อนสีแดง ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles บริเวณซอกใบ ช่อดอกยาว 5-10 ซม. ดอกขนาดเล็กเส้นผ่านศูนย์กลางดอก 6-8 มม. มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ ก้านดอกยาว 3-5 มม. tepal 6 กลีบ รูปไข่ ขนาด 2 x 3 มม. มีขนทั้งสองด้าน stamen 12 อัน เรียงเป็น 4 ชั้น ชั้นนอกสุด 2 ชั้น filament ชู anther เข้าสู่ใจกลางดอก ชั้นที่ 3 filament ชู anther ออกด้านนอก ชั้นที่ 4 เป็น staminode 3 อัน ovary superior 1 อัน ไม่มีก้าน style ยาว 2.5 มม. มีขนสั้น ๆ stigma 3 แฉก ผลแบบ berry รูป oblong ขนาด 0.6-0.7 x 1 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า มาลายา พืชป่า ขึ้นตามชายป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 420-1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน-มิถุนายน

ประโยชน์ : เย้าใช้เปลือกต้นเผาแล้วบดให้ละเอียดใส่ยาคัด

141. *Persea americana* Mill.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 122. 1963.

Syn. *Persea gratissima* Gaertn.f.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 122. 1963.

ชื่อพื้นเมือง อโวคาโด อโวคาโด (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นมีเรือนพุ่มขนาดใหญ่ สูง 10-15 เมตร ใบเดี่ยวรูป elliptic-lanceolate-ovate ขนาด 3-10 x 10-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ผิวใบด้านล่างมีขนสีคลุม ก้านใบยาว 2.5-5 ซม. ดอกช่อแบบ panicle ยาว 5-10 ซม. ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบ ดอก bisexual มีกลีบเลี้ยง persistent stamen 12 อัน fertile stamen เรียงตัวเป็น 3 ชั้น ๆ ละ 3 อัน staminode 3 อัน filament มีขน ovary 1 ช่อง มี 1 เมล็ด ผลสด รูป pyriform ขนาด 5-10 x 5-18 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อเมริกากลาง พืชปลูก ในพื้นที่โล่งของบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อรับประทานผล

Leeaceae

142. *Leea indica* Merr.; Ridsdale, Fl. Malesiana series I: 7 (part 4) 779. 1975.

ชื่อพื้นเมือง กะตังใบ ปลาจ้อย (ม้ง)

ไม้พุ่มเตี้ย สูงประมาณ 1 เมตร ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อย 5-11 ใบ ปลายสุดเป็นใบย่อยใบเดี่ยว คู่ล่างสุดมักมีใบย่อยอย่างละ 3 ใบ ใบย่อยรูป oblong - lanceolate ขนาด 3-4 x 12-15 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round - obtuse ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบย่อยด้านข้างยาว 2-3 มม. ก้านใบย่อยที่ปลายยาว 2.5-3 ซม. stipule รูป obovate ขนาด 4 x 6 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ compound corymb ออกบริเวณปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 3-10 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก ไม่มีก้านดอกย่อย กลีบเลี้ยง 5 กลีบเชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 1.5 x 2 มม. กลีบดอกสีขาวอมชมพูหรือขาว 5 กลีบรูป lanceolate ยาว 2 ซม. ติดอยู่บน staminode tube สลับกับกลีบเลี้ยง staminode tube ยาว 2 มม. ปลายมี 5 แฉก stamen 5 อัน filament ยาว 0.7-1 มม. anther ยาว 1-1.5 มม. ovary superior 1 อัน 4 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด style ยาว 1-2 มม. ผลแบบ berry สีน้ำตาลแดง กลม แบน เส้นผ่านศูนย์กลาง 8-10 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ศรีลังกา อินเดีย เนปาล บังคลาเทศ พม่า ไทย กัมพูชา ลาว เวียดนาม จีน เกาะอันดามัน มาลายา สิงคโปร์ บอร์เนียว เกาะชุกดา ฟิลิปปินส์ นิวกีนิ ทางเหนือของออสเตรเลีย พืชทั่วไปกระจายอยู่ตามพื้นที่โล่งของหมู่บ้าน หรือป่าเบญจพรรณ ได้ถึงที่ระดับความสูง 1700 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ : มั่งใช้รากคั้นน้ำคั้น ขับปัสสาวะ

Liliaceae

143. *Aloe barbadensis* Mill.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 3: 89. 1968.

Syn. *A. vera* (Linn.) Webb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java 3: 89. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ว่านหางจระเข้ ว่านหางจระเข้ (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 0.5-1 เมตร ข้อและปล้องสั้น ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงรอบโคนต้น ขนาด 5-12 x 30-80 ซม. อวบน้ำมากสีเขียวอ่อนหรือเขียวเข้ม ภายในมีวุ้นใส ได้ผิวสีเขียวมีน้ำยางสีเหลือง ใบอ่อนมีจุดสีขาว ดอกออกเป็นช่อบริเวณกลางลำต้น ดอกย่อยเป็นหลอดห้อยลง สีส้มบานจากด้านล่างขึ้นบน ช่อดอกยาว 1-1.5 เมตร ก้านดอกยาว 5-10 มม. bract ยาว 8-15 มม. perianth 6 กลีบ ยาว 2.5-3.5 ซม. stamen 6 อัน ติดอยู่กับฐานรองดอกที่มีรูปร่างเหมือนกรวย filament สีขาว ovary inferior 1 อัน มี 3 cell แต่ละ cell มี ไข่อ่อนหลายใบ style รูป filiform ผลแบบ capsule ยาว 8-15 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของ Cape Verde Island และ Canaries

พืชปลูก ริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้วุ้นจากใบทาบริเวณที่ถูกไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก

มั่งใช้วุ้นจากใบทาบริเวณที่ถูกไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก

144. *Disporum calcaratum* Wall. ex D.Don; Hooker, Fl. British India 5: 359. 1894.

ชื่อพื้นเมือง ว่านหัวสืบ กือกือ (ม้ง)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบเหง้า (Rhizome) และมีลำต้นเหนือพื้นดิน ตั้งตรงสูง 30-50 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ รูป ovate ขนาด 2-3 x 4-8 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire แผ่นใบเป็นร่องขนานกันตามความยาวของใบ เส้นใบ 5-7 เส้น ก้านใบยาว 0.2-0.3 ซม. ดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ ก้านดอกยาว 1.3-1.8 ซม. perianth 6 กลีบ ยาว 1-2 ซม. เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย สีขาวปลายมีสีชมพูอ่อน stamen 6 อัน ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก filament ยาว 6-8 มม. anther ติดแบบ dorsifix ovary superior 1 อัน ยาว 3 มม. 3 locules แต่ละ locule มี 2 ovules style ยาว 5 มม. stigma ยาว 3 มม. ผลแบบ berry รูป ovoid หรือ globose 1-3 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่นของหิมาลายา จากเนปาลถึงพม่า อัสสัม ยูนนาน พืชป่า ขึ้นตามป่าดิบเขา ป่าผลัดใบ พื้นที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 720-1500 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ไอ

Loganiaceae

145. *Gelsemium elegans* Benth.; Griffin & Parnell, Fl. Thailand. 6 (part 3): 206. 1997.

ชื่อพื้นเมือง เพชฌฆาตสีทอง ช้วนาใต้ (ม้ง)

ไม้เลื้อย ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป elliptic - ovate - lanceolate ขนาด 4-6 x 8-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round-cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-2.5 ซม. bracteole รูป lanceolate ยาว 1-2 มม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ตามซอกใบหรือปลายยอด ก้านดอก ยาว 6 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ยาว 0.5-1 มม. กลีบดอกสีเหลือง ฐานเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ stamen 5 อัน ติดอยู่ที่หลอดกลีบดอก และเรียงสลับกับกลีบดอก filament ยาว 3.5-4 มม. anther รูป oblong ยาว 2 มม. style 1 อัน ovary superior 1 อัน 2 locule แต่ละ locule มีเมล็ดจำนวนมาก style 1 อัน ยาว 8-10 ซม. ผลแบบ capsule ยาว 1.5 ซม. เมื่อแก่จะแห้ง แตกเป็น 2 ส่วน เมล็ดรูป elliptic ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3.5 มม. เมล็ดมีปีก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา ลาว เวียดนาม ซาบ่า ซาราวัก จีน สุมาตรา
ชวา พืชป่าขึ้นตามภูเขาสูงและอากาศเย็น หรือขึ้นตามป่าทั่วไปบางครั้งพบตามป่าเขาหิน
ปูน สูง 600-1500 เมตร จากระดับน้ำทะเล
ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน
ประโยชน์ : มังห้ามใช้ทั้งต้นเนื่องจากเป็นพิษ อาจทำให้เสียชีวิตได้

Loranthaceae

146. *Scurrula parasitica* Linn.; Weins, Fl. Ceylon 6: 147. 1987.

ชื่อพื้นเมือง กาลฝาก ดงจ้อ (มัง) เตี้ยชางจา (เข้า)

พืชกาฝาก เกาะตามไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใช้รากแทงไปในลำต้นของไม้อื่น ตามกิ่งและยอด
อ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ลำต้นหรือกิ่งแก่แข็งและเกลี้ยง ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป ovate
- oblong ขนาด 3-5 x 6-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5 -
1 ซม. ท้องใบมีขนสีน้ำตาลเหลืองนุ่ม ดอกช่อออกเป็นกระจุกตามซอกใบหรือตามกิ่ง กลีบเลี้ยง
เชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยก 4 กลีบ ยาว 11-12 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1.5-2
ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ stamen 4 อัน ยาวยื่นพ้นปากหลอดกลีบดอกเล็กน้อย filament ติดอยู่ที่
หลอดกลีบดอก ovary inferior 1 อัน style 1 อัน stigma 1 อัน ผลแบบ drupe เมล็ด 1

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ประเทศในกลุ่มอินโด-มาลายัน เป็นพืชทั่วไปในเขต
กึ่งร้อน ขึ้นตามไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ตามป่าโปร่ง หรือชายป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไข้

เข้าใช้ทั้งต้นคองเหล้าดื่มบำรุงกำลัง

Malvaceae

147. *Gossypium herbaceum* Linn.; Masters, Fl. British India. 1: 346. 1875.

ชื่อพื้นเมือง ฝ้าย ฝ้าย (เย้า)

ไม้พุ่มสูง 0.5-2 เมตร ส่วนยอดอ่อนมีขนนุ่มๆ ใบเดี่ยวออกสลับ ใบแบบ palmate รูป ovate ขนาด 6-8 x 7-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ดอกเดี่ยว หรือมี 2-4 ดอกในช่อแบบ raceme มี bracteoles ของ epicalyx 3 กลีบเลี้ยงรูปถ้วยมีขอบหยักแบบ dentate กลีบดอกสีเหลือง บอบบาง stamen monadelphous จำนวนมาก สั้นกว่ากลีบดอก ovary 3-5 locules ovules จำนวนมาก ผลแบบ capsule มีกลีบเลี้ยงขยายขนาดหุ้มไว้ ผลแตกแบบ loculicidal 3-5 valves เมล็ดมีขนแบบ wool สีขาวปกคลุม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นศรีลังกา ลาว อินโดจีน

พืชปลูก ในพื้นที่การเกษตร

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : เย้าจำหน่ายผล ปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ

148. *Sida rhombifolia* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 1: 254. 1967.

ชื่อพื้นเมือง หญ้าขัด หญ้าขัดใหญ่ (ไทลื้อ)

พืชล้มลุกสูง 45-80 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป rhomboid - elliptic ขนาด 1.5-2.5 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบหยักแบบ serrate-crenate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ก้านดอกยาว 0.3-0.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 5 มม. กลีบดอก 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน สีเหลือง ยาว 5-8 มม. stamen จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็นหลอด ovary superior 5 ช่อง เมล็ดจำนวนมาก axile placentation ผลแบบ capsule เส้นผ่านศูนย์กลางผล 1 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชขึ้นทั่วไปตามที่โล่ง

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อนำรากล้างให้สะอาด จากนั้นหุงข้าวพร้อมราก นำข้าวสวยที่ติดราก มาให้เด็กรับประทานสำหรับเด็กที่ไม่รับประทานอาหารหรือรับประทานได้น้อย หรือใช้ก้านและกิ่งตากแห้งทำเป็นไม้กวาด

มังใช้กิ่งและก้าน ตากแห้งทำเป็นไม้กวาด

149. *Urena lobata* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 1: 256. 1967.

ชื่อพื้นเมือง ชีครอก ถ๊ะ (ม้ง) ก๋อนเจียน (เย้า)

ไม้พุ่มขนาดเล็กสูง 60-100 ซม. ลำต้นมีขนแข็งสีเขียวถึงน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวออกสลับรูป ovate หรือ lanceolate ใบแก่มักมีการหยักที่ขอบเป็นพู่สั้นๆ 5-9 พู ปลายใบ acute ฐานใบ truncate ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบยาว 0.5-3 ซม. ผิวใบด้านบนมีขนแข็ง เส้นใบเห็นชัดเจน 5 เส้น แยกออกจากจุดเดียวกันที่ฐาน ดอกเดี่ยวออกบริเวณปลายกิ่งหรือซอกใบ ก้านดอกยาว 0.2-0.4 ซม. มี epicalyx 5 สีเขียวติดอยู่กับกลีบเลี้ยง ส่วนฐานติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 พู กลีบดอก 5 กลีบสีชมพู ฐานเชื่อมติดกับฐานของ filament stamen จำนวนมาก filament เชื่อมติดกันเป็นหลอด ovary 5 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ด 1-2 เมล็ด style ปลายแยกเป็น 10 แฉก ผลแบบ schizocarps มีขนแข็งงอกคล้ายตะขอ

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชป่า กระจายตามพื้นที่โล่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบต้มน้ำให้เดือดแล้วจึงใส่ใบ คั้นน้ำ 3 ครั้งต่อวัน ช่วยให้ประจำ

เดือนหมดเร็วขึ้น หรือแก้ประจำเดือนไม่ปกติ

เย้าใช้รากต้มน้ำดื่มสำหรับสตรีที่ปวดท้องขณะตั้งครรภ์

Marantaceae

150. *Maranta arundinacea* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 82. 1968.

ชื่อพื้นเมือง สาकुวิลาส ข้าถ้ายี่ (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเก็บสะสมอาหาร ก้านใบหุ้มขึ้นมาคล้ายลำต้น ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ถึง ovate-lanceolate ขนาด 10-15 x 20-25 ซม. ปลายใบ acute ถึง acuminate ฐานใบ obtuse obtuse-truncate กาบใบค่อนข้างเล็ก เรียว ดอกออกเป็นช่อแบบ cyme มี 3-5 ดอก ก้านช่อดอกยาว ยาว 4 ซม. ก้านดอกยาว 9-15 มม. กลีบเลี้ยงเป็นหลอดแคบๆ รูป lanceolate กลีบดอกบางสีขาว มี staminode คล้ายกลีบดอกด้านนอก fertile stamen 1 anther 1 ovary 1 inferior 1 locule 1 ovule ผลแห้งไม่แตก leathery

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของอเมริกา พืชปลูก ในแปลงสวนครัว หรือนา

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อนำหัวใต้ดินมานึ่งรับประทาน

151. *Phrynium capitatum* Willd.; Hooker, Fl. British India. 6: 258. 1894.

ชื่อพื้นเมือง   ตองสาต นะเหบะ (เข่า)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า (rhizome) สูง 1-2 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวออกจาก rhizome รูป oblong-elliptic ขนาด 10-15 x 30-40 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ truncate- round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 50-70 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spike ออกบริเวณกลางก้านใบ ดอกย่อย กลีบเลี้ยง รูป linear ยาว 12 มม. และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล หลอดกลีบดอก ยาว 8 มม. stamen 2 ชั้น หลอด staminode ยาว 10 มม. ovary inferior 3 locules แต่ละ locules มี 1 ovule ผลแบบ capsule

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางเหนือหิมาลายา ทางใต้ของจีน ทางเหนือของฟิลิปปินส์ จนถึง สุมาตรา และชวา พืชป่า ขึ้นตามชายน้ำหรือพื้นที่ลุ่มมีน้ำขัง

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : เข่าใช้ใบห่อของ หรือใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าหากบริเวณใดมีปริมาณของต้น ตองสาตจำนวนมากให้ระวังอันตรายจากงู เพราะงูชอบอาศัยอยู่บริเวณ กอของต้นตองสาต

152. *Schumannianthus dichotomus* Gagnep.; Hooker, Fl. British India. 6: 258. 1894.

ชื่อพื้นเมือง   คล้า แหย่ง (เข่า)

พืชล้มลุก เจริญเติบโตเป็นพุ่มแน่นสูงตั้งแต่ 2-4 เมตร แตกกิ่งก้านได้ ใบรูป elliptic-lanceolate ขนาด 10-20 x 20-35 ซม. ใบด้านบนและใต้ใบสีเขียว แต่ด้านบนมีขนปกคลุมบ้างเล็กน้อย ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบกลมสีเขียวยาว 15-30 ซม. ดอกช่อแบบ spike ออกจากก้านใบตอนปลายและห้อยลง ก้านช่อดอกกลมสีเขียวยาว 20-30 ซม. มีกาบรองดอกแคบยาวสีเขียวอมน้ำตาล ดอกย่อยออกเป็นคู่ห่างกันในหนึ่งช่อมี 2-3 คู่ดอก ดอกย่อยขนาด 2-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูป triangular ยาว 5 มม. กลีบดอกสีขาวมี 3 กลีบ เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 5-7 มม. staminode เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 15 มม. labellum ขนาด 10 x 13 มม. stamen คล้ายกลีบดอก มี 2 lobe รูป obovate ovary 3 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด ผลแบบ capsule เมื่อแก่สีเหลืองค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลเซีย Bengal และ Malay Peninsula

พืชป่า ขึ้นตามชายน้ำ หรือพื้นที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : เข่ารับประทานผล

Marattiaceae

153. *Angiopteris evecta* (Forst.) Hoffm.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3(part 1): 41. 1989.

ชื่อพื้นเมือง ว่านกีบแรด มาเต๊ะคอย (เข่า)

เฟิน มีลำต้นใต้ดิน ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ยาว 1-2 เมตร ใบย่อยรูป linear ขนาด 1.5-2 x 9-13 ซม. ใบย่อย 11-13 คู่ ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.3 ซม. ใบอ่อนม้วนงอ ขยายพันธุ์โดยสปอร์ที่อยู่ใต้ท้องใบ ฐานใบที่หุ้มลำต้นลักษณะคล้าย กีบเท้าของแรด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่ชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : เห้าหั่นแช่น้ำดื่มรักษาอาการท้องร่วง รากแช่น้ำดื่มแก้ไข้
ยอดอ่อนจิ้มน้ำพริก

Melastomataceae

154. *Melastoma normale* D.Don; Ridl., Fl. Malay peninsula. 1: 765. 1967.

ชื่อพื้นเมือง โคลงเคลง เขียวเตาะ (มั่ง) ชูงซัง (เข่า)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก สูง 1.5 -2.5 เมตร กิ่งและลำต้น มีขนอ่อนนุ่มปกคลุมยาว 0.1 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป elliptic - lanceolate ขนาด 3-5 x 8-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. มีเส้นใบ 3-5 เส้น ดอกออกเป็นช่อบริเวณปลายยอด กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันแบบ urceolate ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูป linear ยาว 0.5-0.8 มม. มีขน กลีบดอก 5 กลีบสีม่วง รูป obovate hypanthium campanulate มีขนสีแดงปกคลุม stamen 10 อันเรียงตัวเป็น 2 ชั้นๆ ละ 5 ชั้นนอกสีเหลือง ชั้นในสีแดง ovary inferior 5 locules ovary จำนวนมาก ผล capsule เมล็ดจำนวนมาก เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ตะวันตกของจีน อินเดีย มาลายา ที่ระดับความสูง 300-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล พืชป่า ขึ้นกระจายตามพื้นที่โล่งภูเขาสูง และอากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - เมษายน

ประโยชน์ : มั่งและเข่ารับประทานผลสุกสีดำนีรสหวาน

Menispermaceae

155. *Stephania pierrei* Diels; Forman, Fl. Thailand. 5(part 3): 313. 1991.

ชื่อพื้นเมือง กิ่งกลางคง แก้งสั้นคอย (เข่า)

ไม้เลื้อยมีกิ่งก้านมาก ลำต้นบนดินมีอายุปีเดียว ออกมาจากหัวใต้ดินขนาดใหญ่ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป orbiculate-dentate ขนาด 7-12 x 6-15 ซม. ก้านใบ peltate เล็กน้อย ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ undulate กิ่งอ่อนและผิวใบด้านล่างมีขนละเอียดเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อแยกเพศ ดอกช่อแบบ umbel มีขนาดเล็ก ช่อดอกเพศผู้ยาว 4-16 ซม. กลีบเลี้ยง 6-10 กลีบ กลีบดอกสีเหลือง 3-5 กลีบ ช่อดอกเพศเมียอัดแน่น กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 3-5 กลีบ ovary 1 อัน ผลแบบ drupe รูปไข่กลับ ยาว 3-7 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : กัมพูชา ทางใต้ของเวียดนาม พืชป่า ขึ้นตามป่าดงดิบ หรือ ป่าผลัดใบ ป่าละเมาะ ระดับความสูง 400 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ใช้หัวทาบริเวณที่บวมหรือทากลากเกลื้อน

156. *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels; Forman, Fl. Thailand. 5(part 3): 345. 1991.

ชื่อพื้นเมือง เถาย่านาง ผักกะจาย (เข่า)

ไม้เถาที่มีเนื้อแข็ง (woody climber) ใบเดี่ยวออกสลับ รูปรีแบบ elliptic-lanceolate ขนาด 7-10 x 10-15 ซม. ปลายใบ acute- acuminate ฐานใบ cuneate round ขอบใบ entire หรือ undulate ก้านใบยาว 0.7-1.2 ซม. ดอกออกเป็นช่อ แบบ racemes ออกตามซอกใบหรือบริเวณลำต้น ดอกแยกเพศ ช่อดอกยาวประมาณ 2-5 ซม. ดอกย่อยแต่ละดอกมีขนาดเล็กมากประมาณ 0.1-0.2 ซม. กลีบเลี้ยงมี 6 กลีบ เรียงเป็น 2 วง วงนอก 3 และวงใน 3 กลีบ ดอกเพศผู้ stamen 3-4 อัน ดอกเพศเมียมี ovary 8-9 carpel stigma ติดแบบ sessile ผลแบบ drupe รูป obovate ขนาด 0.6-0.8 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อัสสัม ทางใต้ของพม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม

พืชป่า ขึ้นตามริมรั้วบ้าน หรือตามป่าเขาหินปูน ป่าดงดิบ หรือริมธารน้ำ ที่ระดับความสูง 300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ใช้ช่อดอกอ่อนประกอบอาหาร เช่น ผัด

157. *Tinospora crispa* Miers ex Hook. f. & Thoms.; Forman, Fl. Thailand. 5(part 3): 363. 1991.

ชื่อพื้นเมือง บอระเพ็ด บอระเพ็ด (ไทลื้อ)

ไม้เถา ลำต้นเลื้อยพาดกับไม้อื่น ผิวลำต้นขรุขระ เป็นปุ่ม ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป ovate-cordate ขนาด 8-12 x 10-13 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อจากเถาแบบ racemes ดอกแยกเพศ ดอกย่อยขนาดเล็ก perianths 6 กลีบ ติดกันเป็นรูประฆัง stamen 6 อัน ติดกับฐานของกลีบดอก filament แยก ovary superior 1 locule ผลแบบ drupe รูปรี ellipitic-oblong สีเหลืองอ่อน มี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : อีสัม กัมพูชา ทางใต้ของจีน มาลายา ซวา ฟิลิปปินส์ พืชปลูก ตามรั้วบ้านหรือปลูกในแปลงสวนครัวหลังบ้าน เป็นพืชที่ขึ้นเป็นอันดับสองของป่าที่ถูกทำลาย ปัจจุบันพืชเพาะปลูกสำหรับเป็นพืชสมุนไพร

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - มีนาคม ระยะเวลาการออกผล เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อนำเถาขาวเท่านั้นวกกลาง ต้มน้ำดื่มบำรุงประสาท ทำให้นอนหลับและร่างกายสมบูรณ์ หรือนำเถาแช่น้ำอาบ ทำให้ผิวพรรณดี

Mimosaceae

158. *Acacia* sp.; Nielsen, Fl. Thailand. 4 (part 2): 156. 1985.

ชื่อพื้นเมือง ฮยิมล่อง (เข่า)

ไม้พุ่มสามารถเลื้อยได้ สูง 1-1.5 เมตร มีหนามตามซอกใบ ใบประกอบแบบ bipinnate ออกสลับ ใบย่อย รูป oblong เป็นคู่ ๆ 10-20 คู่ ขนาด 2-3 x 5-7 มม. ขอบใบ entire ปลายใบ obtuse ฐานใบเบี้ยว oblique ไม่มีก้านใบย่อย ดอกช่อแบบ panicle ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยก 4-5 กลีบ กลีบดอก เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยก 4-5 กลีบ stamen จำนวนมาก filament แยก ovary 1 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามป่าที่มีแสงแดดส่องได้ปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : เข่าใช้เถาทบนำไปแช่น้ำเพื่อปลาหรือฆ่าแมลง

159. *Archidendron clypearia* var. *clypearia* Nielsen; Nielsen, Fl. Thailand. 4 (part 2): 210. 1985.

ชื่อพื้นเมือง มะขามแม่ กัวะดี (ม้ง) มิจิงซุย (เย้า)

ไม้ยืนต้นสูงประมาณ 10-15 เมตร ใบประกอบแบบ bipinnate ใบย่อย 8-15 คู่ ออกตรงข้าม ใบย่อยรูป rhomboid ขนาด 1-2 x 4-6 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ oblique ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ดอกย่อยขนาดเล็ก ก้านช่อดอกยาว 1-2.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-3 มม. กลีบเลี้ยงติดกันรูป funnel shape ยาว 1-3 มม. กลีบดอกติดกันที่ฐานเป็นหลอดแบบ campanulate ยาว 4-8 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen จำนวนมากเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวมากกว่าหลอดกลีบดอก ovary superior 1 locule ยาว 1.5 มม. ovules marginal placentation ผลแบบ pod ขนาด 1-2 x 10-20 ซม. แห้งแล้วแตกบิดเป็นเกลียว เมล็ดสีน้ำตาลรูป ovate เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนและเขตกึ่งร้อนของเอเชีย พืชป่าขึ้นตามป่าผลัดใบ ป่าละเมาะ ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 1000-1700 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : มังใช้ใบต้มน้ำล้างตาแก้อาการตาแดงและขี้ตามาก
เย้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ตาอักเสบ

160. *Leucaena leucocephala* (Lamk.) de Wit; Nielsen, Fl. Thailand. 4(part 2): 155. 1985.

ชื่อพื้นเมือง กระถิน ถังจ้ำมั่ว (ม้ง)

ไม้ยืนต้น สูง 2-5 เมตร ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น ออกสลับ ชั้นแรก 3-10 คู่ ใบย่อย 5-20 คู่ ใบรูป oblong ขนาด 2-4 x 8-12 มม. ปลายใบ acute-round ฐานใบ round ขอบใบ entire ไม่มีก้านใบย่อย ดอกช่อแบบ head สีขาว ก้านช่อดอกยาว 2-2.5 ซม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบเชื่อมเป็นหลอด ยาว 2.5 มม. กลีบดอกสีขาวอมเขียวสลับหว่างกับกลีบเลี้ยง กลีบดอกรูป spatulate ยาว 4.5-5 มม. มีขน ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม stamen 10 อัน filament ยาว 8-10 มม. stigma 1 อัน ovary superior มีขนสีขาวปกคลุม เมล็ด 5-7 เมล็ด ผลเป็นฝักแบบ pod ขนาด 2 x 20 ซม. เมล็ดรูป ovate ขนาด 3-4.5 x 6-9 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อน อเมริกาเหนือและอเมริกาใต้

พืชปลูก ริมถนนที่ระดับความสูง 900 -1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : มังรับประทานยอดอ่อนดิบหรือนำมาประกอบอาหาร

161. *Mimosa invisa* Mart. ex Collian; Nielsen, Fl. Thailand. 4(part 2): 152. 1985.

ชื่อพื้นเมือง ไมยราบเลื้อย ยินยอม (เข้า)

ไม้พุ่มรอเลื้อย ลำต้นสี่เหลี่ยม สูง 70-120 เมตร มีหนามแหลม ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น เรียงสลับ pinnae 4-7 คู่ ใบย่อย 10-17 คู่ ใบรูป oblong ขนาด 1-2 x 4-6 มม. ขอบใบ entire ฐานใบ round ปลายใบ retuse ก้านใบยาว 3-5 ซม. ดอกช่อแบบ head ออกตามซอกใบ ดอกช่อแบบ head เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 1 ซม. ดอก bisexual กลีบเลี้ยง ยาว 0.5 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2 มม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก ยาว 1 มม. stamen 8 อัน filament แยก ovary 1 อัน ยาว 1 มม. มีขน ติดแบบ sessile ผลเป็นฝัก lomentum ยาวแบน ขนาด 0.4-0.45 x 1.5-3.5 ซม. ขอบมีหนาม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของอเมริกา (บราซิล) กระจายในเขตรอบโลกเก่าที่มีการเพาะปลูก วัชพืชขึ้นตามพื้นที่โล่งในป่าดงดิบหรือบริเวณหมู่บ้าน ที่ระดับความสูง 180 -1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มลดความดันโลหิต

162. *Mimosa pudica* Linn.; Nielsen, Fl. Thailand. 4(part 2): 154. 1985.

ชื่อพื้นเมือง ไมยราบ ไมยราบเลื้อย (ไทลื้อ) ฉัวจ้ามั่ว (มั่ง)

พืชล้มลุก ลำต้นทอดขนานกับพื้นดิน ชูยอดสูง 10-20 ซม. ลำต้นสีน้ำตาลแดง มีหนามสั้นๆ ปลายโค้งงอ มักเกิดตามซอกใบ ใบเป็นใบประกอบแบบ bipinnate pinnae 2 คู่ใบย่อยออกตรงข้ามประมาณ 18-30 คู่ ใบรูป oblong ขนาด 1.3-2 x 5-8 มม. ปลายใบ round ฐานใบ round ขอบใบ entire แผ่นใบแบบ hispid ดอกออกเป็นช่อ แบบ head บริเวณซอกใบ 2-4 ช่อ ก้านช่อดอกยาว 2.5-3 ซม. ดอกย่อยด้านบนเป็นดอกสมบูรณ์เพศ ด้านล่างเป็นดอกเพศผู้ ดอกย่อยไม่มีกลีบเลี้ยง หรือมีขนาดเล็กมาก น้อยกว่า 1 มม. กลีบดอก 5 เชื่อมกันที่ฐานยาว 2-2.3 มม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ ยาว 0.5-0.8 มม. stamen 4 ยาว 0.3-0.6 มม. สีชมพู ovary superior 1 locule ผลเป็นฝักแบบ lomentum ขนาด 0.4 x 1.5-1.8 ซม. มี 2- 4 ช่อ แต่ละช่อมี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป ถิ่นกำเนิด อเมริกาใต้

วัชพืชทั่วไปขึ้นตามที่โล่งทั่วไปได้ทุกระดับความสูง

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้อาเจียน

มั่งใช้ใบและรากสับให้ละเอียดใส่ถุงผ้าแขวนคอคนที่ถูกผีเข้าหรือติดตัวไว้ป้องกันภูติผี

Moraceae

163. *Broussonetia papyrifera* Vent.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 16. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ปอสา นักเดียง (เข้า)

ไม้ยืนต้น สูง 3-5 เมตร เป็น monoecious ตามลำต้นมีขนสีน้ำตาลสั้นๆ ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate ขนาด 7-10 x 10-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบ 7-8 ซม. มีขนสั้นๆ ปกคลุมแบบ pubescent ทั้งต้นเพศเมียและต้นเพศผู้ กิ่งอ่อนมี stipule ยาว 0.7-2.5 ซม. ดอกช่อแบบ spike ออกบริเวณซอกใบ ดอกเพศผู้ ก้านช่อดอกยาว 0.7 - 1.5 ซม. perianth 4 กลีบ รูป oblong ยาว 2.5-3 ซม. มีขน stamen 4 อัน filament ยาว 3-3.5 มม. anther สีขาว ดอกเพศเมีย ช่อดอกแบบ head ก้านช่อดอกยาว 0.5-2.5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอก ยาว 1.5-2 ซม. ovary 1 ช่อง มี style ผอมยาว ผลแบบ multiple มี style คงอยู่

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของจีนและญี่ปุ่น

พืชป่า ขึ้นตามชายป่า หรือที่โล่ง ตามป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งคงคิ

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ใช้ใบเป็นอาหารหมูหรือเปลือกต้นใช้ทำกระดาษและเชือก

164. *Ficus auriculata* Lour.; Corner, Wayside Trees of Malaya. 2: 550. 1968.

Syn. *F. roxburghii* Wall.; Hooker, Fl. Brithis India. 5: 34. 1885.

ชื่อพื้นเมือง เตื่อหัว ไหยกหยง (เข้า)

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ทรงพุ่มแผ่กว้าง สูง 15-20 เมตร ขนปกคลุมทั่วต้น ใบเดี่ยวออกสลับ รูป broadly ovate หรือ orbicular ขนาด 20-25 x 25-35 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire. ก้านใบยาว 2.5-12 ซม. ใบค่อนข้างหนา ผิวใบด้านบนเรียบ ด้านล่างสาก มีขนปกคลุม stipule รูป lanceolate ยาว 1.5-2.5 ซม. มีขน ดอกออกเป็นช่อแบบ synconium เกิดเป็นกลุ่มบริเวณ กิ่ง หรือลำต้น ตั้งแต่ฐานขึ้นไป ก้านช่อดอกยาว 5-7 ซม. ช่อดอกอ่อนสีเขียวมีขน และมีขนปกคลุม ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้และดอก gall อยู่ในฐานรองดอกเดียวกัน perianth 3-4 กลีบ stamen 2 อัน ดอก gall มี perianth 2-3 กลีบ stigma dilate ดอกเพศเมียอยู่คนละฐานรองดอก ovary ติดแบบ subsessile stigma รูป cylindric เมื่อแก่ผลสีแดง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8-9 ซม. เมล็ดกลมสีน้ำตาลมีเมือกเหนียวห่อหุ้มเมล็ดอยู่หนา

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายา จาก Indus ถึง ภูเขา Chittagong พม่า
พืชร้ำ กระจายขึ้นตามป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - มิถุนายน

ประโยชน์ : ให้นำผลมาประกอบอาหาร

165. *Ficus racemosa* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 33. 1965.; Corner, Wayside Trees of Malaya. 2: 552. 1968.

Syn. *F. globosa* Bl.; Hooker, Fl. British India. 5: 535. 1885.

ชื่อพื้นเมือง มะเคื่อทุมพร โห่งห้อยเปี้ยว (เข่า)

ไม้ยืนต้น สูง 15-25 เมตร มีน้ำยางขาว กิ่งอ่อนและผลมีขนละเอียดสีขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป lanceolate - oblong - ovate ขนาด 2.5-8.5 x 6-19 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ serrate - entire ก้านใบยาว 1.5-3 ซม. stipule รูป linear ยาว 1.5-4 ซม. ดอกช่อเกิดภายในฐานรองดอกที่มีรูปร่างคล้ายผล ออกที่ลำต้นและกิ่ง แยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน ดอกเพศผู้ stamen 1 อัน anther ติดแบบ sessile ดอกเพศเมีย perianth gamophyllus 5 แฉก รูป lanceolate ovary 1 อัน ไม่มีขน ผลสด รูปไข่แกมสามเหลี่ยม เมื่อสุกสีแดงแกมชมพู ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายาด้านนอก และอินเดีย พม่า ศรีลังกา

พืชร้ำ ขึ้นใกล้ริมธารน้ำหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : รับประทานผลสุก

166. *Ficus semicordata* J.E. Smith; Corner, Wayside Trees of Malaya. 2: 552. 1968.

Syn. *F. cunia* Buch.- Ham.; Hooker, Fl. British India. 5: 523. 1885.

ชื่อพื้นเมือง เตื่อปล้องหิน จี้แจ้ (ม้ง)

ไม้ยืนต้นสูง 5-7 เมตร กิ่งและก้านมีขน ใบเดี่ยวออกสลับ รูป elliptic ขนาด 5-10 x 11-20 ซม. ปลายใบ acminate ฐานใบ oblique ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. stipule รูป lanceolate - linear ยาว 1.5-2.5 ซม. มีขน ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้ และดอก gall อยู่ในฐานรองดอกเดียวกัน ดอกเพศเมียอยู่คนละฐานรองดอก ฐานรองดอกมีเส้นผ่านศูนย์กลาง ยาว 1-1.5 ซม. ดอกเพศผู้ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ stamen 1 อัน anther รูป ovate ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เชื่อมติดกัน ผลกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายา อินเดียกลาง อัสมัม Chittagong พม่า
พืชร้ำ ขึ้นตามป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์: มั่งรับประทานผลสุก

167. *Ficus sp.*; Hooker, Fl. British India. 5: 494. 1885.

ชื่อพื้นเมือง เคียงซงซี (เข่า)

ไม้ยืนต้นสูง 15-20 เมตร ลำต้นปกคลุมด้วยขน ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป broadly ovate ขนาด 20-30 x 25-35 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ serrate เว้าเป็นแฉก 3-5 แฉก เส้นใบชัดเจนออกจากฐาน 5 เส้น ใบหนาผิวเรียบเป็นมัน ก้านใบยาว 10-25 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชร้ำ ขึ้นตามป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : ระหว่างการสำรวจไม่พบ

ประโยชน์ : ใช้ร้ำรดต้นไม้ค้ำแก่ปีสสาวะขัด

Musaceae

168. *Musa superba* Roxb.; Backer, Fl. British India. 6: 261. 1894.

ชื่อพื้นเมือง กล้วยผา นำชื่อไอ้ (เข่า)

พืชร้ำล้มลุก มี ลำต้นใต้ดิน ลำต้นเทียมเหนือพื้นดินสูง 5-6 เมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 30-50 ซม. โคนลำต้นอวบใหญ่ กาบลำต้นสีเขียว มีนวลหนา ใบเดี่ยว รูป oblong ขนาด 0.50-0.70 x 2-2.5 เมตร ปลายใบ round ฐานใบ round ขอบใบ entire undulate ก้านใบสีเขียวและมีร่องเปิด เส้นกลางใบสีเขียว ดอก ออกเป็นช่อใหญ่ ปลายช่อยัดลง มีทั้งดอกแยกเพศและดอกสมบูรณ์เพศ ปลีมีใบประดับขนาดใหญ่สีเขียวเรียงสลับกันและชิดติดแน่น แต่ละช่อดอกมี perianth 5 มี 2 ชั้น ชั้นนอก 3 กลีบ ยาวและกว้างกว่าชั้นใน 2 กลีบ stamen 6 อันเป็นหมัน 1 ovary inferior 3 locules ovules จำนวนมาก style รูปเข็ม ผล baccate รูป oblong-obovate หัวท้ายเรียว อยู่รวมเป็นหัวภายในปลี ขนาด 3-5 x 6-8 ซม. ภายในมีเนื้อเป็นเยื่อบาง ๆ เมล็ดขนาดใหญ่และ แข็งมาก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่น ไทย พม่า ฟิลิปปินส์
 พืชป่า ขึ้นใกล้แหล่งน้ำ หรือนำมาปลูกในแปลงสวนครัว
 ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - มิถุนายน
 ประโยชน์ : ย้ำรับประทานลำต้นสดเพื่อขับปัสสาวะ

Myrsinaceae

169. *Embelia sessiliflora* Kurz1; Larsen & Chi-Ming Hu, Fl. Thailand. 6(part 2): 155. 1976.

ชื่อพื้นเมือง ส้มกุ่ม ยี่ฉ่า (ม้ง)

ไม้พุ่มรอเลื้อย (woody climber) ปลายกิ่งทอดเลื้อย ยาว 10-25 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate-oblong หรือ oblong-elliptic ขนาด 2-4 x 5-9 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-3 มม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle บริเวณปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 1-2 มม. ดอกแยกเพศ ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงสีเขียวขนาดเล็ก 4-5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมยาว 0.5 มม. กลีบดอกสีขาว รูปถ้วยสั้น มี 5 แฉก ยาว 1.5-2 มม. stamen 5 อัน epipetalous ติดบริเวณกลีบดอก ovary รูป ovoid หรือ globose ผลแบบ drupe รูป globose ขนาด 0.25-0.4 ซม. เมื่อสุกสีแดงเข้มเกือบดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน เวียดนาม ทางใต้ถึงตะวันตกของ มาเลเซียและบอร์เนียว ชาว สุมตรา พืชป่าขึ้นในพื้นที่ที่ถูกทำลายหรือพื้นที่โล่ง ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 160-1250 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - มกราคม ระยะเวลาการออกผล มกราคม - มีนาคม

ประโยชน์ : ม้งรับประทานใบสดแก้ท้องร่วง หรือใช้รากต้มน้ำ
 รับประทานผลสุกมีรสเปรี้ยว

170. *Maesa glomerata* K. Larsen & C.M. Hu; Larsen & Chi-Ming Hu, Fl. Thailand. 6(part 2): 170. 1996.

ชื่อพื้นเมือง บ่าบุกต้นเดี่ยว กาแยงซั่ว (ม้ง)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 3-6 เมตร ใบเดี่ยวออกสลับ รูป elliptic ขนาด 10-12 x 20-25 ซม. ปลายใบ acuminate-cuspidate ฐานใบ round ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 1-2 ซม. แผ่นใบ กิ่ง และก้าน มีขน ดอกช่อสีขาว ออกเป็นกระจุกกลมที่ซอกใบ ช่อดอกยาว 0.5-2.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-2 มม. กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 2.5 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 1-1.5 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันที่ฐาน ยาว 0.5-1 มม. stamen 5 อัน ติดอยู่บนหลอดกลีบดอก ovary half-inferior 1 อัน ไม่มีขน style ยาว 0.5 มม. stigma 3-4 แฉก ผลรูป ovate ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5 ซม. เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชเฉพาะถิ่นพบเพียงใหม่ น่าน พืชป่าขึ้นในสภาพป่าดงดิบ หรือป่าผสม ที่ระดับความสูง 700-1100 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไม้ใช้รอกัดม้น้ำดื่ม แก้อาการป่วยเรื้อรัง

171. *Maesa ramentacea* A. DC.; Larsen & Chi-Ming Hu, Fl. Thailand. 6(part 2): 171. 1996.

ชื่อพื้นเมือง ข้าวสารหลวง กาแยงฉั่ว (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 2-5 เมตร กิ่งกลม มี lenticel ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ รูป lanceolate หรือ ovate-lanceolate ขนาด 2.5-6 x 6-14 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire แผ่นใบ บางคล้ายกระดาษ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle บริเวณซอกใบ ยาว 3-8 ซม. กลีบเลี้ยงขนาดเล็กมีขน ดอกสีขาวขนาดเล็กจำนวนมาก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 2-2.5 มม. กลีบดอกเชื่อมติดกันแบบ campanulate stamen ติดบนกลีบดอกตรงข้ามกลีบ ผลกลมเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2-4 มม. ยังมีส่วนของ style ติดอยู่ที่ปลายผล เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน พม่า ทางใต้ของจีน อินโดนีเซีย จนถึงมาเลเซีย พืชทั่วไปกระจายในป่าดงดิบ ป่ากึ่งดงดิบ ที่ระดับความสูง 1200 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - มีนาคม

ประโยชน์ : ไม้ใช้รอกัดม้น้ำดื่ม แก้ปวดท้อง

Myrtaceae

172. *Psidium guajava* Linn.; Ashton, Fl. Ceylon. 2: 406. 1981.

ชื่อพื้นเมือง ฝรั่งเศส จี๊จ้าวท้อ (มัง) อั้งอ้อยเปี้ยว (เข้า)

ไม้ยืนต้น สูง 3-10 เมตร เปลือกต้นเรียบ ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมขอบขนาน ขนาด 3-8 x 6-14 ซม. ปลายใบ round-acute ฐานใบ round - cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.7-1 ซม. ดอกเดี่ยวหรือดอกช่อ 2-3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่ฐาน เป็นรูปกระดิ่ง มีขนสั้นและนุ่มขนาดเล็กขึ้นปกคลุม กลีบดอกสีขาว 4-5 กลีบ ร่วงง่าย stamen จำนวนมาก filament รูป filiform anther รูป oblong - linear ovary 2-7 cell style รูป filiform ผลเป็นผลสดแบบ berry รูป pear-shaped เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียนจนถึงอินโดนีเซีย พืชปลูก ตามริมถนน หรือกระจายทั่วไปตามพื้นที่ที่มีการเพาะปลูก

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : มังใช้ใบสดใส่ใจทอรับประทานแก้ท้องเสีย
เข้ารับประทานใบอ่อนสดแก้ท้องเสีย

173. *Syzygium malaccense* (L.) Merr.; Chantaranothai & Parnell, Thai Forest Bulletin (Botany). 21: 85. 1994.

Syn. *Eugenia malaccense* Linn.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 343. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ชมพู่สาแหรก ชมพู่มาเหมี่ยว (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นสูง 6-15 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ opposite decussate รูป elliptic-oblong ขนาด 8-12 x 15-30 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate-obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1 ซม. ผิวใบเป็นมัน ปลายเส้นแขนงใบจดกันก่อนถึงขอบใบ ดอกออกเป็นช่อแบบ cyme ดอกย่อย 3-5 ดอก ออกตามกิ่งที่มีขนาดใหญ่ ดอกสีชมพูเข้ม ก้านดอกยาว 2-5 มม. hypanthium ยาว 14-15 มม. กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ฐานเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยเกือบกลม ด้านนอกยาว 3.2-3.5 มม. ด้านในยาว 5-7 มม. กลีบดอก 4-5 กลีบ แยกกัน ยาว 8.2-9 มม. กลีบดอกร่วงง่าย stamen จำนวนมาก filament สีชมพูเข้ม ยาว 15-17 มม. anther ยาว 0.4 มม. ovary inferior 2-3 locules style ยาว 21 มม. ผลแบบ berry calyx persistent ผลรูป ovate ขนาด 6-7 x 7-10 ซม. สีม่วงอมชมพู รสหวานอมเปรี้ยว เมล็ดค่อนข้างกลม บิดเบี้ยวเป็นร่อง ขนาด 3-5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่น อินโด-มาลาया และพืชพาะปลูกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกระจายมาในเขตร้อน พืชปลูกตามพื้นที่สวนที่ระดับความสูง 0-300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - สิงหาคม

ประโยชน์ : ใท้อรับประทานใบแทนใบเมี่ยง รสเปรี้ยวอมขม
หรือรับประทานผลสด

Oleandraceae

174. *Nephrolepis* sp.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3(part 2): 170. 1985.

ชื่อพื้นเมือง กูดสร้อย หยาย (เข่า)

เป็นล้มลุก มีทั้งที่อิงอาศัย และขึ้นตามพื้น สูง 40-150 ซม. มีหัวใต้ดิน (rhizome) ตั้งตรง ส่วนที่อยู่เหนือดิน มีขนปกคลุมหนาแน่น แทงส่วนของ stolon มาจากชอกใบ ใบเรียงตัวแบบ spiral ออกตรงข้ามกันแบบเฉียงๆ อยู่ชิดกันบริเวณปลายกิ่ง รูป linear-lanceolate หรือ pinnate ขนาด 5-25 x 20-200 ซม. ก้านใบเล็กมีขนมากมายยาว 10-60 ซม. ใบย่อยจำนวนมาก รูป linear-lanceolate ฐานใบ truncate ปลายใบแคบ obtuse โดยเฉพาะใบที่ fertile ขอบใบ serrate มีอับสปอร์อยู่บริเวณผิวใบด้านล่าง

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า เกาะพื้นไม้ใหญ่

ระยะเวลาการออกดอก :- ไม้ใช้พืชดอก

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นแช่น้ำอาบบริเวณที่เป็นโรคผิวหนังคัน

Ophioglossaceae

175. *Ophioglossum petiolatum* Hook.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3 (part 1): 37. 1979.

Syn. *Ophioglossum reticulatum* Linn.

ชื่อพื้นเมือง ชั่วเมียยัวระระตุ้ (ต้น fertile frond) ชั่วเมียยัวระระถ่าย (ต้น sterile frond) (มั่ง)

เป็นขนาดเล็ก มี rhizome รูปทรงกระบอก เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 2-4 มม. ลำต้นตั้งตรง มีรูปร่างได้หลายแบบ สูงประมาณ 5-35 ซม. ใบอาจมีก้านใบที่ยาวหรือสั้นมี 2 แบบ ใบ sterile มีหลายรูปร่าง ใบ fertile มี 2 ส่วนคือส่วนที่เป็น sterile มีลักษณะแบน และส่วนที่เป็นข้อของ sporangium มีก้านยาว แผ่นใบของ fertile และ sterile รูป broadly ovate-cordate ฐานใบ cordate ปลาย obtuse เส้นใบเป็นร่างแห ขนาด 0.25-4.5 x 0.5-9 ซม. ก้านใบยาว 1-15 ซม. sporangium มักออกเดี่ยวๆ รูป caudiform ขนาด 0.2-0.5 x 1-7 ซม. ก้านยาว 1.5-17 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เจริญทั่วไป พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่โล่ง หรือภูเขาสูงลาดชัน ในสภาพที่มีแสงแดดส่องได้น้อย ที่ระดับความสูงปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : มั่งใช้รากในช่วงที่ต้นเป็น fertile frond ต้มน้ำดื่มได้ลูกชาย
หรือใช้รากในช่วงที่ต้นเป็น sterile frond ต้มน้ำดื่มได้ลูกสาว

Orobanchaceae

176. *Aeginetia indica* Roxb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 516. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ดอกดินแดง หยิ่งกำ (มั่ง)

พืชกาฝากขึ้นบนรากไม้อื่น ไม่มีใบ ดอกเดี่ยวชูก้านขึ้นจากพื้นดินยาวประมาณ 15-40 ซม. กลีบเลี้ยง รูป spatulate กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดกว้างโค้งงอแบบ hypocrateriform กลีบดอกมี 2 ปาก ปากบน 2 กลีบ ปากล่าง 3 กลีบ สีม่วงแดง stamen 4 อัน ovary superior ผลแห้งแตกได้ เมล็ดสีเหลืองอ่อน ขนาดเล็ก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชป่า ขึ้นตามภูเขาสูง บริเวณที่มีความชื้นสูงพอสมควร ป่าไม้ผลัดใบ และป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 300-990 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : มังน้ำเมื่อดอกมาทาบริเวณยุงกัด อวัยวะเด็กชาย แก้ก้น
ทั้งต้นต้มน้ำดื่มสำหรับคนอยากมีลูก

Oxalidaceae

177. *Oxalis corniculata* Linn.; Veldkamp, Fl. Thailand. 2(part 1): 17. 1970.

ชื่อพื้นเมือง ส้มกบ ส้มกบ (ไทลื้อ) ฉนวนเจ้ (ม้ง)

พืชล้มลุกขนาดเล็ก อายุหลายปี สูง 5-10 ซม. ใบเป็นใบประกอบแบบ digitaty-trifoliolate ใบย่อยรูป elliptic-obcordate ขนาด 5-18 x 4-25 มม. ก้านใบยาว 1-5.5 ซม. stipule ขนาดเล็ก ดอกออกเป็นช่อแบบ cymose หรือ pseudo umbellate ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 20 ซม. ก้านดอกยาวได้ถึง 2 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป lanceolate ขนาด 0.5-2 x 2-6 มม. กลีบดอก 5 กลีบดอกสีเหลือง รูป spatulate - oblong - lanceolate ยาว 3.5-10 มม. stamen 10 ovary superior 5 ช่องแต่ละช่องมีไข่อ่อน 1-2 แถว ผลแบบ loculicidal capsule รูปทรงกระบอก ขนาด 2-4 x 9-20 มม. เมล็ด 5-11 เมล็ดต่อ 1 ช่อง

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทั่วโลก พืชทั่วไปขึ้นตามพื้นที่โล่งหรือทุ่งหญ้า

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อนำใบมาขัดทองให้แวววาว
ม้งใช้ทั้งต้นผสมไข่ทอด แก้ว

Palmae

178. *Arenga pinnata* Merr.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 188. 1968.

Syn. *A. saccharifera* Labill.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 188. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ลูกชืด เต่าเปี้ยว (เย้า)

ไม้ยืนต้น ลำต้นตั้งตรง สูง 6-15 เมตร เป็น monoecious plant ใบประกอบแบบ pinnate ขนาด 2-3 x 4-7 เมตร ก้านใบยาว 1-1.5 เมตร. ใบย่อยสีเขียวแก่ 80-100 คู่ ใบย่อยรูป linear-lanceolate ขนาด 3.5-6.5 x 100-150 ซม. ท้องใบสีขาว ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ขนาดใหญ่ ออกบริเวณซอกใบ ช่อดอกเพศผู้ยาว 100-120 ซม. ดอกสีม่วงกลีบเลี้ยง 3 เรียงซ้อนกันแบบ imbricate ยาว 4-5 มม. กลีบดอก รูป ovate 3 เรียงตัวแบบ valvate ยาว 14-16 มม. stamen 70-90 อัน filament ยาว 2-3 มม. anther ยาว 6.5 มม. ช่อดอกเพศเมียยาวกว่าช่อดอกเพศผู้ ovary 1 locules 3 แต่ละ locule มี 1 ovule ผลสดแบบ drupe มีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เจริญติดมากับผล ผลรูป obovate หรือ subglobose ขนาด 3-4 x 4-5 ซม. เมล็ดสีดำ รูป obovate ยาว 1.5-2 x 1-1.5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาลายา พืชป่า ขึ้นตามป่ากึ่งดงดิบ ป่าดงดิบ และพื้นที่ที่มีความชื้นสูง ที่ระดับความสูง 200-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ใช้รับประทานเมล็ดอ่อนและจำหน่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ

179. *Calamus* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 182. 1968.

ชื่อพื้นเมือง หวาย ดั่งขบ (เย้า)

เป็นพาล์มพวกเลื้อยพัน ลำต้นอ่อน มีหนามมาก มักแตกกิ่งก้านจากโคนต้น ยาว 3-15 เมตร ลำต้นเรียบสีเหลืองหรือเขียวอ่อน ใบเรียงล้อมรอบลำต้น ใบประกอบแบบ pinnate ใบย่อยรูป elliptic ขนาด 1.5-5 x 7-25 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire มีเส้นใบ 3 เส้น ดอกช่อแบบ spike ดอกแยกเพศแยกต้น ดอกย่อยขนาดเล็ก perianth 2 ชั้น ๆ 3 กลีบ stamen 6 อัน ovary superior 3 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด ผลทรงกลมรี เปลือกผลลักษณะเป็น scale ซ้อนกันหลายชั้น

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า พบบริเวณชายป่า ที่มีความชื้นสูง หรือใกล้แหล่งน้ำ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ใช้รับประทานยอดอ่อน ผล และแก่นลำต้น หรือนำมาประกอบอาหาร หรือนำใบมามุงหลังคา ลำต้นทำเก้าอี้

Papilionaceae

180. *Cajanus cajan* (Linn.) Millsp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 634. 1963.

Syn. *Cajanus indicus* Spreng; Backer, Fl. British India. 2: 217. 1879.

ชื่อพื้นเมือง ถั่วแระ ถั่วมะแฮะ (ไทลื้อ)

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 1-3.5 เมตร ใบประกอบขนนกแบบ pinnately-trifoliolate เรียงสลับ ใบย่อยรูป elliptic-lanceolate ขนาด 2-3.5 x 6-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-3 ซม. ผิวใบทั้งสองด้านมีขน ดอกช่อออกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 10-12 ซม. ก้านช่อดอกยาว 3-7 ซม. ก้านดอกยาว 0.7-1.5 ซม. กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 4-4.5 มม. ปากบนยาว 2-4 มม. ปากล่างยาว 3-6 มม. กลีบดอกสีเหลืองมีขอบสีน้ำตาลแดง กลีบ standard ยาว 1.2-1.8 มม. stamen 10 อัน anther รูป filiform ovary superior 1 อัน ผลแบบ pod รูปแบนยาวแบ่งเป็นห้อง ๆ ขนาด 0.8-1.3 x 4-7 ซม. 7-10 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นในเขตโลกเก่า กระจายตามเขตร้อนทั่วไป

พืชปลูก ตามบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้เมล็ดประกอบอาหาร

181. *Crotalaria assamica* Benth.; Niyomdham, Thai Forest Bulletin (Botany). 11: 124. 1978.

ชื่อพื้นเมือง มะหิงน้ำ เตี้ยะโอ (เข่า)

ไม้ล้มลุกฤดูเดียว สูงได้ถึง 2 เมตร ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมาก เป็นสันเหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป obovate - lanceolate ขนาด 3-5 x 7-12 ซม. ปลายใบ round mucronate acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 3-4 ซม. stipule ยาว 4 มม. ผิวใบด้านบนเรียบด้านล่างมีขน ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 20-35 ซม. bract ยาว 3 มม. ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาว 15 มม. มีขน เชื่อมติดกัน แบ่งเป็น 2 ปาก ปากบน 2 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลมยื่นยาว ปากล่าง 3 กลีบ รูป linear ปลายแหลม กลีบดอกสีเหลืองสด รูปดอกถั่ว กลีบ standard ยาว 20 มม. ไม่มีขน claw ยาว 4 มม. กลีบ wing รูป oblong ขนาด 10 x 20 มม. keel ขนาด 10 x 20 มม. ovary รูป oblong ขนาด 2 x 8 มม. ไม่มีขน ไข่อ่อน 2 ใบ ผลเป็นฝักแบบ pod รูปกระบอกกว้าง ขนาด 1.5-2 x 4-6 ซม. เมล็ดสีน้ำตาลถึงดำ รูป cordate ขนาด 4 x 4 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Philipines เกาะฮาวาย ทางเหนือของจีน พืชป่าพบตามที่โล่งแจ้งทั่วไปในที่มีความชื้น ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง ถึง 1500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผลออกตลอดปี

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มน้ำอาบสำหรับสตรีอยู่เดือน

182. *Crotalaria pallida* Ait.; Niyomdham, Thai Forest Bulletin (Botany), 11: 149. 1978.

Syn. *C. mucronata* Desv.

ชื่อพื้นเมือง หิงเม่น เคอเตอง (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 50-120 ซม. ลำต้นมีขนปกคลุมเล็กน้อย ใบประกอบ ก้านใบยาว 4.5-6 ซม. ประกอบด้วยใบย่อย 3 ใบ ออกจากตำแหน่งเดียวกัน ใบย่อยรูป ovate-elliptic ขนาด 2.5-4 x 3.5-7 ซม. ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ปลายใบ round ก้านใบย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 15-30 ซม. ก้านช่อดอกยาว 6-10 ซม. กลีบเลี้ยงติดกันเป็นหลอดตรงปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีเหลือง 5 กลีบมีลายเส้นสีแดงชัดเจน กลีบ standard รูป elliptic ขนาด 8 x 10 มม. ไม่มีขน claw ยาว 3 มม. wing รูป oblong ขนาด 3 x 8 มม. keel ขนาด 4 x 11 มม. stamen 10 อัน เชื่อมติดกันที่ฐาน ตอนปลายแยก filament ยาว 9-10 มม. ovary superior 1 อัน ขนาด 1 x 6 มม. มีขน 1 ช่อ มีไข่อ่อน 50-60 ใบ style 1 อัน ดอกบานจากฐานใบไปหาปลาย ผลเป็นฝักเมื่อแก่แตกตามยาว ภายในมีเมล็ดสีน้ำตาลอ่อน รูปไต ขนาด 2-2.5 x 3-3.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชทั่วไปพบในตามท้องทุ่งหญ้า ในป่าผลัดใบหรือป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ดอกและผล ออกตลอดปี

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มไก่ รับประทาน แก้ปวดท้อง

183. *Derris elliptica* (Roxb.) Benth.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 617. 1963.

ชื่อพื้นเมือง โล่ดิน มะและ (มั่ง) ถั่วกอน (เข้า)

ไม้เถาเนื้อแข็ง ใบประกอบแบบขนนกมีใบย่อย 7-15 ใบ เรียงสลับ ใบย่อยรูป obovate - elliptic ขนาด 5-7 x 10-20 ซม. ปลายใบ acute-acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ดอกช่อแบบ raceme ออกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 11.5-26 ซม. ก้านดอกยาว 7-10 มม. กลีบเลี้ยงยาว 6-8 มม. ดอกย่อยรูปดอกถั่ว กลีบดอกสีชมพูแกมม่วง กลีบ standard รูป ovate เส้นผ่านศูนย์กลางยาว 18-24 มม. ผลแบบ pod รูป oblong ขนาด 2-2.5 x 3.5-7 ซม. เมล็ด 1-2 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : ไทย หมู่เกาะมาเลเซีย พืชป่า ขึ้นตามป่าโปร่ง ป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งดงดิบ ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 250 - 1200 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : มั่งใช้รากแช่น้ำเพื่อปลา

เข้าใช้รากทุบแช่น้ำเป็นยาเบื่อปลา ยามาแมลง

184. *Milletia* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 595. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ออลุนไฮ (เข้า)

ไม้ยืนต้นสูง 5-7 เมตร ใบประกอบแบบ impari-pinnate ไม่มี stipule ใบย่อย 2-4 คู่ ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 3.5-6 x 16-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ก้านใบยาว 7-8 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.3-0.5 ซม. .

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ระหว่างการสำรวจไม่พบ

ประโยชน์ : เข้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำผสมเปลือกมังคุด

185. *Moghania lineata* Ktze.; Backer, Fl. British India. 2: 228. 1879.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 638. 1963.

Syn. *Flemingia lineata* (Linn.) Roxb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 638. 1963.

ชื่อพื้นเมือง มะเสะนาก ยังต่าง (เข้า)

พืชล้มลุกกิ่งไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 70-100 ซม. ใบประกอบแบบ trifoliate ใบย่อยรูป oblong elliptic หรือ ovate ขนาด 2-4 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate หรือโค้งเล็กน้อย ขอบใบ entire stipule ยาว 1 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ยาว 10-20 ซม. ออกตามซอกใบหรือ

ปลายกิ่ง bract ยาว 10-20 มม. ก้านดอกยาว 3 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบติดกัน กลีบดอก 5 กลีบสีชมพูหรือแดง แบบ papilionaceous กลีบ standard ยาว 6-11 มม. stamen 10 ovary superior 1 locule ovules marginal placentation ผลเป็นฝักแบบ legume

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมูเกาะ Malayan ออสเตรเลียเหนือ

พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นและรากคั้นน้ำคั้นและอาบรักษากันแก้น้ำเหลืองไม่ดีและตัววม

186. *Pachyrrhizus erosus* Urban; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 643. 1963.

ชื่อพื้นเมือง : มันแกว มันแกว (ไทลื้อ) ตบคอย (เข่า)

พืชล้มลุก เลื้อยเกาะ มีรากสะสมอาหารรูป broadly ovoid fleshy เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5-15 ซม. สีสครีม ใบประกอบรูป trifoliate ก้านใบ ยาว 7-15 ซม. ใบย่อยรูป rhomboidal ขนาด 4-12 x 40-45 ซม. ฐานใบ round ปลายใบ acute ขอบใบ dentate hairy ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกบริเวณซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 20-60 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 5-6 มม. กลีบดอกแบบ papilionaceous มี unguiculate petal ยาว สีม่วงน้ำเงิน stamen 10 อันเชื่อมติดกันแบบ connate ovary 1 อัน ติดแบบ sessile ผลแบบ pod รูป linear ขนาด 1.2-1.5x7.5-13 ซม. เมล็ดสีน้ำตาล 4-9 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นอเมริกา พืชปลูก กระจายทั่วไปตามเขตร้อน

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ไทลื้อและเข่ารับประทานสะสมอาหาร

187. *Psopocarpus tetragonolobus* (Linn.) DC.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 644. 1963.

ชื่อพื้นเมือง : ถั่วพู ถั่วพู (ไทลื้อ)

พืชล้มลุก หรือเลื้อยพันตามหลัก อายุหลายปี มีรากสะสมอาหารลักษณะเป็นหัวใต้ดิน ใบประกอบแบบขนนกเรียงสลับ ใบย่อย 3 ใบ รูป ovate-oblong -rhomboid ขนาด 4-10 x 8-18 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ก้านดอกยาว 6-15 มม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยยาว 8-10 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 4-5 มม. รูปดอกถั่ว กลีบดอกสีขาว กลีบ standard เส้นผ่านศูนย์กลาง ยาว 2.5-3.5 มม. stamen 10 อัน ovary 1 อัน เกือบ

ไม่มีขน ผลแบบ pod แบน ขนาด 2.5-3.5 x 15-40 ซม. มีครีบ 4 ครีบ ตามยาว เมล็ด สีน้ำตาลแดงแกมเหลืองถึงดำ 8-21 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินโดจีน ลาว ฟิลิปปินส์ พืชปลูก ริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กุมภาพันธ์ - เมษายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้หัวฝนแล้วทา แก้โรคงูสวัด

ฝักประกอบอาหารหรือรับประทานสด

188. *Tadehagi triquetrum* Ohashi; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 604. 1963.

Syn. *Desmodium triquetrum* (Linn.) DC.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 604. 1963.

ชื่อพื้นเมือง คอกัว เตียงตบ (เข่า)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 0.5-2 เมตร ลำต้นสีเขียวเป็นสันสามเหลี่ยม มีขนเล็กๆ สีเหลืองอ่อนอยู่หนาแน่นตามสันลำต้น แตกกิ่งก้านสลับกันสองข้างของลำต้น ใบเดี่ยวออกสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-4.5 x 10-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบ entire ผิวใบทั้งสองด้านมีขนสีเหลืองนวลปกคลุม ก้านใบยาว 1-2 ซม. ฝักออกเป็นปีกคล้ายหูใบ ระหว่างก้านใบมี interpetiolar stipule สีเขียว ขนาดใหญ่รูป ovate lanceolate ขนาด 0.5-0.8 x 2-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ raceme บริเวณปลายยอดและซอกใบ ยาว 8-30 ซม. สีม่วงอมชมพู กลีบเลี้ยงฐานเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 2 ด้านบน 2 ด้านล่าง 3 กลีบดอกสีม่วงอมชมพู 2 กลีบ กลีบ standard เชื่อมติดกันจึงมีขนาดใหญ่ ยาว 0.6 ซม. รูป obovate กลีบ wings 2 กลีบ รูป linear ส่วนฐานติดกับกลีบล่างซึ่งเป็น keel จะโค้งงอขึ้นมาหุ้มมัดของ stamen ไว้ stamen 10 อัน ติดกันเป็นมัด ovary 1 มี 2 locules ovule จำนวนมาก ผลแบบ pod รูปร่างแบน calyx persistent เมื่อสุกฝักแตกตามยาว

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย อินโดจีน มาลายา พืชป่าขึ้นตามป่าดงดิบ ป่าผลัดใบ หรือพื้นที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 660-980 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้ลำต้นต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด

Passifloraceae

189. *Passiflora foetida* Linn.; Ridl., Fl. Malay Pennisula. 1: 839. 1967.

ชื่อพื้นเมือง กะทกรก ผักแคบฝรั่ง (ไทลื้อ)

ไม้เถาเลื้อยเกาะไม้อื่น หรือทอดเลื้อยตามพื้น มีขนตามลำต้น มี tendril ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate ส่วนใหญ่มี 3 lobes ใบมีขนาด 4-5 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ saggittate - cordate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-10 ซม. ดอกเป็นดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ มี involucrel bract bipinnatifid แคบ สีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยงรูป oblong 5 กลีบเชื่อมติดกันที่ฐาน กลีบดอก oblong มี corona 2 ชั้น สีขาวถึงม่วง เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 2-3 ซม. stamen 5 อัน anther รูป oblong ovary 1 อัน style 3 stigma แบบ reniform ผลแบบ berry ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. ถูกห่อหุ้มด้วย involucrel bract มี aril บาง เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชพื้นเมืองของอเมริกาใต้ วัชพืชกระจายตามพื้นที่โล่งทั่วไป
ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อรับประทานผลสุกหรือนำยอดมาประกอบอาหาร

Pedaliaceae

190. *Sesamum indicum* Linn.; Backer, Fl. Malesiana. Series 1. 4 :217. 1984.

ชื่อพื้นเมือง งา งาขาว ชะแปะ (เข่า) งาดำ ชะเจีย (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 90-150 ซม. ใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ spiral บริเวณยอด ด้านล่างใบออกตรงข้าม รูป elliptic ovate ขนาด 2-3 x 5-6 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-5 ซม. มีขนปกคลุม ดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอกสีชมพูอ่อน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบขนาดไม่เท่ากัน stamen 4 อันติดแบบ didynamous ovary superior 2 locules ovule จำนวนมาก axile placentation ผล capsule เมล็ดแบน รูปไข่ ขนาด 1-2 x 2.5-3 มม. จำนวนมาก มีทั้งสีขาวและสีดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของแอฟริกา เอเชีย พืชเพาะปลูกที่เก่าแก่ของโลก
เขตอบอุ่นทั่วไป พืชปลูกผสมในแปลงไร่ข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : นำเมล็ดมาประกอบอาหารหรือจำหน่าย

Piperaceae

191. *Piper chaba* Hunt; Hooker, Fl. British India. 5: 83. 1885.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 3: 40. 1967.

ชื่อพื้นเมือง คีปลี คีปลี (ไทลื้อ)

ไม้เถา ข้อมีรากสำหรับยึดเกาะ ใบเดี่ยวออกสลับรูปไข่แกมขอบขนาน ขนาด 3-5 x 7-10 ซม. ผิวเกลี้ยงเป็นมัน ปลายใบ acute ฐานใบ round cordate ขอบใบ entire มีเส้นใบออกจากฐานใบ 5-7 เส้น ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ดอกช่อแบบ spike แกนมีดอกย่อยเรียงแน่นบนช่อดอก ดอกแยกเพศอยู่ต่างต้นกัน ก้านช่อดอกยาวเท่ากับก้านช่อใบ ช่อดอกเพศผู้ยาว 4-5 ซม. stamen 2-3 อัน ช่อดอกตัวเมียยาว 3-4 ซม. ผลแบบ drupe อัดกันแน่นบนแกนช่อดอกยาว 2.5-5 ซม. ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 ซม. ฐานกว้าง ปลายมน สีน้ำตาลแกมแดงเมื่อสุก

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลย์ พืชปลูก ริมรั้วบ้านหรือในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบแช่น้ำรวมกับกิ่งหรือใบพุดชมพูครึ่งวัน นำมาหยอดตาหรือ เช็ดรอบดวงตา แก้อาการเจ็บตา ตาคล้ำ

192. *Piper ribesioides* Wall.; Hooker, Fl. British India. 5: 81. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ตะค้ำนเล็ก สะค้ำน (เข่า)

ไม้เถาต้องอาศัยหลักในการเลื้อยพัน รากงอกออกตามข้อที่โป่งพองออก ใบเป็นใบเดี่ยว ออกสลับ รูป ovate - elliptic ขนาด 4-6 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire หลังใบมีสีเขียวเข้มมากกว่าท้องใบ เส้นใบ 5-7 เป็นร่องชัดเจน ก้านใบยาว 2-5 มม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes อัดแน่นอยู่บนแกน

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นในบริเวณที่มีความชื้นสูงพอสมควร

ระยะเวลาการออกดอก : ระหว่างการสำรวจไม่พบดอก

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นประกอบอาหารเช่น ไล่แกง

193. *Piper sarmentosum* Wall.; Hooker, Fl. British India. 5: 83. 1885.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 3: 40. 1967.

ชื่อพื้นเมือง ช้าพลู ผักแคนก (ไทลื้อ) จะเลา (เย้า)

พืชล้มลุก ลำต้นทอดไปตามพื้น ยอดชูสูง 20-40 ซม. รากออกบริเวณข้อที่โป่งพอง ใบเดี่ยวออกสลับ ออกบริเวณข้อ รูป ovate ขนาด 5-7 x 7-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate เล็กน้อย ขอบใบเรียบ เส้นใบ เป็น palmate ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes ดอกขนาดเล็ก แยกเพศ แยกต้น stamen 2 อัน ขนาดเล็กมาก ovary superior 1 locule ผลแบบ drupe รูป globose ภายในมี 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาว พืชปลูก ริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบประกอบอาหาร นิยมใส่แกงหน่อ

หรือใช้รากต้มรวมกับรากสับประรด ต้มแก้ปัสสาวะขัด

เย้าใช้ใบตำละเอียดผสมกับแป้งที่โขล้ทำเหล้าข้าวโพด

194. *Piper* sp1.; Hooker, Fl. British India. 5: 78. 1885.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 3: 27. 1967.

ชื่อพื้นเมือง จะเลา (เย้า)

ไม้เถาต้อง อาศัยหลักในการเลื้อยพัน รากงอกออกตามข้อที่โป่งพองออก ใบเป็นใบเดี่ยว ออกสลับ รูป ovate หรือ lanceolate ขนาด 3-5 x 8-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ oblique ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. หลังใบมีสีเขียวเข้มมากกว่าท้องใบ เส้นใบเป็นร่องชัดเจน 5-7 เส้น เส้นใบแบบ palmate ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes อัดแน่นอยู่บนแกนยาว 8-10 ซม. ก้านช่อดอก 4 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นในบริเวณที่มีความชื้นสูงพอสมควร

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : เย้าใช้ใบและผลค่าน้ำพริก หรือ รับประทานสด

195. *Piper* sp2.; Hooker, Fl. British India. 5: 78. 1885.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 3: 27. 1967.

ชื่อพื้นเมือง จะก้านคู (เข่า)

ไม้เถาต้องอาศัยหลักในการเลื้อยพัน รากงอกออกตามข้อที่โปลงพองออก ใบเดี่ยว ออกสลับ รูป ovate หรือ lanceolate ขนาด 4-6 x 6-8 ซม. ปลายใบ acute-acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire แผ่นใบหนาและแข็ง เส้นใบเป็นร่องชัดเจน 7-9 เส้น ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes อัดแน่นอยู่บนแกน

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นในบริเวณที่มีความชื้นสูงพอสมควร

ระยะเวลาการออกดอก : ระหว่างการสำรวจไม่พบดอก

ประโยชน์ : ใช้เถาปรุงอาหารเช่น ใส่แกง

Plantaginaceae

196. *Plantago major* Linn.; Hooker, Fl. British India. 4: 705. 1885.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 446. 1965.

ชื่อพื้นเมือง เอ็นยัด หญ้าเอ็นยัด (ไทลื้อ) เข่าจิ้งยั่ว (เข่า)

พืชล้มลุกสูง 10-15 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกแบบ rosette รูป broadly ovate ถึง narrowly lanceolate ขนาด 2-4 x 4-5 ซม. ปลายใบ obtuse - acute ฐานใบ truncate ขอบใบ entire-dentate ก้านใบยาว 2.5-3.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes ช่อดอกยาว 4-20 ซม. ก้านช่อดอก 7-10 ซม. ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ persistent กลีบดอก 4 กลีบ stamen 4 อัน ovary superior 2 locules style รูปเข็ม ผลเป็นแบบ circumcissile

การกระจายและนิเวศวิทยา: หมู่เกาะมาเลย์ อฟกานิสถาน ไปทางตะวันตกจนถึง

แอตแลนติก เขตอบอุ่น Alpine ของ หิมาลายา ศรีลังกา พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งของป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 1000 -1500 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นผสมกับใบพลับพลึงนำมาลนไฟประกอบบริเวณเอ็นยัด มังใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ไอ

Plumbaginaceae

197. *Plumbago indica* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 445. 1965.

Syn. *P. rosea* Linn.; Clarke, Fl. British India. 3: 481. 1882.

ชื่อพื้นเมือง เจตมูลเพลิงแดง ปิดปิวแดง (ไทลื้อ) เปะลีน (เย้า)

ไม้พุ่มขนาดเล็กสูง 40-100 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับรูป oblong-ovate ขนาด 3-6 x 9-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 30-50 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีแดงเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวปลายแยก 5 แฉก รูปไข่ขนาด 2-4 x 4-7 มม. ปลายกลมมน stamen 5 อัน ovary superior 1 locule 1 ovule style สั้นและมีขน ผลเป็นแบบ achene

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชปลูก ตามบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้น ผสม หอมแดง กระจาย พริกไทย ทำให้ละเอียดจนเป็นเนื้อเดียวกันและผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน เป็นยาอายุวัฒนะ
เย้าใช้ทั้งต้นทุบให้ละเอียดพอกแก้เจ็บกระดูก
หรือใช้ใบต้มน้ำดื่มรักษาอาการปัสสาวะขัด

198. *Plumbago zeylanica* Linn.; Clarke, Fl. British India. 3: 480. 1882.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 444. 1965.

ชื่อพื้นเมือง เจตมูลเพลิงขาว ปิดปิวขาว (ไทลื้อ) เดี่ยวตอนเหยี่ยว (เย้า)

ไม้พุ่ม ขนาดเล็กสูง 40-100 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับรูป oblong-ovate ขนาด 4-6 x 8-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ racemes ออกที่ปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 16-25 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 3-4 ซม. ปลายแยก 5 แฉก รูปไข่ขนาด 2-4 x 3-6 มม. ปลายกลมมน stamen 5 อัน ovary superior 1 locule 1 ovule ผลเป็นแบบ achene

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของซีกโลกเก่า พืชท้องถิ่นของเอเชีย
พืชปลูก ในบริเวณบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบต้มน้ำดื่มร่วมกับใบส้มขี้หนูให้เด็กอาบ ทำให้สดชื่น
เย้าใช้ใบบดผสมน้ำเป็นกาว

Polygonaceae

199. *Fagopyrum cymosum* Meissn.; Hooker. Fl. British India 5: 55. 1885.

ชื่อพื้นเมือง ผักบั้งส้ม โห้งลิ้น (เข่า)

พืชล้มลุก สูง 30-60 ซม. ลำต้นเกลี้ยงกลมสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวออกสลับ ใบรูป cordate ขนาด 3-5 x 3-5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire แผ่นใบสีเขียวอ่อน ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ซอกใบ ช่อดอกยาว 5-12 ซม. ก้านช่อดอกผอมยาว perianth 5 กลีบสีขาว ยาว 3-5 มม. เชื่อมติดกันเป็นหลอด มีเส้นสีชมพูตามกลีบดอก stamen 8 อัน ovary 3 ช่อง style 3 อัน ผลสีดำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ยูนาน พืชปลูก ริมรั้วบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : ใช้รากล้างน้ำดื่มรักษาไข้

200 *Polygonum barbatum* Linn.; Hooker, Fl. British India. 5: 37. 1885.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 225. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ทรายทับทิม เปี้ยว (เข่า)

พืชล้มลุก มีเหง้า (rhizome) ใต้ดิน ลำต้นตั้งตรงสูง 40-80 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป oblong หรือ lanceolate ขนาด 1.5-3 x 8-20 ซม. ฐานใบ cuneate ปลายใบ acuminate ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นบ้างเล็กน้อย เนื้อใบเกลี้ยง ค่อนข้างหนา ใบแห้งมองเห็นเส้น vein จะเห็นชัดเจน ก้านใบเรียวเล็ก ดอกออกเป็นช่อเดี่ยว ๆ บริเวณซอกใบและปลายยอด ช่อดอกยาวประมาณ 5 ซม. ดอกย่อยจำนวนมาก perianth สีชมพู เป็นรูปกรวยเล็ก ๆ กลีบดอกสีม่วงแกมชมพู ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 8 อัน anther ติดแบบ dorsifixed ovary 1 อัน มี 3 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด ผลแห้งไม่แตก เป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อน เอเชีย แอฟริกา

พืชป่า ขึ้นที่โล่งของหมู่บ้านที่มีน้ำขัง หรือพื้นที่ชื้นแฉะ

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - มกราคม

ประโยชน์ : ใช้ใบทุบแล้วนำมาคั้นเวลาเป็นลม

201. *Polygonum chinense* Linn.; Hooker, Fl. British India. 5: 44. 1885.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 223. 1963.

ชื่อพื้นเมือง พญาคง จี๋กั่วแย่ง (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นทอดไปตามพื้นดิน ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับมี stipule ใบรูป oblong-elliptic ขนาด 2-3 x 5-7 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อ panicle ออกตามปลายกิ่ง ช่อดอกยาว 6-15 ซม. ก้านช่อดอกยาว 8-20 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก perianth สีขาว 5 กลีบติดกัน ปลายกลีบแยกเป็น 5 กลีบ stamen 8 อัน ovary 1 อัน 2-5 locules style 3 อัน ผลเป็นแบบ berry ทรงกลมขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตกึ่งร้อนและเขตอบอุ่นของหิมาลายา สุมาตรา ชาวฟิลิปปินส์ จีน ญี่ปุ่น พืชป่า ขึ้นตามชายป่าโปร่งที่มีความชื้นสูงพอสมควร

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่ม แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ

ใบตำห่อบริเวณที่โดนไฟไหม้และน้ำร้อนลวก

รับประทานผลสุกสีดำนีรสหวาน

202. *Polygonum odoratum* Lour.; Courchet, Fl. Gen. de L'Indo-Chine. 5: 29. 1910.

ชื่อพื้นเมือง ผักไผ่ ผักไผ่ (ไทลื้อ) โอวหย่าเลี้ยะ (ม้ง) เบี้ยว (เย้า)

พืชล้มลุก ลำต้นค่อนข้างทอดเลื้อย สูง 30-40 ซม. มีรากงอกตามข้อ ใบเดี่ยวเรียงสลับ ก้านใบมี stipule แผ่นกว้างโอบลำต้นเรียก ocrea ยาว 1/4-1/5 ของความยาวปล้อง ใบรูป linear-lanceolate ขนาด 1.5-2 x 3-4 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ attenuate ดอกออกบริเวณปลายกิ่ง เป็นช่อแบบ spike ยาว 5-8 ซม. กลีบดอก 5 สีชมพูอ่อน stamen 8 อัน ovary 1 อัน มี 3 ช่อง style 3 อัน ผลแบบ trigonal acuminate ยาว 1.5-2 มม. ผิวเป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : Tonkin อินโดจีน

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว ที่มีน้ำขังหรือพื้นที่ชื้นแฉะ

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นประกอบอาหาร เช่น ลาบ

ม้งใช้ยอดอ่อนประกอบอาหาร และรับประทานผล

เย้าใช้ยอดอ่อนประกอบอาหารเช่น ลาบ

203. *Polygonum tomentosum* Willd.; Hooker, Fl. British India. 5: 30. 1886.

ชื่อพื้นเมือง ผักไผ่น้ำ ผักไผ่น้ำ (ไทลื้อ)

พืชน้ำล้มลุก ลำต้นตั้งตรง สูง 60-100 ซม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป lanceolate ขนาด 2-3.5 x 4-8 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire แผ่นใบมีขนทั้งสองด้าน ก้านใบสั้น stipule ยาว 1-2.5 ซม. ดอกช่อแบบ raceme ช่อดอกยาว 5-10 ซม. ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 4-8 ซม. กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ stamen 7-8 อัน ovary 1 อัน 3 ช่อง ผลแบบ nut สีนํ้าตาล

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาวฟิลิปปินส์ เขตร้อน ทางใต้ของแอฟริกา

พืชป่า ขึ้นในพื้นที่ใกล้กับธารน้ำรอบ ๆ หมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำอาบแก้คัน

Portulacaceae

204. *Talinum triangulare* (Jacq) Willd.; Geesink, Fl. Thailand. 2(part 3): 272. 1975.

ชื่อพื้นเมือง โสม เกาหลีชัน (เห้า)

พืชล้มลุก อายุหลายปี สูง 30-50 ซม. สามารถสูงได้ถึง 1 เมตร มีรากขนาดใหญ่ ลำต้นเกลี้ยง อวบน้ำ ตั้งตรงหรือทอคนอน ใบเดี่ยวเรียงสลับกินหนาแน่น บริเวณส่วนบนของลำต้น. แผ่นใบรูป elliptic-obovate ขนาด 10-15 x 10-15 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อ กลีบเลี้ยงหลุดง่าย ขนาด 3.5 x 4.5 มม. กลีบดอก 5 กลีบ สีชมพู รูปไข่ กลีบ ขนาด 3-4 x 10 มม. stamen 20-40 อัน filament ยาวได้ถึง 5 มม. anther ขนาด 0.5 x 0.7 มม. ovary superior style ยาว 2.7 มม. มักมี 3 แฉก ผลแห้งแตกได้ 3 ฝา เส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มม. เมล็ด ยาว 1.2 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเขตร้อนของอเมริกา พืชปลูกในแปลงสวนครัวหรือขึ้นตามพื้นที่โล่งแจ้งทั่วไป ริมถนน หรือตามขอบป่า

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : เห้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำร่วมกับไก่ให้สตรีที่อยู่เดือนรับประทาน

Ranunculaceae

205. *Clematis smilacifolia* Wall.; Tomura, Thai Forest Bulletin (Botany). 25: 70. 1997.

ชื่อพื้นเมือง ชวนจี (ม้ง)

ไม้เลื้อย ลำต้นกลมเกลี้ยง ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate ขนาด 8-13 x 16-20 ซม. ฐานใบ cordate ปลายใบ acute ขอบใบ entire ก้านใบยาว 3-8 ซม. แผ่นใบเรียบสีเขียวเข้ม มีเส้น vein สีเขียวอ่อนเห็นชัดเจน 5-7 เส้น ดอกช่อแบบ panicle ออกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 14-28 ซม. ก้านดอกยาว 3-16 ซม. กลีบเลี้ยงสีม่วงดำ 4-6 กลีบ ยาว 18-25 มม. ฝักนอกมีขน ไม่มีกลีบดอก stamen จำนวนมาก ovary จำนวนมาก ผลแบบ achene มี plumose ยาว 8-10 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายา อินเดีย พม่า ไทย อินโดนีเซีย ธิเบตตะวันออก-เฉียงใต้ จีน มาเลเซีย นิวกินี ตะวันตกเฉียงเหนือ พืชป่า เลื้อยทอดตามพื้นดินในที่โล่งของป่าดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ม้งใช้รากต้มน้ำดื่มหรืออาบแก้โรคหนองใน

Rhamnaceae

206. *Gouania leptostachya* DC.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 85. 1965.

ชื่อพื้นเมือง พวงจระริตา ป่วงเคียดม (เข่า)

ไม้เลื้อย ลำต้นหนา 4-5 ซม. มี tendril ออกตรงข้ามกับใบ ยาว 8-12 ซม. ใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate-oblong ขนาด 3-5 x 4-7 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire-serrate ก้านใบยาว 3-6 ซม. แผ่นใบเกลี้ยงไม่มีขน stipule รูป oblong ดอกช่อแบบ raceme ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ stamen 5 อัน ovary inferior 3 ช่อง style 3 เส้น

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาวฟิลิปปินส์ อินโดจีน กัมพูชา ไทย

พืชป่า เลื้อยพันไม้ใหญ่ในที่โล่งของป่า

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : เข่าใช้เครือต้มน้ำให้ผู้หญิงหลังคลอดอาบ

Rosaceae

207. *Prunus persica* Batsch.; Vidal, Fl. Thailand. 2(part 1): 67. 1970.

ชื่อพื้นเมือง ห้อ จี๋คว่ำ (ม้ง)

ไม้พุ่มผลัดใบ สูง 5-8 เมตร ก้านอ่อนมีสีเขียวปนแดง ใบเดี่ยวออกสลับกันเป็นกระจุก ใบรูป lanceolate ขนาด 1.5-2 x 8-15 ซม. ปลายใบ acute-acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire กลีบเลี้ยงสีแดง 5 กลีบ กลีบดอกสีชมพู 5 กลีบรูปไข่ stamen จำนวนมาก ผลแบบ drupe รูปวงกลมรีปลายแหลม มีขนอ่อนปกคลุม เมล็ด 1 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของจีน พืชเพาะปลูกตามเขตอบอุ่น หรือตามภูเขาสูงของเขตร้อน

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - มกราคม

ประโยชน์ : ม้งใช้กิ่งติดไว้หน้าบ้าน กันภูตผีและสิ่งชั่วร้ายเข้าบ้าน

208. *Rubus alceifolius* Poir.; Vidal, Fl. Thailand. 2(part 1): 55. 1970.

ชื่อพื้นเมือง ไช้ปู้ใหญ่ ยืมชบ (เข่า)

ไม้เลื้อย ลำต้นพาดบนไม้อื่น ลำต้นและกิ่งปกคลุมด้วยหนามโค้ง ใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ spiral รูป broadly orbicular ขนาด 3-15 x 5-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบหยักเป็น lobe กว้าง 5 lobes ก้านใบยาว 2-5 ซม. stipule ติดอยู่กับลำต้น ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกยาว 18 ซม. ก้านดอกยาว 5-10 มม. สีแดงมีขน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ persistent กลีบดอก 5 กลีบดอกสีขาว stamen จำนวนมาก filament สีขาว ที่ปลายมีขน gynoecium apocarpous pistil จำนวนมาก ovary superior 1 locules 1 ovule ผลแบบ aggregate ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. มี drupelet จำนวนมาก สีแดง มีรสเปรี้ยว

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา จีน ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย

ฟิลิปปินส์ พืชป่าขึ้นตามพื้นที่โล่ง ได้หลายระดับความสูง

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : เข้ารับประทานผลสด

209. *Rubus ellipticus* forma *obcordatus* Franch.; Vidal, Fl. Thailand. 2(part 1): 52. 1970.

ชื่อพื้นเมือง หนามไขกึ่ง เปาะตะ (ม้ง)

ไม้พุ่มรอเลื้อย กิ่งก้านเป็นเหลี่ยม มีขนสีน้ำตาลแกมแดง และหนามแข็งโค้งงอจำนวนมาก ใบประกอบแบบ trifoliate ใบย่อยจำนวน 3 ใบ รูป obovate หรือ broadly ovate ขนาด 3-4 x 4-5 ซม. ปลายใบ emarginate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate มี stipule ติดกับก้านใบ ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ยาว 8 ซม. ออกบริเวณปลายกิ่ง หรือซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปขอบขนาน กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวรูปไข่กลับ ยาว 0.5-1 ซม. บอบบาง หลุดร่วงง่าย ติดอยู่บน hypanthium stamen จำนวนมาก filament แบน gynoecium apocarpous pistils จำนวนมาก ovary superior 1 locule 1 ovule ผลแบบ aggregate ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม. drupelets จำนวนมากสีส้มเหลือง

การกระจายและนิเวศวิทยา : ศรีลังกา อินเดีย เนปาล เวียดนาม ฟิลิปปินส์

พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่สูง อากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไม้รับประทานผลสด

210. *Rubus moluccanus* Linn.; Vidal, Fl. Thailand. 2(part 1): 57. 1970.

ชื่อพื้นเมือง ส้มกึ่ง ปอจี้เต้า (ม้ง)

ไม้พุ่มที่เป็นเถา ลำต้นมีเนื้อไม้ เปลือกมีหนามกระจายห่างๆ มีหนามที่คล้ายตะขอกปกคลุมหนาแน่นทั่วไป ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป palmate ขนาด 4-6 x 5-8 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ serrate ขอบเป็นพู่คี่ๆ stipule เป็นริ้ว ก้านใบยาว 4-6 ซม. มีขนและหนามเช่นเดียวกับลำต้น ใบค่อนข้างแข็งมีเส้นแขนงใบ 5 เส้น ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles แตกกิ่งก้านสั้นๆ บริเวณปลายยอดหรือซอกใบ ช่อดอกยาว 3-8 ซม. bract ปลายแตกเป็นริ้ว hypanthium ปลายแยกเป็น 6-7 แฉก กลีบดอกจำนวนเท่ากลีบเลี้ยง สีขาวรูป ovate stamen จำนวนมาก ovary half-inferior ผลแบบ aggregate เมื่อกัดสีแดงสด ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เวียดนามตอนใต้ ชวา พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่ความสูง 1000-1800 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มกราคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ไม้รับประทานผลสด

Rubiaceae

211. *Coffea arabica* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 322. 1965.

ชื่อพื้นเมือง กาแฟ กาแฟ (เข้า)

ไม้พุ่ม สูง 1-2 ม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม มีเส้นใบที่แตกออกอย่างเป็นระเบียบ มี interpetiolar stipule ใบรูป oblong-lanceolate ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ดอกออกเป็นช่อแบบ cymes มักมี 3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง persistent 5-8 อัน ขนาดเล็ก กลีบดอกเชื่อมติดกัน stamen 5 อัน ติดแบบ epipetalous filament ฐาน ovary inferior 2 locules 1 ovule style รูป filiform stigma 2 รูปร่าง ellipsoid หรือ cylindric 12-16 มม. ผลแก่สีเหลืองส้ม ถึงแดง เมล็ด 2

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชเพาะปลูกกระจายทั่วโลก ขึ้นได้ทุกภาคของประเทศไทย

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - มกราคม

ประโยชน์ : เข้าจำหน่ายเมล็ด

212. *Hedyotis capitellata* Wall.; Hooker, Fl. British India. 3: 56. 1882.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 285. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ดอกไก่อ่าน ยิ่งแฉ่ง (ม้ง)

ไม้ล้มลุกหรือเลื้อยอายุหลายปี ยาว 2-3 ม. ลำต้นเป็นสันสี่เหลี่ยม แตกกิ่งก้านมาก ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูป elliptic หรือ elliptic-lanceolate ขนาด 1.5-4 x 6-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.1-0.3 ซม. ผิวใบเรียบ มี stipule อยู่ระหว่างก้านใบ เส้นใบ 3-4 คู่ ดอกช่อใหญ่แบบ panicle ออกเป็นช่อกระจุกแน่นตามที่ซอกใบและปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 0.5 ซม. ช่อเล็กแบบ capitate ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแบบ campanulate กลีบดอกสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก ผลแบบ capsule รูปไข่กลับ แตกตามพูเป็น 2 ฝา

การกระจายและนิเวศวิทยา : สุมาตรา - Banca บอร์เนียว ยูนาน

พืชป่า ขึ้นตามพื้นที่โล่งแจ้ง

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มลดไข้

213. *Morinda angustifolia* Roxb.; Hooker, Fl. British India. 3: 156. 1880.

ชื่อพื้นเมือง ยอหิน สลัก (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มสูง 1.5-2 ม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป oblong-lanceolate ขนาด 3-4 x 8-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ ช่อดอก แบบ globose head กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมี 5-7 กลีบ กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ stamen 5-7 อัน anther รูป linear หรือ oblong ovary inferior 2 locules แต่ละ locule มี 1 ovule ผลเป็น fleshy syncarp

การกระจายและนิเวศวิทยา : Chittagong อินเดีย พม่า พืชป่า ขึ้นเองตามที่โล่ง

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบย้อมสีฟ้าได้สีแดง

214. *Morinda citrifolia* Linn.; Hooker, Fl. British India. 3: 155. 1880.

ชื่อพื้นเมือง ยอ ยอ (ไทลื้อ)

ไม้พุ่ม ลำต้นสีน้ำตาลอ่อนเปลือกแตกเป็นร่อง สูง 1.5-5 ม. ใบเดี่ยวออกแบบ decussate รูป elliptic-oblong ขนาด 3-13 x 8-25 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire - undulate ดอกออกเป็นช่อ มีดอกย่อยอัดกันแน่นอยู่บนฐานรองดอกที่พองออก มีรูปร่างกลมห่อหุ้มรังไข่ ดอกออกบริเวณปลายยอด กลีบดอกสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ stamen 5 อัน ติดกันที่คอหลอดกลีบดอก ovary superior 2 ช่อง style 1 อัน stigma ปลายแยกเป็น 2 พู ผลสดผิวเป็นปุ่มปม รูปทรงกระบอก ขนาด 3-6 x 6-10 ซม. เมล็ดเขียวเป็นสัน ไม่มีปีก

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย

พืชปลูก เป็นพืชสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - มิถุนายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบชอยผสมกับปูเลนนำไปต้มน้ำพร้อมข้าวเปลือกคั้นแก้
อาการท้องอืดท้องเฟ้อ

215. *Mussaenda sanderiana* Roxb.; Pitard, Flore Gen de L'Indo-Chine. 3: 184. 1933.

ชื่อพื้นเมือง แก้มขาว ป่าคืด้อะ (ม้ง) ช่ากิน (เย้า)

ไม้พุ่มกิ่งไม้เถา ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามเป็นคู่ ๆ แต่ละคู่สลับทิศทางการงอ ใบรูป elliptic-lanceolate ขนาด 2-4 x 6-40 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5 ซม. มีขนหนาตามใบและกิ่ง มีหูใบ ดอกสีส้ม ออกรวมกันเป็นช่อสั้น ๆ ตามปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงมีขน ฐานกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกหนึ่งจะขยายใหญ่รูป elliptic สีขาว กลีบดอกเชื่อมติดกันที่ฐานกลีบเป็นหลอดเรียวคล้ายแจกันทรงสูงยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาด 2-3 x 3-7 มม. ปลายแหลม stamen 5 อัน ติดอยู่กับผนังหลอดด้านใน ovary superior 1 อัน ผลกลมรูปไข่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 7-10 มม. เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : ลาว สิงคโปร์ พืชป่าขึ้นตามป่าดงดิบ ที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 500-1650 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังรากต้มน้ำดื่มแก้กะเพาะปัสสาวะอักเสบ

เข้าทั้งต้นต้มน้ำดื่มเป็นยาขับปัสสาวะ

216. *Paederia pilifera* Hook. f.; Hooker, Fl. British India. 3: 196. 1880.

ชื่อพื้นเมือง ตคหมา ม้าจื่อแก้ว (ม้ง)

ไม้ล้มลุกเลื้อยพัน อายุหลายปี ลำต้นและกิ่งก้านกลมมน สีเขียวมีขนละเอียด สีขาวหรือน้ำตาลปกคลุม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ขนาด 8-9 x 12-18 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ตื้น ๆ ถึง round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 6-7 ซม. ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มหม่น ๆ ด้านล่างสีเขียวอ่อนหม่น ๆ และมีขนละเอียดทั้งสองด้าน มี stipule อยู่ระหว่างก้านใบ ดอกช่อแบบ panicle ยาว 10-25 ซม. ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 2-3 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอกสีม่วงแกมเทา ทางด้านนอก สีม่วงแดง ทางด้านใน เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 1-2 ซม. ขอบกลีบย่น stamen 5 อัน ติดอยู่ในหลอดกลีบดอก ovary 1 อัน แบ่งเป็น 2 ช่อง ผลแห้งรูปไข่โค้งแบนเล็กน้อย เส้นผ่านศูนย์กลาง ยาว 0.5-0.8 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พม่า ลาว พืชป่าขึ้นตามพื้นที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูง 250-1000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มังใช้ในตำพั้นข้อมือข้อเท้าสลับข้างกันชน ห่อมือขวาต้องห่อข้อเท้าซ้าย แกะใช้

217. *Paederia* sp.; Hooker, Fl. British India. 3: 195. 1880.

ชื่อพื้นเมือง พังโหม โหล่ลี (เข่า)

ไม้เลื้อย อายุหลายปี ลำต้นและกิ่งกลม มีขนเล็กน้อย ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูป lanceolate - elliptic ขนาด 2-4 x 6-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 2-4 ซม. แผ่นใบสากคาย มีขนเล็กน้อย

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า กระจายทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ระหว่างการสำรวจไม่พบดอก

ประโยชน์ : ใช้รับประทานสดอ่อน เพื่อขับลมแก้อาการแน่นท้อง

218. *Uncaria* sp1.; Back. Bakh. f., Fl. Java. 2: 299. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ยี่มตัวโม้ (เข่า)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 4 ม. กิ่งก้านมีขน ส่วนปลายมักเป็นสันสี่เหลี่ยม มีรูระบายอากาศ ตามกิ่งอ่อน กิ่งแก่ค่อนข้างกลม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามเป็นคู่สลับกัน รูป ovate หรือ ovate-lanceolate ขนาด 5-7 x 8-11 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire หูใบลักษณะแผ่น ดอกช่อแบบ head ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปกรวยปลายแยกเป็น 5 กลีบ stamen 5 อัน ติดอยู่บนหลอดกลีบดอก ovary 1 อัน แบ่งเป็น 2 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก ผลแบบ capsule เมื่อแห้งแตกเป็น 2 ส่วน เมล็ดมีปีก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นบริเวณชายป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งดงดิบ ที่ระดับ ความสูง 900-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้รับประทานใบอ่อนกับลาบ

219. *Uncaria* sp2.; Back. Bakh. f., Fl. Java. 2: 299. 1965

ชื่อพื้นเมือง ปอคูหะ (มัง)

ไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 4 ม. กิ่งก้านมีขน ส่วนปลายมักเป็นสันสี่เหลี่ยม มีรูระบายอากาศ ตามกิ่งอ่อน กิ่งแก่ค่อนข้างกลม ใบเดี่ยวรูปรีวงสลับ ovate หรือ ovate-lanceolate ขนาด 7-9 x 10-15 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. หลังใบ มีสีเข้มเหลืองมัน ท้องใบสีจางมีขนนุ่ม ก้านใบยาว 1-2 ซม. ระวังค้ำที่มีลักษณะคล้ายของอ ยาว

2.5-3.5 ซม. ดอกช่อแบบ head ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปกรวยปลายแยกเป็น 5 กลีบ stamen 5 อัน ติดอยู่บนหลอด กลีบดอก ovary 1 อัน แบ่งเป็น 2 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก ผลแบบ capsule เมื่อแห้งแตกเป็น 2 ส่วน เมล็ดมีปีก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นทั่วไปตามชายป่า ที่ระดับความสูง 700-900 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มั่งใช้ใบตำให้ละเอียด ห่อด้วยผ้าแล้วคั้นน้ำใส่บริเวณบาดเจ็บ

Rutaceae

220. *Citrus aurantifolia* Swing.; Back. Bakh. f., Fl. Java 2: 109. 1965.; Stone, Fl. Ceylon. 5: 424. 1985.

ชื่ออื่นเมือง มะนาว

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูง 2-6 ม. ลำต้นมีหนาม(thorn) ใบ unifoliate เรียงสลับ รูป ovate หรือ elliptic ขนาด 2-3 x 3-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ crenulate มีข้อต่อ (joint) เชื่อมติดกับก้านใบ ขอบหยักเล็กน้อย แผ่นใบมี oil gland เป็นจุดใส ดอกออกเป็นช่อแบบ cymose ออกบริเวณซอกใบตอนปลายกิ่ง ดอกย่อย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 สีขาว stamen 25-30 ovary superior locules จำนวนมาก ผลแบบ hesperidium รูป globose เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 ซม. ผิวเรียบ pericarp มี oil gland

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของมาเลเซีย พืชปลูก ในสวนครัวหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มั่งใช้ผลประกอบอาหาร

221. *Citrus medica* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 108. 1965.; Stone, Fl. Ceylon. 5: 430. 1985.

ชื่อพื้นเมือง มะนาวควาย

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 2.5-7 ม. ใบ unifoliate ออกสลับ รูป ovate-oblong หรือ lanceolate ขนาด 3-6 x 5-8 ซม. ปลายใบ obtuse acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ crenate แบบตื้นๆ แผ่นใบมี pellucid dotted จำนวนมาก ก้านใบยาว 0.3-0.7 ซม. ไม่มี petiole wing ดอกเดี่ยวหรือดอกช่อออกเป็นกระจุกบริเวณซอกใบหรือปลายยอด กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน 3-5 กลีบ ยาว 3-7 มม. กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวรูป oblong ขนาด 0.5-0.8 x 1.5-2 ซม. stamen 20-40 อันขนาดไม่เท่ากัน เชื่อมกันเป็นหลอดบางส่วนแยกเป็นอิสระสีขาว filament ยาว 6-10 มม. ovary 10-13 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก ผล รูป ovoid หรือ oblong ขนาด 5-10 x 6-20 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหลังบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ใบต้มน้ำอาบ สำหรับคนสูงอายุตัวบวม

222. *Clausena excavata* Burm. f.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 104. 1965.

ชื่อพื้นเมือง หวดหม่อน เคียงตอนจ้อย (เข้า)

ไม้พุ่ม สูง 100-150 เมตร ใบประกอบ แบบ ood-pinnate ออกสลับ ใบย่อย 9-12 คู่ มี pellucid glands ขนาด 1.5-2 x 3-3.5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ olique ขอบใบ entire ก้านใบยาว 5-6 ซม. ก้านใบย่อยยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกช่อ แบบ panicle หรือ raceme ออกที่ปลายยอด ดอกย่อย bisexual กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่ฐานกลีบดอก imbricate ในดอกอ่อน stamen 7-10 ovary 2-5 locule stigma 2-5 lobe ผล berry รูป ellipsoid หรือ globose เมล็ด oblong

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก ในที่โล่งของบ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : มังใช้ยอดอ่อนต้มน้ำคั้นแก้หืด

เข้าใช้ใบตำให้ละเอียดแล้วนำไปเผาพอกบริเวณที่เป็นโรคผิวหนัง หรือรับประทานยอดอ่อนกับลาบหรือใส่แกง

223. *Glycosmis* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 102. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ส้มขี้ (ไทลื้อ)

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูง 1-3 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 1.5-3x 5-8 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire เนื้อใบมีจุดน้ำมันกระจายทั่วไป ดอกช่อแบบ panicle ออกตามซอกใบหรือปลายยอด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว แกมเหลือง 4-5 กลีบ รูป oblong - lanceolate stamen 8-10 อัน ovary 1 อัน ติดแบบ sessile มี 2-5 ช่อง ผลสดรูป ovate สีชมพูแกมส้ม ฉ่ำน้ำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่าขึ้นใกล้บริเวณแหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 22-260 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบต้มน้ำดื่มหรือ นำมาต้มน้ำให้เด็กอาบ จะได้สดชื่น หรือใช้กึ่ง ก้านและใบ แห่น้ำอาบ รักษาเห็บเหา

224. *Zanthoxylum acanthopodium* DC.; Hooker, Fl. British India. 1: 493. 1875.

ชื่อพื้นเมือง กำจัดคอย จีเลีย (ม้ง)

ไม้พุ่ม หรือ ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 5 ม. ลำต้นและกิ่งก้านมีหนามแหลม ใบประกอบแบบ pinnate ปลายคี่ เรียงสลับ ใบย่อย 2-4 คู่ รูป elliptic หรือ ovate-lanceolate ขนาด 1.5-3 x 5-7 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบหยักแบบ crenate เส้นแขนงใบข้างละ 5-12 เส้น มีหนามเล็กๆ ตามเส้นกลางใบ ก้านใบมีขนสีแดง ไม่มีก้านใบย่อย ดอกช่อออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกแยกเพศ กลีบดอก 3-5 กลีบ เชื่อมติดกันแบบ imbricate stamen 3-5 อัน และลดรูปเป็น scale เล็ก ๆ ในดอกเพศเมีย ovary superior 1-5 ช่องแต่ละช่องมี 2 เมล็ด ผลแห้งแตกได้ รูปทรงกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : หิมาลายา และ Khasia Hill พม่า จีน

พืชป่า ขึ้นในป่าที่มีแสงแดดส่องถึงน้อย

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบและผลตำผสมกับเกลือ แก้เป็นลม หน้ามืด

225. *Zanthoxylum limonella* Alston; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 654. 1968.

Syn. *Z. rhetsa* DC.; Stone, Fl. Ceylon. 5:475. 1985.

ชื่อพื้นเมือง กำจัดต้น มะแขว่น (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้น สูง 10-25 เมตร บริเวณกิ่งอ่อนมักมีหนาม ใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยรูปไข่ ขนาด 4-5 x 8-12 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse-oblique เล็กน้อย ขอบใบ serrate มีหนามแบบ prickle ยาวได้ถึง 2.5 ซม. ดอกช่อแบบ panicle ออกที่ปลายยอดหรือซอกใบ ดอกย่อยมีขนาดเล็ก ขนาด 0.2-0.3 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอกสีขาว 5 กลีบ stamen 5 อัน ออกสลับกับกลีบดอก style สั้น แยกเป็น 3 แฉก โดยมี disc ขนาดเล็กครอบไว้ ovary superior มี 3 carpel ผลเมื่อแก่จะแตกออกเป็น 3 carpels โดยจะเชื่อมติดกันที่ฐาน เมล็ดสีดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ จนถึงมาลาया

พืชป่า ขึ้นตามป่าโปร่งมีแสงแดดส่องถึง และมีอากาศเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้เมล็ดเป็นเครื่องเทศปรุงอาหาร

Sambucaceae

226. *Sambucus simpsonii* Rehd.

Syn. *S. canadensis* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 358. 1965.; Kern & Steenis, Fl. Malesiana. Series 1. 4:192. 1954.

ชื่อพื้นเมือง อูน หม้อห้า (มั่ง)

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 2-3 ม. ใบประกอบแบบ odd - pinnate ใบย่อยติดกันแบบ sessile ใบย่อยรูป lanceolate-obovate ขนาด 3-4 x 8-12 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ acute ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 8-14 ซม. ผิวใบสีเข้มเป็นมัน ช่อดอกออกแบบ corymbs ช่อดอกยาว 10-20 ซม. ก้านช่อดอก 7-9 ซม. ช่อดอกกลมกว้าง ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยงและกลีบดอก 5 สีขาวอมสีเหลืองอ่อน กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดสั้นๆ ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่กลับ ขนาด 1-2 x 2-3 มม. มี stamen 5 ติดสลับกับกลีบดอก anther เป็นตุ่มกลมเล็ก ovary 5 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด stigma 5 อัน ผลแบบ drupe

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางเหนืออเมริกา พืชป่าขึ้นตามบริเวณที่โล่งของหมู่บ้าน ที่
ระดับความสูง 200-1300 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : มังใช้ใบตำผสมกับใบคว่ำตายใบเป็นพอกบริเวณข้อเคลือบ

Sapindaceae

227. *Litchi chinensis* Sonn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 137. 1965.; Adema, Leenhouts & Welzen, Fl. Malesiana. Series 1. 11(part3):654. 1954.

ชื่อพื้นเมือง ลินจี (มัง) (เข้า)

ไม้ยืนต้น ลำต้นแตกกิ่งเป็นพุ่มทรงกลม สูง 5-10 เมตร ใบประกอบแบบขนนก เรียงตัวแบบ spiral ใบย่อยรูป oblong-elliptic ขนาด 3-4 x 5-8 ซม. ปลายใบ acute - acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ไม่มีกลีบดอก stamen 6-10 อัน ovary superior 1 ช่อง 1 เมล็ด ผลแบบ drupe รูปร่างค่อนข้างกลมรี เมื่อสุกสีแดง pericarp เป็นปุ่มต้น ๆ เมล็ดรูปรีขนาด 1 x 2 ซม. สีสน้ำตาลเข้ม ผิวเป็นมัน

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิดมาจากทางเหนือของอินโดจีน ตะวันออกเฉียงใต้ของจีน หรือ เขตกึ่งร้อน พืชปลูก เป็นพืชเศรษฐกิจ

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - มกราคม

ประโยชน์ : มังและเข้าจำหน่ายผลเป็นพืชเศรษฐกิจ

Saurauaceae

228. *Saurauia roxberghii* Wall.; Keng, Fl. Thailand. 2(part 2): 111. 1972.

ชื่อพื้นเมือง ส้านเห็บ โกวเป็ย (ม้ง) เคียวอม (เย้า)

ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5-10 เมตร กิ่งอ่อนและก้านใบมีขนนุ่มปกคลุม ใบเดี่ยว รูป lanceolate oblong - elliptic ขนาด 5-15 x 15-35 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ serrate เส้นใบขนาน สังเกตได้ชัดเจน ก้านใบยาว 2-5 ซม. ดอกออกเป็นช่อกระจุกสั้น ๆ ตามซอกใบที่ร่วงหรือตามกิ่งก้าน ก้านดอกยาว 1-2 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป ovate-orbicular เชื่อมติดกัน ยาว 3-4 มม. กลีบดอกสีชมพูแกมขาวเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ยาว 3-6 มม. ปลายแยก เป็น 5 แฉก stamen 30-50 อัน ovary เมื่อยังอ่อนมีขนปกคลุม style 1 อันปลายแยกเป็น 5 แฉก

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางตะวันออกของอินเดีย พม่า กัมพูชา เวียดนาม พืชป่าขึ้นตาม ขอบป่าดงดิบหรือบริเวณใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 100-1700 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไม้ใช้ใบตำห่อฝี ทำให้ฝีแห้งเร็ว
 เย็บรับประทานผลสด

Saururaceae

229. *Houttuynia cordata* Thunb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 1: 175. 1963.

ชื่อพื้นเมือง ผักคาวตอง ข้าวตอง (ไทลื้อ) ก้าโต้ว (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นขนาดเล็กทอดไปตามพื้นดินชูยอดสูง 10-20 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูป ovate-cordate ขนาด 3-4 x 3-5 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบ entire ก้านใบ ยาว 2-3 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spike บริเวณซอกใบส่วนยอด มี involucre bract สีขาว 4 กลีบ รูป obovate - elliptic ขนาด 0.7-1 x 1-2.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1.5-3 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก stamen 1 อัน anther สีเหลือง ovary inferior 1 อัน ผลแบบ capsule เมล็ดรูป ellipsoid ยาว 2 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Formosa ญี่ปุ่น
 พืชปลูกในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อรับประทานใบสด แก้กูกเสียดแน่นท้อง
มั่งใช้ใบบดผสมไข่มุกไฟ หรือนึ่งรับประทาน ลดไข้

Schizaeaceae

230. *Lygodium* sp.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3(part 1): 57. 1989.

ชื่อพื้นเมือง หญ้าลิเกา กูดคอย (ไทลื้อ)

เป็นชนิดหนึ่ง มีก้านใบเรียวยาว เลื้อยพันต้นไม้อื่น ยาว 2-10 ม. ลำต้นแท้จริงอยู่ใต้ดิน แทะงใบประกอบขึ้นมาเหนือดิน ใบประกอบออกเรียงสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 1-3 x 2-4 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ truncate ขอบใบหยักไม่เท่ากัน มีอับสปอร์สีน้ำตาล อยู่ที่ขอบใบ ด้านท้องใบ

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งในที่ที่มีแสงแดดส่องได้น้อย

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มร่วมกับรากมะเดื่อหยิน ราก ฝ้าย ต้มรักษาอาการ
ปัสสาวะขัด

Scrophulariaceae

231. *Lindernia crustacea* F. Muell. var *crustacea*; Yamazaki, Fl. Thailand. 5 (part 2): 193. 1990.

Syn. *Torenia crustacea* Hassk.

ชื่อพื้นเมือง หญ้ากาบหอย ชั่วหนอง (มั่ง)

พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรงหรือบางส่วนอาจทอดขนานไปตามพื้นดิน มักมีรากออกตามข้อของลำต้น สูง 10-25 ซม. ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ รูป ovate ขนาด 0.4-1.5 x 0.5-2 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ entire - serrate ก้านใบยาว 0.1-0.2 ซม. ดอกเดี่ยว ออกบริเวณ

ชอกใบและยอดของลำต้น ก้านดอกยาว 5-13 มม. กลีบเลี้ยงสีเขียวติดกันเป็นสัน ปลายแยกเป็น 5 เมื่อแก่จะแยกเกือบถึงฐานของกลีบ กลีบดอกเชื่อมติดกันตรงฐาน ยาว 7-11 มม. ปลายแยกเป็น 2 ปาก ส่วนที่เป็นหลอดสีม่วงเข้ม ส่วนปลายจะมีสีม่วงอ่อน และ ปากกลางจะมีจุดสีเหลืองที่ฐาน stamen 4 อัน อยู่ติดกับกลีบดอก ovary superior 2 carpel style แยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ capsule ขนาด 2-2.5 x 3-6 ซม. เมื่อแก่แตกแบบ septicidal เมล็ดขนาดเล็กผิวขรุขระ จำนวนมาก รูป ellipsoid ขนาด 0.25 x 0.4 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย เนปาล ศรีลังกา พม่า จีน ญี่ปุ่น อินโดจีน มาเลเซีย
ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย พืชป่าขึ้นตามพื้นดินแห้ง ริมนอน พื้นที่เกษตรกรรม ริมหาดน้ำ
หรือที่น้ำขัง ที่ระดับความสูงได้ถึง 1100 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มั่งใช้ทั้งต้น ต้มคั้นน้ำ แก้ไอ

232. *Lindernia pusilla* (Thunb.) Bold.; Yamazaki, Fl. Thailand. 5 (part 2): 184. 1990.

ชื่อพื้นเมือง หลู่กาทบอย เนี้ยเก้อเลีย (มั่ง)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรงและทอดขนานไปตามพื้นดิน แตกแขนงที่บริเวณฐานลำต้นเป็นสีเขียว สูง 5-15 ซม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ๆ ก้านใบสั้น ใบรูป ovate ขนาด 0.5-1.5 x 0.5-2 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ round ขอบใบ crenate-serrate ดอกเดี่ยวออกบริเวณชอกใบ ก้านดอกยาว 0.5-2 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ตรงปลายหักเป็น 5 พู มีลักษณะเป็น 2 ปาก ฐานหลอดสีเหลือง ตรงปลายเป็นสีขาว ปากบน ด้านในมีสีน้ำตาลเป็นลายเส้น ปากกลางสีขาวหรือสีม่วงซีด มีจุดสีเหลืองที่ฐาน stamen 4 อัน สัน 2 ยาว 2 ovary superior 2 carpels style ยาวเท่ากับหลอดกลีบดอก ปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบ capsule รูป subglobose ยาว 2-2.5 มม. สั้นกว่ากลีบเลี้ยงซึ่งยังคงอยู่เมื่อเป็นผล เมล็ดรูปทรงกระบอก ขนาด 0.2 x 0.3 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย เนปาล ศรีลังกา พม่า อินโดจีน ทางใต้ของจีน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และนิวกีนิ พืชป่าขึ้นตามพื้นที่โล่งทั่วไป พื้นที่เกษตรกรรม ตามแปลงนาข้าว ที่ระดับความสูง 400 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มั่งใช้ใบและราก ทำให้ละเอียดแล้วห่อบริเวณบาดแผล

233. *Scoparia dulcis* Linn.; Yamazaki, Fl. Thailand. 5(part 2): 218. 1990.

ชื่อพื้นเมือง กรคน้ำ สะเลียมดิน (ไทลื้อ) หันโจเมีย (เข่า)

พืชล้มลุกสูง 20-70 ซม. ลำต้นแตกกิ่งก้านมากมาย ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามรูป rhomboid - obovate ขนาด 1-2 x 2-3 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate - truncate ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. ดอกเป็นดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ ก้านดอกยาว 0.3-0.7 ซม. ดอกขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เมื่อเป็นดอก ยาว 1.5 มม. และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล ยาว 2.5 มม. กลีบดอก 4 กลีบ แยกกัน สีขาว ยาว 3 มม. เมื่อบานกว้าง 6-7 มม. stamen 4 อัน ovary superior 2 locules ovules จำนวนมาก axile placentation ผลแบบ capsule รูป globose หรือ ovoid ขนาด 2.5 x 2.5 เมล็ด ขนาด 0.3-0.4 x 0.5-0.6 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชทั่วไปของเขตร้อนของอเมริกา และเขตร้อน วัชพืชทั่วไป ขึ้นตามป่าหรือบริเวณที่เสื่อมโทรม ป่าผสม หรือพื้นที่เกษตรกรรม ที่ระดับความสูง 4000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้โรคกะเพาะ
เข่าใช้ทั้งต้นต้มน้ำอาบแก้ลมพิษ

234. *Torenia fournieri* Lindl.; Yamazaki, Fl. Thailand. 5(part 2): 213. 1990.

ชื่อพื้นเมือง แววมยุรา อำเตอะเต้อ (ม้ง) ห่าเคียวโฮ่ว (เข่า)

พืชล้มลุกอายุปีเดียว สูง 15-30 ซม. ลำต้นสี่เหลี่ยม ใบเป็นใบเดี่ยวรูป ovate ออกตรงข้าม ขนาด 0.8-3 x 3-5 ซม. ปลายใบ subacute ฐานใบ cuneate-round ขอบใบ dentate ก้านใบยาว 3-20 มม. ดอกช่อแบบ raceme ออกที่ปลายยอด จึงทำให้เป็นลักษณะพุ่มที่ปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 10-30 มม. มีขน bract รูป linear ยาว 2-7 มม. กลีบเลี้ยงโป่งคล้ายเป็นครีบ 5 ครีบ ขนาด 8-10 x 10-30 ซม. กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด มีสีม่วงอ่อนและมีสีเหลืองแต้ม ปลายหลอดแยกเป็น 2 ปาก ปากบนมีสีม่วงอ่อนแยกเป็น 2 แฉกสั้น ๆ ยาว 25-35 มม. ปากล่างมี 3 แฉกสีฟ้าปนม่วง ยาว 13-15 มม. ตอนกลางมีสีเหลืองแต้ม stamen 4 อัน ติดแบบ didynamous ovary 1 อัน ผลแบบ capsule รูป oblong ขนาด 0.3 x 1 ซม. เมล็ดมีขนาดเล็ก รูปรี ขนาด 0.3 x 0.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย หิมาลัยัน ทางใต้และกลางของจีน อินโดจีน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ นิวกินี พืชป่าขึ้นตามพื้นที่โล่งทั่วไป ริมชายป่าดงดิบบนหินที่อยู่ใต้อาบน้ำ พื้นต่ำทั่วไปจนถึงที่ระดับความสูง 1300 เมตร

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : มังใช้ทั้งต้น ต้มน้ำล้างเท้า แก้โรคน้ำกัดเท้า
 เย้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ไอ

Selaginellaceae

235. *Selaginella* spp.; Tagawa & Iwatsuki, Fl. Thailand. 3(part 1): 14. 1989.

ชื่อพื้นเมือง เฟินแผง อับโกงจีน (เย้า)

พืชล้มลุกอายุหลายปี มีหลายรูปร่าง ลำต้นตั้งตรงหรือเลื้อยตามพื้นดินแล้วชูยอดขึ้นมาแตกกิ่งก้านมาก สูง 5-120 ซม. กิ่งย่อยลักษณะเหมือนกับกิ่งหลักแผ่ออกในแนวราบ ใบเป็น 4-seriate ใบย่อยของส่วนที่ sterile ออกบริเวณด้านข้างของลำต้นเป็น dimorphic ส่วนที่ fertile ของลำต้นอยู่บริเวณปลายลำต้น sporophylls เป็น 4 seriate

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า กระจายตามภูเขาสูงและอากาศหนาวเย็น

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่ใช่พืชดอก

ประโยชน์ : เย้าใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้อาการเจ็บคอ คอแห้ง
 หรือใช้ใบต้มน้ำรักษาอาการหวัด

Solanaceae

236. *Capsicum frutescens* Linn.; Hepper, Fl. Ceylon. 6: 397. 1987.

ชื่อพื้นเมือง พริกขี้หนู พริก (ไทลื้อ) ฟันฉิว (เย้า)

ไม้ล้มลุก สูง 0.5-1 เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป ovate-lanceolate ขนาด 2-4 x 3-8 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate-entire ดอกช่อออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาวหรือสีเขียวย่ออันเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่กลับ ขนาด 2-2.5 x 2-3 มม. กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ ติดกันเป็นรูปถ้วยปลายแยกเป็นแฉก stamen 5 อัน ovary 2 locule ผลเป็นผลสด ขนาด 3-5 x 20-30 มม. สีเขียวเมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีแดง เมล็ด reniform จำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางใต้อเมริกา หรือพืชเพาะปลูกในเขตอบอุ่นทั่วโลก

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ใต้อและเข้าใช้ผลปรุงอาหารและจำหน่าย

237. *Lycopersicon esculentum* Mill.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 465. 1965.

Syn. *Lycopersicon lycopersicum* (L.) Karsten; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 465. 1965.

ชื่อพื้นเมือง มะเขือเทศ เปี้ยวซี (เข้า)

พืชล้มลุกกิ่งพุ่มเตี้ย ลำต้นมีขนสีขาว (pubescent) ปกคลุม ใบประกอบแบบ bipinnate ออกสลับรูป ovate ขนาด 2.5-3 x 4-6 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบหยักเป็น lobe แบบ pinnatifid ดอกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ แบบ panicles ออกตามซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 persistent กลีบดอก 5 เชื่อมกันเป็นหลอดสั้น (rotate) ติ่เหลืองอ่อน stamen 5 syngenesious ovary superior ovule จำนวนมาก style รูปเข็ม stigma รูป capitate axile placentation ผลแบบ berry กลม เมล็ดกลม ขนาดเล็ก จำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่น เม็กซิโก และ อเมริกาใต้

พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหรือไร่ข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม-กันยายน ระยะเวลาการออกผล กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : เข้าใช้ผลประกอบอาหาร

238. *Nicotiana tabacum* Linn.; Zhang, Lu & Arcy, Fl. China. 17: 332. 1994.

ชื่อพื้นเมือง ยาสูบ ล้วะยิม (ม้ง)

พืชล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นตั้งตรง สูง 0.6-2 เมตร ทุกส่วนมีต่อมน้ำยางเหนียว ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูป elliptic-lanceolate ขนาด 10-20 x 30-60 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse-cuneate ขอบใบ undulate ผิวใบมีขนทั้ง 2 ด้าน ก้านใบมีปีก ใบติดแบบ sessile ดอกช่อ แบบ panicle ออกที่ปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 0.5-2 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน และยังคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอกสีขาวหรือชมพู เชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง ยาว 3.5-5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกเมื่อบาน 1-1.5 ซม. stamen 5 อัน ovary 2 ช่อง ผลแบบ capsule รูปขอบขนาน เมล็ด ขนาดเล็กมาก รูป ellipsoid สีน้ำตาล เข้ม จำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่น อเมริกาใต้ พืชปลูก ในบริเวณบ้าน
 ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - พฤษภาคม ระยะเวลาการออกผล ตุลาคม - มกราคม
 ประโยชน์ : มังใช้ใบตำให้ละเอียด บีบน้ำกันยุง แมลง

239. *Solanum erianthum* D.Don; Zhang, Lu & Arcy, Fl. Ceylon. 6: 370. 1987.

ชื่อพื้นเมือง ช้าแป้ง ซากูจ๊ะ (มัง)

ไม้พุ่มสูง 1-2 ม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกแบบ spiral รูป lanceolate-elliptic ขนาด 4-12 x 11-36 ซม. ปลายใบ acutminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 3-5 ซม. แผ่นใบมีขนนุ่มปกคลุม ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 11-13 ซม. ก้านช่อยาว 7-8 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันแบบ campanulate ปลายแยก 5 แฉก กลีบดอก 5 กลีบดอกสีขาว stamen 5 filament ตั้ว ovary superior 2 locules ovules จำนวนมาก axile placentation ผลกลมแบบ berry เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : ถิ่นกำเนิด อเมริกาใต้ กระจายตามเขตร้อนทั่วไป พืชป่าขึ้นตามพื้นที่ที่มีการเพาะปลูก ที่ระดับความสูง 600-1200 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : มังใช้รากและเปลือกต้นต้มน้ำให้เด็กดื่มแก้ไข้

240. *Solanum nigrum* Linn.; Zhang, Lu & Arcy, Fl. China. 17: 318. 1994.

ชื่อพื้นเมือง มะแว้งนก โยโกะ (มัง)

พืชล้มลุกสูง 25-100 ซม. มีขนเล็กน้อย ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป ovate หรือ oblong-lanceolate ขนาด 1.5-4 x 3-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1.5-2.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel ก้านช่อดอก ยาว 2-5 ซม. ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันที่ฐานปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาด 0.5 -1 x 1-1.5 มม. มีขน กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกัน ยาว 8-10 มม. ปลายแยกเป็นกลีบรูปไข่ ขนาด 3-3.5 x 4-5 มม. stamen 5 อัน filament ยาว 1-1.5 มม. anther ยาว 2.5-3.5 มม. ovary inferior 1 อัน style ยาว 5-6 มม. ovules จำนวนมาก axile placentation ผลแบบ berry รูป globose 0.4-0.6 ซม. ผลสุกสีดำ เมล็ดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุโรป

พืชปลูก ในบริเวณบ้านพักในแปลงไร่ข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม-พฤศจิกายน ระยะเวลาการออกผล พฤษภาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้ยอดอ่อน ประกอบอาหาร

241. *Solanum spirale* Roxb.; Zhang, Lu & Arcy, Fl. China. 17: 317. 1994.

ชื่อพื้นเมือง ต้อยตั้ง ผักคืด (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มสูง 1-2 ม. ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงตัวแบบ spiral รูป ovate-elliptic ขนาด 2-3 x 3-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ attenuate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อบริเวณซอกใบหรือปลายยอด ก้านดอกยาว 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงติดกันที่ฐาน ปลายแยก 5 แฉก ยาว 2-3 มม. กลีบดอก 5 กลีบเชื่อมติดกันที่ฐานปลายแยกเป็นกลีบยาว 8-10 มม. สีขาว stamen 5 อัน ติดอยู่ที่กลีบดอก filament ยาว 1 มม. anther ยาว 3-3.5 มม. ovary superior 2 locules style ยาว 7 มม. ovules จำนวนมาก axile placentation ผลแบบ berry รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.1-1.6 ซม. เมล็ดรูปไต ขนาด 2.5-3 x 3.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย พม่า ไทย เวียดนาม ออสเตรเลีย พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหลังบ้าน ที่ระดับความสูง 200-1900 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้ใบตำผสมกับขมิ้นหยอดน้ำเล็กน้อย นำไปลนไฟ แล้วนำมาทาบริเวณท้อง แก้ปวดท้อง

242. *Solanum torvum* Sw.; Hepper, Fl. Ceylon. 6: 376. 1987.; Zhang, Lu & Arcy, Fl. China. 17: 321. 1994.

ชื่อพื้นเมือง มะเขือพวง ปอถ้อ (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 1.5-2.5 เมตร ลำต้นมีหนามปกคลุมห่าง ๆ เปลือกต้นสีเขียวอมขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป ovate ขนาด 10-15 x 15-20 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบ sinuate เว้าเป็นแฉก 5-9 แฉก ก้านใบยาว 2-3 ซม. ผิวใบด้านล่างมีขนปกคลุม ดอกช่อ compound cymose ออกที่ซอกใบหรือปลายยอด มีดอกย่อย 2-15 ดอก กลีบเลี้ยงติดกันที่ฐาน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว ติดกันที่ฐานปลายแยกเป็นแฉก stamen 5 อัน ovary superior 2 locules เมล็ดจำนวนมาก ผลสดรูปทรงกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่นของคาบสมุทรมลายู คาริเบียน กระจายตามเขตร้อนทั่วไป พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหรือในไร่ข้าว ขึ้นตามริมถนน หรือที่โล่งทั่วไป ที่ระดับความสูงได้ถึง 1600 เมตร จากระดับน้ำทะเล
 ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี
 ประโยชน์ : มังใช้รากล้อมรวมกับไก่อรับประทาน แก้อาการปวดท้องเนื่องจากท้องเสีย

Stilaginaceae

243. *Antidesma* sp.; Back. & Bakh. f., Fl. Java. 1: 457. 1963.

ชื่อพื้นเมือง มะเฒ่า เขียวแก้วโกศ (มัง)

ไม้ยืนต้นสูง 15-30 ม. ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับ รูป oblong lanceolate หรือ elliptic ขนาด 4-10 x 9-25 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ขอบใบ entire ก้านใบยาว 0.7-1 ซม. ดอกแยกเพศ ออกเป็นช่อแบบ spikes ช่อดอกตัวผู้ออกบริเวณปลายช่อหรือด้านข้าง ยาว 6-17 ซม. ดอกขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ เชื่อมกันเป็นหลอด stamen 3-4 อัน ช่อดอกตัวเมียออกบริเวณปลายช่อ ยาว 7-20 ซม. ovary รูป ovoid stigma 3-4 ผลรูปร่าง globose หรือ ovoid ขนาด 0.15-0.2 x 2-3 ซม. เมื่อแก่ผลสีแดงเข้ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งของหมู่บ้าน ที่ระดับความสูง 900-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : มังรับประทานผล

Taccaceae

244. *Tacca chantrieri* Andr.; Phengkhai, Fl.Thailand. 6(part 1): 3. 1993.

ชื่อพื้นเมือง ว่านพังพอน สันตาว่าง (เย้า)

ไม้ล้มลุก มีเหง้า (rhizome) ใต้ดิน สูง 50-60 ซม. ใบเดี่ยวรูป elliptic oblong-lanceolate ขนาด 7-15 x 20-60 ซม. ปลายใบ acuminate-cuspidate ฐานใบ cuneate oblique ขอบ undulate เส้นใบ 8-10 คู่ ก้านใบยาว 15-30 ซม. ดอกออกเป็นช่อลักษณะเป็นกลุ่มมี 4-6 ดอก ก้านช่อดอกยาว 30-50 ซม. มีใบประดับ 2 คู่ สีม่วงดำอยู่ตรงข้าม ใบประดับคู่บนรูปรี ขนาด 1-2 x 4-6 ซม. ใบประดับคู่ในขนาด 2-8 x 2.5-15 ซม. มีใบประดับลดรูป เป็นเส้นกลม 5-25 เส้น สีม่วง ยาว 10-20 ซม. ดอกย่อยสีม่วงดำขนาด 0.5-3 x 1.5-3 ซม. perianth 6 กลีบ ฐานเชื่อมติดกัน แบ่งเป็น 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ ชั้นนอก กลีบรูป ovate-triangular ขนาด 2-5 x 5-11 มม. ชั้นในรูปไข่ ขนาด 4-5 x 4-5 ซม. stamen สีเขียว 6 อัน ovary inferior 1 ช่อ ขนาด 4-7 x 3-6 มม. ผล ลักษณะคล้ายกระสวยรูปสามเหลี่ยม มีสัน 6 สัน เมื่อกำเนิดแตก ขนาด 1-2.5 x 2.5-5 ซม. เมล็ดรูป oblong-ovoid ขนาด 0.6-1 x 2-2.5 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ทางใต้ของจีน เวียดนาม ลาว พม่า ขึ้นตามริมธารน้ำของหมู่บ้านป่าดิบแล้ง ป่าผสมที่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 100-600 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี ระยะเวลาการออกผล ตลอดปี

ประโยชน์ : ใช้ใบและหัวรับประทานเป็นยาถ่ายพยาธิ

หรือใช้หัวชอยผสมข้าวเปลือกให้ม้ากินรักษาม้าเวลาที่มีไข้ไหล

Theaceae

245. *Camellia oleifera* Abel var. *confusa* Scaly; Keng, Fl. Thailand. 2 (part 2): 147. 1972.

ชื่อพื้นเมือง   เมียง เมียง (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็กสูงไม่เกิน 12 ม. ทรงพุ่มค่อนข้างแน่น ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป oblong-lanceolate ขนาด 2-4 x 5-6 ซม. หลังใบสีเขียวเข้ม แผ่นใบหนาและเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuniate ขอบใบ serrulate ดอกเดี่ยวมีกลิ่นหอมเย็น ออกบริเวณง่ามใบ ดอกบานกว้าง 5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอก 5 สีขาว ปลายกลีบหยักเว้ารูปร่างง่าย stamen จำนวนมาก สีเหลือง filament มักเชื่อมติดกัน ovary มีขนสีน้ำตาลปกคลุม 3 locule แต่ละ locule มี 1 เมล็ด stigma แยกเป็น 3 แฉก ผลกลมแข็งแบบ capsule แตกเป็น 3 แฉก เมล็ดกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : อัสสัม พม่า อินโดจีน ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน (ยูนาน)

พืชปลูก ในที่โล่งของหมู่บ้านป่าดงดิบที่มีความชื้น ที่ระดับความสูง 800-2000 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อนำใบมาดอง เคี้ยวแก้ไอ

246. *Camellia sinensis* (Linn.) O. Ktze. var. *assamica* Kitamura; Keng, Fl. Thailand. 2 (part 2): 148. 1972.

ชื่อพื้นเมือง   ชา ช่า (เย้า)

ไม้ยืนต้นสูงได้ถึง 15 ม. ใบเดี่ยวออกตรงข้ามรูป oblong-elliptic ขนาด 3-5 x 6-10 ซม. ปลายใบ acute acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบหยักแบบ dentate ก้านใบยาว 1-2 ซม. bracteole 2-3 อัน รูปไข่ ยาว 2 มม. ร่วงหลุดง่าย ดอกเดี่ยวออกบริเวณซอกใบ กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ รูป ovate-orbicular ยาว 3-5 มม. และกลีบดอกสีเหลืองออกขาว 5-7 กลีบ ซ้อนกันด้านฐาน รูป ovate - orbicular ยาว 1-2 ซม. stamen จำนวนมากเชื่อมติดกันที่ฐาน สีเหลือง ovary superior 3 locules ยาว 3-4 มม. แต่ละ locule มีไข่อ่อน 1-2 ใบ ผลแบบ loculicidal capsule ทรงกลม สูง 1-1.5 ซม. มี 1-3 เมล็ด

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย อัสสัม พม่า อินโดนีเซีย และ ตะวันตกเฉียงใต้ของ
จีน พืชปลูก บริเวณที่มีอากาศเย็น ป่าดงดิบ หรือบริเวณใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง
800-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ใช้ใบนำไปตากแห้งต้มน้ำดื่มแก้กระหาย

Thunbergiaceae

247. *Thunbergia coccinea* Wall.; Back. & Bakh.f. Fl. Java. 2: 552. 1965.

ชื่อพื้นเมือง หนามแน่แดง แห้วไฟมัย (เข่า)

ไม้เถา stem twining ใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ decussate รูป ovate ขนาด 4-5 x 8-14 ซม.
ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ dentate หรือ cuneate ก้านใบยาว 1.5-2.5 ซม. ผิวใบ
เรียบ ผิวใบด้านล่างสีเขียวอ่อนมีเส้นใบ 3 เส้น ดอกออกเป็นช่อห้อยลง บริเวณซอกใบหรือปลาย
ช่อดยาว 25-50 ซม. ดอกย่อยประมาณ 15-20 ดอก ดอกย่อยแต่ละดอกจะมี bract สีแดงเข้ม 1 คู่
รองรับอยู่ ขนาด 0.5 x 1.5-2 ซม. ดอกมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5-2 ซม. กลีบดอกสี
เหลืองส้ม เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายกลีบแยกเป็น 5 แฉก รูปร่างไม่เท่ากัน stamen 4 อัน ติดที่
ฐานหลอด มี hypogenous disc เค้นชัด style 1 ปลายแยกเป็น 2 แฉก ovary superior ผล
แบบ capsule ฐานกว้าง ปลายค่อนข้างแคบ เมื่อแห้งจะแตก้าออกเป็น 2 ซีก สีน้ำตาลคล้ำ ผิว
เรียบและแข็ง

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชท้องถิ่น Hindustan พืชป่าเลื้อยพันต้นไม้ใหญ่ ในป่าดง
ดิบ ป่าเบญจพรรณ ที่ระดับความสูง 300 -1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ธันวาคม - กุมภาพันธ์

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มและอาบรักษาอาการปัสสาวะขัด

Tiliaceae

248. *Microcos paniculata* Linn.; Phengkhai, Fl. Thailand. 6(part 1): 34. 1993.

ชื่อพื้นเมือง พลับพลา แก้วแข็ง (ม้ง)

ไม้ต้นขนาดกลาง สูง 15 ม. กิ่งมีขนเล็กน้อย ใบเดี่ยวออกสลับ รูป elliptic-oblong ขนาด 4-8 x 8-17 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire undulate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. มีขน เส้นใบ 3 เส้น ออกจากฐาน ดอกช่อยาว 5-10 ซม. ออกบริเวณซอกใบ และปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาด 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูป obovate กลีบดอก 5 สีเหลืองอ่อน รูป elliptic-oblong ขนาด 1 x 2 มม. stamen สีเหลืองเข้ม ovary รูปไข่ ไม่มีขน ขนาด 1 x 2 มม. ผลกลมหรือรูปไข่กลับ ขนาด 1 x 1.5 ซม. มี pericarp คล้ายแผ่นหนัง ไม่มีขน

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน เวียดนาม ลาว อินโดจีน

พืชป่า อยู่ริมชายป่า ติดกับหมู่บ้านป่าผสม หรือป่าดิบแล้ง หรือ ใกล้เคียงแหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 100-600 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ม้งรับประทานผลสุก

Umbelliferae

249. *Anethum graveolens* Linn.; Hedge & Lamond, Fl. Thailand. 5 (part 4): 456. 1992.

ชื่อพื้นเมือง เทียนข้าวเปลือก ผงเฮา (เข่า)

พืชล้มลุก อายุปีเดียว มีกลิ่นหอม (aromatic plants) ลำต้นตั้งตรงสูง 30-125 ซม. ใบประกอบแบบขนนก 2-3 ชั้น ออกสลับ ใบย่อยรูป oblong-obovate สีเขียวอ่อน ขนาด 5-15 x 5-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ obtuse ก้านใบคล้าย sheath ยาว 1-15 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ compound umbel ออกบริเวณปลายยอด มักมีก้านยาว ดอกย่อยขนาดเล็กจำนวนมาก ไม่มีกลีบเลี้ยง กลีบดอก 5 สีเหลือง เชื่อมติดกันที่ฐาน ยาว 0.6 มม. stamen 5 อัน style 2 เส้น ovary inferior 2 locules ผลแบบ schizocarp รูป ovate - elliptic ขนาด 2 x 4 มม. เมื่อแก่แตกเป็น 2 ส่วน

การกระจายและนิเวศวิทยา : ยุโรป เมดิเตอร์เรเนียน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชพาะปลูก
กระจายทั่วไป โดยเฉพาะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชปลูกในแปลงสวนครัวหรือตาม
พื้นที่ทำการพาะปลูก เช่น ไร่ข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : ใช้ใบประกอบอาหาร

250. *Centella asiatica* (Linn.) Urban; Hedge & Lamond, Fl. Thailand. 5(part 4): 447. 1992.

ชื่อพื้นเมือง บัวบก บัวบก (ไทลื้อ) ข้วเมือะเนี้ยะ (ม้ง)

พืชล้มลุก ขึ้นเป็นกอติดดินแบบ creeping herb มีไหลงอกจากต้นเดิม สูง 5-10 ซม. ใบ
เป็นใบเดี่ยว เรียงแบบ spiral รูป reniform ขนาด 2-4 x 2-4 ซม. ปลายใบ round ฐานใบ cordate
ขอบใบหยักแบบ crenate ก้านใบยาว 0.5-2.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel ออกเป็นคู่ หรือ
ครั้งละ 3 ช่อ bract รูป ovate-elliptic ยาว 2 มม. ก้านช่อดอกยาว 1-3 มม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5
ขนาดเล็กมาก กลีบดอก 5 สีม่วงเข้ม ยาว 1-1.5 มม. stamen 5 อัน ovary inferior 2 ช่องแต่ละ
ช่องมี 1 เมล็ด ผลแบบ schizocarp ขนาด 2 x 3 มม. รูปร่างแบนมี 9 ลัน 1 mericarp มี 1 เมล็ด
รูป elliptic

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อน หรือเขตกึ่งร้อน พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหลังบ้าน
ขึ้นตามพื้นที่ชื้นแฉะ หรือมีน้ำขัง ป่าดงดิบ หรือพื้นที่โล่งหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว ระดับ
ความสูง 300-1450 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ไทลื้อ รับประทานใบสดกับใบคาวตองแก้อาการจุกเสียด แน่นท้อง
ม้งชอยใบใส่ไข่หนึ่งรับประทานแก้ปวดฟัน แก้ปวดท้อง

251. *Coriandrum sativum* Linn.; Hedge & Lamond, Fl. Thailand. 5(part 4): 450. 1992.

ชื่อพื้นเมือง ผักชี เลียนชี (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรง สูง 10-40 ซม. ใบมีรูปร่าง 2 แบบใบที่ใกล้ฐานมีขนาดใหญ่กว่า
ใบส่วนปลายต้นซึ่งแตกเป็นเส้นฝอย ลักษณะการออกใบเรียงกันคล้ายขนนก ดอกออกเป็นช่อแบบ
umbel ที่ปลายยอด กลีบเลี้ยง มีขนาดไม่เท่ากัน ยาว 0.6 มม. ยังคงอยู่เมื่อเป็นผล กลีบดอกสีขาวอม
ชมพู 2 ชั้น ชั้นนอก ยาว 2.5-3 มม. ขอบเรียบ ชั้นใน ยาว 0.8 มม. ผลกลมสีน้ำตาล เส้นผ่านศูนย์กลาง
ยาว 3 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : ยุโรป เมดิเตอร์เรเนียน พืชพาะปลูกทั่วโลก

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว หรือตามไร่ข้าว

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ใช้ใบประกอบอาหาร

252. *Eryngium foetidum* Linn.; Hedge & Lamond, Fl. Thailand. 5(part 4): 449. 1992.

ชื่อพื้นเมือง ผักชีฝรั่ง เขียนจิกิม (เข่า)

พืชล้มลุก biennial มีกลิ่นฉุน ลำต้นตั้งตรงสูง 5-25 ซม. ใบเดี่ยวออกบริเวณฐานต้น เรียงตัวแบบ rosette รูป linear-lanceolate ขนาด 1-4 x 5-25 ซม. ปลาย obtuse ฐานใบ cuneate ขอบใบ spinosa-dentate ดอกออกเป็นช่อแบบ umbel บริเวณปลายยอด ก้านช่อดอก ยาว 3-10 ซม. ดอกมีขนาดเล็ก สีเขียวอ่อนอัดแน่น มี bracts รูป elliptic แคบ ๆ ยาว 1-2.5 มม. ขอบเรียบหรือมีหนามเล็ก ๆ กลีบเลี้ยง ยาว 0.5 มม. กลีบดอกรูป elliptic-oblong ยาว 0.8 มม. ผลขนาดเล็ก รูป globose-ovoid ยาว 1-1.5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของอเมริกา และกระจายมากใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จาก อินเดีย และทางใต้ของจีน จนถึงชวา และเขตร้อนของแอฟริกา พืชปลูก ในแปลงสวนครัว ทุ่งหญ้า หรือที่โล่งแจ้งของป่าทั่วไป ที่ระดับความสูง 1450 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตลอดปี

ประโยชน์ : ใช้ใบปรุงอาหาร

Urticaceae

253. *Boehmeria* sp1.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 455. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ป่าน ป่าน (ไทลื้อ)

ไม้พุ่มสูง 1-1.5 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงเวียนรอบกิ่ง รูป ovate-triangular ขนาด 5-7 x 6-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ serrate-crenate ก้านใบยาว 6-12 ซม. แผ่นใบสาก มี stipule ออกตามซอกใบ รูป linear-lanceolate ยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกช่อแยกเพศ ช่อดอกแบบ panicle ออกตามซอกใบ ช่อดอกยาว 3-8 ซม. perianths กลีบเชื่อมติดกัน รูป elliptic stamen 5 อัน ovary superior 1 อัน stigma 1 ผลแบบ achene

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นตามริมรั้วบ้าน หรือที่โล่งของหมู่บ้าน

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - กรกฎาคม

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้เปลือกต้น ทำเชือกหรือทำกระสอบ

254. *Boehmeria* sp2.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 455. 1965.

ชื่อพื้นเมือง ป่าน โด้ (เย้า)

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป ovate-lanceolate ขนาด 3-6 x 6-10 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ round ขอบใบ dentate ส่วนปลายกิ่ง และก้านใบมีสีม่วงแดง หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีขาว ดอกออกเป็นช่อแบบ axillary panicles ดอก unisexual เป็น monoecious ผลแบบ achene

การกระจายและนิเวศวิทยา : วัชพืชขึ้นเองตามที่โล่งทั่วไป

ระยะเวลาการออกดอก : ไม่พบดอกในการสำรวจ

ประโยชน์ : เย้าใช้ทั้งต้นทุบให้ละเอียดพอกบริเวณเป็นฝี

Verbenaceae

255. *Callicarpa rubella* Lindl.; Chen & Gilbert, Fl. China. 17: 13. 1994.

ชื่อพื้นเมือง น้ำลายผีเสื้อ ขอม้วนระ (ม้ง)

ไม้พุ่ม สูง 1-3.5 เมตร ใบเดี่ยวออกตรงข้ามแบบ decussate ใบรูป lanceolate ขนาด 2-4 x 10-14 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuniate ขอบใบหยักแบบ serrate ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. ดอกช่อแบบ cyme ออกตามซอกใบทั้ง 2 ด้าน ก้านช่อดอกยาว 1-3 ซม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบเชื่อมติดกันปลายกลีบแยกกัน มีขน กลีบดอกสีม่วงติดกันเป็นหลอดยาว 3 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen 4 อัน ovary 2 ช่องแต่ละช่องมี 2 เมล็ด ผลแบบ drupe เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 มม. ทรงกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า ไทย เวียดนาม พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งทั่วไป ป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ ที่ระดับความสูง 100-3500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - มิถุนายน

ประโยชน์ : ไม้ใช้รูดไม้รวมกับไกรรับประทาน แก้ปวดท้อง

256. *Clerodendrum colebrookianum* Walp.; Chen & Gilbert, Fl. China. 17: 40. 1994.

ชื่อพื้นเมือง ปิ้งขาว

ไม้พุ่มขนาดกลาง สูง 1-3 เมตร ลำต้นสีเขียวเข้ม กิ่งที่ปลายยอดเป็นสันสี่เหลี่ยมเห็นชัดเจน ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate ขนาด 15-20 x 18-25 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cordate ขอบใบ entire - undulate ดอกช่อแบบ corymbose ออกที่ปลายยอด กลีบเลี้ยง เชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอกสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก stamen และ style ยื่นยาวออกพ้นกลีบดอก ผลแบบ berry รูปกลม มี 2-4 พู ติดกัน ขนาด 0.5-1 ซม. เมื่อสุกสีดำ กลีบเลี้ยงยังคงอยู่เมื่อเป็นผล

การกระจายและนิเวศวิทยา : บังคลาเทศ ภูฏาน อินเดีย อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า เนปาล ไทย เวียดนาม พืชป่า ขึ้นตามที่โล่งหรือป่าผลัดใบ ป่าหรือภูเขาสูง ที่ระดับความสูง 500-2000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : ตุลาคม - ธันวาคม

ประโยชน์ : ไม้ซุง (ชื่อ) รากต้มน้ำดื่ม เมื่อคนท้องทำงานหนักกินกำลัง

ใบ ตำพอกสะดือเด็กให้แห้งเร็ว

257. *Verbena officinales* Linn.; Chen & Gilbert, Fl. China. 17: 3. 1994.

ชื่อพื้นเมือง   ฝรั่งล้าง   ก้านรอยลอะ (ฝรั่ง)

พืชล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นตั้งตรงสูง 30-60 ซม. กิ่งเป็นสันตั้ง ๆ มีขนปกคลุมทั่วไป ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ใบรูป ovate-lanceolate ขนาด 3-5 x 5-8 ซม. ปลายใบ acuminate ขอบใบ dentate pinnatifid ก้านใบสั้นมาก 0.1 ซม. ดอกออกเป็นช่อแบบ spike ช่อดอกยาว 10-18 ซม. ก้านช่อดอกยาว 3-4 ซม. บริเวณปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกัน ยาว 1-4 มม. มีขน กลีบดอกสีม่วงเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบมีขนาดไม่เท่ากัน ยาว 4-8 มม. มีขนเล็กน้อย stamen 4 อัน เชื่อมติดกันอยู่ในหลอดกลีบดอกแบบ didynamous ovary 4 ช่องแต่ละช่องมี 1 เมล็ด รูปกลม ผลแห้งแบบ capsule เป็น 4 พู

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตอบอุ่น เขตร้อน พืชป่า ขึ้นตามริมถนน หรือที่โล่งทั่วไป ทุ่งหญ้า หรือป่าที่มีความชื้น หรือที่ระดับความสูง 100-1800 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : มิถุนายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : ฝรั่งทั้งต้น ฝรั่งล้างหรืออบ แก้อาการผื่นคัน

258. *Vitex trifolia* var. *trifolia* Linn.; Chen & Gilbert, Fl. China. 17: 30. 1994.

ชื่อพื้นเมือง   คนทีสอ   ผีเสื้อ (ไทลื้อ)

ไม้ยืนต้นขนาดเล็กสูง 3-5 ม. ใบเป็นใบประกอบแบบ trifoliolate ใบย่อยรูป ovate หรือ obovate ขนาด 2-3 x 3-5 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ก้านใบยาว 1-3 ซม. ก้านใบย่อยไม่มี ดอกออกเป็นช่อแบบ compound racemes หรือ panicle ยาว 3-15 ซม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยง 5 กลีบ เชื่อมติดกันปลายแยกเล็กน้อย มีขนที่ผิวด้านนอก กลีบดอกสีม่วงเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาว 6-10 มม. มี 1 กลีบขยายใหญ่ stamen 4 อัน ยื่นโผล่พ้นกลีบดอก ovary superior 4 locules ผลแบบ berry รูปทรงกลมแป้น มี 2-4 พู สีดำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 5 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย หมู่เกาะแปซิฟิก

พืชป่า ขึ้นริมถนน พื้นที่โล่งทั่วไปหรือใกล้แหล่งน้ำ ที่ระดับความสูง 100-400 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน-สิงหาคม ระยะเวลาการออกผล กันยายน - พฤศจิกายน

ประโยชน์ : ไทลื้อ ใช้กิ่งและใบปักไว้ที่ประตูหน้าบ้านในพิธีปีใหม่

Vitidaceae

259. *Cissus discolor* Bl.; Lawson, Fl. British India. 1: 647. 1875.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 91. 1965.

Syn. *Cissus javana* DC.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 2: 91. 1965.

Vitis discolor (Bl.) Dalz

ชื่อพื้นเมือง คาดตะกั่วเถา ชั่วหมอบัวะ (ม้ง)

ไม้เถาเลื้อย เกลาะไม้อื่น มี tendril ยาว 8-15 ซม. ออกตรงข้ามกับใบ ลำต้นสีแดง เรียว ยาว ประมาณ 2-15 ม. ตอนอ่อน มีขนปกคลุม ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูป ovate-oblong หรือ ovate-lanceolate ขนาด 2.5-7 x 5.5-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cordate ขอบใบหยักแบบ serrate ตื้นๆ ก้านใบยาว 2-6 ซม. แผ่นใบด้านบนสีเขียวเงินมีแถบสีเงินหรือเขียวอ่อนด้านล่างสีม่วงแดง ดอกช่อออกตามซอกใบ สมบูรณ์เพศ ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอกสีเขียวออกเหลือง 4 กลีบ ยาว 2-2.5 มม. ก้านดอกสีแดง stamen 4 อัน ovary 2 locule style บาง ผลแบบ berry ทรงกลมเมื่อสุกสีม่วงเข้มออกดำก้านผลสีแดงเข้ม

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนและเขตกึ่งร้อนของเอเชีย แอฟริกา และ Polynesia พืชป่า เลื้อยทอดตามพื้นดิน ในป่าดิบชื้น และป่าเบญจพรรณ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ม้งใช้ใบตำและถูหรือห่อบริเวณที่ยุ่งกัด แก้คัน

260. *Cissus repens* Lamk.; Lawson, Fl. British India. 1: 646. 1875.; Back. Bakh.f., Fl. Java. 2: 92. 1965.

Syn. *Vitis quadricornuta* Miq.; Back. Bakh.f., Fl. Java. 2: 92. 1965.

ชื่อพื้นเมือง เถาคัน แกง (เข่า)

ไม้ล้มลุกเลื้อยพัน มี tendril ยาว 10-18 ซม. มักอยู่ ต่อจากใบ หรืออยู่ตรงข้ามใบ ลำต้นผิวเรียบ ยาวประมาณ 1-15 ม. ลำต้นเปราะหักง่าย ลำต้นแก่มีกเป็นสีเหลี่ยม เปราะหักง่าย ลำต้นอ่อนมักเป็นสีม่วง ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกันเป็นแนวระนาบ ใบด้านล่างมักมี 3-5 นูนหรือ lobe ใบรูป ovate หรือ ovate-triangular ขนาด 5-12 x 10-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ deeply cordate ขอบใบ serrate ก้านใบยาว 6-8 ซม. แผ่นใบสีเขียวอ่อน ดอกออกเป็นช่อแบบ cymes ดอกขนาดเล็ก ก้านช่อดอกยาว 1.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยปลายแยกเป็น 4 กลีบ

กลีบดอก 4 กลีบ รูปไข่หรือสามเหลี่ยม ยาว 2.5-3 มม. stamens 4 อัน ผลแบบ berry รูป globose ผลสุกสีแดงหรือดำ

การกระจายและนิเวศวิทยา : ชาว Amboyna พืชป่า เลื้อยพันไม้ใหญ่ในป่าที่มีแสงแดดส่องได้น้อยและมีความชื้น ในป่ากึ่งดงดิบ ป่าดงดิบ

ระยะเวลาการออกดอก : พฤศจิกายน - มกราคม

ประโยชน์ : ใช้ทั้งต้น ทูบประคบบริเวณที่เป็นฝี ช่วยทำให้แตกง่าย หรือ ลำต้นต้มน้ำใส่เครื่องเงินทำให้เงินขาว

Zingiberaceae

261. *Achasma macrocheilos* Griff. ; Backer, Fl. British India. 6: 235.1894.

ชื่อพื้นเมือง ปูด ละกอบัม (เข่า)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็น rhizome กาบใบซ้อนกันแน่นคล้ายลำต้น สูง 2-3 เมตร ใบเดี่ยว รูป oblong-linear เรียงสลับเป็น 2 แถว ขนาด 6-10 x 30-40 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse-round ขอบใบ undulate ดอกเป็นช่อแบบ spike ยาว 15-20 ซม. ก้านช่อดอกยาว 4-5 ซม. ออกจาก rhizome perianth 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ กลีบชั้นนอกเป็น calyx-like เชื่อมติดกัน กลีบชั้นในเป็น corolla-like สีแดง fertile stamen 1 อัน ovary inferior 3 locules แต่ละ locule มี ovules จำนวนมาก ผล capsule

การกระจายและนิเวศวิทยา : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชป่า ขึ้นในป่ากึ่งดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ ที่ใกล้แหล่งน้ำหรือพื้นที่มีชื้นแฉะ ที่ระดับความสูง 300 -1500 เมตรจากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - ตุลาคม

ประโยชน์ : ใช้รากต้มน้ำดื่มรักษาอาการแพ้ยา หรือใช้ดอกอ่อนประกอบอาหาร

262. *Alpinia zerumbet* (Pers.) Burt & R.M. Smith; Larsen, Thai Forest Bulletin (Botany)

24: 36. 1996.

Syn. *Catimbum speciosum* (Wendl.) Holtt.

ชื่อพื้นเมือง ข่าคม จี่เข้าหยา (ม้ง) ละกอบัว (เย้า)

พืชล้มลุก มีเหง้า (rhizome) ใต้ดิน สูง 1-2 ม. ใบขนาด 8-10 x 50-60 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลมสั้น ฐานใบสอบแคบเข้าหาก้านใบ ซึ่งเป็นกาบหุ้มลำต้น มีขนบริเวณขอบและหลังใบ ดอกออกเป็นช่อบริเวณยอด ช่อดอกแบบ raceme ยาวประมาณ 20-30 ซม. ก้านช่อดอกมีขน bracteole รูป oblong ยาว 2-2.5 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ยาว 18 มม. ปลายแยกเป็น 2-3 แฉก รูป triangular กลีบดอกสีขาว labellum รูปไข่ ยาว 4 มม. กลีบปากด้านล่างปลายแยกเป็น 2 แฉก สีแดงแซมด้วยสีเหลืองบริเวณขอบกลีบ stamen ที่เปลี่ยนรูปไปคล้ายกลีบดอก 2 กลีบ stamen สมบูรณ์ 1 อับเรณูเป็นก้อน ovary 1 อัน 3 ช่อง มีขน ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. มีขนปกคลุม เมล็ดจำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลเซีย

พืชป่า ชอบขึ้นบริเวณที่มีความชื้นหรือมีน้ำขัง

ระยะเวลาการออกดอก : เมษายน - พฤษภาคม

ประโยชน์ : มังใช้ผลประกอบอาหาร

เย้าใช้เหง้าใส่แกง หรือนำช่อดอกอ่อนเผาไฟใช้ตำน้ำพริก

263. *Alpinia* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 48. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ข่าป่า แบ่งซุง (ม้ง)

ไม้ล้มลุก สูง 1.5-2 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปใบ oblong-lanceolate ขนาด 7-9 x 20-40 ซม. ปลายใบ acute ขอบใบ entire ฐานใบ cuneate ก้านใบยาว 0.5 ซม. ดอกช่อออกที่ปลายยอด ช่อดอกยาว 20-25 ซม. ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบดอกสีแดง ติดกันเป็นหลอดสั้น ปลายแยกเป็น 3 กลีบ กลีบใหญ่สุดมีสีแดง ผลเป็นผลแห้งแตกได้ รูปกลม

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นในป่าเบญจพรรณ ป่ากึ่งดงดิบ ที่แสงแดดส่องได้น้อย ที่ระดับความสูง 800-1000 เมตร จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - มิถุนายน

ประโยชน์ : มังใช้เหง้าใส่แกง

264. *Amomum* sp1.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 51. 1968.

ชื่อพื้นเมือง เข่าเยี้ย (ม้ง)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 2-3 เมตร ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูป linear ขนาด 6-10 x 30-60 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกช่อแบบ spike แทงออกจาก rhizome ที่ใกล้ลำต้น กลีบเลี้ยง รูปทรงกระบอก 3 กลีบ ขอบกลีบหยัก กลีบดอก 3 กลีบ fertile stamen 1 อัน petaloid staminode 2 อัน ovary inferior 3 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก ช่อผลยาว 10-20 ซม. ผลรูปไข่หรือทรงกลม ขนาด 1-2 x 3-4 ซม. ติดแบบ sessile

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นริมชายป่าที่มีความชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ม้งรับประทานผลสุก

265. *Amomum* sp2.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 51. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ละกอบับเบี้ยว (เข่า)

พืชล้มลุกอายุหลายปี สูง 2-4 เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูป linear ขนาด 8-12 x 40-75 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ undulate ก้านใบยาว 1-2 ซม. ดอกช่อแบบ spike แทงออกจาก rhizome ที่ใกล้ลำต้น กลีบเลี้ยง รูปทรงกระบอก 3 กลีบ ขอบกลีบหยัก กลีบดอก 3 กลีบ fertile stamen 1 อัน petaloid staminode 2 อัน ovary inferior 3 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก ผลรูปไข่กลับขนาด 3-4 x 2-3 ซม. ติดแบบ sessile ออกเป็นช่อที่พื้นดิน

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชป่า ขึ้นในป่าเบญจพรรณหรือป่าดิบชื้น

ระยะเวลาการออกดอก : สิงหาคม - กันยายน

ประโยชน์ : เข่ารับประทานผลสุก

266. *Boesenbergia* sp.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 68. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ฉ่าฉ่า (ม้ง)

พืชล้มลุก อายุหลายปี สูงประมาณ 20-40 ซม. มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า(rhizome) รากหนาสีน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยวแยกเป็น 2 แนวแบบ distichous แผ่นใบค่อนข้างหนา รูป lanceolate ขนาด 4-4.5 x 15-18 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ truncate ขอบใบ entire เส้นใบขนาน ผิวเรียบ สีเขียวอ่อน มีจุดประสีเลือดหมู ยาว 2.5-4.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อบริเวณปลายยอด ยาว 4 ซม. มี

ดอกประมาณ 4-6 ดอก ดอกสมบูรณ์เพศ bract รูป lanceolate ปลายแหลม ผิวเรียบสีขาว ขนาด 2.2-6 มม. bracteole ขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงบางสีขาว เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 กลีบ ยาว 7 มม. กลีบดอก 3 กลีบบางเชื่อมติดกันเป็นหลอด ด้านนอกผิวเรียบ ด้านในมีขนที่มีสี เกือบ แดงเล็กน้อย ขนาด 3 x 14 มม. staminode 2 คล้ายกลีบดอก stamen 1 อัน style ปลายแยก เป็น 3 ovary inferior 3 locules

การกระจายและนิเวศวิทยา : พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : มังใช้เหง้าขอยให้เป็นชิ้นเล็ก นำมาเจียวไว้รับประทาน แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

267. *Curcuma domestica* Vale.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 72. 1968.

Syn. *Curcuma longa* Linn.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 72. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ขมิ้น ห่อพะละ (มัง)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินแบบ rhizome แตกแขนงเป็นแง่งกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1-1.5 ซม. ภายในมีสีเหลือง ส้ม ใบเดี่ยวเจริญจากลำต้นใต้ดิน ก้านใบแผ่เป็นกาบซ้อนกันเป็น 2 แถว ใบรูป oblong-lanceolate ขนาด 5-8 x 15-20 ซม. ปลายใบ acuminate ขอบใบ entire ช่อดอกแบบ spike ยาว 8-10 ซม. แทรกออกระหว่างกาบใบ bract สีเขียวอ่อนรองรับ ดอกออกเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นมี 3-5 ดอก ดอกย่อยมีกลีบดอกสีเหลืองอ่อนฐานกลีบติดกันเป็นหลอด labellum สีเหลือง stamen 1 อัน filament เป็นหลอดหุ้ม style ที่เป็นเส้นขนาดเล็กไว้ stigma 2 แฉก ovary inferior 1 locule ovale จำนวนมาก

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : มังใช้เหง้าขอยนำไปตากแดดรับประทานแก้โรคกระเพาะหรือท้องอืด ท้องเฟ้อ

268. *Curcuma zedoaria* Roscoe; Burt & Smith, Fl. Ceylon. 4: 501. 1983.

ชื่อพื้นเมือง ขมิ้นอ้อย เขียดู (ม้ง)

ไม้ล้มลุกสูง 1-1.5 ม. มีเหง้า(rhizome) ใต้ดินสีเหลือง ใบเดี่ยวออกตรงข้าม แผ่นใบรูป linear-lanceolate ขนาด 7-10 x 25-45 ซม. เส้นกลางใบมีสีม่วงแดง ปลายใบ acute ฐานใบ cuneate-round ขอบใบ entire ผิวใบค่อนข้างเกลี้ยง ดอกออกเป็นช่อรูปทรงกระบอก ขนาดเล็ก สีเหลือง มักออกหลังจากแทงใบได้ 3-4 ใบ มี bracts ขนาดใหญ่สีเขียว ปกคลุมดอกอยู่ด้านใน

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้เหง้า ตำห่อมือเท้าหรือห่อท้อง แก้ปวดต่าง ๆ

269. *Kaempferia galanga* Linn.; Ridl., Fl. Malay Peninsula. 4: 245. 1967.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 68. 1968.; Sirirugsa, Thai Forest Bulletin (Botany). 19: 11. 1991.

ชื่อพื้นเมือง เปราะหอม ขั้วหลออำ (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 2-5 ซม. ลำต้นใต้ดิน มีกลิ่นหอม ใบเดี่ยวเรียงแนวราบขนาดก้นปอกใบรูป broadly ovate ถึง suborbicular ขนาด 6-14 x 5-10 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ round ขอบใบ undulate ด้านท้องใบมีขนนุ่ม แผ่นใบบาง ดอกเดี่ยวออกแบบ sessile บริเวณกลางลำต้น มีกาบใบหุ้ม 2 ชั้น ดอกจำนวนมาก มี bract ขนาด 2-3 x 1-13 ซม. กลีบเลี้ยงสั้นรูปทรงกระบอกยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก กลีบดอกยาว 3-4 ซม. สีขาวออกม่วง มีจุดสีม่วงที่ปากดอก มีlobe รูป lanceolate dorsal lobe ยาว 1.5x0.5 ซม. lateral lobe ยาว 1.4-1.8 x 0.4 ซม. stamen 1 อัน staminode ขนาดใหญ่ anther ยาวแบน ovary superior 3 locules ovule จำนวนมาก ผลแบบ capsule รูป oblong

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดีย มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย พืชขึ้นได้ทั่วไปในป่าไผ่ หรือป่าดิบชื้น และป่าผลัดใบ สูง 50-400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : มังใช้เหง้า ต้มน้ำดื่ม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

270. *Kaempferia parviflora* Wall. ex Bak.; Back. & Bakh.f., Thai Forest Bulletin (Botany). 19: 6. 1991.

ชื่อพื้นเมือง กระชายดำ เขียดู้ (ม้ง) ช่งเกี๊ยะ (เย้า)

พืชล้มลุก สูง 6-10 ซม. มี rhizome สีม่วงดำ ใบเดี่ยวออกที่โคน ใบรูป ovate - elliptic ขนาด 4-6 x 7-11 ซม. ปลายใบ acute - mucronate ฐานใบ subcordate ขอบใบ entire- undulate ก้านใบยาว 3 มม. ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน leaf - sheath ยาว 6 ซม. ดอกช่อออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว 5-6 ซม. bract รูป oblong ขนาด 0.6 x 1.7-2.3 ซม. ปลายกลมมน bractole รูป linear ขนาด 0.1-0.2 x 0.6-1.2 ซม. กลีบเลี้ยง ยาว 1.8-2.2 ซม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก มีขน กลีบดอกเชื่อมติดกัน ยาว 3-3.2 ซม. ปลายแยกกันเป็นแฉกรูป linear ด้านบน ขนาด 0.25 x 1.2 ซม. ปลาย hood หรือ aristate lobe ด้านข้างเล็กกว่า staminode คล้ายกลีบดอก สีขาว รูป oblong ขนาด 0.3 x 1-1.3 ซม. labellum สีม่วง stamen มี filament ยาว 1 มม. anther ยาว 2 มม. ovary 1 อัน ขนาด 1 x 2 มม. มีขน style รูป filiform ยาว 8-9 มม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : อินเดียน พม่า พืชปลูก ในแปลงสวนครัว พืชขึ้นในที่ดินมีความชื้น ป่าไผ่หรือป่าผลัดใบ 75-500 เมตรสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ระยะเวลาการออกดอก : กรกฎาคม - กันยายน

ประโยชน์ : ม้งใช้เหง้าทอดไว้รับประทานแก้ปวดท้อง
เย้าใช้เหง้าคองเหล้าดื่มรักษาโรคกระเพาะ

271. *Languas galanga* Sw.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 50. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ข่า (ไทลื้อ) (ม้ง)

พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า (rhizome) กาบใบเรียงซ้อนกันแน่นคล้ายลำต้น สูง 1-1.5 ม. ใบเป็นใบเดี่ยวรูป oblong ขนาด 5-7 x 20-25 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อแบบ panicles ก้านช่อดอกยาว 10-20 ซม. ดอกย่อยมีกลีบเลี้ยงสีขาวติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 แฉก กลีบดอกมี 3 สีขาว ฐานเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 2 ปาก stamen 3 อัน เปลี่ยนรูปคล้ายกลีบดอก 2 อัน fertile stamen 1 อัน filament เป็นหลอดหุ้ม style ovary inferior 1 locule ผลแบบ berry ทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม.

การกระจายและนิเวศวิทยา : หมู่เกาะมาเลย์ พืชปลูกกระจายทั่วไป

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : มีนาคม - เมษายน

ประโยชน์ : ไทลื้อใช้เหง้า ประกอบอาหาร
ม้งใช้เหง้า ไล่ตาบ

272. *Zingiber cassumunar* Roxb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 44. 1968.

Syn. *Z. purpureum* Roxb.; Back. & Bakh.f., Fl. Java. 3: 44. 1968.

ชื่อพื้นเมือง ปลูก เยียคะ (ม้ง)

พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า (rhizome) กาบใบซ้อนกันแน่นคล้ายลำต้น สูง 60-100 ซม. ใบเดี่ยวเรียงสลับเป็น 2 แถว ตรงข้ามกัน รูป linear ขนาด 3-4 x 15-20 ซม. ปลายใบ acute ฐานใบ obtuse-cuneate ขอบใบ entire ดอกออกเป็นช่อแบบ spikes เจริญมาจาก rhizome ดอกย่อยมี bract รองรับ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 3 กลีบ เป็น labellum สีเหลือง 1 กลีบ stamen ขนาดใหญ่ ปลายยาวโค้งโอบรอบ style ovary inferior

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนของเอเชีย

พืชปลูก ในแปลงสวนครัว

ระยะเวลาการออกดอก : กันยายน - ตุลาคม

ประโยชน์ : มังใช้เหง้า ทบให้ละเอียดแล้วนำไปห่อบริเวณที่ปวดข้อ กระดูก

273. *Zingiber officinale* Rosc.; Burt & Smith, Fl. Ceylon. 4: 498. 1983.

ชื่อพื้นเมือง จิง เยีย (ม้ง)

พืชล้มลุก สูง 0.3-1 เมตร มีเหง้าใต้ดิน เปลือกนอกสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสีนวล มีกลิ่นเฉพาะ ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูป oblong - lanceolate ขนาด 1.5-2 x 15-20 ซม. ปลายใบ acuminate ฐานใบ cuneate ขอบใบ entire ดอกช่อแทงออกจากเหง้า ก้านช่อดอกยาว 25 ซม. กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว ใบประดับสีเขียวอ่อน ผลเป็นผลแห้ง

การกระจายและนิเวศวิทยา : เขตร้อนทั่วไป พืชพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

พืชปลูก ในแปลงสวนครัวหรือในไร่

ระยะเวลาการออกดอก : พฤษภาคม - สิงหาคม

ประโยชน์ : มังใช้เหง้า ตำห่อฝีให้แห้งและหลุดเร็วขึ้น

เหง้า จำหน่ายเป็นพืชเศรษฐกิจ